รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solution of Poverty of the Highland People

โดย

พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ) ผศ.ดร.

พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)

รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ

ดร.เดชา ตาละนึก

ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766054

รายงานการวิจัย

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solution of Poverty of the Highland People

โดย

พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ) ผศ.ดร.

พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)

รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ

ดร.เดชา ตาละนึก

ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

พ.ศ. ๒๕๖๖

ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

MCU RS 800766054

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

Research Report

Research Program

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solution of Poverty of the Highland People

BY

Phrakhrupiladdhammakorn, (Natthaphon Prachunha). Asst. Prof. Dr.

Phrakhrupisutchayanusask (Chitchai Seedokmai)

Assoc. Prof. Dr.Somboon Tasonthi

Dr.Decha Talanuek

Dr.Buasawan Junpundao

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. Chaing Mai Campus

B.E. 2566

Research Project Funded

By Thailand Science Research and Innovation Fund

MCU RS 800766054

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

ชื่อรายงานการวิจัย: การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
ผู้วิจัย: พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.
พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)
รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ
ดร.เดชา ตาละนึก
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
ปีงบประมาณ: ๒๕๖๖
ทุนอุดหนุนการวิจัย: กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง 3) ศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และ 4) เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัย 3 ชุมชน คือ 1) บ้านดอกแดง 2) บ้านห้วยบง 3) บ้านจันทร์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบประเมินผลกิจกรรม ก่อน-หลัง นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. บริบท สภาพทั่วไปของราษฎรบนพื้นที่สูงมีภูมิสังคมที่หลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา หนี้สิน รายได้ อาชีพ พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม อุปสรรค คือ สภาพภูมิศาสตร์ ขาดแคลนทรัพยากร การเข้าถึงการบริการ และทรัพยากรสารสนเทศ ความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น พัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม 2. บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ 1) เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) พัฒนาคุณภาพด้านจิตใจ 3) ทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม 4) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ 5) ให้ความรู้ด้านพิษภัยของยาเสพติด 3. หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักไตรสิกขาและทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ ประโยชน์สุขในปัจจุบัน เป็นธรรมหัวใจเศรษฐีในการแก้ไขปัญหาความยากจน 4. เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธ คือ 1) เน้นการพึ่งพาตนเอง 2) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) เน้นวัดเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาเชิงพื้นที่; ความยากจน; พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก; ราษฎรบนพื้นที่สูง

Research Tittle: The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solutions of Poverty of the High land People.

Researchers: Phrakhrupiladdhammakorn, (Natthaphon Prachunha). Asst. Prof. Dr.
Phrakhrupisutchayanusask (Chitchai Seedokmai)
Assoc. Prof. Dr.Somboon Tasonthi
Asst. Prof. Dr.Decha Talanued
Dr.Buasawan Junpundao

Department: Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

Fiscal Year: 2023/2566

Research Scholarship Sponsor: Thailand Science Research and Innovation Fund

Abstract

The aims of this research encompass several key objectives: 1) Investigate the contextual factors, prevailing conditions, challenges, barriers, and requirements essential for the progress of highland regions. 2) Examine the roles, responsibilities, mandates, and operational parameters of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik in highland areas. 3) Explore the fundamental principles of community development in highland regions and devise innovative community solutions rooted in Buddhist principles to address poverty among highland inhabitants. 4) Propose a spatial development model integrating Buddhist innovations from Phra Bandit Asa and Phra Dhammajarik tailored for highland contexts. This research employs a blend of qualitative methods and participatory action research across three community research sites: Ban Dok Daeng, Ban Huai Bong, and Ban Chan, engaging with a cohort of 25 key informants. Methodological tools include spatial surveys, in-depth interview protocols, and before-after activity assessments, with data analyzed and findings summarized descriptively.

The research findings reveal the following insights: 1. Context: The highland populace exhibits a diverse social landscape encompassing factors such as ethnicity, religion, education, debt, income, and occupation. Despite this diversity, the issue of poverty persists without tangible resolution. Insufficient income to cover expenses and mounting debts compound their challenges. Geographical constraints, resource scarcity, and limited access to services and information exacerbate their predicament.

Addressing these challenges necessitates a focus on local economic promotion and the development of agriculture and industries suited to the environment. 2. Roles, duties, missions, and performance conditions of Phra Budit Asa and Phra Dhammajarik involve various facets: 1) Propagation of Buddhism. 2) Cultivation of mental well-being. 3) Preservation of arts and culture. 4) Advocacy for watershed forest conservation. 5) Dissemination of knowledge on the dangers of drug abuse. 3. Principles of highland community development and community innovation, rooted in Buddhist principles such as tiṭṭhadhammikattha or virtues conducive to benefits in the present, emphasize: - Fostering a millionaire's mindset to address poverty. - Prioritizing self-reliance. - Advocating for the conservation of natural resources. - Leveraging temples as hubs for local wisdom dissemination. - Encouraging community involvement and participation. 4. Proposed model for spatial development integrating Buddhist innovations includes: 1) Empowering self-reliance among communities. 2) Advocating for the conservation of natural resources. 3) Leveraging temples as educational centers for local wisdom. 4) Facilitating active community participation in development initiatives.

Keywords: Spatial Development, Poverty, Phra Pandit Asa and Phra Dhammajarik, Highland people

กิตติกรรมประกาศ

แผนงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดีตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยที่มุ่งศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) ที่ได้สนับสนุนทุนการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ขอกราบขอบพระคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย โดยมีพระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดี และสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ที่ได้ให้ความเมตตาอนุเคราะห์จัดสรรทุนอุดหนุนการวิจัยในครั้งนี้ ขอกราบขอบพระคุณพระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร. คณะบดีบัณฑิตวิทยาลัย พระครูสุธีกิตติบัณฑิต, รศ.ดร. ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ที่ได้เมตตาให้คำแนะนำ ตรวจทาน แก้ไข ให้ข้อเสนอแนะเป็นอย่างดียิ่งตลอดมาเพื่อให้งานวิจัยฉบับนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งๆ ขึ้นไป และขอขอบพระคุณมายัง พระมหาชุติภัค อภินนฺโท ผู้อำนวยการส่วนวางแผนและส่งเสริมการวิจัย ขอขอบคุณมายังผู้บริหารคณาจารย์ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับแผนงานวิจัยนี้

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่งของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่รัฐ ที่ให้ความเมตตานุเคราะห์ให้คณะผู้วิจัยได้เข้าศึกษาข้อมูลพร้อมพัฒนาพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และขอบพระคุณมายังผู้บริหาร คณาจารย์ เจ้าหน้าที่ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ทุกท่านที่ให้ความอนุเคราะห์ อำนวยความสะดวก และแนะแนวทางการทำวิจัยในครั้งนี้

คุณงามความดีที่เกิดจากความร่วมมือร่วมใจและความวิริยะอุตสาหะในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยขอน้อมถวายบูชาแด่พระรัตนตรัย ขอถวายและมอบให้แด่บูรพาจารย์ทั้งหลายที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้มอบสรรพวิชาทั้งหลายตั้งแต่ตนจนถึงบัดนี้

พระครูพิลาสธรรมกร (ณัฐพล), ผศ.ดร. และคณะ

๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

สารบัญ

เรื่อง **หน้า**

บทคัดย่อภาษาไทย ..... **ก**

บทคัดย่อภาษาอังกฤษ ..... **ข**

กิตติกรรมประกาศ ..... **ง**

สารบัญ ..... **จ**

สารบัญภาพ ..... **ซ**

สารบัญตาราง ..... **ฎ**

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ ..... **ฐ**

บทที่ 1 บทนำ **1**

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา 1

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย 10

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ 10

1.4 ขอบเขตการวิจัย 10

1.5 นิยามศัพท์ 12

1.6 กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย 13

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย 14

บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง **15**

2.1 การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง **15**

2.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 16

2.1.2 หลักการสำคัญการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 17

2.1.3 องค์ประกอบการพัฒนาเชิงพื้นที่ 18

2.2 การประกาศพระพุทธศาสนาลงสู่พื้นที่ **23**

2.2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประกาศพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง 23

2.2.2 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล 24

2.2.3 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล 25

2.2.4 ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 26

2.2.5 หลักการสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 28

2.2.6 องค์ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 29

2.2.7 กระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา 30
2.4 การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 37
2.4.1 แนวคิดการแก้ปัญหาความยากจน 38
2.4.2 แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน 42
2.4.3 การแก้ปัญหาความยากจนตามศาสตร์พระราชา 51
2.5 การแก้ปัญหาความยากจนในทางพระพุทธศาสนา 68
2.5.1 ความหมายความยากจนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 69
2.5.2 สาเหตุแห่งความยากจนในพระไตรปิฎก 70
2.5.3 ทุกข์ของความยากจนในพระไตรปิฎก 73
2.5.4 หลักธรรมในการแก้ปัญหาความยากจน 75
2.6 แนวคิดทฤษฎีนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 85
2.6.1 ที่มาของแนวคิดนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 85
2.6.2 ความหมายของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 85
2.6.3 หลักการสำคัญของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 87
2.6.4 องค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 88
2.6.5 กระบวนการของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 90
2.6.6 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 92
2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 93
2.7.1 ที่มาของแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 93
2.7.2 ความหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 94
2.7.3 หลักการสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 95
2.7.4 องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 97
2.7.5 กระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก 97
2.8 แนวคิดทฤษฎีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน 98
2.9 แนวคิดและทฤษฎีตามพระราชดำริ 102
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 106
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย 114
3.1 รูปแบบการวิจัย 114
3.1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ 114
3.1.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 115
3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย 116

3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ....118
3.4 เครื่องมือการวิจัย....119
3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล....125
3.5.1 ขั้นเตรียมการ....125
3.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล....125
3.5.3 การสรุปข้อมูล....126
3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล....127
3.7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย....128
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัย....127
4.1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง....129
4.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนบนพื้นที่สูง....130
4.1.2 ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง....146
4.2 บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง....149
4.2.1 สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ พระบัณฑิตอาสา พระธรรมจาริก....150
4.2.2 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก....152
4.3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง....161
4.4 รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง....177
4.5 องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย....184
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาวิจัย....187
5.1 สรุปผลการศึกษา....187
5.1.1 ตอนที่ 1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง....188
5.1.2 ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง....190
5.1.3 ตอนที่ 3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง....191
5.1.4 ตอนที่ 4 เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง....195

5.2 อภิปรายผล **198**
5.3 ข้อเสนอแนะ **200**
5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย 200
5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ 201
บรรณานุกรม **202**
ภาคผนวก **211**
ภาคผนวก ก หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย จำนวน 3 ฉบับ **212**
ภาคผนวก ข เครื่องมือวิจัย **222**
ภาคผนวก ค หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ **255**
ภาคผนวก ง ภาพถ่ายกิจกรรมลงพื้นที่ การสัมภาษณ์ **275**
ภาคผนวก จ หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์ **293**
ภาคผนวก ฉ บทความวิจัย TCI1 จำนวน 3 เรื่อง **301**
ภาคผนวก ช ชุดความรู้ (E Book) แผนงานวิจัย จำนวน 3 ชุด **368**
ประวัติผู้วิจัย **380**

สารบัญภาพ

ภาพที่ **หน้า**

บทที่ 1 สารบัญภาพ

ภาพที่ 1.1 แผนงานวิจัยสัมพันธ์เชื่อมโยงกับโครงการวิจัยย่อย 9
ภาพที่ 1.2 กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย..... 13

บทที่ 4 สารบัญภาพ

ภาพที่ 4.1 โรงเรียนดอกแดง 132
ภาพที่ 4.2 ผลิตผลทางการเกษตร 133
ภาพที่ 4.3 การปลูกข้าวดอกแดง 134
ภาพที่ 4.4 ผลิตภัณฑ์ชุมชนงานจักสาน..... 135
ภาพที่ 4.5 วิถีข้าวกับพิธีกรรมชุมชน 136
ภาพที่ 4.6 เส้นทางไปยังชุมชนบ้านห้วยบง 138
ภาพที่ 4.7 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง..... 139
ภาพที่ 4.8 กิจกรรมส่งเสริมการขายกาแฟในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ 140
ภาพที่ 4.9 ซุ้มจำหน่ายสินค้าชุมชนในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่..... 140
ภาพที่ 4.10 ภาพศิลปะภายในศูนย์ปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง..... 141
ภาพที่ 4.11 อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์..... 142
ภาพที่ 4.12 สภาพป่าสนรายล้อมในชุมชน 143
ภาพที่ 4.13 ข้อมูลจำนวนประชากร ตำบลบ้านจันทร์ 144
ภาพที่ 4.14 การคัดเลือกกาแฟเพื่อนำไปกะเทาะเปลือกก่อนนำเมล็ดกาแฟไปตากแห้ง ... 145
ภาพที่ 4.15 สัญลักษณ์วัดแว่น เป็นวิหารไม้โบราณภายในวัดจันทร์ 146
ภาพที่ 4.16 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑโฒ เลขาศูนย์พระธรรมจาริก ภาคเหนือ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง 151
ภาพที่ 4.17 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก คุณสุชาติ แก้วก้อ เจ้าหน้าที่บริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง 152
ภาพที่ 4.18 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก คุณระพีพร เกตุแก้ว นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)..... 155
ภาพที่ 4.19 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ 162

ภาพที่ 4.20 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ใหขอมูลสำมัญ 162
ภาพที่ 4.21 สินค้าชุมชนบนพื้นที่สูง 163
ภาพที่ 4.22 พระครูพิพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) และพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 164
ภาพที่ 4.23 ศูนย์ปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง 165
ภาพที่ 4.24 พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัยและพระพรหมเสนาบดีเจ้าคณะภาค 7 ร่วมกิจกรรมปีใหม่ชาวปกา เกอะญอ.....166
ภาพที่ 4.25 วิถีชีวิตกับประเพณีท้องถิ่นบ้านดอกแดง.....167
ภาพที่ 4.26 วิถีข้าวกับพิธีกรรมชุมชน.....167
ภาพที่ 4.27 กิจกรรมการวิจัยภาคสนาม 169
ภาพที่ 4.28 กิจกรรมการให้องค์ความรู้การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ..170
ภาพที่ 4.29 กิจกรรมการให้องค์ความรู้เรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรม ชุมชนวิถีพุทธ”.....172
ภาพที่ 4.30 การพัฒนาโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ“ขายดีของดอย” 172
ภาพที่ 4.31 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง.....173
ภาพที่ 4.32 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย.....173
ภาพที่ 4.33 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันสายใย 173
ภาพที่ 4.34 ภาพประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ 174
ภาพที่ 4.35 การประเมินผลความพึงพอใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ 174
ภาพที่ 4.36 การประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ...175
ภาพที่ 4.37 ศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์ อยู่ในระหว่างการปรับปรุง 176
ภาพที่ 4.38 ประมวลภาพกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ.....177
ภาพที่ 4.39 กิจกรรมชุมชนวิถีพุทธ.....179
ภาพที่ 4.40 การสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน 180
ภาพที่ 4.41 การรวมกลุ่ม.....180
ภาพที่ 4.42 การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้.....182
ภาพที่ 4.43 การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน.182
ภาพที่ 4.44 แผนภูมิกระบวนวิจัย 183
ภาพที่ 4.45 แผนภูมิรูปแบบ PPNE 184
ภาพที่ 4.46 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย 186

บทที่ 5 สารบัญภาพ

ภาพที่ 5.1 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง จังหวัดเชียงใหม่.....197

ภาพที่ 5.2 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย จังหวัดเชียงใหม่.....197

ภาพที่ 5.3 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันสายใย จังหวัดเชียงใหม่ 198

ปณฌา โลกสุมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

สารบัญตาราง

ตารางที่ **หน้า**

บทที่ 3 สารบัญตาราง

ตารางที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัยและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย.....127

บทที่ 4 สารบัญภาพ

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลด้านต้นทุนชุมชน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 148

ตารางที่ 4.2 วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง.....155

ตารางที่ 4.3 ผลการประเมินองค์ความรู้การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ .170

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินองค์ความรู้เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 171

ตารางที่ 4.5 กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอนในการสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 178

คำอธิบายสัญลักษณ์และคำย่อ

ก. คำย่อชื่อคัมภีร์พระไตรปิฎก

อักษรย่อชื่อคัมภีร์ในงานวิจัยนี้ ใช้อ้างอิงจากคัมภีร์พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พุทธศักราช 2539 พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม ของมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช 2525 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

พระวินัยปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์	ภาษา
วิ.มหา. (บาลี)	= วินยปิฎก	มหาวิภงฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
วิ.มหา. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวิภังค์	(ภาษาไทย)
วิ.ป. (ไทย)	= วินัยปิฎก	ปริวารวรรค	(ภาษาไทย)
วิ.ม. (ไทย)	= วินัยปิฎก	มหาวรรค	(ภาษาไทย)

พระสุตตันตปิฎก

คำย่อ		ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ที.ม. (บาลี)	= สุตฺตนฺตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวคฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
ที.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	มหาวรรค	(ภาษาไทย)
ที.ปา. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ทีฆนิกาย	ปาฏิกวรรค	(ภาษาไทย)
ม.มู. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มูลปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	มัชฌิมปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
ม.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	มัชฌิมนิกาย	อุปริปัณณาสก์	(ภาษาไทย)
องฺ.ทุก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ทุกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.ติก. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ติกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.จตุกฺก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	จตุกกนิบาต	(ภาษาไทย)
องฺ.ปญฺจก.(ไทย)	= สุตตันตปิฎก	อังคุตตรนิกาย	ปัญจกนิบาต	(ภาษาไทย)
ขุ.ธ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ธรรมบท	(ภาษาไทย)

ขุ.อุ. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	อุทาน	(ภาษาไทย)
ขุ.ม. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	มหานิทเทส	(ภาษาไทย)
ขุ.ป. (ไทย)	= สุตตันตปิฎก	ขุททกนิกาย	ปฏิสัมภิทามรรค	(ภาษาไทย)

พระอภิธรรมปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์	ภาษา
อภิ.วิ. (บาลี)	= อภิธมฺมปิฎก วิภงฺคปาลิ	(ภาษาบาลี)
อภิ.วิ. (ไทย)	= อภิธรรมปิฎก วิภังค์	(ภาษาไทย)

ข. คำย่อชื่อคัมภีร์อรรถกถา

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก

คำย่อ	ชื่อคัมภีร์		ภาษา
ม.มู.อ. (บาลี)	= มชฺฌิมนิกาย ปปญฺจสูทนี	มูลปณฺณาสกอฏฺฐกถาปาลิ	(ภาษาบาลี)
ม.มู.อ. (ไทย)	= มัชฌิมนิกาย ปปัญจสูทนี	มูลปัณณาสกอรรถกถา	(ภาษาไทย)

ค. การระบุหมายเลขย่อ

การอ้างอิงพระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ใช้ระบุชื่อคัมภีร์ และระบุถึงชื่อคัมภีร์ย่อ เล่ม/ข้อ/หน้า ตามลำดับ เช่น วิ.มหา. (ไทย) 1/45/30 หมายถึง การอ้างอิงจากคัมภีร์วินัยปิฎก มหาวิภังค์ ฉบับภาษาไทย คือ มาจากเล่มที่ 1 ข้อที่ 45 และหน้าที่ 30 ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ฉลองสิริราชสมบัติ 50 ปี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช พุทธศักราช 2539 ส่วนภาษาบาลีก็ทำนองเดียวกันกับภาษาไทย

การอ้างอิงคัมภีร์อรรถกถาพระไตรปิฎกภาษาไทย ใช้ระบุชื่อย่อของคัมภีร์ ระบุ เล่ม/หน้า เช่น วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/150 หมายถึง มาจากวินัยปิฎก สมันตปาสาทิกา มหาวิภังค์อรรถกถาฉบับภาษาไทย มาจากพระไตรปิฎกอรรถกถา เล่มที่ 1 หน้าที่ 150 ของพระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถาแปล ชุด 91 เล่ม ฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย ในพระบรมราชูปถัมภ์ พุทธศักราช 2544

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

โลกปัจจุบันอยู่ในยุคของการเปลี่ยนผ่านจากยุคการครอบโลกแบบพึ่งพาสู่การครอบโลกแบบไรพรหมแดนได้ก่อให้เกิดผลสะเทือนอย่างสูงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม[1] สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และวัฒนธรรมบริโภคมี สถานะครอบงำ ความวิกฤติในวิถีชีวิตและสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน คุณค่าจากมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมก็มิอาจจะรักษาและสืบทอดไว้ได้ สิ่งใหม่ที่รับเข้ามาตามกระแสนิยมก็เป็นตัวเร่งภัยพิบัติ เพราะไม่สามารถจะ เข้าถึงคุณค่าอันมีในชาติตนและคุณค่าทางสากล (กรณีเลือกรับจากต่างชาติ) ความไม่พอใจ ความคับข้องใจต่อชีวิตและการงาน ทำให้เกิดความเครียด ชักนำไปสู่ปัญหายาเสพติด และการใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา จึงเป็นสังคมมากปัญหา มีความขัดแย้งดำรงอยู่ในหลายลักษณะ มีความ ฉ้อฉล ละเมิดศีลธรรมจรรยาระดับต่างๆ ในแต่ละกลุ่มชน กลุ่มวิชาชีพ โดยแผ่วงกว้างจนน่าปริวิตก[2]

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์ จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน **พระมหาสุทิตย์ อาภากโร** ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนา

---

[1] ยุค ศรีอริยะ, “**กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย**”, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550), หน้า 26.

[2] ธรรมเกียรติ กันอริ, “**กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย**”, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550), หน้า 135.

เศรษฐกิจรากฐานชุมชน ให้เหตุผลว่า “**เพราะชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของชุมชนเพื่อการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างความสุขของชุมชน การพัฒนาประเทศในภาพรวมจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร**”[3]

ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความยากจนยังคงกระจายตัวอยู่ในภาคการเกษตร ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก โดยเฉพาะชุมชนบนพื้นที่สูงมีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนและชุมชน มีความสลับซับซ้อนในหลายมิติ เช่น ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำในทุกช่วงวัย การมีรายได้ที่ต่างกันในแต่ละครอบครัวจึงส่งผลต่อการประกอบอาชีพที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งปิดกั้นโอกาสด้านการศึกษาและโอกาสทางสังคม การพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งของประเทศ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ต้องอาศัยกระบวนการมีสวนรวมของภาคประชาชน ภาครัฐ เอกชน องค์กร และภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการ จึงจะสามารถขจัดปัญหาและผลกระทบจากความยากจนได้ แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ยุทธศาสตร์แห่งชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจในสถารณการโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างใน สังคม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกประเทศ รวมไปถึง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ส่งผลให้รูปแบบการทำงานของทุกภาคส่วนเปลี่ยนแปลงไป[4]

ด้วยวิสัยทัศน์ที่ว่า “**มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่ และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม**” ภายใต้วิสัยทัศน์นี้ ยังได้กำหนดประเด็น ยุทธศาสตร์ให้ครอบคลุมพันธกิจของมหาวิทยาลัย ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 นั่นคือ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม นอกจากนี้แผนพัฒนามหาวิทยาลัยฉบับนี้ ยังได้เชื่อมโยงกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)[5] ได้ด้วย การพัฒนาเชิงพื้นที่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนนั้น เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาจึง

---

[3] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), **นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และการพัฒนา**, (กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทยออฟเซต, 2548), หน้า 62.

[4] พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), หน้า คำนำ.

[5] พระเมธีธรรมาจารย์ รศ.ดร., **แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), หน้า คำปรารถ.

นำไปสู่การเกิดโครงการพัฒนาชนบท เกิดการจัดตั้งองค์กรและมูลนิธิเพื่อขยายผลต่อยอดแนวพระราชดำริ ให้เชื่อมไปสู่การวางรากฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานได้มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น โครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิปิดทองหลังพระตามแนวพระราชดำริ สำนักงาน กปร. กรมประชาสงเคราะห์ ตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงหน่วยงานด้านการวิจัย เช่น หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม(สกสว.) เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานทั้ง 2 นี้ ได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของสถาบันการศึกษา ในการพัฒนางานวิจัยที่จะสามารถหนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาโครงสร้างทางสังคมในทุกมิติอย่างยั่งยืน

องค์กรพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างทางสังคม ได้มีการจัดตั้งโครงการพระธรรมจาริกซึ่งเป็นโครงการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ดำเนินการจัดส่งพระสงฆ์เพื่อเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนพื้นที่สูง ให้พระสงฆ์เป็นกลไกขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง มุ่งเน้นกิจกรรมในการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิต และหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ เช่น กระเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ลีซอ มูเซอ อาข่า อาข่า ลัวะ ถิ่น ขมุ และไทยใหญ่ ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตามวิถีชุมชนและสืบทอดตามบรรพบุรุษ ซึ่งในอดีตนั้นมีปัญหาเชิงพื้นที่ด้านยาเสพติด การทำไร่เลื่อนลอย และความมั่นคงของชาติ โดยในปี พ.ศ. 2508 จึงได้มีการจัดตั้งโครงการพระธรรมจาริกขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์และมหาเถรสมาคมกับกรมประชาสงเคราะห์ โดยเริ่มโครงการทดลองด้วยการส่งพระสงฆ์รุ่นแรก จำนวน 50 รูป เรียกว่า “พระธรรมจาริก” ซึ่งในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงมีพระราชดำริในการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกจำนวน 60 รูป โดยใช้วิธีกำหนดพื้นที่ที่จะปฏิบัติงานเป็นหลัก แล้วจัดวางกำลังพระธรรมทูตให้พอเหมาะสมกับสมรรถภาพของพระธรรมทูต ตามลักษณะของปัญหาในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน การทำงานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาหรือราษฎรบนพื้นที่สูง จึงต้องอาศัยกระบวนการทำงานทั้งเชิงรุกและเชิงรับ[6]

ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้จัดทำโครงการบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและหลักสูตรการศึกษาสำหรับพระธรรมจาริกขึ้น เพื่อขยาย

---

[6] สกสว.,**กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม**,** 2564), หน้า 108.

ผลตามนโยบายการบริหารงาน และหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงโดยทำงานร่วมกับพระธรรมจาริกในพื้นที่ทุรกันดาร เป็นโครงการของคณะสงฆ์ไทยที่ทำงานเกี่ยวกับการบริการและรับใช้สังคม หรือ สาธารณสงเคราะห์ เสมือนเป็นนักสังคมสงเคราะห์ ด้วยจิตอาสามีเมตตา สมกับเป็นสาวกผู้สืบสานงานพระพุทธศาสนา ดังพุทธปรารภของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้ว่า“ “จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานำ[7] แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจึงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”[8] ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผลกระทบจากการเปนหนี้และความยากจนนั้น ว่าเปนบอเกิดแหงความทุกขของมนษยทุกเชื้อชาติศาสนา ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย แมความเป็นคนจนก็เปนทุกขของบุคคลผูบริโภคกามในโลก แมการกูยืมก็เปนทุกขของบุคคลผูบริโภคกามในโลก แมการรับใชดอกเบี้ยก็เปนทุกขของบุคคลผู้บริโภคกามในโลก แมการทวงก็เปนทุกขของบุคคลผูบริโภคกามในโลก แมการติดตามก็เปนทุกขของบุคคลผูบริโภคกามในโลก แมการจองจำก็เปนทุกขของบุคคลผูบริโภคกามในโลก...”[9]

พระสงฆ์ในฐานะที่ต้องอยู่ร่วมกับสังคมต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม สำหรับพระธรรมจาริกมีพันธกิจหลักของ 4 ด้านคือ (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง (2) การบริการสังคม เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ ลด ละ เลิกอบายมุข (3) การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปะวัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (4) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผลงานที่ประสบความสำเร็จในปี 2563 อาทิ การอบรมคุณธรรมแก่กลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง และจะต้องส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทาง ที่ชอบ โดยการเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไม่ผิดศีลธรรม ไม่กอให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น และสังคม ทั้งนี้ ระบุถึงอาชีพการค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรม[10] ที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชา 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การค้าขายศัสตราวุธ การค้าขายสัตว์ การค้าขายเนื้อ การค้าขายของมึนเมา และการค้าขายยาพิษ[11] สามารถนำมาปรับใช้ในประเด็นการแก้ปัญหา

---

[7] **วิ.ม.** (บาลี) 4/32/27.

[8] **วิ.มหา.** (ไทย) 4/32/40.

[9] **องฺ.ฉกฺก.** (ไทย) 22/8/364-367.

[10] พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ, การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 11.

[11] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/117/295.

ความยากจนอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนบทบาทและหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสานั้น จะคอยทำงานหนุนเสริมให้กับพระพระธรรมจาริกโดยมีภาระกิจหลัก เช่น จัดกิจกรรมในการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การสงเคราะห์ชาวบ้าน การพัฒนาอาศรมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นแบบอย่างในด้านต่างๆ ร่วมกับชุมชน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติและศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การออกเยี่ยมเยือน ให้คำปรึกษา และสงเคราะห์ผู้ยากไร้ในชุมชนตามความเหมาะสม การจัดทำข้อมูลชุมชนและขยายพื้นที่การปฏิบัติงาน เป็นต้น[12]

ทั้งนี้แนวทางการบริหารงานได้มีแผนการขยายพื้นที่ให้มีพระอยู่ประจำอาศรม ขยายหมู่บ้านบริวารโดยการเข้าไปสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ชาวบ้านมีสถานที่ทำบุญ อบรมคุณธรรมจริยธรรม เน้นหนักให้พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเข้าไปจัดกิจกรรมทำวัตรสัญจร ทำบุญสัญจรตามหมู่บ้านต่างๆ ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ให้ครอบคลุมหมู่บ้านกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น ซึ่งกลุ่มชาวชาติพันธุ์นั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่เดิม แต่ยังขาดการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เชิงพื้นที่มีความโดดเด่นด้านต้นทุนทางชุมชน สามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น พื้นที่บนดอยวาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย หรือบ้านปางไฮ อ.ดอยสะเก็ด และบ้านม่อนแจ่ม อ.แมริม จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

เนื่องด้วยสภาพชุมชนพื้นที่สูงมีความลาดชันเฉลี่ยมากกว่าร้อยละ 35 จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง ยังคงมีการลักลอบบุกรุกแพ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตรเชิงเดี่ยว และปัญหาพัวพันเกี่ยวกับกระบวนการค้ายาเสพติดข้ามชาติ อีกทั้งการเข้าถึงระบบการศึกษาของราษฎรไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องไปจนถึงขั้นอุดมศึกษา ทั้งนี้ยังคงพบปัญหาการทำไร่เลื่อนลอย และการสร้างที่อยู่อาศัยตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น แนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนจึงควรเริ่มที่กลุ่มคนที่ยึดมั่นในศาสนาธรรม ความเชื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อาวุโสใน ชุมชน ด้วยกระบวนการเสริมแรงจูงใจและสร้างพลังจากมิติภายในอาศัยคุณค่าความเชื่อในศาสนธรรม สู่การรำพึงภาวนา ไตร่ตรอง การย้อนกลับมองดูชีวิตที่ผ่านมาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่มีคุณค่าความหมาย ระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดที่พึ่งพาอาศัยกัน ต่อยอดวัฒนธรรมเดิมของชุมชนสู่การสร้างการเรียนรู้ผ่านมิติศาสนา พระพุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และประเพณีเดิม ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณกับวิถีชีวิตของคนทุกรุ่นที่เข้าร่วม

---

[12] สกสว., **กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**, หน้า 90.

ทำโครงการ ด้วยการนำวัฒนธรรมใหม่มาต่อยอดวัฒนธรรมเดิมที่ทรงคุณค่า[13] อีกทั้งความสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจอย่างสมดุล

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก่ การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุ และสาธารณูปโภคต่างๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหล่านี้ส่วนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอ่อนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิงตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่ม สูญหายไป จากผลด้านลบในการพัฒนาด้านต่างๆ เหลานี้ยังส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุมชาติพันธ์ใน ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้[14]

อย่างไรก็ตามการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างมั่นคง หากมีการขับเคลื่อนอย่างเข้าใจและเข้าถึงในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องด้วยราษฎรบนพื้นที่สูงนั้นร่ำรวยด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม ภูมิสังคม ธรรมชาติและสิงแวดล้อม มีวิถีการดำรงชีพพึ่งพิงอยู่ป่าและการเกษตร มีการสั่งสมความรู้ประสบการณ์หรือภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ เช่นการสะสมเมล็ดพันธุ์บนภูเขาซึ่งควรแก่การอนุรักษ์เป็นมรดกทางอาหาร เทคนิคการถนอมอาหารไว้รับประทานยามหน้าแล้ง หรือพืชสมุนไพรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นกลุ่มชนที่ดูแลป่าต้นน้ำหลายแห่งในประเทศ แต่ด้วยการรุกคืบของอุตสาหกรรมการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่เน้นปริมาณการผลิตมากกว่าความสมดุลของธรรมชาติ จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งทางตรงและทางอ้อม นักวิจัยและพระสงฆ์จะต้องตระหนักความสำคัญของความรู้และทักษะในการค้นหาความรู้ของมนุษย์

---

[13] สกสว., **กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**", หน้า 82.

[14] พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ, การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก, หน้า 3.

เป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยผลที่ได้รับจากองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาองค์กร ชุมชน[15]

จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่างๆ มีข้อเสนอให้ควรสนับสนุนใน 11 ประเด็น ดังนี้ (1) การถือครองที่ดินอย่างถูกต้องและการเข้าถึงทรัพยากร (2) สิทธิในการได้รับสัญชาติเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐต่างๆ อย่างเท่าเทียม (3) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (4) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงการศึกษาให้เยาวชนเรียนในระดับที่สูงขึ้น (5) สร้างความเป็นธรรมในการบริการสาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร (6) การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวิถีวัฒนธรรม (7) การส่งเสริมการท่องเที่ยงเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (8) การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับขีดความสามารถในการผลิตควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี (9) การส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ภาษาอังกฤษ การใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มเพื่อการศึกษาและการประกอบอาชีพ (10) การส่งเสริมให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพลเมืองไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ (11) การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยธรรมชาติ ภัยพิบัติ และปัญหาสิ่งแวดล้อม[16]

การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิง โครงสร้างและปัจจัยพื้นฐาน เช่น กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และสถาบันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองการ ปกครอง ให้สอดรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่จะส่งผลกระทบต่อศักยภาพโดยรวมของประเทศเพื่อพลิกวิกฤต จากแรงกดดันทั้งภายนอก และภายในให้เป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาประเทศสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพทั่วถึง เป็นธรรมและยั่งยืนต่อไป[17] **การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนคงไม่สุดโต่งพัฒนาเฉพาะทางกายภาพเท่านั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาทางด้านความสุขทางจิตใจด้วย** วิทยากร เชียงกูลกล่าวไว้ว่า “การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับการได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่างๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็น

---

[15] พัชรินท์ สิรสุนทร, **แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม**, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 130.

[16] สกสว., **กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**, หน้า 253.

[17] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, “**แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**”, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2565), หน้า 2.

การพัฒนาคุณภาพ เพื่อที่ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้นหากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า”[18]

คณะผู้วิจัยจึงได้ทำโครงการชุดวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ของอาศรมต้นแบบจำนวน 3 แห่ง คือ (1) **อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง** ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (2) **อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง** ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (3) **อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์** ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง “**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**” และมีโครงการวิจัยย่อยอีก 2 โครงการ ประกอบด้วยโครงการย่อยที่ 1 เรื่อง “**กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**” และโครงการย่อยที่ 2 เรื่อง “**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**” นับว่าเป็นส่วนหนึ่งในการหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนบนพื้นที่สูง สามารถจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมุ่งเป้าให้เกิดความอยู่ดีมีสุขตามแนววิถีพุทธ ตามแผนยุทธศาสตร์ของชาติ (2561-2580) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13 **เพื่อได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่และนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง อันจะเป็นต้นแบบการพัฒนาของพระสงฆ์บนพื้นที่สูงและพระสงฆ์ทั่วไปได้**

โครงการวิจัย **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีเป้าหมายเพื่อ **“เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** การวิจัยนี้มีความสัมพันธ์เชื่อมโยง ดังภาพที่ 2.1 แสดงแผนงานวิจัยที่มีสัมพันธ์เชื่อมโยงกับโครงการวิจัยย่อยที่ 1 และที่ 2 ต่อไปนี้

---

[18] วิทยากรเชียงกูล, “**การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์**”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉับแกระ, 2557), หน้า 17-18.

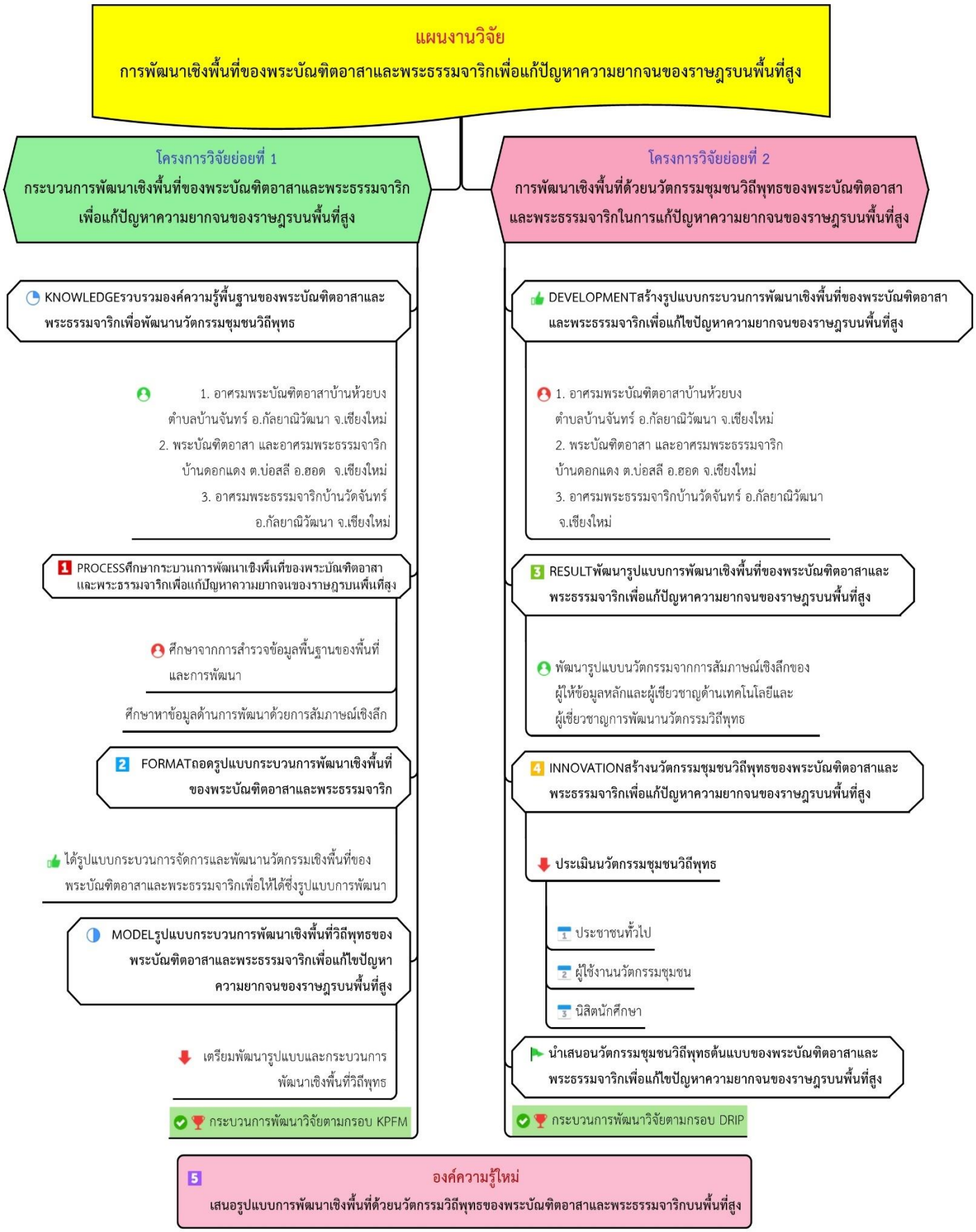
แผนงานวิจัย
การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
โครงการวิจัยย่อยที่ 1
กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
โครงการวิจัยย่อยที่ 2
การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสา และพระธรรมจาริกในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
KNOWLEDGEรวบรวมองค์ความรู้พื้นฐานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
1. อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่
2. พระบัณฑิตอาสา และอาศรมพระธรรมจาริก บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่
3. อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่
1 PROCESSศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
ศึกษาจากการสำรวจข้อมูลพื้นฐานของพื้นที่และการพัฒนา
ศึกษาหาข้อมูลด้านการพัฒนาด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก
2 FORMATถอดรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
ได้รูปแบบกระบวนการจัดการและพัฒนานวัตกรรมเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อให้ได้ซึ่งรูปแบบการพัฒนา
MODELรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
เตรียมพัฒนารูปแบบและกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธ
กระบวนการพัฒนาวิจัยตามกรอบ KPFM
DEVELOPMENTสร้างรูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
1. อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่
2. พระบัณฑิตอาสา และอาศรมพระธรรมจาริก บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่
3. อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่
3 RESULTพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
พัฒนารูปแบบนวัตกรรมจากการสัมภาษณ์เชิงลึกของผู้ให้ข้อมูลหลักและผู้เชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีและผู้เชี่ยวชาญการพัฒนานวัตกรรมวิถีพุทธ
4 INNOVATIONสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
ประเมินนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
1 ประชาชนทั่วไป
2 ผู้ใช้งานนวัตกรรมชุมชน
3 นิสิตนักศึกษา
นำเสนอนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธต้นแบบของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
กระบวนการพัฒนาวิจัยตามกรอบ DRIP
5 องค์ความรู้ใหม่
เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.2.1 เพื่อศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง

1.2.2 เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

1.2.3 เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1.2.4 เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

1.3 ปัญหาที่ต้องการทราบ

1.3.1 ราษฎรบนพื้นที่สูงมีบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างไร

1.3.2 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกมีบทบาท หน้าที่ พันธกิจ และสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของบนพื้นที่สูงอย่างไร

1.3.3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูง และหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงควรเป็นอย่างไรในการแก้ไขปัญหาความยากจนบนพื้นที่สูง และมีปัจจัยใดส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่

1.3.4 กระบวนการในการสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีแนวทางอย่างไร

1.3.5 รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร

1.4 ขอบเขตการวิจัย

1.4.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา ดำเนินการศึกษาเกี่ยวกับบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ และการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง รวมถึงปัจจัยหรือองค์ประกอบสำคัญในการหนุนเสริมกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เนื้อหามีดังนี้

1) การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

2) การประกาศพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

3) กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

4) การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

5) การแก้ปัญหาความยากจนในทางพระพุทธศาสนา

6) นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

7) การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

8) การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่ ประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

1) ขอบเขตด้านพื้นที่ คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ดำเนินการวิจัย เพื่อดำเนินงานเก็บรวบรวมขอมูลในพื้นที่ภาคเหนือตอนบน จำนวน 3 แห่ง ดังนี้

(1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

(2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

(3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2) ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง การศึกษาครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการดำเนินงานเก็บรวบรวมขอมูลจากการวิจัยภาคสนาม (Field Study) เป็นผูให้ขอมูลสำคัญ (Key Informants) จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ที่มีความห่างไกลจาก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ค่อนข้างมาก ใช้ระยะเวลาการเดินทางประมาณ 3-4 ชม. การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจึงได้ กำหนดเกณฑ์คุณสมบัติแต่ละกลุ่ม รวมทั้งสิ้น 25 ราย ประกอบด้วย 5 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรม จำนวน 3 แห่งๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่งๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย

กลุ่มที่ 3 ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ที่มีความสนใจในการพัฒนาที่จะพัฒนาตนเองและเศรษฐกิจชุมชน การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจึงได้มีการประสานผู้นำชุมชนในการคัดเลือกชาวบ้านในพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่งๆ ละ 4 ราย รวมจำนวน 12 ราย ซึ่งมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาท

ทั้งนี้กลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 กลุ่มนี้ ได้นำไปสู่กิจกรรมการสนทนากลุ่ม (Focus Group)ในประเด็นกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง จำนวน 4 ราย

กลุ่มที่ 5 เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป/คน

1.5 นิยามศัพท์

1.5.1 การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง หมายถึง การเพิ่มศักยภาพให้กับราษฎรที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูง ให้มีแนวทางการพัฒนาด้านเศรษฐกิจฐานรากใหม่มีความเข้มแข็งเพื่อแก้ปัญหาความยากจน และส่งเสริมให้ชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ในวิจัยนี้พัฒนาเชิงพื้นที่ จำนวน 3 พื้นที่สูง ได้แก่ 1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง 2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง 3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่

1.5.2 นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ หมายถึง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในรูปแบบต่างๆ ภูมิปัญญา วัฒนธรรมภายในชุมชนที่เน้นการปฏิบัติ ผลิต ตามแนววิถีชีวิตทางพุทธศาสนา เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและคุณค่าทางสังคม เสริมเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เพื่อขยายผลสู่การจำหน่ายสินค้าชุมชนเพิ่มช่องทางการเกิดรายได้ของของชุมชนราษฎรบนพื้นที่สูง มีเป้าหมายการดำรงวิถีชีวิตสัมมาชีวะอย่างสันติสุข ในงานวิจัยนี้ หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูง และหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ได้นำหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สุขในปัจจุบัน เป็นธรรมหัวใจเศรษฐีมาใช้ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1.5.3 ราษฎรบนพื้นที่สูง หมายถึง คนที่อาศัยหรือมีชีวิตอยู่บนพื้นที่สูง บนภูเขา บนดอยสูง และที่ราบที่สูงต่ำต่างกันไป ซึ่งมีลักษณะทางภูมิศาสตร์ที่ต่างกัน ในงานวิจัยนี้กำหนดราษฎรที่อยู่ใน 3 พื้นที่สูง ได้แก่ 1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง 2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง 3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์ อำเภอกัลยานิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

1.5.4 พระบัณฑิตอาสา หมายถึง พระบัณฑิตที่จบการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีจิตอาสาปฏิบัติศาสนกิจบนอาศรมต่างๆ ครอบคลุมในหมู่บ้านของราษฎรบนพื้นที่สูง 8 จังหวัดภาคเหนือตอนบน และพระบัณฑิตเหล่านี้ได้รับการคัดเลือกจากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขต วิทยาลัยสงฆ์ และห้องเรียนต่างๆ เป็นพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนสังคมบนพื้นที่สูง อยู่ภายใต้การดูแลของหน่วยงานสังกัดมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

1.5.5 พระธรรมจาริก หมายถึง พระภิกษุสามเณร ที่ได้รับมอบหมายให้ปฏิบัติภารกิจที่ได้รับมอบหมายตามชุมชนบนที่ราบสูง การปฏิบัติศาสนกิจของคณะพระธรรมจาริกมีจุดมุ่งหมายเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อให้ชาวเขามีความรู้สึกเป็นคนไทย ด้วยการพัฒนาด้านจิตใจ ส่งเสริมการศึกษา สนับสนุนด้านการพยาบาลและช่วยแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า ผ่านการ

อบรมศีลธรรม และหน้าพลเมืองแก่ขาวเขา พระธรรมจาริกผู้ประกาศธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านี้ กำกับดูแลโดยคณะสงฆ์ไทย ภาคเหนือมีวัดศรีโสดา พระอารามหลาง เป็นศูนย์กลางของพระพระธรรมจาริกภาคเหนือ

1.6 กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีกรอบแนวคิดในการดำเนินการตามภาพที่ 1.2 ดังนี้

ภาพที่ 1.2 กรอบแนวความคิดในการศึกษาวิจัย

1.7 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.7.1 ได้องค์ความรู้เรื่องบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1.7.2 ได้รูปแบบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

1.7.3 ได้องค์ความรู้ใหม่ในกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1.7.4 ได้รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

1.7.5 ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าสินค้าท้องถิ่นที่มีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สังคม และทรัพยากรท้องถิ่น ด้วย 3 ต้นแบบผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชน

1.7.6 ได้สร้างเครือข่ายชุมชนบนพื้นที่สูงและเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยววิถีพุทธและการท่องเที่ยวเชิงเกษตรบนพื้นที่สูง

1.6.7 ได้องค์ความรู้ใหม่จากการศึกษาเรื่องการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความยากจนกระจายตัวอยู่ในชุมชนพื้นที่สูง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นภาคการเกษตรและส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างมั่นคง หากมีการขับเคลื่อนอย่างเข้าใจและเข้าถึงในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงอย่างเป็นรูปธรรม แต่ด้วยการรุกคืบของอุตสาหกรรมการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่เน้นปริมาณการผลิตมากกว่าความสมดุลของธรรมชาติ จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะปัญหาที่เกิดจากความยากจนส่งผลกระทบต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิต คณะผู้วิจัยจึงได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ตามรายละเอียดดังนี้

2.1 การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง
2.2 การประกาศพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง
2.3 กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
2.4 การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2.5 การแก้ปัญหาความยากจนในทางพระพุทธศาสนา
2.6 นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
2.7 การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก
2.8 การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน
2.9 แนวคิดและทฤษฎีตามพระราชดำริ
2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

การพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างมั่นคง หากมีการขับเคลื่อนอย่างเข้าใจและเข้าถึงในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องด้วยราษฎรบนพื้นที่สูงนั้นร่ำรวยด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม ภูมิสังคม ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีวิถีการดำรงชีพพึ่งพิงอยู่ป่าและการเกษตร มีการสั่ง

สมความรู้ประสบการณ์หรือภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ เช่น การสะสมเมล็ดพันธุ์บนภูเขาซึ่งควรแก่การอนุรักษ์เป็นมรดกทางอาหาร เทคนิคการถนอมอาหารไว้รับประทานยามหน้าแล้ง หรือพืชสมุนไพรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นกลุ่มชนที่ดูแลป่าต้นน้ำหลายแห่งในประเทศ แต่ด้วยการรุกคืบของอุตสาหกรรมการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่เน้นปริมาณการผลิตมากกว่าความสมดุลของธรรมชาติ จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งทางตรงและทางอ้อม การพัฒนาเชิงพื้นที่นับว่าสำคัญเพราะทำให้รู้ปัญหาและแนวทางการพัฒนาได้เร็วยิ่งขึ้น

2.1.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – based) หมายถึง การบริหารจัดการที่ลงไปทำกระบวนการในพื้นที่เป้าหมาย โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน ทั้งภาคประชาชน ภาครัฐ ภาควิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน ให้มาร่วมแก้ไขปัญหาในเรื่องใหญ่ที่ทุกคนในพื้นที่เห็นว่าต้องแก้ไข และจะสำเร็จได้ด้วยความร่วมมือของคนในพื้นที่อย่างมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนารูปแบบและกลไกการทำงานที่เอื้อต่อการแก้ปัญหา โดยสามารถถอดวิธีการทำงานเป็น 6 ขั้นตอนคือ

1. การเตรียมความพร้อม
2. การพัฒนาเครื่องมือและวิทยากร
3. การสำรวจและวิเคราะห์ข้อมูล
4. การทำแผนและข้อเสนอภาคประชาชน
5. การบูรณาการแผนกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. การจัดการความรู้และขยายผล

การพัฒนาชุมชนเป็นการเสริมสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่นั้นจึงต้องเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก ให้มีความเขมแข็งและสงเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเองได้

การพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงได้ดำเนินงานมาตั้งแต่ปพ.ศ. 2494 จากปญหาดานความมั่นคงของชาติปญหา การปลูกพืชเสพติด การทำลายทรัพยากรสิ่งแวดลอม การกำหนดสภาพบุคคล การมีคุณภาพชีวิตที่ต่ำกวาเกณฑ มาตรฐาน ตลอดจนการดอยโอกาสทางสังคม ซึ่งชุมชนบนพื้นที่สูงมีความเปนอัตลักษณแตกตางจากชุมชนทั่วไป ในดานความเปนอยูขนบธรรมเนียมวัฒนธรรมจารีตประเพณีรวมทั้งภาษาการสื่อสาร ชนเผาที่อาศัยอยูในชุมชน บนพื้นที่สูงไดกระจายตัวอยูในทองที่จังหวัดภาคเหนือและภาคตะวันตกของประเทศไทยจำนวน 20 จังหวัด ในปพ.ศ. 2506 คณะรัฐมนตรีมีมติใหจัดตั้ง “กองสงเคราะหชาวเขา” ขึ้นในกรมประชาสงเคราะหกระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานแรกที่เขาไปปฏิบัติงานในหมูบานชนเผา แตผลของการปฏิบัติงานก็ยังไมไดผลเปนที่นาพอใจ ใน ปพ.ศ. 2507 จึงไดมีการวางแนวทางการนำเอาหลักธรรมไปพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง และทดลองสงพระภิกษุสงฆเรียกวา “พระธรรมจาริก” นำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปเผยแผ

และสรางความสัมพันธทางจิตใจ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของราษฎรบนพื้นที่สูง และสามารถเข้าถึงบริการของภาครัฐได้มาก ช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดและปญหาด่านความมั่นคงของชาติ ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสและแสดงตนเปนพุทธมามกะ สงบุตรหลานเขามาบรรพชาเปนพระภิกษุสามเณร พระพุทธศาสนาจึงไดเผยแผสูกลุมชนเผาที่อาศัยอยูในถิ่นทุรกันดารบนพื้นที่สูงมากขึ้น[1]

สำหรับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงในประเทศไทยนั้น ในหลวงรัชกาลที่ 9 ถือเป็นบุคลสำคัญในการริเริ่มการแก้ปัญหาความยากจนซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาประเทศ องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาจึงนำไปสู่การเกิดโครงการพัฒนาชนบท เกิดการจัดตั้งองค์กรและมูลนิธิเพื่อขยายผลต่อยอดแนวพระราชดำริ ให้เชื่อมไปสู่การวางรากฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานได้มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น โครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิปิดทองหลังพระตามแนวพระราชดำริ สำนักงาน กปร. กรมประชาสงเคราะห์ ตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงหน่วยงานด้านการวิจัย เช่น หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาตร์วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานทั้ง 2 นี้ ได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของสถาบันการศึกษา ในการพัฒนางานวิจัยที่จะสามารถหนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาโครงสร้างทางสังคมในทุกมิติอย่างยั่งยืน

2.1.2 หลักการสำคัญการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

1. ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนา การพัฒนาทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น เจริญขึ้น ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงจนเกิดความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่วางไว้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิต พ.ศ. 2525 ได้ให้ความหมายของคำว่า “พัฒนา” คือ “ทำให้เจริญ” การพัฒนาจึงหมายถึง การทำให้เจริญ[2]

การพัฒนา หมายถึง ความเจริญก้าวหน้า เช่น การพัฒนาชุมชน การพัฒนาวัด การพัฒนาประเทศ คือ การทำสิ่งเหล่านั้นให้ดีขึ้น เจริญขึ้น สามารถ ตอบสนองความต้องการของประชาชนส่วนใหญ่ให้ตรงต่อความต้องการมากขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่า “การพัฒนา” คือ กระบวนการของการ

---

[1] พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทรชัย พัฒนพงศา, ปจจัยที่สงผลตอการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ, **วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิรน์**, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ธันวาคม2557-พฤษภาคม 2558, หน้า 116.

[2] ณัฐพล ขันธไชย, **แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: โอเดี้ยนสโตร์, 2527), หน้า 25.

เคลื่อนไหวจากสภาพที่ไม่น่าพอใจไปสู่สภาพที่น่าพอใจจึงเป็น กระบวนการที่เปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่หยุดนิ่ง การพัฒนามีความสัมพันธ์โดยตรงกับความเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการของการเปลี่ยนแปลงที่มีการวางแผนไว้แล้ว คือ การทำให้ลักษณะเดิมเปลี่ยนไป คือ ลักษณะใหม่ที่เข้ามาแทนที่นั้นจะดีกว่าลักษณะเก่า ธรรมชาติ ของการเปลี่ยนแปลงย่อมเกิดปัญหาในตัวของมันเองเพียงแต่ว่าจะมีปัญหามากหรือน้อย ถ้าหาร ตีความหมายการพัฒนาจะสามารถตีความหมายได้ 2 นัยคือ[3]

1. การพัฒนา ในความเข้าใจสมัยใหม่ หมายถึง การทำให้เจริญวัตถุรูปแบบและในเชิงปริมาณ เช่น ถนนหนทาง ตึกรามบ้านช่อง ดัชนีชี้วัดทางเศรษฐกิจ เป็นต้น

2. การพัฒนาแง่ของพระพุทธศาสนา หมายถึง การพัฒนาคนทั้งในด้ายร่างกายและ จิตใจ โดยเน้นในด้านคุณภาพชีวิตและหลากของความถูกต้องพอดี ซึ่งก่อให้เกิดผลประโยชน์สูงสุด ความกลมกลืนและความเกลื้อกูลแก่สรรพชีวิตโดยไม่เบียดเบียนทำลายธรรมชาติและสภาพแวดล้อม[4]

การพัฒนาเป็นรูปแบบอย่างหนึ่งของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ด้วยกระบวนการเปลี่ยนแปลงที่มีการกระทำให้เกิดขึ้น หรือมีการวางแผนกำหนดทิศทางไว้ล่วงหน้า โดยการเปลี่ยนแปลงในทิศทางที่ดีขึ้น

2.1.3 องค์ประกอบการพัฒนาเชิงพื้นที่

การพัฒนาคุณภาพชีวิตบนพื้นที่สูงสำหรับสาระสำคัญของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ในด้านยุทธศาสตร์ที่ 2 เรื่องการสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน และกำหนดตัวชี้วัดด้วยการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และได้รับส่วนแบ่งผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจมากขึ้น เพื่อให้มีดัชนีชุมชนเข้มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาค ด้วยการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองได้ มีสิทธิในการจัดการทุน ที่ดิน และทรัพยากร

---

[3] นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์, “**ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท**” ในเอกสารการสอน ชุดวิชาการพัฒนาชุมชน หน่วยที่ 1 – 7, พิมพ์ครั้งที่ 8, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2534), หน้า 47.

[4] ราชบัณฑิตยสถาน, **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525), หน้า 33.

ภายในชุมชน โดยกำหนดแนวทางต่าง ๆ ไว้ สำหรับแผนงานสนับสนุนการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเข้มแข็ง ดังนี้[5]

1. สร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให้มีขีดความสามารถ ในการสร้างแรงบันดาลใจ ให้เกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนาชุมชน

2. ส่งเสริมให้เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัย และการถ่ายทอดองค์ความรู้ในชุมชน เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาในพื้นที่และการต่อยอดองค์ความรู้ไปสู่เชิงพาณิชย์ รวมทั้งส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสร้างการจัดการความรู้ในชุมชน

3. พัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ประกอบการระดับชุมชน การสนับสนุนศูนย์ฝึกอาชีพชุมชน การส่งเสริมการเชื่อมต่อระหว่างเครือข่ายอุตสาหกรรม (Cluster) ในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน การสร้างความร่วมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา รวมถึงการส่งเสริมการท่องเที่ยวท้องถิ่นและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในชุมชนที่มีแหล่งท่องเที่ยว

4. สนับสนุนการให้ความรู้ในการบริหารจัดการทางการเงินแก่ชุมชนและครัวเรือน การปรับองค์กรการเงินของชุมชน ให้ทำหน้าที่เป็นสถาบันการเงินในระดับหมู่บ้านตำบล ที่ทำหน้าที่ทั้งการให้กู้ยืมและการออมและจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานราก โดยมีธนาคารออมสินและธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์เป็นแม่ข่าย

5. สนับสนุนชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดสวัสดิการ บริการ และการจัดการทรัพยากรในชุมชน

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนเป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศ ที่มุ่งเน้นการสร้างความอยู่เย็นเป็นสุขในสังคม ให้เกิดความสมดุลและยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งไม่ได้มุ่งไปที่มูลค่าที่เป็นตัวเงินมาเป็นดัชนีชี้วัดความสำเร็จ แต่คำนึงถึงคุณค่าของความเป็นคน และความสุขทางจิตใจของประชาชนเป็นหลัก โดยเฉพาะการสร้างความสุขตามวิถีแห่งความพอเพียง ที่ไม่เบียดเบียนหรือทำความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่นและส่วนรวม จะทำให้ชีวิตมีความสุขอย่างสมดุลและเกิด

---

[5] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). **(ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กรมพัฒนาที่ดิน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.ldd.go.th/www/files/75750.pdf. [1 สิงหาคม 2565].

ความสงบสุขในสังคมได้อย่างแท้จริง[6] สอดคล้องกับมุมมองในทางเศรษฐศาสตร์[7]สำหรับทางสายกลางนั้นเป็นแนวความคิดในการบริโภค แต่พอประมาณภายใต้เงื่อนไขการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น โดยไม่ก่อให้เกิดผลที่เป็นปฏิปักษ์กับระบบนิเวศวิทยา ฉะนั้นคุณค่าที่แท้จริงและการแก้ปัญหาของมนุษย์เพื่อความอยู่ดีมีสุขสุข จึงต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย การสร้างงาน ฯลฯ จะต้องเป็นสัมมาเศรษฐกรรม คือเป็นเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรมมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ ทั้งร่างกายและจิตใจ รวมตลอดไปถึงสังคมชุมชนระบบนิเวศและโลก เป็นส่วนรวมด้วยเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์

แนวคิดของร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่เน้นการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งนั้น มีความสอดคล้องกับการระดมความคิดเห็นในการร่างธรรมนูญความสุขชุมชน[8] อันหมายถึง “หลักกำกับการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เป็นเสมือนกติกาการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการจัดระเบียบระบบการทำงานของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ให้ชัดเจนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและความอยู่เย็นเป็นสุขที่พึงปรารถนาของชุมชน” ซึ่งต้องอาศัยวิธีการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้านท้องถิ่น ที่แต่ละแห่งกำหนดขึ้น เป็นเป้าหมายร่วม โดยการเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน และมีการถ่ายทอดความสุขชุมชนนั้นต่อคนทุกระดับ

แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ควรมีแผนงานสนับสนุนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากและชุมชนเขมแข็ง ดังนี้ [9]

1. การสร้างและพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนใหม่มีขีดความสามารถ ในการสรางแรงบันดาลใจ ใหเกิดความเชื่อมั่น ศรัทธา มีจุดยืนทางความคิด มีธรรมาภิบาลในการบริหารและพัฒนาชุมชน

---

[6] คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, **รายงานฉบับสมบูรณ์** (Final Report): มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550).

[7] มนูญ มุกข์ประดิษฐ์, “มัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545).

[8] สิน สื่อสวน, **องค์ความรู้ชุดเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรมธรรมนูญความสุขชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559), หน้า 3.

[9] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแหงชาติ(สศช.). (ราง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กรมพัฒนาที่ดิน.

2. การสงเสริมให้เกิดชุมชนแหงการเรียนรู้ด้วยกระบวนการวิจัยและการถายทอดองคความรูในชุมชน ตอยอดองคความรูไปสูเชิงพาณิชย สงเสริมการใชเทคโนโลยีสารสนเทศในการสรางการจัดการความรูในชุมชน

3. การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยสงเสริมการประกอบอาชีพของผูประกอบการระดับชุมชน สนับสนุนศูนยฝกอาชีพชุมชน สงเสริมการเชื่อมตอระหวางเครือขายอุตสาหกรรมในพื้นที่กับเศรษฐกิจชุมชน สรางความรวมมือกับภาคเอกชนและสถาบันการศึกษา สงเสริมการทองเที่ยวทองถิ่นและการทองเที่ยวเชิงอนุรักษ

4. การสนับสนุนการให้ความรูในการบริหารจัดการทางการเงินแกชุมชนและครัวเรือน การปรับองคกรการเงินของชุมชน ให้ทำหน้าที่เปนสถาบันการเงินในระดับหมูบานตำบล ที่ทำหน้าที่ทั้งการใหกูยืมและการออมและจัดตั้งโครงข่ายการเงินฐานราก

5. การสนับสนุนชุมชนใหมีสวนรวมในการจัดสวัสดิการบริการและการจัดการทรัพยากรในชุมชน

แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ดังกล่าวนี้ มีองค์ประกอบในการพัฒนาที่สอดคล้องกับการศึกษาเกี่ยวกับการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา ที่เห็นว่าชุมชนบนพื้นที่สูงมีบริบทชุมชนและภูมิสังคมแตกต่างจากพื้นที่ทั่วไป แนวทางหนึ่งในการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชน พบว่ามี 5 องค์ประกอบในการพัฒนา[10] ได้แก่

1. การอำนวยความสะดวก
2. การจัดทำแผนแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม
3. การเพิ่มคุณค่าทุนชุมชน
4. การสร้างนวัตกรรมชุดความรู้
5. การถอดบทเรียน

การวางแผนพัฒนาอย่างบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นปัญหาดั้งเดิมที่สะสมมายาวนานและปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ตามสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ด้วยลักษณะของพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ชุมชนมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน การเข้าถึงระบบการศึกษายังไม่ทั่วถึง การเพิ่มของจำนวนประชากรอย่างรวดเร็ว การขยายพื้นที่เพื่อ

---

[10] ชรินทร์มั่งคั่ง และคณะ, การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา จังหวัดเชียงใหม่" **วารสารมนุษยศาสตร์** มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ปีที่ 19, ฉบับที่ 1.

ทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่จึงต้องสร้างสมดุลในทุกมิติเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิต

การพัฒนาเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูง สามารถจำแนกรูปแบบไดเปน 5 แบบแผน ไดแก

1) การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบยึดหลักเหตุผลอยางครอบคลุม

2) การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบเพิ่มทีละสวน

3) การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบพิจารณาหลายระดับ

4) การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบสนับสนุนและ ผลักดัน

5) การพัฒนาเชิงพื้นที่แบบกลยุทธ

ทั้งนี้เงื่อนไขการใชรูปแบบแผนดังกลาวจำเปนตองมีการวิเคราะหเงื่อนไขความสัมพันธขององคประกอบการเลือกใชในการพัฒนาเชิงพื้นที่ใหมีความเหมาะสมกับบริบท แนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่เกี่ยวของกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ มีกลุมนักคิดไดนำเสนอไวอยางหลากหลายวิธีการและหลากหลายมุมมอง

เพื่อบูรณรการกับการพัฒนาพื้นที่ให้ยั่งยืน การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ มีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและขจัดปัญหาความ ยากจนในชุมชนให้ลดน้อยลง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล เอกชน องค์กร ชุมชน นักวิชาการ และองค์กรธุรกิจ เพื่อขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นใน 5 ประเด็น[11]

1. การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง

2. การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต

3. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง

4. การ จัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ

5. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชน

ทั้ง 5 ประเด็นนี้เป็นหลักในการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักใช้ชีวิตอย่างพอเพียง มีความขยันในการหาและรักษาทรัพย์ รวมทั้งเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันความรู้

---

[11] ทาริตา แตงเส็ง, ณัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ, **ในวารสาร Journal of Modern Learning Development**, ปีที่ 5 ฉบับที่ 4, กรกฎาคม – สิงหาคม, 2563, หน้า 239.

ถ่ายทอด ขนบธรรมประเพณีศิลปวัฒนธรรม และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกันเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต

ดังนั้น การวางแผนพัฒนาอย่างบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นปัญหาที่สะสมมายาวนานและปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่ตามสภาวะการณ์เปลี่ยนแปลงของยุคสมัย ด้วยลักษณะของพื้นที่ที่มีความลาดชันสูง ชุมชนมีความหลากหลายในชาติพันธุ์ มีความเชื่อและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน การเข้าถึงระบบการศึกษายังไม่ทั่วถึง การขยายพื้นที่เพื่อทำการเกษตรและที่อยู่อาศัย กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่จึงต้องสร้างสมดุลในทุกมิติเพื่อยกระดับการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่สำคัญ คือพัฒนาผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนให่มีขีดความสามารถ และการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการเพิ่มศักยภาพชุมชน เศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็ง ส่งเสริมให้ชุมชนพึ่งพาตนเอง และรัฐต้องไปมีส่วนสนับสนุนเพื่อให้มีดัชนีชุมชนเข็มแข็งเพิ่มขึ้นในทุกภาคส่วน และหากต้องการพัฒนาเศษฐกิจให้เกิดผลคือความสุขและยั่งยืน ควรพัฒนาตามแนวทางแห่งวิถีพุทธคู่ขนานไปด้วยกัน

2.2 การประกาศพระพุทธศาสนาลงสู่พื้นที่

การประกาศพระพุทธศาสนานับว่าเป็นเป้าหมายของการเกิดขึ้นของพระพุทธศาสนา พระสัมมาสัมพุทธเจ้ามีนโยบายว่าหลังจากพระภิกษุพัฒนาตนเองแล้วก็ต้องจาริกเพื่อไปเผยแผ่พระธรรมคำสอนต่อมวลมนุษยชาติ จึงมีแนวคิดทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังนี้

2.2.1 แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประกาศพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง

นับตั้งแต่การเผยแผ่พระพุทธศาสนาก็มีความเจริญรุ่งเรืองสูงสุดในชมพูทวีปและมีการเปลี่ยนแปลงมาตามลำดับ จนหลังพุทธปรินิพพานแล้ว พระสาวกทั้งหลายก็ได้ช่วยกันประกาศพระพุทธศาสนาเรื่อยมา แม้จะมีความถดถอยอยู่บ้างในบางสมัย แต่ก็ทรงตัวอยู่ได้จนถึงสมัยของพระเจ้าอโศกมหาราช ผู้ทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภ์ในการทำตติยสังคายนา โดยอาราธนาพระโมคคัลลีบุตรติสสเถระเป็นประธานและได้มีการคัดเลือกพระสงฆ์ โดยแบ่งออกเป็น 9 สาย[12] เพื่อไปเผยแผ่พระพุทธศาสนายังประเทศต่างๆ พระสงฆ์ผู้รับหมอบหน้าที่ไปประกาศพระศาสนานั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า พระธรรมทูต หรือ ผู้จาริกธรรมไปสอนศาสนา (Missionary) พระสงฆ์ในฐานะพระธรรมทูตถือได้ว่ามีบทบาทและความสำคัญอย่างมากในการเผยแผ่พุทธธรรมให้เข้าถึงจิตใจของผู้คน

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นทำกันหลายแบบ เช่น การปฏิบัติตนหน้าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น โดยที่พระพุทธเจ้าทรง

---

[12] พระอุดรคุณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). **ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย.** พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2534), หน้า 237.

ประทานหลักการเผยแผ่ให้แก่สาวกยึดถือเป็นหลักปฏิบัติว่า แสดงธรรมมีเหตุผลสัมพันธ์ต่อเนื่องกันไปโดยลำดับ ชี้แจงให้เข้าในในแต่ละแง่แต่ละประเด็น แสดงธรรมด้วยจิตเมตตา มุ่งจะให้ประโยชน์แก่ผู้ฟัง ไม่แสดงธรรมเพราะเห็นแก่ลาภสักการะ แสดงธรรมไม่ยกตน ไม่เสียดสีข่มขู่ผู้อื่น[13] การเผยแผ่พระพุทธศาสนามีการสืบทอดและพัฒนามาตามยุคตามสมัย รูปแบบและวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์ในประเทศไทยก็ได้รับการสืบทอดและพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปตามเหตุปัจจัย ซึ่งวิธีการเผยแผ่พุทธธรรมของพระสงฆ์ไทยถือเป็นรูปแบบที่ได้รับการพัฒนาในลักษณะต่างๆ ตามจุดประสงค์ทั้งในแง่การให้ความรู้และเพื่อโน้มน้าวใจ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความเลื่อมใสศรัทธาในหลักธรรมคำสอนสู่การปฏิบัติ

2.2.2 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาสมัยพุทธกาล

เมื่อพระพุทธองค์ทรงบำเพ็ญพุทธกิจเป็นพระบรมศาสดาประกาศเผยแผ่ศาสนธรรมที่ตรัสรู้ เริ่มตั้งแต่ทรงแสดงปฐมเทศนาโปรดพระปัญจวัคคีย์ ทรงโปรดยสกุลบุตรพร้อมสหาย จนมีพระอรหันต สาวกเกิดขึ้นในโลกจำนวน 60 องค์ คือ พระปัญจวัคคีย์ทั้ง 5 พระยสะ พร้อมพระที่เป็นสหายอีก 55 จึงทรงมีพระประสงค์ที่จะส่งพระอรหันตสาวกเหล่านั้นไปประกาศพระศาสนายังหมู่บ้าน ตำบล หรือ นิคมชนบทต่างๆ ของชมพูทวีป โดยก่อนจะส่งไปนั้นพระพุทธองค์ทรงรับสั่งให้ประชุมพระอรหันต สาวกจำนวน 60 องค์แล้ว ทรงประทานพระโอวาทซึ่งถือเป็นอุดมคติในการประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา ความว่าการประชุมครั้งนั้น นับว่าเป็นการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกในพระพุทธศาสนาโดยที่พระพุทธองค์ทรงรับสั่งกับภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นว่า

.... “ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้ พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวงทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ (เช่นกัน) พวกเธอทั้งหลายจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ทวยเทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ไปรวมโดยทางเดียวกันสอง รูปจงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในท่ามกลาง และงามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์ พร้อมทั้งอรรถพร้อมทั้งพยัญชนะ ครบบริบูรณ์ บริสุทธิ์สัตว์ทั้งหลายพวกที่มีธุลีคือกิเลสน้อยมี อยู่ แต่เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไป ตำบลอุรุเวลาเสนานิคม เพื่อแสดงธรรม ”...[14]

---

[13] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย). 22/195/174.

[14] **วิ.ม.** (ไทย) 6/32/ 49-50.

พระพุทธพจนนี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญของการเผยแผ่หลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหลาพุทธสาวกจนตราบเท่าปจจุบัน ทั้งนี้ก็เพื่อประโยชนสุขแกมนุษย์โดยหลักการก็คือ ให้เกิดประโยชนสุขตามพุทธประสงค 3 ประการ คือ[15]

1. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน ประโยชนในชาตินี้
2. สัมปรายิกัตถประโยชน ประโยชนในชาติหนา
3. ปรมัตถประโยชน ประโยชนอยางยิ่ง

2.2.3 ทฤษฎีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาหลังพุทธกาล

หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน บุคคลผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาได้รับการ สานต่อจากพุทธสาวกรุ่นต่อๆ มาจนถึงสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชเอกอัครกษัตริย์ผู้ปกครองประเทศอินเดียในสมัยนั้น ทรงเป็นกษัตริย์พระองค์ที่ 3 แห่งราชวงศ์โมริยะ ทรงครองราชสมบัติ ณ พระนครปาฏลีบุตร แคว้นมคธ สืบต่อพระเจ้าพินทุสาร พระราชบิดา และทรงเป็นพระราชนัดดา (หลานปู่) ของพระเจ้าจันทรคุปต์ ปฐมกษัตริย์ต้นราชวงศ์โมริยะ ผู้สืบเชื้อสายมาจากราชวงศ์ศากยะ ราชสกุลของพระพุทธเจ้า ซึ่งหนีชีวิตรอดตายมาจากสงครามฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ศากยะโดยเจ้าชายวิฑูฑภะในครั้งปลายพุทธกาลพระเจ้าอโศกมหาราช ทรงเป็นกษัตริย์มหาจักรพรรดิราชที่ยิ่งใหญ่ที่สุดในประวัติศาสตร์ของชมพูทวีปหรือประเทศอินเดียสมัยโบราณ และทรงเป็นองค์เอกอัครพุทธศาสนูปถัมภกที่สำคัญที่สุดในประวัติศาสตร์แห่งพระพุทธศาสนาเมื่อพระพุทธศาสนาได้รับการนับถือจากพระเจ้าอโศกมหาราช ประชาชนก็ทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก พวกนักบวชในศาสนาอื่นๆ เห็นปรากฏการณ์พระสงฆ์ในพุทธศาสนาได้ลาภสักการะต่างๆ มาก พากันปลอมบวชเข้าเป็นภิกษุเพื่อ อาศัยกาสาวพัสตร์เป็นเครื่องเลี้ยงชีพ แต่ไม่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยเป็นเหตุให้สงฆ์ไม่ทำสังฆกรรม ร่วมกันนานถึง 7 ปี

เมื่อเรื่องนี้ทราบถึงพระเจ้าอโศกมหาราชก็ทรงรับสั่งให้ไต่สวน แล้วส่งทูตไป นิมนต์พระโมคคัลลีบุตรติสสเถระ มาเป็นประธานช าระความยุ่งเหยิงในพระศาสนา ผลของการช าระพระพุทธศาสนา ปรากฏว่า มีพระปลอมถูกบังคับให้สึกถึง 60,000 รูปแล้วพระโมคคัลลีบุตรเถระให้ประชุมพระสงฆ์ซึ่งเป็นพระอรหันต์ทั้งสิ้น 1,000 รูป ทำการสังคายนาพระธรรมวินัยเป็นครั้งที่ 3 ณ อโศการาม เมืองปาฏลีบุตร ซึ่งเป็นเมืองหลวงของแคว้นมคธในสมัยนั้น เมื่อปีประมาณพ.ศ.303 ทำสังคายนาได้ทำกันอยู่ถึง 9 เดือน จึงสำเร็จ เมื่อทำสังคายนาครั้งที่ 3 เสร็จแล้ว พระเจ้าอโศกได้ทรง

---

[15] พระธรรมปฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528), หน้า 131.

คัดเลือกพระเถระผู้มีความสามารถส่งไปเป็นสมณทูต ให้นำพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนในต่างประเทศ หลายทิศรายนามสมณทูตที่ปรากฏในปกรณ์บาลีมี 9 สาย คือ[16]

สายที่ 1 คณะพระมัชฌันติกะ : ไปแคชเมียร์และคันธาระ คือ ทางด้านตะวันตกเฉียงเหนือสุดของอินเดีย ปัจจุบันบางส่วนอยู่ในปากีสถาน บางส่วนอยู่ในอัฟกานิสถาน

สายที่ 2 คณะพระมหาเทวะ : ไปมหิสมณฑล ปัจจุบันได้แก่ รัฐไซเมอร์ อยู่ทางภาคใต้ของอินเดีย แถบลุ่มแม่น้ าโคธาวารี

สายที่ 3 คณะพระรักขิต : ไปวนวาสี ได้แก่ บริเวณตะวันตกเฉียงใต้ของอินเดีย

สายที่ 4 คณะพระธรรมรักขิต : ท่านผู้นี้เป็นฝรั่งชาติกรีก และดูเหมือนจะเป็นฝรั่งคนแรกที่บวชในพระพุทธศาสนา ไปอปรันตชนบท แถวชายทะเลเหนือ เมืองบอมเบย์

สายที่ 5 คณะพระมหาธรรมรักขิต : ไปแคว้นมหาราษฎร์ อยู่ทางตะวันออกของเมืองบอมเบย์

สายที่ 6 คณะพระมหารักขิต : ไปประเทศโยนก คือกรีกในเอเชียกลาง

สายที่ 7 คณะพระมัชฌิมะ : ไปทางเหนือแถบภูเขาหิมาลัย

สายที่ 8 คณะพระโสณะและพระอุตระ : ไปสุวรรณภูมิ ซึ่งมีผู้สันนิษฐานว่า อาจเป็นดินแดนซึ่งอยู่ในเขตประเทศไทย หรือประเทศพม่าในปัจจุบัน

สายที่ 9 คณะพระมหินทเถระ : พระโอรสของพระเจ้าอโศกเอง ไปเกาะลังกา คือ ประเทศศรีลังกาพระมหินทเถระ เมื่อไปถึงเกาะลังกา ได้ประกาศพระศาสนา สามารถทำให้พระเจ้า เทวานัมปิยติสสะกษัตริย์ลังกาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จนสามารถประดิษฐานพระพุทธศาสนาได้อย่างมั่นคง ต่อมาพระเจ้าอโศกมหาราชได้ทรงโปรดให้พระสังฆมิตตาเถรีพร้อมคณะภิกษุณีนำหน่อ พระศรีมหาโพธิ์จากพุทธคยาไปปลูก ณ เมืองอนุราธปุระ ประเทศศรีลังกา พร้อมทั้งให้อุปสมบทแก่ เหล่ากุลสตรีในประเทศศรีลังกาที่ประสงค์จะเป็นภิกษุณีด้วย[17]

2.2.4 ความหมายการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้าและเหล่าสาวกทั้งหลายมีรูปแบบและวิธีการแตกต่างกันไปตามสถานะและโอกาสแต่ภายใต้ขอบเขตที่พระพุทธองค์ทรงบัญญัติไว้ ปัจจุบันมี

---

[16] เสถียร โพธินันทะ, **ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541), 183-184.

[17] แก้ว ชิดตะขบ, **ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553), หน้า 70-71.

รูปแบบและบทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่มีความเหมือนและแตกต่างจากสมัยพุทธกาลอยู่มาก ซึ่งเปลี่ยนไปตามกาลเวลา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาการเผยแผ่ หมายถึง การทำให้ขยายออกไป การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ทำให้แพร่หลายออกไป การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้แก่การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไปในทุกสารทิศ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใส เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ[18]

หลักประโยชน์ 3 คือ วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยยึดหลักประโยชน์และความสุขของมหาชนเป็นที่ตั้ง ถือเป็นวัตถุประสงค์หลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังที่พระพุทธเจ้าทรงประทานโอวาทให้แก่เหล่าพระสาวกชุดแรกที่ทรงสั่งสอนให้ไปประกาศพรหมจรรย์ ว่า... “พวกเธอจงเที่ยวจาริก เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์โลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เทพและมนุษย์ พวกเธออย่าได้ร่วมทางทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมงามในเบื้องต้น งามในที่สุด จงประกาศพรหมจรรย์พร้อมทั้งอรรถทั้งพยัญชนะครบบริบูรณ์บริสุทธิ์ สัตว์ทั้งหลาย จาพวกที่มีธุลีคือกิเลสในจักษุน้อยมีอยู่ เพราะไม่ได้ฟังธรรมย่อมเสื่อม ผู้รู้ทั่วถึงธรรมจักมี”...[19] พระพุทธพจน์นี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญของการสื่อหลักธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลักการและนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าพุทธสาวกจนตราบเท่าปัจจุบันนี้ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์

การเผยแผ่พระพุทธศาสนายึดประโยชน์ 3 ประการ[20] คือ (1) ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้ (2) สัมปรายิกัตถประโยชน์ ประโยชน์ในชาตินี้ (3) ปรมัตถประโยชน์ ประโยชน์อย่างยิ่ง ประโยชน์ คือ ผลตอบสนอง ได้รับสืบมาจากพฤติกรรมที่ประกอบไปด้วยกุศลกรรมที่พระพุทธศาสนาถือเป็นหลักสำคัญ เพราะก่อให้เกิดผลเป็นความสุข ความมั่งคั่งบริบูรณ์ความไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์ และจุดมุ่งหมายปลายทางของชีวิตที่ถือเป็นสุขสงบเย็น เป็นชีวิตที่อยู่จบ พรหมจรรย์สิ้นทั้งปวง ประโยชน์สุขถือเป็นความชัดเจนในคำสอนพุทธศาสนามุ่งหมายความสุขด้วยข้อปฏิบัติให้ถึงสุข มิใช่บรรลุด้วยความทุกข์หรือด้วยข้อปฏิบัติที่เป็นทุกข์แต่มีข้อที่ต้องระวังคือ ผู้ปฏิบัติต้องไม่ติดใจหลงใหลความสุขที่ขึ้นแก่ตน ไม่ปล่อยให้ความสุขที่เกิดขึ้นนั้นครอบงำจิตใจของตน ต้องเป็นอิสระ

---

[18] ราชบัณฑิตสถาน, **พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2525**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2526), หน้า 478.

[19] **ที.ม.** (ไทย) 4/32/40.

[20] **ขุ.จู.** (ไทย) 30/673/333.

สมบูรณ์จากกิเลสทั้งปวง จึงถือเป็นความสุขที่เป็นจุดหมายปลายทางพระพุทธศาสนา ประโยชน์สุข 3 ประการที่ยกไว้เบื้องต้น จนเกิดได้ก็ด้วยการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปปฏิบัติอย่างแท้จริง โดยกระทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองก่อน ในขณะเดียวกันก็มองถึงเพื่อนมนุษย์หรือสังคมด้วย การเผื่อแผ่ยังประโยชน์ที่ตนได้ปฏิบัติตามจนเกิดผล

2.2.5 หลักการสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพุทธกาล การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสมัยพุทธกาลมีอยู่ 3 รูปแบบ ประกอบด้วย

1. พระธรรมกถึก คือ พระธรรมกถึกคือผู้ทำหน้าที่ในการเผยแผ่ธรรมะคือตัวสารที่จะส่งไป

2. สาร คือ ธรรมะ คำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า

3. ผู้ฟัง คือ ผู้รับสาร ในการที่จะทำให้องค์ประกอบเหล่านี้ดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีกระบวนการจัดการที่มีประสิทธิภาพ เรียกว่า พุทธวิธีในการสอน เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ที่พรั่ง พร้อมไปด้วยคุณสมบัติของนักเผยแผ่ และพุทธวิธีในการสอนอย่างครบถ้วน จึงได้รับการยกย่องว่า “สตฺถา เทวมนุสฺสาน ทรงเป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบเผยแผ่ ธรรมะของพระพุทธเจ้าตามแนวพุทธวิธีในการสอน

จุดมุ่งหมายในการสอน ไม่ว่าจะเสด็จไปทางไหน หรือทำอะไรพระพุทธเจ้าทรงตั้งจุดมุ่งหมายเสมอแม้แต่การสอน ก็เช่นเดียวกัน เมื่อมีใครปรากฏอยู่ในข่ายคือพระญาณแล้ว พระพุทธองค์ก็จะเสด็จไปแสดงธรรมโปรด เรียกว่า จุดมุ่งหมายในการสอน หรือลักษณะอาการที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนมี 3 อย่าง ได้แก่[21]

1. อภิญญายธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมด้วยความรู้ยิ่ง คือทรงรู้ยิ่งเห็นเองแล้วจึงทรงสอนผู้อื่นให้ปฏิบัติตาม เพื่อใช้แก้ไขปัญหาในชีวิตประจำวัน

2. สนิทานธัมมเทสนา ทรงแสดงธรรมมีเหตุผล คือผู้ฟังตรึกตรองตามหรือเห็นจริงได้ และสามารถเปลี่ยนพฤติกรรมให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

3. สัปปาฏิหาริยธัมมเทศนา ทรงแสดงธรรมให้เห็นจริง คือผู้ฟังนำผลนั้นไปปฏิบัติตามพร้อมทั้งได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามกำลังของตน

---

[21] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 12, (กรุงเทพมหานคร: การการศาสนา, พ.ศ. 2546), หน้า 134.

2.2.6 องค์ประกอบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

คุณสมบัติของผู้สอนหรือนักเผยแผ่ พุทธวิธีในการสอนนั้นต้องเริ่มต้นจากปรัชญาขั้นพื้นฐานอันได้แก่ กัลยาณมิตรและมี สติปัญญาไหวพริบที่ชาญฉลาดเป็นเบื้องต้น จากนั้นต้องประกอบด้วยหลักของนักเผยแผ่กับผู้ฟังหรือ ผู้สอนกับผู้เรียน ที่มีความสัมพันธ์กันในฐานะเป็นกัลยาณมิตรเป็นอันดับต่อไปเพราะในทาง พระพุทธศาสนาถือว่า ผู้เผยแผ่กับผู้ฟังหรือผู้สอนกับผู้เรียนนั้นต้องประสานสัมพันธ์กัน มีความกรุณา ต่อกันโดยเฉพาะในด้านการอบรมสั่งสอนนั้น ย่อมเป็นส่วนประกอบที่สำคัญ ให้เกิดคุณลักษณะของ ผู้สอนซึ่งเรียกว่า องค์คุณของกัลยาณมิตร ดังนั้น พระธรรมกถึกหรือนักเผยแผ่พุทธธรรมที่ดีจึงมี ลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร 7 ประการดังนี้[22]

1. ปิโย เป็นที่รักเป็นที่พอใจ ในฐานเป็นที่สบายและสนิทสนม ชวนให้อยากเข้าไปปรึกษาไต่ถาม

2. ครุ เป็นที่เคารพ ในฐานประพฤติสมควรแก่ฐานะ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย บทบาทและหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนบนพื้นที่สูง การบริการสังคม การฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม นำเอาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือผ่านกิจกรรมที่หลากหลายในการพัฒนาด้านจิตใจ และเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ชุมชน

3. ภาวนีโย เป็นที่ยกย่อง ในฐานทรงคุณคือความรู้และภูมิปัญญาแท้จริง ทั้งเป็นผู้ฝึกอบรมและปรับปรุงตนอยู่เสมอ ควรเอาอย่าง ทำให้ระลึกและเอ่ยอ้างด้วยซาบซึ้งภูมิใจ

4. วตฺตา จ เป็นนักพูด รู้จักชี้แจงให้เข้าใจ รู้ว่าเมื่อไรควรพูดอะไรอย่างไร คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือน เป็นที่ปรึกษาที่ดี

5. วจนกฺขโม เป็นผู้อดทนต่อถ้อยคำ คือพร้อมที่จะรับฟังคำปรึกษา ซักถาม คำเสนอแนะ วิพากษ์วิจารณ์ อดทน ฟังได้ไม่เบื่อ ไม่ฉุนเฉียว

6. คมฺภีรญฺจ กถกตฺตา เป็นผู้พูดด้วยถ้อยคำลึกซึ้งได้ สามารถอธิบายเรื่องยุ่งยากซับซ้อนให้เข้าใจ และให้เรียนรู้เรื่องราวที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นไป

7. โน จฏฺฐาเน นิโยชเย ไม่ชักนำในอฐานะ คือไม่แนะนำในเรื่องเหลวไหล หรือชักจูงไปในทางเสื่อมเสีย

---

[22] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส จำกัด, 2548), หน้า 204.

รูปแบบการเผยแพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงของพระธรรมจาริก ใช้หลักสังคมสงเคราะห์ (หลักสังคหวัตถุ, พรหมวิหารธรรม) นำเข้าไปสู่พื้นที่ราษฎรบนพื้นที่สูง ผ่านกิจกรรมต่างๆ ไม่เน้นรูปแบบที่ตายตัว เหมือนกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วไป โดยอาศัยหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า โดยมีการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน และภาคีเครือข่ายผ่านเครือข่ายออนไลน์ หนุนเสริมช่วยเหลือทั้งส่วนของการบริจาคเงินและเครื่องอุปโภคบริโภค และจิตอาสาในกิจกรรมของพระธรรมจาริก เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์และนโยบายขององค์กร[23]

2.2.7 กระบวนการการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

กระบวนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงของพระธรรมจาริก มีกระบวนการ 4 ขั้นตอน คือ [24]

1. ระบวนการวางแผนการ ดำเนินงาน ตามวัตถุประสงค์ของโครงการพระธรรมจาริกและนโยบายของประธานคณะพระธรรมจาริก

2. กระบวนการปฏิบัติงาน พระธรรมจาริกที่ได้รับมอบหมายตามแผนปฏิบัติงานลงพื้นที่ดำเนินการตามแผน ซึ่งสงเคราะห์เข้ากับองค์ประกอบหน่วยอบรมประชาชนทั้ง 8 ด้าน ร่วมกับองค์กรภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชน เข้ามาหนุนเสริม และร่วมในการด าเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยมีกิจกรรมเป็นตัวขับเคลื่อน

3. กระบวนการตรวจสอบ คือ พระธรรมจาริก หัวหน้าศูนย์อบรมศีลธรรมและส่งเสริมพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง หรือ คณะผู้บริหารส่วนกลางและส่วนภูมิภาค จะลงพื้นที่เพื่อเยี่ยมให้กำลังใจ ประเมินงาน ติดตามผลงาน ช่วยเหลือแก้ไขปัญหา อุปสรรคที่เกิดขึ้น

4. ขบวนการสรุปองค์ความรู้ ในแต่ละเดือนหัวหน้าศูนย์อบรม และพระธรรมจาริกจะต้องสรุปผลการดำเนินงาน เพื่อเสนอต่อที่ประชุมคณะผู้บริหาร เพื่อสรุปผลงานทางสถิติ ปัญหาอุปสรรค แนวทางแก้ไข เพื่อใช้ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในพื้นที่อื่นๆ ต่อไป

รูปแบบหรือวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยสรุปที่ปรากฏโดยมากมี 7 วิธีด้วยกัน คือ

---

[23] พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิาณเมธี), **พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562).

[24] พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิาณเมธี), **พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562).

1. อุปนิสินนกถา แปลว่า ถ้อยคำที่เข้ากล่าวในขณะที่เข้าไปนั่งใกล้ หมายถึง การนั่ง คุยสนทนาอย่างกันเองโดยสอดแทรกหลักธรรมเข้าไปในการสนทนากัน เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่ใช้สำหรับการสนทนาปราศรัยกับบุคคลผู้ไปมาหาสู่ หรือการต้อนรับแขกผู้มาเยือน เป็นการพูดคุยกันตามสมควรแก่เหตุการณ์กาละเทศะและบุคคลผู้ฟัง เพื่อตอบคำซักถาม แนะนำชี้แจงให้คำปรึกษา เป็นต้น ไม่เป็นแบบแผนพิธีตรงกับ ที่ท่านโบราณาจารยก์ล่าววา นั่งจับเขาคุยกัน บรรยากาศเป็นกันเอง โดยไม่มีการเตรียมตัวมาก่อน ซึ่งนิยมพูดกันว่า เป็นการเทศน์ธรรมาสน์เตี้ย[25]

2. ธรรมกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวถึงธรรม หมายถึง การบรรยายหรืออธิบายธรรม เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงแสดงหลักพระธรรมวินัยอย่างเป็นกิจจลักษณะ เป็นงานเป็นการเป็นเรื่องเป็นราวในปัจจุบัน ได้แก่การแสดงธรรม การปาฐกถาธรรม การบรรยายธรรม เป็นต้น[26]

3. โอวาทกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวสอน หมายถึง การให้แนะนำตักเตือนให้ละเว้นความชั่วประพฤติดีเป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงประทานเป็นพระพุทธพจน์หรือพระโอวาทสั้นเป็นพระดำรัสเตือน ทรงสั่งสอน โดยเฉพาะเจาะจงเรื่องใดเรื่องหนึ่งเพื่อให้ผู้ฟังเกิดความสังวรระวัง[27]

4. อนุสาสนีกถา แปลว่า ถ้อยคำที่กล่าวสอนให้เห็นจริง หมายถึงคำกล่าวสอนใน ลักษณะซ้ำๆ ครั้งแล้วครั้งเล่า ย้ำเตือนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เกิดความจำได้ เกิดความชินหูเป็น รูปแบบการเผยแผ่อีกวิธีหนึ่งซึ่งพระพุทธองค์ทรงนำมาใช้ตรัสพร่ำสอนโดยเฉพาะแก่บรรดาพุทธ บริษัทฝ่ายบรรพชิต หรือสหธรรมิก 5 คือ ภิกษุ ภิกษุณีสิกขมานา สามเณร สามเณรีรวมทั้งนักบวชที่ อยู่ใกล้ชิด เนื้อหาโดยสารธรรมโดยส่วนมากจะเป็นคำสอนประเภทความไม่ประมาท ความสามัคคี ความเพียรพยายาม สติสัมปชัญญะ ความอดทน ซึ่งพระพุทธองค์ทรงย้ำ เตือนพุทธบริษัทอยู่เนือง ๆ[28]

5. ธัมมสากัจฉากถา แปลว่า ถ้อยคำที่สนทนากัน ในทางธรรม หมายถึง การสนทนา ธรรมเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งมาในรูปแบบคำถามเพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บางโอกาส เพื่อทรงรับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้าง เพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามควรแก่กรณีปัจจุบัน

---

[25] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 31, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2561), หน้า 623.

[26] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 157.

[27] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 638.

[28] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 545.

นอกจากจะเรียกว่า การสนทนาธรรมแล้ว อาจเรียกว่า การอภิปรายการเสวนาธรรม โดยผลัดการพูดผลัดกันฟัง[29]

6. ปุจฉาวิสัชนากถา แปลว่า ถ้อยคำที่ถาม-ตอบ หมายถึง รูปแบบการเผยแผ่ที่ขึ้นต้นด้วยการการถาม ตอบ โดยอาจถามน าเพื่อกระตุ้นผู้ฟังให้ตอบ เป็นการทดสอบความรู้ความเข้าใจภายหลังจากที่ได้อธิบายธรรมนั้นๆ ให้ฟังหรือระหว่างที่สนทนาธรรมกัน เพื่อกระตุ้นเร้าใจให้ผู้สนทนาเกิดความตื่นตัวอยู่เสมอ เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้ประกอบกับการแสดงพระธรรมเทศนาอื่นๆ ภายหลังจากที่ตรัสอธิบายความหมายของธรรมนั้นๆ[30]

7. ธัมมเทสนากถา แปลว่า ถ้อยคำที่แสดงธรรม คือ การแสดงพระธรรมเทศนา นั่นเอง เป็นการแสดงธรรมสั่งสอน ชี้แจงเรื่องความดีความชั่ว ประโยชน์และมิใช่ประโยชน์ เพื่อให้ละ ชั่ว ประพฤติดี ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ เป็นรูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่ปรากฏมากในพระสุตตันตปิฎก[31]

ในปัจจุบันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ทั้งวัดและพระสงฆ์ได้ทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนามากเป็นพิเศษ ดังนั้นจะเห็นได้จากมีหน่วยพระธรรมทูต ธรรมจาริก ธรรมพัฒนา และหน่วยอบรมทางจิต เช่น หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล ทั้งนี้การเผยแผ่จะได้ผลก็ต่อเมื่อ[32]

1. พระสงฆ์จะต้องศึกษา ให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องพระธรรมวินัย และปฏิบัติตามอย่างจริงจัง สอนอย่างไร ปฏิบัติอย่างนั้น

2. ไม่สอนให้คลาดเคลื่อนจากความจริง เพื่อประโยชน์ของตน

3. ไม่ยึดติดในแง่ใดแง่หนึ่งของหลักธรรม

4. ไม่เห็นแก่ความง่าย ตีความพระธรรมวินัยตามความชอบใจ หรือความต้องการของประชาชน

5. ไม่สนองความต้องการของผู้มีอำนาจ

6. ประสานความเข้าใจ ความเชื่อหรือลัทธิศาสนาอื่นๆ

ดังนั้น การเผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงมุ่งที่จะพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ที่มองประโยชน์ทั้งที่จะเกิดกับตนเองและผู้อื่น มีสติเป็นตัวขจัดความไม่ประมาท โดยตระหนักถึงผลของกุศลกรรมเป็นตัวกำหนดทิศทางในการกระทำให้เกิดประโยชน์ทั้ง 3 ประการดังกล่าวมา ที่เป็นเหมือนการมอง

---

[29] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 165.

[30] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 163.

[31] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, หน้า 161.

[32] กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ, **คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540), หน้า 134-135.

มนุษย์ทุกคนที่จิตใจ มากกว่ามองรูปลักษณ์ที่แสดงออกมาภายนอก อันจะไปสู่การรับฟังคำสอนและนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ จากพุทธวิธีในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดังกล่าวมาแล้วนี้ เป็นการประกาศพระพุทธศาสนาที่ผู้เป็นสาวกต้องยึดถือปฏิบัติตนและทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในสถานที่ต่างๆ ที่ได้จาริก ซึ่งถือเป็นหัวใจของการประกาศให้เห็นเป็นจุดเด่นหรือลักษณะพิเศษว่าการปฏิบัติทั้ง 3 ประการ โดยถือเอาประโยชน์ของมหาชนเป็นหลักใหญ่

2.3 กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ขานรับนโยบายการบริหารของมหาวิทยาลัย ในปี 2543 ขณะนั้นมีพระพรหมบัณฑิต,ศ.ดร. เป็นอธิการบดี ได้จัดทำโครงการบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ปัจจุบันใช้ชื่อโครงการว่าพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อขยายผลตามนโยบายการบริหารงานและหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง โดยการคัดเลือกพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่จบหลักสูตรระดับปริญญาตรี ให้เข้าไปมีบทบาทในการพัฒนาสังคมบนพื้นที่สูง และสามารถเรียนรู้สภาพปัญหาของแต่ละชุมชนได้ เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆในชุมชน โดยเฉพาะปัญหาที่สำคัญคือความยากจน แต่การทำงานในช่วงแรกประสบกับอุปสรรคและปัญหาหลายประการ เช่น ความไว้วางใจ การยอมรับ และความศรัทธาจากชาวบ้าน การไม่ได้รับความร่วมมือในด้านต่างๆ การสื่อสารภาษาท้องถิ่นกับชาวบ้าน ความแตกต่างด้านขนบธรรมเนียมวัฒนธรรม ความเชื่อ จึงต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมและบริบทชุมชนตามภูมิสังคมนั้นๆ เน้นการสร้างสัมพันธภาพทางด้านจิตใจตามหมู่บ้านชาวเขา จำนวน 10 หมู่บ้านๆ ละ 5 รูป ในพื้นที่จังหวัดเชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ตาก และเพชรบูรณ์ ในปัจจุบันโครงการพระบัณฑิตอาสามีจำนวน 33 อาศรม

แนวทางการดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสา การดำเนินงานของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขา ได้ดำเนินการในลักษณะกิจกรรม ดังนี้[33]

1. เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น อบรมศีลธรรมในวันพระ และวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา พระบัณฑิตอาสาธรรมสัญจร สอนศีลธรรมในโรงเรียน สอน

---

[33] พระมหาประยูร โชติวโร และคณะ, บทบาทพระบัณฑิตอาสาช่วยพัฒนาชาวเขา, กองกิจการนิสิต สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วารสาร สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, พ.ย. 2563, หน้า 372

พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ สอนธรรมศึกษา จัดพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะให้แก่กลุ่มชาติพันธุ์ จัดพิธีบรรพชาเยาวชนและอุปสมบทกลุ่มชาติพันธุ์ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จัดเข้าค่ายคุณธรรม จริยธรรม และอบรมศีลจาริณีภาคฤดูร้อน เป็นต้น

2. รณรงค์ลด ละ เลิก อบายมุข เช่น สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนรู้เท่าทันพิษภัยยาเสพติด รักษาบำบัดฟื้นฟูผู้ติดยาเสพติด สร้างแกนนำเครือข่ายลด ละ เลิกยาเสพติด ประสานงานกับหน่วยงานต่างๆ ในการเสริมสร้างด้านอาชีพ แก่ผู้ที่เลิกยาเสพติด

3. ส่งเสริมสนับสนุนประสานงานและจัดสวัสดิการสังคม สงเคราะห์บนพื้นที่สูง เช่นให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลสุขภาพขั้นพื้นฐาน ส่งเสริมกิจกรรมการกีฬา (ลานธรรม ลานใจ ลานกีฬา) ประสานและจัดการสงเคราะห์ เด็ก สตรี คนชรา คนพิการ ครอบครัว กลุ่มชุมชนและผู้ได้รับผลกระทบจากโรคภูมิคุ้มกันบกพร่อง (เอดส์) ประสานงานหน่วยงานองค์กรภาคี และจัดสงเคราะห์เฉพาะหน้ากรณีฉุกเฉิน เร่งด่วน เช่น เกิดอุทกภัย วาตภัย และธรรมชาติ (จัดหาติดต่อถุงยังชีพ, ผ้าห่มกันหนาว, เสื้อผ้า, ยารักษาโรค แจกผู้ประสบภัย)

4. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น อบรมให้ความรู้แก่ชุมชนให้เห็นคุณค่าในการดูแลรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม ร่วมองค์กรภาคีจัดการปลูกป่าทดแทน จัดการบวชป่าชุมชน และทำแนวกันไฟ ตลอดถึงสร้างเครือข่ายรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. ให้การศึกษา ให้ความรู้เกี่ยวกับหน้าที่พลเมืองที่ดี ตามระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตย เช่น สอนภาษาไทยแก่ผู้ไม่รู้หนังสือ ประสานงานร่วมกับ กกต. ในการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับสิทธิหน้าที่การเป็นพลเมืองที่ดี

6. ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาชนเผ่า เช่น สร้างจิตสำนึกให้ชุมชนตระหนักถึงคุณค่า และความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมประเพณีอันดีงามสนับสนุน

ส่งเสริมการอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่น และวัฒนธรรมประเพณี เผยแพร่ประชาสัมพันธ์วัฒนธรรมประเพณีของชุมชนโดยมีกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในเขตพื้นที่ ๘ จังหวัดภาคเหนือตอนบนคือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน พะเยา แพร่ น่าน ลำพูน ลำปาง ได้แก่กลุ่มชาติพันธุ์เผ่ากะเหรี่ยง เย้า มูเซอ ลีซอ ม้ง ลั๊วะ อาข่า ไทยใหญ่ จีนยูนนาน และไทลื้อ

7. ส่งเสริมให้เยาวชนแกนนำชาวพุทธบนพื้นที่สูง ได้เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาหลักสูตรพุทธศาสตร บัณฑิตสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ โดยเป็นการศึกษาแบบมีการยกเว้นค่าเทอมและช่วยเหลือด้านอื่นๆ เท่าที่จำเป็น ตามแผนพัฒนาการศึกษาของมหาวิทยาลัย

สำหรับโครงการพระธรรมจาริกเป็นโครงการภายใต้สังกัดศูนย์พระธรรมจาริกที่มีอยู่ทั่วประเทศจำนวนทั้งสิ้น 315 แห่ง แยกออกเป็นอาศรมหลักจำนวน 170 แห่ง[34]

ยุทธศาสตร์การทำงานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก[35]

ยุทธศาสตร์ที่ 1 การนำหลักธรรมเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของบุคคลครอบครัวและชุมชนให้เข้มแข็ง

1.กลยุทธ์ ประกอบด้วย (1) การส่งเสริมการเผยแผ่หลักพุทธธรรมในสถานศึกษาและชุมชน (2) การส่งเสริมการดารงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (3) การส่งเสริมสุขอนามัยและสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน

2. แผนปฏิบัติการ (1) การจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ (2) การปลูกผักสวนครัวรั้วกินได้ (3) การอบรมให้ความรู้ตามแนวทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (4) การศึกษาชุมชนแบบมีส่วนร่วม (5) การอบรมการใช้พืชสมุนไพร (6) การอบรมด้านการรักษาสุขภาพอนามัยแก่พระธรรมจาริกและชาวบ้าน

ยุทธศาสตร์ที่ 2 การอนุรักษ์วัฒนธรรม ทรัพยากร และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น

1. กลยุทธ์ (1) การสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น (2) การเสริมสร้างศักยภาพชุมชน ให้มีส่วนร่วมในฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน (3) การประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้องค์กรอื่นๆมามีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม

2. แผนปฏิบัติการ (1) การจัดกิจกรรมบวชป่า (2) การจัดกิจกรรมปลูกป่าเฉลิมพระเกียรติ (3) การอบรมให้ความรู้ในการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน

ยุทธศาสตร์ที่ 3 การสร้างเครือข่ายภาคีหนุนเสริม

1. กลยุทธ์ (1) การสร้างกระบวนการการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (2) การประสานงานความร่วมมือภาคีระดับต่างๆ (3) การสร้างพลังขับเคลื่อนชุมชนร่วมกัน (4) การสร้างทีมติดตามและประเมินผลร่วมกัน

2. แผนปฏิบัติการ (1) การประชุมสัมมนาเชิงปฏิบัติการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการจัดทำแผนงาน ประจำปี (2) การจัดตั้งภาคีเครือข่ายในระดับหมู่บ้าน (3) การแสดงตนเป็นพุทธ

---

[34] [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/1239537/, 20/10/2566.

[35] โครงการพระธรรมจาริก, **รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี 2552**, (เชียงใหม่: มทป, 2552), หน้า 3.

มามกะ (4) การจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของชาติและประจำเผ่า (5) การจัดกิจกรรมชุมนุมยุวพุทธธรรมจาริก

ยุทธศาสตร์ที่ 4 การขยายพื้นที่ปฏิบัติงานให้ครอบคลุมบนพื้นที่สูง

1. กลยุทธ์ (1) การส่งเสริมสนับสนุนงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา (2) การขยายโอกาสการเพิ่มแกนนำและฐานเผยแผ่ปีละ 3 – 5 หมู่บ้าน (3) การสร้างทีมพระธรรมจาริกสัญจรและแกนนำ (4) การประชาสัมพันธ์และการเผยแผ่ (5) การชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหาร 50

2. แผนปฏิบัติการ (1) การสำรวจวิเคราะห์ข้อมูลหมู่บ้าน (2) การผลิตสื่อเพื่อการเผยแผ่ (3) การบรรยายธรรมเสียงตามสาย (4) การอบรมแกนนำชาวพุทธปีละ 5 รุ่นๆ ละ 70 คน (5) การเพิ่มหมู่บ้านรับผิดชอบ ปีละ 3-5 หมู่บ้าน/อาศรมฯ (6) การสร้างทีมงานพระธรรมจาริกสัญจร 5 ทีมๆ 2 รูป / ปี (7) การจัดทาวารสารพระธรรมจาริก (8) การจัดรายการวิทยุ โทรทัศน์ (9) การจัดทำแผ่นพับ (10) การผลิตสื่อลงแผ่น ซีดี วีซีดี

ยุทธศาสตร์ที่ 5 การบริหารจัดการองค์กร ทรัพยากรมนุษย์

1. กลยุทธ์ (1) การสร้างการกระจายอำนาจตามหลักธรรมาภิบาลในองค์กร (2) การพัฒนาศักยภาพบุคลากรในองค์กร (3) การสร้างขวัญกำลังใจและสนับสนุนการปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนา (4) การกำหนดแผนงาน แนวทางปฏิบัติการ การกำกับติดตามและประเมินผล (5) การจัดระบบบริการสารสนเทศ เทคโนโลยีให้ทันสมัยเอื้อต่อการปฏิบัติงาน

2. แผนปฏิบัติการ (1) การประชุมปรับปรุงโครงสร้างการบริหารงานองค์กรทั้งระบบ (2) การทำงานเป็นทีมและมีอำนาจในการตัดสินใจ (3) การอบรมและปฏิบัติธรรมปีละ 2 ครั้งๆ ละ 100 รูป (4) การอบรมพัฒนาศักยภาพ ทักษะการปฏิบัติงานแก่บุคลากร (5) การปรับเพิ่มค่าภัตตาหารค่าเดินทางของพระธรรมจาริกตามความเหมาะสม (6) การจัดสวัสดิการด้านปัจจัย 4 ที่จำเป็นพื้นฐาน (7) การตรวจเยี่ยม การปฏิบัติงานพระธรรมจาริกภาคสนาม (8) การสนับสนุนการปฏิบัติงานตามประเพณี (9) การจัดแผนงานเวทีแบบมีส่วนร่วม (10) การจัดอบรมบุคลากรเพื่อการพัฒนาระบบสารสนเทศ (11) การจัดหาสื่อ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่จำเป็น

แนวทางการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ 3 ด้าน คือ (1) การทำงานเปนทีม (2) ศักยภาพพระธรรมจาริก (3) การมีสวนรวม ดังนี้[36]

---

[36] พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทรชัย พัฒนพงศา, ปจจัยที่สงผลตอการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ, **ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิรน์**, ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ธันวาคม2557-พฤษภาคม 2558, หน้า 122.

1 การทำงานเปนทีม การให้อาศรมแต่ละแห่งสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างแกนนำชาวบ้านและและชาวบ่านในชุมชนรวมทั้งหนวยงานองคกรในชุมชน ให่ร่วมมือประสานงานกันเพื่อให่เกิดทีมงานที่เขมแข็งสร้างบุคลากรให่สามารถทำงานรวมกันอยางมีสวนรวม

2. การพัฒนาศักยภาพพระธรรมจาริก การให้อาศรมแต่ละแห่งดำนินการพัฒนาและเสริมทักษะ เทคนิคในการทำงานแกพระธรรมจาริก ให่มีความรู่ความสามารถในการพัฒนาชุมชน คือให่มีความรู่เร่องหลักการ วิธีการ กระบวนการในการพัฒนา และสงเสริมให่การศึกษา สร่างแรงจูงใจ ฝกอบรมให่มีทักษะและประสบการณ ในการพัฒนา เพื่อให่พระธรรมจาริกมีคุณภาพสามารถทำงานไดอยางมีประสิทธิภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง

3. การมีสวนรวม การให้อาศรมแต่ละแห่งมีแนวทางในการทำงานแกพระธรรมจาริกในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน มีเวทีรับฟังความคิดเห็นในการร่วมดำเนินการต่าง การร่วมรับผิดชอบ และการติดตามประเมินผลงาน มีการวางแผนเปนระดับพื้นที่และการวางกลยุทธในการพัฒนาให่แกพระธรรมจาริก

ดังนั้น การพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจริงจึงต้องใช้กลยุทธ์ด้วยการส่งเสริมการเผยแผ่หลักพุทธธรรม ส่งเสริมการดารงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขอนามัยและสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน รวมถึงการเข้าร่วมกับชุมชนแบบมีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนฟื้นฟู ส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างศักยภาพชุมชน ให้มีส่วนร่วมในฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน และประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้องค์กรอื่นด้วยการการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของชาติและประจำเผ่า

2.4 การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปัญหาความยากจนในประเทศไทยยังคงกระจายตัวอยู่ในภาคการเกษตร รัฐบาลได้วางเป้าหมายการยุติความยากจนทุกรูปแบบในทุกมิติอย่างบูรณาการภายใต้กรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยการน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นแนวทางการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9-11 เพื่อมุ่งสู่การบรรลุเป้าหมายยุติความยากจนทุกรูปแบบ มุ่งเน้นที่การพัฒนามนุษย์และให้โอกาสคนเพื่อสร้างและพัฒนาตนเอง ปลูกฝังให้ครัวเรือนที่ยากจนเรียนรู้และคิดค้นวิธีการจัดการชีวิต และพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืนและเหมาะสม

2.4.1 แนวคิดการแก้ปัญหาความยากจน

การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของราษฎรบนพื้นที่สูง อยู่ที่การเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจ ตลอดจนการส่งเสริมนโยบายและระบบบริหารจัดการจากภาครัฐที่เหมาะสม ทั้งนี้ปัญหาความยากจนที่สะสมมานานเกิดจากหลายเหตุปัจจัย พระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงเหตุปจจัยของความยากจน เกิดจากการเข่าไปยุงเกี่ยวกับอบายมุข 4 และอบายมุข 6 ซึ่งมีขอเหมือนกันในเรื่องการคบคนพาล เหตุเพราะการคบหาสมาคมกับคนพาลเปนเหตุให่ผู่คบหาประสบกับความเสื่อมทรัพยเสื่อมยศถาบรรดาศักดิ์ เสื่อมความนับถือจากผู่คน ดังพุทธโอวาทที่วา“...หากบุคคลเที่ยวหาคนดีกวาตนหรือเสมอกับตนไมได ก็ไมควรถือการเที่ยวไปคนเดียวใหมั่นคง เพราะจะหาความเปนเพื่อนในคนพาลไมไดเลย...”[37]

ทรงพระราชทานแนวพระราชดำริ“เศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นการพัฒนาให้ประชาชนและชุมชนในชนบทมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและสามารถพึ่งตนเองได้ อันเป็นแนวทางการพัฒนาสู่ความยั่งยืนได้อย่างแท้จริง หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการดำเนินงานในลักษณะทางสายกลาง ที่สอดคล้องกับสิ่งที่อยู่ รอบตัวและสามารถปฏิบัติได้จริง โดยทรงยึดหลักการในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ นโยบายการบริหารราชการกระทรวงมหาดไทย จึงให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาความยากจนของคนในชาติ เพื่อสนองตอบต่อนโยบายของรัฐบาล และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบท ตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระทรวงมหาดไทย จึงกำหนดกรอบนโยบายและแนวทางในการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยกระทรวงมหาดไทยมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นเจ้าภาพหลักในการแก้ไขปัญหาความยากจนภายใต้ โครงสร้างของ “ศูนย์อำนวยการขจัดความยากจนและพัฒนาชนบทตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกระทรวงมหาดไทย (ศจพ. มท.)” โดยน้อมนำ“ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” และ“หลักการบริหารจัดการเชิงพื้นที่” มาเป็นแนวทางการปฏิบัติงาน และให้บูรณาการทำงานกับหน่วยงานภาคีทุกภาคส่วน ร่วมกับชุมชน ในการตรวจสอบครัวเรือนยากจน กำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาความยากจน บูรณาการกับทุกภาคส่วนในพื้นที่ร่วมกับชุมชนในการแก้ไขปัญหาความยากจน[38]

---

[37] **ขุ.ธ.** (ไทย) 25/61/46.

[38] อัสนีย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ, ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองในระดับครัวเรือน กรณีศึกษา: ครัวเรือนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐาน อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร , **ในวารสารบัณฑิตศึกษา** มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร, ปีที่ 11 ฉบับที่ 53 (เมษายน – มิถุนายน, 2557), หน้า 48.

ความหมายของความยากจน สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้ให้คำนิยามคำว่า “คนจน” หมายถึง บุคคลที่มีความเสี่ยงต่อการมีภาวะทุพโภชนา เนื่องจากความยากจนมีรายได้ไม่เพียงพอ ที่จะบริโภคให้ได้มาตรฐานภาวะโภชนาการ[39]

ความยากจน คือ สภาพที่ประชาชนมีความเป็นอยู่ต่ำกว่ามาตรฐาน ไม่มีรายได้เพียงพอที่จะใช้จ่ายในการซื้อสิ่งจำเป็นขั้นพื้นฐานในการครองชีพ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ 1. ความยากจนสัมบูรณ์ คือ สภาพที่ประชาชนไม่มีรายได้เพียงพอที่จะมีชีวิตอยู่ได้ และ2. ความยากจนสัมพัทธ์ โดยเป็นการเปรียบเทียบระหว่างกลุ่มของประชาชนที่มีรายได้แตกต่างกัน[40]

ความยากจน คือ สภาพซึ่งบุคคลขาดการครอบครองทรัพยากรหรือเงิน เช่นความยากจนสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) หรือความยากจนข้นแค้น (Destitution) หมายถึง บุคคลที่ขาดความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ ซึ่งโดยทั่วไปได้แก่ น้ำจืดและอาหารที่สะอาด โภชนาการ สาธารณสุข การศึกษา เครื่องนุ่งห่มและที่พักอาศัย[41]

ความยากจน หมายถึง สภาพการดำรงชีวิตของบุคคลซึ่งมีรายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย และไม่สามารถจะบำบัดความต้องการทั้งทางร่างกายและจิตใจ จนเป็นเหตุให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ต่ำกว่าระดับมาตรฐานที่สังคมวางไว้ หรือสภาพการดำรงชีวิตของบุคคลที่มีรายได้ไม่พอกับรายจ่าย ไม่สามารถจะหาสิ่งจำเป็นมาสนองความต้องการทางร่างกายและจิตใจได้อย่างเพียงพอ จนทำให้บุคคลนั้นมีสภาพความเป็นอยู่ที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานที่สังคมวางไว้ ความยากจนขึ้นอยู่กับมาตรฐานของแต่ละสังคม ปัญหาเรื่องความยากจนกำลังเป็นปัญหาสำคัญของประเทศกำลังพัฒนา[42]

ตามรายงานการวิเคราะห์สถานกรณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำในประเทศไทยในปี พ.ศ. 2555 ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(2557) ได้ใช้เส้นความยากจน (Poverty line) เป็นเกณฑ์ในการประเมิน โดยรายงานว่าความยากจนโดยรวมในปี พ.ศ. 2555 ได้ลดลงเหลือร้อยละ 16.4 จากในปี พ.ศ. 2553 ถึง 2554 แต่หากรวมคนจนกับคนเกือบจน

---

[39] **สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.nesdb.go.th. [1 สิงหาคม 2566].

[40] **สำนักงานราชบัณฑิตยสภา,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.royin.go.th**.** [1 สิงหาคม 2561].

[41] **ความยากจน,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/. [1 สิงหาคม 2566].

[42] พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร, “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม”, **ในวารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์,** ปีที่ 1, ฉบับที่ 3, (กันยายน – ธันวาคม, 2559): 63-64.

แล้วในปี พ.ศ. 2555 มีจำนวนถึงร้อยละ 23.5 ของประชากรทั้งประเทศ[43] จึงบ่งชี้ได้ว่าความยากจนยังคงเป็นปัญหาสำคัญของประเทศไทย ซึ่งบุคคลใดที่มีรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคต่ำกว่าเส้นความยากจนจะถือว่าบุคคลนั้นเป็นคนจน โดยเส้นความยากจนนั้นใช้แนวคิดจากความต้องการอาหารและสิ่งจำเป็นพื้นฐานขั้นต่ำ ที่เพียงพอต่อการดำรงชีพของแต่ละบุคคล ซึ่งคำนวณเป็นตัวเงินที่สะท้อนต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล ในการได้มาซึ่งอาหารและสิ่งจำเป็นที่ไม่ใช่อาหารให้สามารถดำรงชีพอยู่ได้ เส้นความยากจนจึงสะท้อนมาตรฐานการครองชีพขั้นต่ำของบุคคล

ประเภทความยากจน

ประเทศไทยมีจำนวนประชากรที่มีเส้นความยากจนต่ำมีถึง 10 เปอร์เซนต์[44] ซึ่งสวนทางกับตัวเลขจีดีพีของประเทศที่ดูเหมือนจะเพียงพอต่อการขจัดความยากจนได้ก็ตาม ความยากจนตั้งอยู่บนข้อเท็จจริงพื้นฐานที่ว่า คนจนไม่ได้จนในระดับที่คงที่ตลอดเวลา เมื่อเวลาผ่านไปบุคคลหรือครัวเรือนสามารถเผชิญปัญหาความยากจนได้ในหลายรูปแบบเช่น ผู้ที่เผชิญกับความยากจนในปีนี้บางคนอาจไม่ได้เป็นคนจนในปีหน้าหรือปีต่อๆ ไป หรือบางคนอาจยังคงอยู่ในความยากจนอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ผู้ที่ไม่ได้เป็นคนจนอาจตกเข้าสู่ความยากจนได้เมื่อเวลาผ่านไป ความยากจนจึงสามารถเปลี่ยนแปลงเป็นได้ทั้งจนระยะสั้น ระยะยาว จนแบบชั่วคราวหรือแบบเรื้อรัง งานวิจัยที่รวบรวมผลการศึกษาเกี่ยวกับพลวัตความยากจนโดยส่วนใหญ่แบ่งประเภทของความยากจนออกเป็น 4 กลุ่มใหญ่[45] ได้แก่

1) กลุ่มไม่เคยยากจน
2) กลุ่มยากจนเป็นครั้งคราว หรือกลุ่มที่เคยจนแต่สามารถออกจากความยากจนได้
3) กลุ่มที่เพิ่งเข้าสู่ความยากจน
4) กลุ่มยากจนถาวรหรือเรื้อรัง

สภาพความเป็นอยู่และสาเหตุของความยากจน แบ่งเป็น 3 ประเภท[46]ได้แก่

---

[43] กัลยาณี เสนาสุ, “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย”, **รายงานวิจัย**, (คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2559).

[44] **Thailand: 10% still below poverty line | Investvine,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: investvine.com/thailand-10-still-poverty-line. [1 สิงหาคม 2566].

[45] อานันท์ชนก สกนธวัฒน์, **พลวัตของความยากจน:กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย**, ทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.), (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีโน พับลิชชิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด, 2555), หน้า 26.

[46] สมชัย ศรีนอก, “คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, 2561.

1) คนจนพื้นฐานหรือคนจนเชิงกายภาพ หมายถึง คนที่ขาดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต มักไม่เป็นที่รู้จักของสังคม สาเหตุแห่งปัญหาบางส่วนเกิดจากที่ดินทำกินมีจำกัด ในขณะที่ครอบครัวขยายตัว ไม่มีที่ดินพอเพียงที่จะทำกิน เด็กรุ่นใหม่ไม่มีทักษะการเกษตรและไม่มีที่ไป สามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มดังนี้

1.1 กลุ่มคนจนทั่วไป หมายถึง กลุ่มคนจนที่มีที่ดินทำกินบ้าง แต่มีที่ดินน้อยไม่เพียงพอหรือ ไม่เหมาะสมสำหรับทำการเกษตร ไม่มีเงินออมและไม่มีทรัพย์สินถาวร หรืออาจมีทรัพย์สินถาวรบ้าง แต่มีมูลค่าต่ำ มักเป็นแรงงานที่มีทักษะขั้นพื้นฐานเท่านั้น ได้รับค่าจ้างขั้นต่ำแต่มีภาระเลี้ยงดูครอบครัวมาก เช่น มีสมาชิกในครอบครัวทั้งแต่ 3 คนขึ้นไป ทำให้ไม่พ้นสภาพยากจน การศึกษามักไม่เกินระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

1.2 กลุ่มคนจนเรื้อรัง หมายถึง กลุ่มที่มีสภาพความเป็นอยู่แร้นแค้น ขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน การศึกษาไม่เกินระดับประถมศึกษา ไม่มีเงินออมและไม่มีทรัพย์สินใดๆ ทั้งทรัพย์สินถาวรและไม่ถาวร มีภาระครอบครัวสูง เช่น เด็กคนชราผู้ป่วยเรื้อรังและรุนแรง คนพิการ หรือเป็นเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน เป็นแรงงานรับจ้างหมุนเวียนในภาคเกษตรหรือรับจ้างทั่วไป เป็นแรงงานที่ได้รับค่าจ้างขั้นต่ำหรือต่ำกว่านั้น แต่ภาระเลี้ยงดูครอบครัวตั้งแต่ 3 คนขึ้นไป หรือเป็นแรงงานเด็กต้องทำงานตั้งแต่อายุยังน้อย จนขาดโอกาสการศึกษาเพื่อหลุดพ้นความยากจน หรือคนว่างงานไม่มีรายได้ทางอื่น

2) คนเสี่ยงจน คนใกล้จน คนเกือบจน หมายถึง กลุ่มคนที่มีความอ่อนไหวหรือความเป็นไปได้ที่จะกลายเป็นคนจนง่ายดาย เพราะสาเหตุหรือปัจจัยภายนอก ไม่ว่าจะเป็นดินฟ้าอากาศ แผ่นดินไหว น้ำท่วม หรือ หัวหน้าครอบครัวเสียชีวิต คนกลุ่มนี้ไม่ขาดแคลนสิ่งจำเป็น หรือไม่มีปัจจัยพื้นฐานน้อยกว่าคนอื่นมากนัก คนกลุ่มนี้เป็นเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินเพียงพอ จึงทำให้ต้องกู้หนี้นอกระบบ หรือมีสินทรัพย์ถาวรอยู่บ้าง แต่มีจำนวนน้อยหรือมีมูลค่าต่ำ เป็นลูกจ้างที่มีรายได้พอสมควรแต่ไม่มั่นคง เช่น เป็นลูกจ้างชั่วคราว อายุมาก หรือไม่มีทักษะแรงงานที่เหมาะสมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ มีโอกาสถูกปลดออกจากงานสูงกว่าแรงงานทั่วไป ทำงานที่มีความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุสูง มักขาดความรู้ในการวางแผน ชีวิตและแผนบริโภคที่ดี

3) คนจนเชิงเปรียบเทียบ คนจนเชิงสัมพัทธ์ คนจนเชิงโครงสร้าง หมายถึง กลุ่มคนจนที่ไม่ถึงกับขาดแคลนปัจจัยพื้นฐาน แต่ขาดโอกาสในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารเทคโนโลยีและประโยชน์ที่ควรได้รับจากการพัฒนาต่างๆ เป็นกลุ่มที่มีการศึกษาไม่สูงนัก(ไม่เกินมัธยมศึกษา) คุณภาพหลักสูตรไม่เหมาะสม การกระจายรายได้ไม่ดีพอ ขาดข้อมูลข่าวสาร(เมื่อเปรียบเทียบกับคนชั้นกลาง ข้าราชการและนายทุน) มีทุนทางสังคมอยู่บ้าง แต่เป็นระบบอุปถัมภ์ มีอำนาจต่อรองต่ำ

2.4.2 แนวทางการแก้ปัญหาความยากจน

แนวทางการต่อสู้กับความยากจนกับหลักการทรงงานเพื่อแก้ไขปัญหาให้แก่พสกนิกรของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นการต่อสู้กับความยากจนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎร ทรงมีแนวพระราชดำริ ดังนี้[47]

1) ทรงให้ความช่วยเหลือและพัฒนาคนในชนบทเป็นหลักใหญ่ ตั้งแต่การพระราชทานหรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการผลิตและประกอบอาชีพของประชาชน จนถึงการส่งเสริมความรู้และอาชีพ เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

2) การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการพระราชทานสิ่งจำเป็น หรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

3) การดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพประชาชน ให้มีสุขภาพแข็งแรงพร้อมด้วยสุขภาพจิตที่ดี ให้มีแรงกำลังในการประกอบอาชีพ และยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง

4) การส่งเสริมอาชีพและรายได้ เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตด้วยโครงการต่างๆ เช่น การจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในภูมิภาคต่างๆ การฝึกอาชีพราษฎรกับมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ และการจัดตั้งบริษัท สุวรรณชาดจำกัดในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากโครงการที่ทรงส่งเสริมไว้

5) การส่งเสริมหรือสร้างเสริมสิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลน เช่น ความรู้เรื่องการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง หรือเทคโนโลยีการผลิตที่ชาวบ้านรับได้และสามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลจริง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ทรงงานแก้ไขปัญหาให้แก่พสกนิกรในทุกๆ เรื่องของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวนับเป็นการต่อสู้กับความยากจน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและให้ราษฎรสามารถมีชีวิตอยู่ได้ตามอัตภาพอย่างมีความสุขและยั่งยืน โดยการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนดูแลรักษา ส่งเสริมสุขภาพประชาชน ส่งเสริมอาชีพและรายได้ มีความรู้ ดังแนวพระราชดำริดังนี้... “ทรงให้ความช่วยเหลือและพัฒนาคนในชนบทเป็นหลักใหญ่ ตั้งแต่การพระราชทาน หรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการผลิตและประกอบอาชีพของประชาชน จนถึงการส่งเสริมความรู้และอาชีพเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต

สาเหตุและปัจจัยความยากจน

นักเศรษฐศาสตร์ได้มองสาเหตุของความยากจนนั้นเกิดจากความขาดแคลนในเทคโนโลยี มีรายได้ต่ำ เงินออมต่ำ การลงทุนต่ำ และผลผลิตต่ำ ซึ่งปัจจัยที่นำไปสู่ความยากจนและด้อยโอกาสนั้น

---

[47] เรื่องเดียวกัน, หน้า 176.

มีอยู่ 4 กลุ่มปัจจัย[48] ได้แก่ (1) ท่าทีต่อชีวิต (2) ปัจจัยการผลิต และการเข้าถึงทรัพยากรของสังคม (3) ความสัมพันธ์ไม่เสมอภาคทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคม (4) ระบบสวัสดิการ

สาเหตุของความยากจนยังสามารถแบ่งออกเป็น 2 แนวทางใหญ่ๆ คือ[49]

1) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่

1. การมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำ เนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนา ทักษะต่างๆ

2. การขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นประโยชน์

3. การมีปัญหาสุขภาพ

4. การมีภาระ ในการเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่

5. การมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย

2) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่

2.1 นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ เช่น

1. การเน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบท

2. การเน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร

3. การเน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เพื่อการพาณิชย์ โดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืน

4. การเน้นเป้าหมายการเจริญเติบโต ทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ให้กับประชากร

5. การเน้นการเปิดประเทศมากเกินไปในขณะที่ยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบในด้านต่างๆ ที่ดีพอ กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม

2.2. ระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหา ความยากจนทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้า

2.3. ความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่างๆ ในขั้นตอนการปฏิบัติการ

2.4. ความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในระดับต่างๆ

---

[48] ฉลาด จันทรสมบัติและคณะ, **รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 2554**, (คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม 2555), หน้า 16.

[49] พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร, “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม”, **ในวารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์**, ปีที่ 1, ฉบับที่ 3, (กันยายน – ธันวาคม, 2559): 64-65.

จากการวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจน ยังพบสาเหตุของความยากจนได้ดังนี้[50]

1) ประชากรส่วนใหญ่ยังไม่มีงานทำ

2) ระดับรายได้ของประชากรส่วนใหญ่ไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ

3) คนในชนบทส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม มักถูกเอาเปรียบจากพ่อค้าคนกลาง

4) คุณภาพของคนในระดับล่างในด้านต่างๆ ยังอยู่ในเกณฑ์ต่ำ

5) ความยากจนในครอบครัวของคนในชนบท

6) การสูญเสียที่ดินทำกินของคนในชนบท

7) การเข้าไปช่วยเหลือของรัฐยังไม่ทั่วถึง

จากการศึกษาวิจัยด้วยวิธีสถิติวิเคราะห์แบบ Multivariate Analysis และการประเมินปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งประมวลความเห็นจากกลุ่มคนจนและผู้ด้อยโอกาสพบว่า ปัจจัยที่เป็นสาเหตุของความยากจนหรือปัจจัยที่เพิ่มความเสี่ยงต่อการเป็นคนจน ได้แก่ (1) อาชีพของผู้นำครัวเรือน (2) การศึกษาของสมาชิกในครอบครัว (3) การขาดแคลนที่ดินทำกิน (4) การเข้าถึงบริการพื้นฐานต่างๆ นอกจากนี้จากการศึกษาวิเคราะห์พบว่า ยังมีปัจจัยเชิงโครงสร้างที่มีอิทธิพลต่อความยากจนที่สำคัญอีก ได้แก่ (1) ระบบการจัดการทรัพยากรมุ่งเน้น เพื่อเป้าหมายทางเศรษฐกิจเชิงพาณิชย์ ทำให้ทรัพยากรไม่กระจายไปถึงคนยากจน (2) กระบวนการทางกฎหมาย สร้างความเหลื่อมล้ำระหว่างคนในสังคม (3) ระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน รวมทั้งยุทธศาสตร์การพัฒนาที่ไม่สมดุลและยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเปิด มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจในภาคเกษตรกรรมและเกิดความเสี่ยงสูง[51]

กล่าวโดยสรุปแล้ว สาเหตุของความยากจนเกิดจากปัจจัยดังนี้[52]

1) สาเหตุจากปัจจัยภายใน ได้แก่ การมีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพต่ำเนื่องจากการขาดโอกาสในการศึกษาและพัฒนาทักษะต่างๆ รวมทั้งการขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูล

---

[50] **การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนใน**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.dpu.ac.th/dpurc/research-107. [1 สิงหาคม 2566].

[51] กรอบประเด็นการระดมความคิดเห็นเรื่อง คนจน: โอกาสใหม่ในการพึ่งตนเอง, **เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย: 5 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ**, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (21 มิถุนายน 2545), หน้า 2.

[52] พารีซาร์ สะมะ, **รายงานศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนตามโครงการการบริหารจัดการครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://region3.prd.go.th/problempoor/cause.htm. [1 สิงหาคม 2566].

ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ นอกจากนี้การมีปัญหาสุขภาพและการมีภาระในการเลี้ยงดูครอบครัวที่มีขนาดใหญ่ ประกอบกับการมีทรัพย์สินและที่ดินในการทำกินน้อย

2) สาเหตุจากปัจจัยภายนอก ได้แก่ นโยบายการพัฒนาที่ไม่สมดุลของภาครัฐ ที่เน้นพัฒนาเมืองมากกว่าพัฒนาชนบท หรือการพัฒนาชนบทที่เน้นแต่ทุนทางกายภาพโดยขาดการส่งเสริมทุนทางสังคม เน้นการส่งเสริมอุตสาหกรรมมากกว่าการเกษตร เน้นการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ เพื่อการพาณิชย์โดยไม่ได้คำนึงถึงความยั่งยืน เน้นเป้าหมายการเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจมากกว่าการกระจายรายได้ เน้นการเปิดประเทศมากเกินไปในขณะที่ยังไม่มีมาตรการรองรับผลกระทบในด้านต่างๆ ที่ดีพอ กระบวนการทางกฎหมายที่เป็นตัวสร้างความเหลื่อมล้ำในสังคม และระบบราชการไม่เอื้อต่อการแก้ปัญหาความยากจน ทั้งในแง่ขั้นตอนในการปฏิบัติงานที่ซับซ้อนและล่าช้า รวมไปถึงความซ้ำซ้อนของหน่วยงานต่างๆ ในขั้นตอนการปฏิบัติการ ตลอดจนความไม่สอดคล้องกันของแผนงานและงบประมาณในแต่ละระดับ

นโยบายการแก้ปัญหาความยากจน

ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในระดับที่ค่อนข้างสูงเช่นกัน แม้ประเทศไทยจะมีรายได้ประชาชาติมวลรวมต่อบุคคลในระดับที่สูงขึ้น แต่รายได้ที่เพิ่มขึ้นนั้นกลับไม่ได้ถูกจัดสรรให้แก่ประชากรทุกกลุ่มอย่างเท่าเทียม โดยแนวทางหลักในการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ อยู่ที่การเพิ่มโอกาสและศักยภาพของคนจน ตลอดจนการส่งเสริมนโยบายและระบบบริหารจัดการภาครัฐที่เหมาะสม[53]ความพยายามของภาครัฐในอดีตมีแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมุ่งจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ คือ (1) การเพิ่มขีดความสามารถและพัฒนาศักยภาพของคนจน ให้สามารถปรับตัวอย่างมีภูมิคุ้มกันและพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน (2) การวางรากฐานการปฏิรูปเชิงโครงสร้าง โดยเน้นการปรับปรุงระบบบริหารจัดการ การส่งเสริมนโยบายการพัฒนา และปรับปรุงกฎหมายให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน โดยมีแนวทางที่สำคัญและมีความจำเป็นเร่งด่วน ประกอบด้วย[54]

1) การปรับปรุงระบบบริหารจัดการภาครัฐเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน

---

[53] ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น, **สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย, มหาวิทยาลัยกรุงเทพ** , [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_12/pdf/aw01.pdf. [1 สิงหาคม 2566].

[54] กรอบประเด็นการระดมความคิดเห็นเรื่อง คนจน: โอกาสใหม่ในการพึ่งตนเอง, **เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย: 5 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ**, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.). (21 มิถุนายน 2545), หน้า 2.

2) การเพิ่มศักยภาพและโอกาสของคนจนและชุมชน

3) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติเพื่อสนับสนุนการมีที่ดินทำกินของเกษตรกรรายย่อย

4) การพัฒนาระบบคุ้มครองทางสังคม

5) การส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคให้เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน

6) การปฏิรูปกฎหมายเพื่อสนับสนุนการแก้ไขปัญหาความยากจน

สำหรับการส่งเสริมนโยบายเศรษฐกิจมหภาคที่เอื้อต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน มีดังนี้[55]

1) ส่งเสริมนโยบายการพัฒนาประเทศที่สมดุล โดยการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจเพื่อให้เศรษฐกิจฐานรากมีความเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้มากขึ้น

2) ส่งเสริมการเจริญเติบโตของภาคเศรษฐกิจที่คนจนส่วนใหญ่พึ่งพิง เช่น ภาคเกษตรกรรม อุตสาหกรรมการเกษตร ภาคการก่อสร้าง และภาคบริการ

3) ส่งเสริมนโยบายการเงินและการคลัง เช่น มาตรการภาษีที่เอื้อต่อวิสาหกิจ ชุมชน และระบบสินเชื่อรายย่อย (micro credit) การพิจารณาจัดเก็บภาษีที่ดินในอัตราก้าวหน้า และการเพิ่มรายจ่ายภาครัฐในการจัดบริการพื้นฐานทางสังคมแก่คนจน และผู้ด้อยโอกาส

4) ส่งเสริมนโยบายการค้าและการเงินระหว่างประเทศ เช่น ส่งเสริมการเปิดเสรีและการเจรจาการค้าที่ส่งผลดีแก่ภาคเกษตรและแรงงาน การลงทุนในสาขาที่เอื้อประโยชน์ต่อการแก้ไขปัญหาความยากจน ได้แก่ กิจการที่มีมูลค่าเพิ่มแก่ผลผลิตภาคเกษตร และกิจการที่มีเทคโนโลยีระดับกลางที่จ้างแรงงานฝีมือระดับต่ำไปฝึกอบรม

สำหรับแนวทางการแก้ปัญหาความยากจนกระทรวงมหาดไทย ได้กำหนดกรอบแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนใน 2 ระดับ คือ (1) ระดับครัวเรือน โดยการให้ความสำคัญกับการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาส เพื่อให้ครัวเรือนยากจนมีทางเลือกในการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร มีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน มีการออม รวมทั้งส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การจัดทำบัญชีรับ-จ่าย และแผนชีวิตครัวเรือน (2) ระดับชุมชน ให้ความสำคัญกับการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ในการแก้ไขปัญหาความยากจนโดยกระบวนการแผนชุมชนและการจัดการความรู้ เพื่อมุ่งไปสู่หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียง ใน 3 ระดับ คือ พออยู่พอกิน อยู่ดีกินดี มั่งมีศรีสุข

---

[55] พารีซาร์ สะมะ, **รายงานศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนตามโครงการการบริหารจัดการครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://region3.prd.go.th/problempoor/cause.htm**.** [1 สิงหาคม 2566].

การมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับศักยภาพของครัวเรือนแต่ละกลุ่ม มีเป้าหมายให้ครัวเรือนดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่า 23,000 บาทต่อคนต่อปี สำหรับครัวเรือนที่สามารถพัฒนาตนเองได้นั้นเน้นการดำเนินการโดยใช้ 4 ฐานการเรียนรู้ คือ (1) การปรับทัศนคติ (2) เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง (3) เรียนรู้แหล่งทุนและการออม (4) เรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนและการจัดทำแผนชีวิต โดยระดมความร่วมมือในการทำงานของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสให้ครัวเรือนยากจน มีทางเลือกในการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร[56]

การทำแผนแม่บทชุมชนหรือธรรมนูญชุมชนสามารถสร้างกระบวนการเรียนรู้ของชุมชนในการค้นหาทุนของท้องถิ่น เพื่อจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนไปสู่การพึ่งตนเอง การส่งเสริมให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ให้กับคนในชุมชน เพื่อหาทางหลุดพ้นจากวิธีคิดแบบพึ่งพาและรอความช่วยเหลือจากรัฐหรือภายนอก ซึ่งในกระบวนการเรียนรู้นี้ชุมชนสามารถร่วมกันทำการวิจัยตนเอง หรือการวิจัยชุมชนเพื่อให้รู้จักตัวเอง รู้จักโลก รู้รากเหง้า และเอกลักษณ์ของตนเองและชุมชน รู้ศักยภาพ ทุน และสิ่งแวดล้อม เรียนรู้การทำรายรับ-รายจ่าย สภาพหนี้สิน ปัญหาต่างๆ และความต้องการที่แท้จริงของตนเอง เพื่อนำข้อมูลต่างๆ มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ออกมาเป็นความรู้และเป็นแผนแม่บทชุมชน

กระบวนการการแก้ไขปัญหาความยากจนควรประกอบด้วย 8 ขั้นตอน[57] ได้แก

1. การคนหาผู้นำแก้ไขความยากจน และประสานงานความร่วมมือทุกภาคส่วน
2. วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน ปัญหา สาเหตุแนวทางแก้ไขความยากจน
3. การจัดทำตัวชี้วัด และคนหาคนยากจนทั้งเชิงโครงสร้างและปัจเจก
4. การจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบ
5. อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจน
6. การจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน
7. การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและปัจเจก
8. สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนจึงควรเน้นบทบาทของชุมชนมากขึ้น เช่นการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่นของตนเอง และ

---

[56] อัสนีย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร, “ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองในระดับครัวเรือนกรณีศึกษา: ครัวเรือนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร”,**ในวารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร,** ปีที่ 11, ฉบับที่ 53 (เมษายน – มิถุนายน, 2557): 48.

[57] รวมผลงานวิจัยของมูลนิธิมั่นพัฒนา 2560, **พอเพียงเพื่อยั่งยืน**, หนา 84-86.

ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากชุมชนมีความใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด จึงย่อมรู้และเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้มาก ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของคนยากจนและชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ต้องควบคู่ไปกับนโยบายการดำเนินการของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ดัชนีชี้วัดความยากจน

ความยากจนมักถูกวัดจากระดับรายได้หรือระดับการบริโภคของบุคคล เมื่อระดับรายได้หรือระดับการบริโภคของบุคคลนั้นๆ ต่ำกว่าระดับรายได้หรือระดับการบริโภคขั้นต่ำที่จะสามารถบริโภคสินค้าและบริการ โดยสำนักพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนและการกระจายรายได้ซึ่งเป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการวัดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ จัดทำการแบ่งประชากรออกเป็น 5 กลุ่ม โดยจำแนกตามระดับรายได้และวัดความเหลื่อมล้ำทางรายได้ของประชากร ซึ่งพิจารณาจากรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคของประชากรและรายได้ของประชากร โดยนำค่าทั้งสองมาคำนวณสัดส่วนของรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภค และรายได้ของประชากรแต่ละกลุ่มต่อรายจ่ายและรายได้ของประชากรทั้งหมด จากนั้นพิจารณาความเหลื่อมล้ำทางรายได้จากความแตกต่างของสัดส่วนรายจ่ายและรายได้ของกลุ่มที่มีรายได้สูงที่สุดและกลุ่มที่มีรายได้ต่ำที่สุด รวมทั้งคำนวณค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาค ซึ่งมีค่าอยู่ระหว่าง 0 และ 1 หากค่าสัมประสิทธิ์ความไม่เสมอภาคมีค่าเข้าใกล้ 1 มากเท่าใด แสดงว่าความเหลื่อมล้ำของรายได้ยิ่งมีมากขึ้นเท่านั้น (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2553) รวมไปถึงการใช้เส้นความยากจน (poverty line) ที่แสดงรายได้เฉลี่ยของประชาชนจำแนกตามภาคและเขตพื้นที่และปีพ.ศ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือสำหรับใช้วัดภาวะความยากจน โดยคำนวณจากต้นทุนหรือค่าใช้จ่ายของปัจเจกบุคคล ในการได้มาซึ่งอาหารและสินค้าบริการที่จำเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิต

ทั้งนี้สถานการณ์ความยากจนในประเทศไทยในปี 2561 ได้กำหนดกลุ่มคนยากจนออกเป็น 3 กลุ่ม โดยกลุ่มที่สองนั้นมีรายได้ทั้งปีต่ำกว่า 30,000 บาท ซึ่งเป็นระดับที่ต่ำกว่าเส้นความยากจน กลุ่มนี้มีจำนวนมากที่สุด คือ 5.1 ล้านคน ในจำนวนนี้มีอาชีพเกษตรกรมากถึง 1.8 ล้านคน สัดส่วนที่เหลือมีอาชีพอิสระค้าขาย ลูกจ้าง พนักงานภาครัฐ นักเรียน และว่างงาน ซึ่งกลุ่มคนว่างงานนี้มีจำนวนถึง 1.5 ล้านคนถือเป็นกลุ่มเป้าหมายสำคัญที่ภาครัฐจะต้องเข้าไปช่วยให้เขามีงานทำ ฝึกอบรม พัฒนาทักษะฝีมือ เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจนยืนอยู่เหนือเส้นความยากจน ซึ่งในจำนวนนี้มี

คนที่ไม่มีรายได้เลย 1 ล้านคน หากรัฐบาลส่งเสริมเพื่อทดแทนแรงงานต่างด้าวได้ จะช่วยทำให้คนกลุ่มนี้มีรายได้พ้นเส้นความยากจนทันที[58]

สำหรับเส้นความยากจน (poverty line) ของธนาคารโลกได้กำหนดอยู่ที่ 1.90 ดอลลาร์ต่อวัน (หรือประมาณวันละ 60 บาท/เดือนละ 1,800 บาท) โดยประเทศไทยมีเส้นความยากจนต่ำกว่าอยู่ที่ประมาณ 52 บาทต่อวัน (หรือเดือนละ 1,560 บาท)[59]ซึ่งกรอบวิเคราะห์การดำรงชีพอย่างยั่งยืนนับเป็นเครื่องมือที่สำคัญ เพื่อใช้ในการวิเคราะห์วิถีความเป็นอยู่และแนวทางการดำรงชีวิตของคน โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนจนที่อาศัยอยู่ในชนบท ซึ่งแนวความคิดหลักของการดำรงชีพอย่างยั่งยืนมี 6 ประการ ดังนี้

1) คนเป็นศูนย์กลาง (people-center) มุ่งเน้นสนับสนุนคนเพื่อนำไปสู่เป้าหมายของการดำรงชีวิต โดยเชื่อว่าความยากจนจะลดลงหากการสนับสนุนจากภายนอก ทำงานสอดคล้องกับแนวทางของวิถีการดำรงชีวิต สภาพแวดล้อมทางสังคม และความสามารถในการปรับใช้

2) องค์รวม (holistic) ทุกสิ่งทุกอย่างมีความเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกัน ไม่สามารถแยกส่วนได้ จึงจำเป็นต้องทำความเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยที่มีอิทธิพล และผลกระทบที่เชื่อมโยงกับการดำรงชีวิต

3) พลวัต (dynamic) ค้นหาเพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้จากการเปลี่ยนแปลง โดยสามารถสนับสนุนผลทางบวกบรรเทาผลทางลบที่จะเกิดขึ้นจากผลกระทบภายนอก สร้างบนจุดแข็ง หลักการสำคัญคือ การเริ่มวิเคราะห์จากจุดแข็งหรือสิ่งที่มีอยู่มากกว่าจุดอ่อน หรือความต้องการ

4) เชื่อมโยงมหภาคและจุลภาค (macro-micro links) แนวทางการศึกษาการดำรงชีพอย่างยั่งยืน ต้องการที่จะเป็นจุดเชื่อมช่องว่างระหว่างระดับนโยบาย สถาบัน ถึงระดับชุมชนและปัจเจกบุคคล

5) การเปลี่ยนผ่านโครงสร้างและกระบวนการ (transforming structures and processes) เป็นองค์ประกอบที่มีผลกระทบโดยตรง และส่งผลต่อการเลือกวิถีการดำรงชีพ ประกอบด้วย 2 ส่วนย่อยคือ 1. โครงสร้าง มี 2 ระดับคือ ระดับสาธารณะ และระดับเอกชน เช่น รัฐบาล องค์กร ประชาสังคม และ2. กระบวนการ หมายถึง ส่วนขับเคลื่อนของโครงสร้าง เช่น นโยบาย กฎหมายข้อกำหนด สถาบัน และวัฒนธรรม

---

[58] **ปี 2561 ปีแห่งการยกระดับรายได้และ คุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.prachachat.net › หุ้น-การเงิน. [1 สิงหาคม 2566].

[59] **Thailand: 10% still below poverty line | Investvine**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: investvine.com/thailand-10-still-poverty-line. [1 สิงหาคม 2566].

6) องค์ประกอบด้านบริบทของความผันผวนและความไม่แน่นอน (vulnerability context) เป็นภาวะที่เกิดขึ้นและส่งผลกระทบโดยตรงต่อทรัพย์สิน และผลลัพธ์จากวิถีการดำเนินชีวิต ได้แก่ ภาวะความเสี่ยงหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดคิด เช่น ภัยธรรมชาติ การขาดเงินใช้จ่าย ความขัดแย้งในสังคม ปัญหาสุขภาพมนุษย์ พืช สัตว์ รวมถึงภาวะแนวโน้มการเคลื่อนไหวของปัจจัยต่างๆ หรือการเปลี่ยนแปลงตามฤดูกาล

นอกจากนี้ความจนสามารถวัดได้จากตัวชี้วัดความจนจากปัจจัยในด้านต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความยากจนยังประกอบด้วย (1) การวัดความยากจนเชิงสัมบูรณ์ (Absolute Poverty) เป็นการพิจารณาความยากจนโดยใช้ เกณฑ์แบบสัมบูรณ์ เป็นการกำหนดระดับความยากจนที่ชัดเจน โดยคำนวณความต้องการขั้นพื้นฐาน ในการดำรงชีพออกมาเป็นตัวเงิน ซึ่งกำหนดปริมาณเงินหรือรายได้ขั้นต่ำที่มนุษย์จะสามารถดำรงชีวิต อยู่ได้ โดยจะใช้เส้นความยากจน (Poverty Line) เป็นเครื่องชี้วัดความยากจน เป็นเกณฑ์ที่จะสะท้อน ระดับค่าครองชีพขั้นต่ำที่สุดที่มนุษย์จะยังชีพอยู่ได้ (2) การวัดความยากจนเชิงสัมพัทธ์หรือเชิงเปรียบเทียบ (Relative Poverty) พิจารณาความ ยากจนโดยเปรียบเทียบระดับรายได้ต่างๆ ของประชากรแต่ละกลุ่ม ซึ่งเป็นเครื่องชี้สภาวะการกระจายรายได้ การวัดความยากจนเชิงสัมพัทธ์หรือเชิงเปรียบเทียบมี 2 วิธีคือ 1. การเปรียบเทียบระดับรายได้ต่างๆ ของประชากรแต่ละกลุ่ม ว่ามีความแตกต่างในส่วนแบ่งของรายได้ทั้งหมดอย่างไร และ 2. การเปรียบเทียบรายได้ของคนจนกับรายได้เฉลี่ยของคนทั้งประเทศ (3) การวัดความยากจนโดยใช้ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐาน (จปฐ) การวัดความยากจนเชิงคุณภาพ โดยใช้ข้อมูลความจำเป็นขั้นพื้นฐานเพื่อเน้นคุณภาพชีวิตที่กำหนดมาตรฐานขั้นต่ำไว้ แบ่งได้เป็น 8 หมวด ได้แก่ 1. สุขภาพอนามัยดี 2. ที่อยู่อาศัยและสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม 3. ได้รับการศึกษาและรับรู้ข่าวสารที่เป็นประโยชน์ 4. ครอบครัวสุขสบาย 5. มีอาชีพและรายได้พอเพียง 6. มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน 7. มีการพัฒนาจิตใจ และ8. มีจิตสำนึกและร่วมกันอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม [60]

สำหรับสหประชาชาติ (UN) ระบุว่าเส้นความยากจนหรือ Poverty Line ต้องเป็นผู้มีรายได้ต่อปี ตำกว่า 975 เหรียญสหรัฐ หรือประมาณ 31,000 บาท ขณะประเทศไทยแยกออกเป็ น 2 กลุ่มคือ 1. กลุ่มมีรายได้น้อยกว่าปี 30,000 บาท ซึ่งมีจำนวนประมาณ 5.3 ล้านคน และ 2. ผู้ที่อยู่ตรงปริมเส้นความยากจนมีรายได้ปีละไม่เกิน 100,000 บาท โดยมีประมาณ 6.1 ล้านคน ซึ่งทั้ง สองกลุ่มนี้ได้ขึ้นทะเบียนบัตรสวัสดิการแห่งรัฐหรือเรียกว่าบัตรคนจน โดยมีสัดส่วนถึงร้อยละ 17 ของประชากรไทย การแก้ปัญหาจึงต้องเห็นรากเหง้าความยากจนที่มีสัดส่วน 1 ใน 3 ของประเทศ ซึ่งเป็น

---

[60] สมชัย ศรีนอก, “คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน”, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต,** 2561.

เกษตรกรทั้งมีที่ดินทำกินและไม่มีทีดินเป็นของตนเอง เกษตรกรจำนวนมากทำกินอยู่บนที่ดินซึ่งไม่สามารถออกโฉนดได้ คนกลุ่มนี้จึงเป็นคนจนส่วนใหญ่ของประเทศและอยู่ในสภาวะรายได้ไม่แน่นอนจากราคาพืชผล การเก็งกำไร การถูกเอารัดเอา เปรียบในด้านต่างๆ หรือประสบภัยภัยพิบัติทางธรรมชาติส่งผลผลิตทางการเกษตรเสียหาย หรือบางปีมีปริมาณผลผลิตล้นตลาดทำให้ราคาตกต่ำมาก

ทั้งนี้จากตัวเลขของทีดีอาร์ไอระบุว่าคนยากจนแบบจนจริงๆ มีรายได้ต่ำกว่า 2,300 บาทต่อเดือน ซึ่งมีจำนวนถึง 4.8 ล้านคน[61] การบริหารประเทศตามนโยบายไทยแลนด์ 4.0 ทำให้เกิดภาวะคนจน 4.0 ซึ่งเป็นยุคที่คาบเกี่ยวระหว่าง 3.0 กับ 4.0 จึงเป็นยุคที่เกิดคนจนมากที่สุด ซึ่งเป็นทั้งคนจนแท้ๆ ยากจนเรื้อรังอย่างเช่น ชาวไร่ชาวนาในสังคมชนบทจะมีสัดส่วนที่น้อย แต่คนจนที่เป็นคนจนแฝงในสังคมเมืองจะเป็นสัดส่วนที่มากขึ้น ด้วยปัจจัยที่มาจากการมุ่งเน้นสร้างสรรค์สิ่งที่เรียกว่านวัตกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นคนจนในระดับปัญญาชนแทบจะทั้งสิ้น นวัตกรรมที่ทำให้เกิดยุคคนจน 4.0 มากขึ้นโดยนวัตกรรมจากสังคมออนไลน์ (Social Network) และนวัตกรรมที่มาจากนโยบายสาธารณะของรัฐบาล

ฉะนั้น หน่วยงานภาครัฐ องค์กร และชุมชนต่างๆ ควรมีการจัดทำตัวชี้วัดความสุขมาประยุกต์ใช้ควบคู่กับไปการพัฒนาท้องถิ่นและชุมชน โดยการวิเคราะห์รูปแบบการเสริมสร้างความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งจะช่วยส่งเสริมให้บุคคลและสังคมสามารถเสริมสร้างความสุขให้เกิดขึ้นได้ในสังคม

2.4.3 การแก้ปัญหาความยากจนตามศาสตร์พระราชา

ศาสตร์พระราชาเป็นคำที่เพิ่งมีการกล่าวถึงอย่างแพร่หลายใน 4– 5 ปีที่ผ่านมา ซึ่งจากการสืบค้นที่มาของคำว่า ศาสตร์พระราชา ไม่อาจทราบได้แน่ชัดว่าใครเป็นผู้ใช้คำนี้เป็นครั้งแรกเมื่อใดและเกิดการใช้เนื่องในโอกาสใด การที่จะให้ความหมายคำว่า ศาสตร์พระราชา ให้มีความครอบคลุมตามความหมายที่บรรดานักปราชญ์ ราชบัณฑิต นักวิชาการ นักบริหาร ตลอดจนประชาชนทั่ว ๆ ไป ย่อมเป็นย่อมเป็นการยากที่จะกระทำให้เป็นที่ยอมรับจากทุกกลุ่มในความหมายที่ถูกต้องตรงกัน เนื่องจากเป็นคำที่ประชาชนทุกหมู่เหล่าที่ได้รับผลจากพระราชกรณียกิจทั้งหลาย ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชได้ทรงงานไว้ให้เพื่อพสกนิกรของพระองค์นั้น มีหลากหลายและมากมายกระจายไปทั่วทุกสารทิศ ส่งผลต่อความเป็นอยู่ของราษฎรในทุกสาขาอาชีพ[62]

---

[61] **ภายในปี 2561....ไทยจะไร้คนจนจริงหรือ?**. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.tanitsorat.com/file/ภายในปี2561ไทยไร้คนจนจริงหรือ.pdf. [1 สิงหาคม 2566].

[62] สำนักกรรมาธิการ 1, **รายงานความคืบหน้าของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา**, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ, (2560), หน้า 28-29.

สำหรับความหมายตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งไม่ได้กำหนดเป็นคำเต็มว่า “ศาสตร์พระราชา” และสามารถค้นหาคำโดยแยกเป็น 3 คำ ดังนี้

ศาสตร์ : น. ระบบวิชาความรู้

พระ : น. ใช้ประกอบหน้าคำอื่นแสดงความยกย่อง

ราชา : น. พระเจ้าแผ่นดิน, พระมหากษัตริย์

รวมความหมายจากพจนานุกรม ศาสตร์พระราชาจึงมีความหมายว่า“ระบบวิชาความรู้ของพระมหากษัตริย์”[63] เมื่อประมวลความหมายจากผู้รู้หลายท่าน และนำมาประกอบเป็นความหมายของคำว่า “ศาสตร์พระราชา” จึงความหมายได้ว่า บรรดาองค์ความรู้และภูมิปัญญาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพอดุลยเดช ที่ได้พระราชทานผ่านวิธีการต่างๆ ด้วยความมุ่งหมายที่จะป้องกันหรือแก้ไขปัญหา เพื่อสร้างวิถีชีวิตสังคมที่มีความปกติสุข ให้แก่เหล่าพสกนิกรและมนุษยชาติทั้งปวง ให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมั่นคงสันติสุขและยั่งยืน

การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

จากเหตุการณ์วิกฤตเศรษฐกิจเมื่อปี 2540 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 ทรงมีพระราชประสงค์ช่วยเหลือประชาชนที่ตกงาน โดยให้ขยายผลโครงการไปในหลายจังหวัดทุกภาคของประเทศกว่า 56 แห่ง ทรงมีพระราชดำริให้จัดตั้งฟาร์มตัวอย่างขึ้นภายใต้โครงการ “หมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” ณ บ้านดงยอ ตำบลขว้าง อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร เป็นแห่งแรก โดยโครงการได้มีการสร้างบ้านพักเกษตรกร 20 หลัง และจัดแบ่งที่ดินเพื่อทำการเกษตรครอบครัวละ 2 ไร่ รวมทั้งจัดสร้างระบบสาธารณูปโภคให้แก่ราษฎรให้มีงานทำ เป็นหมู่บ้านตัวอย่างที่ทำการเกษตรโดยไม่ใช้ปุ๋ยและยาฆ่าแมลง และเป็นแหล่งผลิตอาหารปลอดสารพิษสำหรับเลี้ยงคนในหมู่บ้าน และเมื่อเหลือจากการบริโภคสามารถนำไปจำหน่ายเสริมสร้างรายได้อีกทางหนึ่งด้วย[64]

ประเทศไทยได้นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในรัชกาลที่ 9 มาเป็นแนวทางในการพัฒนาและบริหารประเทศตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) และเป็นหลักการสำคัญที่ปรากฏในเอกสารสำคัญของประเทศ ได้แก่ รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันและกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี อนึ่ง สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิจากหลาย

---

[63] สำนักกรรมาธิการ 1, **รายงานความคืบหน้าของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา** , หน้า 89..

[64] สำนักกรรมาธิการ 1, **รายงานความคืบหน้าของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา** , หน้า 155.

สาขาวิชา มาร่วมกันประมวลและกลั่นกรองพระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเรื่อง เศรษฐกิจพอเพียง และได้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชวินิจฉัยบทความเรื่อง ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตนำบทความดังกล่าวไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของ สศช.และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องตลอดจนประชาชนโดยทั่วไป สำนักราชเลขาธิการได้นำความกราบบังคมทูลพระกรุณาทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาปรับปรุงแก้ไขพระราชทาน และทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตตามที่ขอพระมหากรุณา เมื่อวันที่ 29 พฤศจิกายน 2542 ให้ สศช.นำไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป ดังนี้[65]

..."เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระ ดับ ตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียงหมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควร ต่อการมีผลกระทบใดๆอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ความรอบคอบและความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้องเสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎี และนักธุรกิจในทุกระดับ ให้มีสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทนความเพียร มีสติ ปัญญาและความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี"...ทั้งนี้สศช. ได้อัญเชิญปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นปรัชญานำทางในการพัฒนาและบริหารประเทศ ในการจัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9(พ.ศ. 2545 - 2549) ซึ่งนับเป็นการเผยแพร่ปรัชญาฯ สู่สาธารณะเป็นครั้งแรก

การพัฒนาที่ครอบคลุมสมดุลและยั่งยืนจึงเป็นแนวคิดที่ปรากฏอยู่ในกรอบการบริหารและแผนแม่บทการพัฒนาประเทศในทุกระดับ นอกจากนี้คณะรัฐมนตรีได้มีมติเมื่อวันที่ 25 ตุลาคม 2559 โดยสั่งการให้ทุกส่วนราชการ นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงใช้เป็นแนวทางขับเคลื่อนการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน(SEP for SDGs) โดยให้สอดคล้องกับแผนงานตามภารกิจหลักของหน่วยงานในระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 – 2579) แผนปฏิบัติการระยะ 5 ปี และ 1 ปี หลักปรัชญาของ

---

[65] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน,** (ธันวาคม 2556), หน้า 198-199.

เศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นเครื่องมือในการบูรณาการ 3 มิติของการพัฒนา คือ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ในระดับปฏิบัติการให้ส่งผลสัมฤทธิ์อีกด้วย เพราะหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญทั้งกับคน สังคม และสิ่งแวดล้อมไปพร้อมๆ กัน และสอดคล้องกับวาระการพัฒนาที่ยั่งยืน ค.ศ. 2030 ตลอดจนได้เป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 และกรอบยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งก็ได้ผนวกเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) เข้าไว้ด้วย

ในปีพ.ศ. 2547 โครงการพัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme : UNDP) ได้จัดทำรายงานการพัฒนาคนฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาประเทศและพัฒนาคน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโดยมีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง มีการเสนอข้อคิดเชิงนโยบายในด้านต่างๆ ตลอดจนแนวทางการนำไปประยุกต์ใช้สำหรับประเทศไทย และได้มีการเผยแพร่ต่อผู้อ่าน 166 ประเทศทั่วโลก ซึ่งมีข้อเสนอแนวทางการขับเคลื่อนการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไว้ 6 ประการ ดังนี้[66]

1) เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับการขจัดความยากจนและการลดความเสี่ยงทางเศรษฐกิจของคนจน

2) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจของชุมชน และการพัฒนาศักยภาพชุมชน ให้เข้มแข็งเพื่อเป็นฐานรากของการพัฒนาประเทศ

3) เศรษฐกิจพอเพียงช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้น ผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขัน

4) หลักเศรษฐกิจพอเพียงมีความสำคัญยิ่ง ต่อการปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาลในการบริหารงานภาครัฐ

5) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสามารถใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายของชาติเพื่อสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ที่เข้ามากระทบโดยกะทันหัน เพื่อปรับปรุงนโยบายต่างๆ ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น และเพื่อวางแผนยุทธศาสตร์ในการส่งเสริมการเติบโตที่เสมอภาคและยั่งยืน

6) ในการปลูกฝังจิตสำนึกพอเพียงจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนค่านิยมและความคิดของคน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาคน

หลักการเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ส่วนหนึ่งพัฒนามาจากพระราชกรณียกิจของพระองค์ในการแก้ไขปัญหาต่างๆ โครงการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในยุค

---

[66] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ(สศช.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์, **จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ... กว่า 1 ทศวรรษ,** (บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, 2555), หน้า 63.

ต้นๆ มีหลัก 3 ประการ คือ 1. การจัดการทรัพยากรน้ำ 2. เทคโนโลยีอันเรียบง่าย และ 3. การจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างใส่ใจ[67] โดยเน้นองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ[68] ได้แก่

1) ความพอประมาณ ทั้งในเชิงปริมาณและ คุณภาพ โดยเน้นการดำเนินชีวิตตามอัตภาพหรือสภาวะ ของบุคคลหรือองค์กรในขณะนั้น ด้วยทางสายกลาง สมดุล ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป ไม่สุดโต่งเกินพอดี เช่น ใช้จ่าย ได้แต่ต้องไม่ฟุ่มเฟือยจนสร้างหนี้สินให้ตนเองและครอบครัว อดออมได้ แต่ต้องไม่ตระหนี่ถี่เหนียวจนตนเองลำบากหรือ เอารัดเอาเปรียบ

2) ความมีเหตุมีผล เป็นการใช้สติและปัญญาใน การตัดสินใจด้วยเหตุด้วยผล โดยปราศจากอารมณ์หรืออคติ มีความยับยั้งชั่งใจกับความอยากได้ อยากมี อยากเป็น โดยที่ความมีเหตุมีผลต้องเป็นสิ่งที่สามารถอธิบายได้ ไม่ว่าจะเป็นไปตามหลักวิชา หลักกฎหมาย กฎเกณฑ์ ทางสังคม หรือหลักศีลธรรมก็ตาม

3) การมีภูมิคุ้มกันที่ดี เป็นการเตรียมความพร้อม รับมือกับการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตด้วย ความไม่ประมาท ครอบคลุมทั้งการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น จากปัจจัยภายในและภายนอก ทั้งที่ควบคุมได้และควบคุมไม่ได้ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงเป็นเรื่องธรรมชาติที่เกิดขึ้นตลอดเวลากันทุกผู้คน ไม่มีใครสามารถหลีกเลี่ยงการเปลี่ยนแปลงได้ แต่การจะอย่าลดและรับมือการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้อย่างมั่นคง ต้องเข้าใจที่มาของการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ ว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ส่งผลกระทบอย่างไร และที่สำคัญต้องมีการสร้างภูมิคุ้มกันที่เข้มแข็งใน 4 ด้าน คือ

1. ภูมิคุ้มกันทางเศรษฐกิจหรือภูมิคุ้มกัน ทางการเงิน ด้วยการใช้จ่ายเงินตามอัตภาพและความจำเป็น ไม่สร้างหนี้สินที่ไม่ทำให้เกิดรายได้ มีการประหยัด อดออม ไว้ใช้ในยามจำเป็นหรือในภายภาคหน้า โดยอาจทำ บัญชี รายรับรายจ่ายของตนเองและครอบครัว เพื่อเป็นเครื่องมือ เบื้องต้นในการสร้างภูมิคุ้มกันทางการเงิน ทำให้เห็นสถานะ การเงินที่แท้จริงและใช้จ่ายด้วยความรอบคอบ หลักการ สร้างภูมิคุ้มกันทางการเงินนั้นต้องคำนึงถึงปัจจัย 2 ประการคือ (1) ความประหยัด เป็นการใช้จ่ายในสิ่งที่จำเป็น แต่ไม่ใช่ตระหนี่ถี่เหนียวไม่ยอมใช้เงินแม้ในสิ่งที่จำเป็น ขณะเดียวกัน ไม่ใช่ความฟุ่มเฟือยหรือใช้เป็นมากในสิ่งที่ ไม่มีความจำเป็น การใช้จ่ายจะมากน้อยเพียงใดย่อมขึ้น อยู่กับอัตภาพของตนเองจากรายได้ที่สุจริตและไม่ไปคดโกง รับสินบนหรือเบียดเบียนให้ผู้อื่นได้รับความเดือดร้อน ด้วยเหตุนี้ ความประหยัดจึงต้องตั้งบนพื้นฐานของความ พอเพียง คือ การตระหนักรู้ถึงคุณค่าของเงิน ฉลาดใช้ ตลาดออมและฉลาดทำบุญตามอัตภาพ (2) ความมีเหตุมีผล เป็นการตัดสินใจ

---

[67] มูลนิธิชัยพัฒนา, **ได้มากแม้มีน้อย ภาคที่ 2: พระราชกรณียกิจ**, กรุงเทพมหานคร, หน้า 324.

[68] ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารพัฒนาองค์กร** , เอกสารวิชาการมูลนิธิสถาบันวิจัยพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า 1-3.

ใช้จ่ายอย่างมีสติ บางครั้งอาจขึ้นอยู่กับหลักเกณฑ์หรือกฎกติกาต่างๆ ในสังคมด้วย เช่น การจ่ายภาษีตามกฎหมาย การจ่ายเงินเพื่อทำนุบำรุงศาสนาหรือวัฒนธรรมประเพณีอันดีงาม เป็นต้น

2. ภูมิคุ้มกันทางสังคม ด้วยการเสริมสร้าง ความรู้รักสามัคคี ตั้งแต่ระดับครอบครัวขึ้นมา รู้จักเพื่อเพิ่ม เผื่อแผ่แบ่งปัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน มีความเมตตากรุณา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันด้วยความ เคารพในความแตกต่างทางวัฒนธรรมและความคิด มีความศรัทธาในเพื่อนมนุษย์และหลักธรรมของแต่ละศาสนา มีความปรารถนาให้เกิดสันติสุขภายในครอบครัว องค์กร สถาบัน ชุมชน สังคมและประเทศชาติ ขณะเดียวกันต้องมีภูมิคุ้มกันทางศีลธรรม ด้วยการรู้เท่าทันและสามารถ หลีกเลี่ยงจากอบายมุขต่างๆ ได้ ใช้ชีวิตด้วยความสมถะ เรียบง่าย ไม่สร้างเงื่อนไขชีวิตให้ซับซ้อนวุ่นวายมากเกินความจำเป็น จนนำไปสู่ความฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือยและสร้าง ปัญหาหรือความยากลำบากให้ตนเอง ครอบครัว สังคมและ ประเทศชาติ และใช้ชีวิตด้วยความสันโดษ ด้วยการมีความสุขในความพอ พอในสิ่งที่มี พอในสิ่งที่ได้ และพอในสิ่งที่เป็น พอใจกับผลของการกระทำที่ได้ทำอย่างเต็มที่แล้วด้วย ความซื่อสัตย์สุจริตและความเพียรพยายาม

3. ภูมิคุ้มกันด้านวัฒนธรรม ด้วยการ ติดตามรู้เท่าทันผลกระทบจากกระแสโลกาภิวัตน์ที่ทำให้ การเลื่อนไหลของวัฒนธรรมข้ามชาติเป็นไปอย่างไร้พรมแดน ผ่านเทคโนโลยีสารสนเทศสมัยใหม่ โดยเฉพาะการลอกเลียน แบบคนดังในสื่อบันเทิงและผลกระทบทางลบจากวัฒนธรรมเสมือนจริงในโลกไซเบอร์ เพื่อป้องกันมิให้ถูกครอบงำทาง วัฒนธรรมอย่างไร้ทิศทาง ตกเป็นเหยื่อในการเสพและบริโภค สิ่งที่เกินพอดี ละเลยและขาดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรม ท้องถิ่นและของชาติ โดยเฉพาะภาษาถิ่นและภาษาไทย จนนำไปสู่ความอ่อนแอทางวัฒนธรรมในที่สุด

4. ภูมิคุ้มกันด้านสิ่งแวดล้อม ด้วยการสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพ เสริมสร้างพฤติกรรมนิสัยรักษ์สิ่งแวดล้อมและสร้างทักษะในการติดตาม เฝ้าระวัง ดูแล อนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติทุกประเภทให้คงความอุดมสมบูรณ์ในระยะยาว พร้อมทั้ง ป้องกันและแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมต่างๆ ซึ่งหมายรวม ตั้งแต่การมีสุขนิสัยรักความสะอาด ความเป็นระเบียบ เรียบร้อย ไม่ประพฤติปฏิบัติตนที่จะทำให้เกิดมลภาวะ เป็นพิษหรือทำลายสิ่งแวดล้อม

เศรษฐกิจพอเพียงในที่นี้จึงไม่ได้หมายรวมเฉพาะ ด้านเศรษฐกิจหรือการเงินเท่านั้น แต่ครอบคลุมรอบด้านเพื่อนำไปสู่ชีวิตที่พอเพียง ซึ่งเป็นความพอเพียงทั้งทางความคิด คำพูดและการ

กระทำ เงื่อนไขสำคัญในการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้สู่ความสำเร็จ[69] จึงต้องประกอบด้วย

1) หลักวิชาความรู้ ต้องมีการวางแผนและลงมือ ปฏิบัติด้วยความรอบรู้ รอบคอบและระมัดระวังตามหลักวิชา ไม่ใช้อารมณ์หรือความเข้าใจเพียงชั่วครู่ชั่วคราวของตนเอง หรือความเชื่อที่ไร้เหตุผล ที่อิงกับไสยศาสตร์ หรือ โหราศาสตร์ด้วยความงมงาย แต่ต้องมีข้อมูลและองค์ ความรู้ที่ถูกต้อง ครบถ้วนมาประกอบการตัดสินใจในทุกเรื่อง และมีการติดตามประเมินผลอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ทั้งนี้ ในการสร้างคนให้มีความรู้ จึงต้องมีการลงทุนจัดการศึกษา ฝึกอบรมและการวิจัยเพื่อพัฒนาในทุกองค์กรทุกระดับ เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น

2) หลักคุณธรรม ต้องปรับเสริมพื้นฐานจิตใจ ของคนในชาติให้มีคุณธรรม โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่รัฐ นักทฤษฎี นักธุรกิจในทุกระดับ เนื่องจากคุณธรรมเป็นเครื่องกำกับจิตใจให้คนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่สังคมเห็นตรงกัน ว่าเป็นความจริงความดีและความงาม ซึ่งสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับสภาวะที่เป็นอยู่ของแต่ละคนแต่ละองค์กรและแต่ละพื้นที่ได้ โดยคุณธรรมครอบคลุมหลักศีลธรรมขั้นพื้นฐานของแต่ละศาสนา หลักจริยธรรมทั้งจริยธรรมทั่วไปหรือจริยธรรมเฉพาะวิชาชีพ หลักนิติธรรมหรือกฎหมายระเบียบข้อบังคับต่างๆ หลักธรรมาภิบาลหรือบรรษัทภิบาลที่ใช้ในการบริหารหน่วยงานองค์กร คุณธรรมประจำตระกูล ชุดคุณธรรมที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชทานแก่คนไทยในวโรกาสต่างๆ

3) หลักการดำเนินชีวิต ต้องมีความขยันหมั่นเพียร มานะอดทน ใช้สติและปัญญาในการดำรงชีวิตด้วยความ รอบคอบ

คุณประโยชน์ที่จะได้จากการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในทุกระดับ ดังนี้

1) บุคคลมีชีวิตสมดุล ครอบครัวสมดุล ชุมชน สมดุล ธุรกิจสมดุล ประเทศชาติสมดุล พร้อมรับมือกับ การเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและรุนแรงในทุกด้านได้ เป็นอย่างดี

2) ขจัดปัญหาความยากจนและลดความเสี่ยง ทางเศรษฐกิจของคนจน

3) เป็นพื้นฐานของการสร้างพลังอำนาจและพัฒนา ศักยภาพของชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อเป็นรากฐานของ การพัฒนาประเทศ

4) ช่วยยกระดับความรับผิดชอบต่อสังคมของ ภาคธุรกิจ ด้วยการสร้างข้อปฏิบัติในการทำธุรกิจที่เน้น ผลกำไรระยะยาวในบริบทที่มีการแข่งขันอย่างเป็นธรรม

---

[69] ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี, **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารพัฒนาองค์กร**, เอกสารวิชาการมูลนิธิสถาบันวิจัยพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง, หน้า 3-4.

5) ช่วยปรับปรุงมาตรฐานของธรรมาภิบาล ในทุกภาคส่วน ด้วยการเน้นประสิทธิภาพ ความโปร่งใส และการมีผู้รับผิดรับชอบในการบริหารจัดการทั้งในระดับ นโยบายและระดับปฏิบัติ

6) ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายสาธารณะ ของหน่วยงานต่างๆ และประเทศชาติได้อย่างเหมาะสม สามารถสร้างภูมิคุ้มกันต่อสถานการณ์ความเสี่ยง ที่เข้ามา กระทบโดยฉับพลัน

ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงจึงไม่ได้หมายถึงการอยู่อย่างประหยัด ต้องใช้ชีวิตอย่างสมถะหรือเป็นเรื่องของการเกษตรเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่คือหลักคิดที่จะนำไปประยุกต์ใช้ได้กับทุกเรื่อง สำหรับคนทุกคนเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างสมดุลและมั่นคง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงรอบด้านให้อยู่เย็นเป็นสุขและเป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างแท้จริง อีกทั้งยังเป็นหนทางสร้างรากฐานสังคมแห่งการเรียนรู้ สังคมแห่งคุณธรรม และสังคมแห่งความสุข ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาประเทศชาติและสังคมโลกอย่างยั่งยืน

การนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ส่งผลให้เกิดชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ซึ่งแนวคิดของชุมชนอยู่เย็นเป็นสุขคือ ต้องเป็นชุมชนที่มีสุขภาวะที่ดี มีระบบเศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง ชุมชนเข้มแข็ง ครอบครัวอบอุ่น สภาวะแวดล้อมที่ดี คนในชุมชนมีความสมานฉันท์ ซึ่งองค์ประกอบเพื่อชุมชนอยู่เย็นเป็นสุข ประกอบด้วย

1) ผู้นำชุมชนมีความเป็นผู้นำและเข้มแข็ง

2) การมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่มของคนในชุมชน

3) การประชุมเพื่อพูดคุยสื่อสารอย่างสม่ำเสมอ

4) การสนับสนุนงบประมาณและสนับสนุนทางวิชาการจากภาครัฐ

5) การมีศูนย์การเรียนรู้ของชุมชน

6) การปลูกข้าว ปลูกผักปลอดสารพิษ และเลี้ยงสัตว์ไว้รับประทาน

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีดังนี้[70]

1) ทฤษฎีแกล้งดินอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2) ทฤษฎีการป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝกพืชจากพระราชดำริเป็นกำแพงที่มีชีวิตในการอนุรักษ์และคืนธรรมชาติสู่แผ่นดิน

3) ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศฝนหลวง

---

[70] สำนักงาน กปร., **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว,** พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร, 2560), หน้า 46.

4) แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศ เครื่องดักหมอกเพื่อน้ำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

5) หลักการบำบัดน้ำเสียโดยการทำให้เจือจาง ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทฤษฎีน้ำดีไล่น้ำเสียโดยใช้หลักการตามธรรมชาติแห่งแรงโน้มถ่วงของโลก

6) หลักการบำบัดน้ำเสียโดยการกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวา ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริบึงมักกะสัน

7) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้กระบวนการทางชีววิทยาผสมผสานกับเครื่องกล เติมอากาศแบบสระ เติมอากาศชีวภาพบำบัดตามแนวพระราชดำริบึงพระราม 9

8) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยการผสมผสานระหว่างพืชน้ำกับระบบการเติมอากาศณ บริเวณหนองสนม-หนองหาน

9) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดน้ำเสียและวัชพืชบำบัดณ แหลมผักเบี้ย

10) ทฤษฎีบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีการเติมอากาศ โดยใช้วิธีทำให้อากาศสามารถละลายลงไปในน้ำ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตและการเพาะตัวอย่างรวดเร็วของแบคทีเรีย จนมีจำนวนมากพอที่จะทำลายสิ่งสกปรกในน้ำให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกังหันน้ำชัยพัฒนา

11) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียโดยกระบวนการทางฟิสิกส์เคมี ด้วยการทำให้ตกตะกอน ตามพระราชดำริสารเร่งตกตะกอน

12) ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามแนวทางการบริหารจัดการด้านน้ำท่วมล้น

13) ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

14) ทฤษฎีใหม่ : การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

15) แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เส้นทางเกลืออันเนื่องมาจากพระราชดำริตามหลักสังคมวิทยาการแพทย์

16) แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สรุปแล้วคือการพัฒนาดิน น้ำ ต้นไม้ และชีวิตมนุษย์และสัตว์

การดำเนินงานของโครงการหลวง

การดำเนินการของโครงการหลวงมีวิสัยทัศน์คือการมุ่งวิจัยและพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีให้แก่ชุมชนบนพื้นที่สูง และรักษาและฟื้นฟูสภาพแวดล้อม รวมทั้งเป็นแหล่งเรียนรู้ของการพัฒนาพื้นสูงอย่างยั่งยืน จนสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้คนให้หันมาปลูกพืชทดแทนได้ อย่างไรก็ตามพืชผลทดแทนดังกล่าวมิใช่สิ่งที่ชาวบ้านคุ้นเคย ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในการจัดหาตลาดเพื่อรองรับผลผลิตดังกล่าว พระองค์จึงมีพระราชดำริให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

เข้าไปแก้ไขปัญหา และนำมาซึ่งการจัดตั้งเป็นบริษัทดอยคำผลิตภัณฑ์อาหาร จำกัด ซึ่งเน้นการดำเนินการด้านการตลาดให้กับผลผลิตทางการเกษตรในโครงการหลวงอย่างครบวงจร โดยมิได้มุ่งหวังผลกำไร ยกระดับราคาสินค้าเกษตรของโครงการหลวงผ่านการแปรรูปสินค้าอย่างมีคุณภาพ และการจัดหาช่องทางจัดจำหน่ายที่เข้าถึงผู้บริโภค[71]

วัตถุประสงค์ของโครงการหลวง มีดังนี้[72]

1) เพื่อวิจัยและพัฒนาองค์ความรู้ที่เหมาะสมต่อสภาพภูมิสังคมบนพื้นที่สูง

2) เพื่อพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นและพึ่งพาตนเองได้

3) เพื่อส่งเสริม ฟื้นฟู และอนุรักษ์สภาพแวดล้อมให้มีความสมบูรณ์

4) เพื่อส่งเสริมและพัฒนาการจัดการหลังการเก็บเกี่ยวและการตลาดสินค้าโครงการหลวง

5) เพื่อพัฒนาโครงการหลวงให้เป็นศูนย์การเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

ภารกิจของมูลนิธิโครงการหลวง มีเป้าหมายการดำเนินงานตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จเจ้าอยู่หัว ดังนี้[73]

1) ช่วยชาวเขาเพื่อมนุษยธรรม

2) ช่วยชาวไทยโดยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ คือ ป่าไม้ และต้นน้ำลำธาร

3) กำจัดการปลูกฝิ่น

4) รักษาดินและใช้พื้นที่ให้ถูกต้อง คือให้ป่าอยู่ในส่วนที่เป็นและทำไร่ ทำสวน ในส่วนที่ควรเพาะปลูก อย่าให้สองส่วนนี้รุกล้ำซึ่งกันและกัน

5) เพิ่มการปลูกพืชเพื่อเพิ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของประเทศ

การใช้คนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาทำให้มองเห็นเป็นองค์รวมมากขึ้นโดยมองเป็นระบบนิเวศ พันธกิจหลักของโครงการหลวงจึงเป็นการทำให้ชาวเขามีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ชุมชนเข้มแข็ง มีอาชีพ รายได้มั่นคง ที่มาจากความเชื่อใจในการทำงานร่วมกัน แล้วช่วยดูแล อนุรักษ์ และฟื้นฟูพื้นที่ป่าต้นน้ำ ให้คงความสมบูรณ์ ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติ เพื่อให้การดำเนินงาน

---

[71] ภาวิน ศิริประภานุกูล, พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กับเศรษฐศาสตร์: ในหลวงกับวิสาหกิจเพื่อสังคม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://www.pier.or.th/?abridged. [1 สิงหาคม 2566].

[72] ศ.ดร.สันทัด โรจนสุนทร ราชบัณฑิต-ดร.สุรีย์วัลย์ เมฆกมล, **“ขาดทุน คือ กำไร” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ธ สถิตในดวงใจ ไทยนิรันดร์,** (มูลนิธิวิทยาศาสตร์การเกษตร: Betagro, 2560), หน้า 53.

[73] ศ.ดร.สันทัด โรจนสุนทร ราชบัณฑิต-ดร.สุรีย์วัลย์ เมฆกมล, **“ขาดทุน คือ กำไร” พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ธ สถิตในดวงใจ ไทยนิรันดร์,** หน้า 60.

บรรลุพันธกิจ โครงการหลวงจึงมีการปฏิบัติงานที่ยึดปัจจัยสำคัญ 3 ด้านคือ เศรษฐกิจ คน และทรัพยากรธรรมชาติ

ปัจจัยที่สนับสนุนให้การพัฒนาพื้นที่สูงประสบความสำเร็จมีดังนี้[74]

1) การที่ประชาชนและรัฐให้ความสำคัญกับนโยบาย ที่จะส่งเสริมเครือข่ายการเรียนรู้จากโครงการหลวงและโครงการตามแนวพระราชดำริต่างๆ รวมทั้งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อเสริมสร้างให้ชุมชน มีความเข้มแข็งและพึ่งพาตนเองได้ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

2) มีกระแสการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นเป็นอันมาก ซึ่งเป็นโอกาสสำคัญในการได้รับความร่วมมือจากชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งฟื้นฟูเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

3) มีกระแสความนิยมในการบริโภคอาหารที่มีความปลอดภัยและอาหารสุขภาพเพิ่มขึ้นทั้งในและต่างประเทศ ทำให้เปิดโอกาสในการขยายตลาดสินค้าที่เกี่ยวเนื่องกับอาหารปลอดภัย และอาหารสุขภาพที่ผลิตจากความหลากหลายของพืชพรรณบนพื้นที่สูงได้อีกมาก

4) ความสำเร็จในการปลูกพืชทดแทนฝิ่นเป็นที่ยอมรับจากนานาประเทศ ที่มีสภาพพื้นที่ภูเขาและมีปัญหาการปลูกพืชเสพติดเช่นเดียวกัน ทำให้มีความสนใจจากหลายหน่วยงานและจากหลายประเทศที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จากบทเรียนแห่งความสำเร็จของโครงการหลวงในลักษณะการร่วมเป็นภาคีในการพัฒนาพื้นที่สูง รวมทั้งการปลูกพืชทดแทนพืชเสพติด ซึ่งจะเป็นโอกาสของประเทศไทยที่จะสามารถพัฒนาขีดความสามารถ โดยกระบวนการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ในระดับนานาชาติ

การดำเนินงานพัฒนาพื้นที่สูงที่ประสบผลสำเร็จเป็นรูปธรรมมากที่สุด คือ การดำเนินงานของโครงการหลวง โดยสามารถส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจทดแทนฝิ่น การพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวเขา และการฟื้นฟูสภาพสิ่งแวดล้อม โดยโครงการหลวงเป็นแหล่งรวมของทุนที่เป็นองค์ความรู้ของการพัฒนาพื้นที่สูงที่สำคัญของประเทศ

แนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่

สำหรับปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือการขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศ ที่อยู่ในเขตที่มีฝนค่อนข้างน้อยและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดินฟ้า อากาศและฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระน้ำไว้ใช้บ้าง แต่ก็ไม่มีขนาด

---

[74] รายงาน **“ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง”** (พ.ศ. 2555-2559), หน้า 2-4.

แน่นอน หรือมีปัจจัยอื่นๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอ รวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใดๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชชนิดเดียว ด้วยเหตุนี้พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร จึงได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกร ที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้ สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก ที่ทรงเรียกว่า “ทฤษฎีใหม่”[75] อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยมีลักษณะการดำเนินโครงการที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมยั่งยืน ดังนี้

1) โครงการพัฒนาเกษตรอินทรีย์ เพื่อเพิ่มพื้นที่การผลิตเกษตรอินทรีย์ สร้างมูลค่าเพิ่ม เพิ่มปริมาณการค้าและการบริโภคเกษตรอินทรีย์ในประเทศ รวมทั้งผลักดันให้การรับรองมาตรฐานเกษตรอินทรีย์ไทยให้เป็นที่ยอมรับในระดับสากล

2) ส่งเสริมการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ด้วยการจัดตั้งธนาคารปุ๋ยอินทรีย์ โดยเน้นให้เกษตรกรนำเอาเศษวัสดุเหลือใช้ในไร่นาครัวเรือนและโรงงานอุตสาหกรรม มาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ย

3) การน้อมนำหลักทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ไปปรับใช้ในพื้นที่ของตนเองอย่างเหมาะสม ให้สอดคล้องกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรตามภูมิสังคมของแต่ละพื้นที่ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ ลดรายจ่าย ลดหนี้สิน และเพิ่มรายได้

พระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นทั้งหลักการและวิธีการใหม่ เป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการ[76] ได้แก่

1) เป็นแนวคิดแบบพหุนิยม ทั้งในแง่การคิด และการกระทำ ไม่เป็นเอกนิยม และทวินิยม

2) เป็นแนวคิดที่ยอมรับการดำรงอยู่ร่วมกันของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรแบบพึ่งตนเอง ดำรงอยู่ร่วมกันกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูง หรืออุตสาหกรรมประเภทให้บริการได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น

3) เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ เป็นทฤษฎีที่ผนึกประสารเป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติ มิใช่เพียงทฤษฎีลอยๆ ปฏิบัติไม่ได้

---

[75] สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), **ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง,** (กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), ไม่ระบุปี พ.ศ.), หน้า 2.

[76] ชัยอนันต์ สมุทวณิช, “**ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**”, หน้า 10–20.

4) เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่าย จึงมีพลังสูง คนทั่วไป คนทุกระดับสามารถเข้าใจเข้าถึง และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5) เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของประเทศไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลม ฟ้า อากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจสถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่ และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหาร มารวมกันเข้าเป็นทฤษฎีใหม่

6) เป็นแนวคิดที่ทันสมัย ได้จังหวะเวลาที่เหมาะสม ในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำ และดำเนินการตามนโยบาย ตามแผนการพัฒนา ให้มีสติ มีความระมัดระวังในการกำหนดนโยบาย การกำหนดแผนการพัฒนาประเทศ

7) เป็นแนวคิดแบบองค์รวม เพราะมีหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต มีผลในการส่งเสริมจริยธรรม แห่งความพอและความพอเพียง

8) เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลังเข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อย หรือท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัตภาพ และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถูกมอง หรือถูกทับถมว่าเป็นผู้ด้อยพัฒนา หรือมีปัญหา เป็นขวากหนามของการพัฒนา

9) เป็นแนวคิดที่ปลอดจากการเมือง ผลประโยชน์และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมือง เป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาคล้ายประเทศไทยที่จะนำไปใช้

การทำเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นแนวคิดแห่งการพึ่งตนเองตามแนวพระราชดำริ มิได้หมายถึงการอยู่อย่างโดดเดี่ยวไม่ติดต่อกับภายนอก แต่เป็นแนวทางการพึ่งตนเองให้สามารถดำเนินชีวิตได้อย่างมั่นคงใน 3 ระดับ[77] ได้แก่

ขั้นที่ 1 ยั่งยืน : ทำให้ชุมชนพออยู่พอกิน ทำกินทำใช้ เป็นการพึ่งตนเองในลักษณะของการเสริมสร้างพื้นฐาน ให้เกษตรกรยืนได้อยู่บนลำแข้งของตนเอง ให้พออยู่พอกินมีผลผลิตเพียงพอที่จะบริโภคภายในครัวเรือนก่อน หากมีส่วนเกินจึงนำไปแลกเปลี่ยนซื้อขายในตลาดท้องถิ่นได้

ขั้นที่ 2 พอเพียง : ให้หลายๆ ครอบครัว ให้ชุมชนร่วมกันคิดร่วมกันทำเพราะหลายเรื่องจะทำเพียงลำพังไม่ได้ระดับที่สอง เป็นการพัฒนาให้มีความสามารถในการพึ่งตนเองในระดับชุมชน โดยเพิ่มการผลิตและทำให้มีสินค้าและบริการในท้องถิ่นเพิ่มมากขึ้น ด้วยการนำเอาผลผลิตส่วนเกินในครอบครัวต่างๆ มาจัดการร่วมกันในระดับชุมชนซึ่งสามารถดำเนินการได้หลายทาง เช่น ผ่านการ

---

[77] สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), **ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง,** (ม.ป.พ.), หน้า 217-220.

จัดตั้งกลุ่ม การผลิตร่วมกัน การรวมกลุ่มกันในรูปสหกรณ์ออมทรัพย์ของชุมชน การร่วมมือกันด้านการผลิต จัด การตลาดและพัฒนาสวัสดิการของชุมชนในรูปแบบต่างๆ

ขั้นที่ 3 อยู่รอด : ให้ขยายผลทางธุรกิจไปยังภายนอก ไม่ว่าจะเป็นองค์กรธุรกิจ ธนาคาร หรือหน่วยงานต่างๆ เป็นการพัฒนาชุมชนให้สามารถติดต่อสัมพันธ์กับระบบตลาดและเศรษฐกิจนอกหมู่บ้าน เพื่อจำหน่ายผลผลิตส่วนเกิน จัดหาทุน วิชาการ ความรู้ทางเทคโนโลยี และทรัพยากรจากภายนอกเพื่อใช้ในกิจการของชุมชน ซึ่งหากชุมชนมีความเข้มแข็งเพิ่มขึ้น ก็อาจมีการเจรจาต่อรองความร่วมมือกับบรรษัทต่างๆ เพื่อประโยชน์ของชุมชนและธุรกิจระหว่างประเทศ ดังแนวคิดบันได 3 ขั้น

แนวพระราชดำริกับการแก้ปัญหาความยากจน สามารถสรุปได้ดังนี้[78]

1) การสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนด้วยการพระราชทานสิ่งจำเป็น หรือสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลัก ที่จำเป็นต่อการผลิต อันเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

2) การดูแลรักษาและส่งเสริมสุขภาพประชาชน ด้วยทรงตระหนักว่าหากพสกนิกรทั้งปวงมีสุขภาพแข็งแรงพร้อมด้วยสุขภาพจิตที่ดีแล้ว ย่อมมีแรงกำลังในการประกอบอาชีพ ยกระดับความเป็นอยู่ของตนเอง ส่งผลให้เป็นบุคลากรที่มีความพร้อมในการร่วมเสริมสร้างและพัฒนาประเทศ ให้มีความเจริญก้าวหน้ายิ่งขึ้นต่อไป รวมทั้งขจัดปัญหาสังคมด้านต่างๆ ในระยะแรกของการเสด็จพระราชดำเนินทรงเยี่ยมราษฎรในส่วนภูมิภาค พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงทรงมีพระราชดำริด้านการแพทย์ สาธารณสุข และสังคมสงเคราะห์ เพื่อช่วยเหลือราษฎรที่ยากไร้ในถิ่นทุรกันดาร

3) การส่งเสริมอาชีพและรายได้ เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตด้วยโครงการต่างๆ ให้ราษฎรสามารถเลี้ยงปากเลี้ยงท้อง และสามารถยืนหยัดพึ่งตัวเองได้ เช่น การจัดตั้งศูนย์ศึกษา การพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในภูมิภาคต่างๆ เพื่อเป็นศูนย์รวมการศึกษาค้นคว้าทดลองวิจัยและแสวงหาแนวทางและวิธีพัฒนาที่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพของราษฎรที่อาศัยในแถบนั้น การฝึกอาชีพราษฎรกับมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ และการจัดตั้งบริษัทสุวรรณชาด จำกัด ในพระบรมราชูปถัมภ์ เพื่อจำหน่ายสินค้าที่ผลิตจากโครงการที่ทรงส่งเสริมไว้ เป็นต้น

4) การส่งเสริมหรือสร้างเสริม สิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลนที่สำคัญ คือ ความรู้ ทรงเห็นว่าชาวชนบทควรมีความรู้เรื่องการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม

---

[78] สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), **ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง,** (ม.ป.พ.), หน้า 170-175.

5) การนำความรู้ด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เข้าไปถึงมือชาวบ้านอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เป็นขบวนการเดียวกัน เป็นเทคโนโลยีการผลิตที่ชาวบ้านรับได้ และสามารถนำไปปฏิบัติอย่างได้ผลจริง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงนำความรู้ทางสาขาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในทุกสาขาวิชา มาใช้ในการพัฒนาทุกแขนง ไม่ทรงปิดกั้นเทคโนโลยีใหม่จากต่างประเทศ แต่ทรงเน้นว่าจะต้องเลือกใช้เทคโนโลยี ที่เป็นประโยชน์มาปรับปรุงใช้ได้ดีพอเหมาะกับสภาพและฐานะของประเทศ

การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและเชิงปัจเจก มีความสำคัญเพื่อให้คนยากจนสามารถแก้ปัญหาได้จริงด้วยตนเอง โดยการสร้างความร่วมมือหรือหาแนวทางการสนับสนุนกับชุมชนและหน่วยงานต่างๆ ให้สามารถปรับตัวได้อย่างสอดคล้อง และรู้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วของโลกได้อย่างต่อเนื่อง กระบวนการการแก้ไขปัญหาความยากจนควรประกอบด้วย 8 ขั้นตอน[79] ได้แก่

1) การค้นหาผู้นำแก้ไขความยากจน และประสานงานความร่วมมือทุกภาคส่วน

2) วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน ปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไขความยากจน

3) การจัดทำตัวชี้วัด และค้นหาคนยากจนทั้งเชิงโครงสร้างและปัจเจก

4) การจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบ

5) อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจน

6) การจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน

7) การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและปัจเจก

8) สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

จากแนวทางเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้ง 8 ข้อนั้น การพัฒนาควรจะเน้นทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป จึงจะเกิดเป็นแผนพัฒนาชีวิตและแผนชุมชน รวมทั้งการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้งอกเงย โดยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

หลักการปฏิบัติงานและวิธีการพัฒนา[80]

1) ทรงยึดหลักที่ไม่ใช้วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้คนเหล่านั้นพึ่งตนเองได้ เนื่องจากเป็นการปฏิบัติงานโดยไม่ได้เกิดจากความพึงใจ

---

[79] รวมผลงานวิจัยของมูลนิธิมั่นพัฒนา 2560**, พอเพียงเพื่อยั่งยืน**,(ม.ป.พ.) หน้า 84-86.

[80] **มูลนิธิชัยพัฒนา,** [ออนไลน์], แหล่งที่มา: http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html. [1 สิงหาคม 2566].

2) ทรงเน้นให้พึ่งตนเองและช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมักจะทรงทำหน้าที่กระตุ้นให้เกษตรกรทั้งหลายคิดหาลู่ทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเองโดยไม่มีการบังคับการแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำเมื่อจำเป็นจริงๆ

3) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้หลักการมีส่วนร่วมของประชาชน (People Participation) เป็นจุดหลักสำคัญในการพัฒนาตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยการดำเนินการเช่นนั้น จะช่วยให้ประชาชนสามารถช่วยเหลือตนเองได้ในที่สุด

4) หลักสำคัญอีกประการหนึ่ง ในการแนะนำประชาชนเกี่ยวกับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ เห็นได้ชัดเจนในทุกครา ที่เสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมเยียนประชาชนและเกษตรกรร้องทุกข์เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่ทักท้วงสิ่งใดทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่เจ้าหน้าที่กราบบังคมทูลว่าปฏิบัติได้ แต่ผลลัพธ์อาจไม่คุ้มค่ากับเงินที่ลงไป พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงโครงการได้เสมอ

5) ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นเป็นแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทั้งด้านสภาพแวดล้อม ทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณี ของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ เพราะทรงตระหนักดีว่าการเปลี่ยนแปลงใดที่ดำเนินการโดยฉับพลัน อาจก่อผลกระทบต่อค่านิยม ความคุ้นเคย และการดำรงชีพในวิถีประชาเหล่านั้นเป็นอย่างมาก

6) พระราชดำริที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การสร้างความแข็งแรงให้ชุมชน ด้วยการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลักที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว โครงสร้างพื้นฐานที่สำคัญ คือแหล่งน้ำ เพราะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ ที่ต้องพึ่งพาอาศัยน้ำฝนจักได้มีโอกาสที่จะมีผลิตผลได้ตลอดปี ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะทำให้ชุมชนพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารได้ระดับหนึ่ง และเมื่อชุมชนแข็งแรงพร้อมดีแล้ว ก็อาจจะมีการสร้างโครงสร้างพื้นฐานอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการยกระดับรายได้ของชุมชน เช่น เส้นทางคมนาคม ฯลฯ ซึ่งการพัฒนาในลักษณะที่เป็นการมุ่งเตรียมชุมชน ให้พร้อมต่อการติดต่อสัมพันธ์กับโลกภายนอกอย่างเป็นขั้นตอน ที่ทรงเรียกว่า การระเบิดจากข้างใน

7) การส่งเสริมหรือสร้างเสริม สิ่งที่ชาวชนบทขาดแคลนและเป็นความต้องการอย่างสำคัญ คือ ความรู้ ด้านต่างๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตระหนักว่า ชาวชนบทควรจะมีความรู้ในเรื่องของการทำมาหากิน การทำการเกษตรโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมโดย ทรงเน้นถึงความจำเป็นที่จะต้องมีตัวอย่างแห่งความสำเร็จในเรื่องการพึ่งตนเอง ซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ราษฎรในชนบทได้มีโอกาสได้รู้ได้เห็นถึงตัวอย่างของความสำเร็จนี้ และนำไปปฏิบัติได้เองซึ่งทรงมีพระราชประสงค์ที่จะให้ตัวอย่างของความสำเร็จทั้งหลาย ได้กระจายไปสู่ท้องถิ่นต่างๆ ทั่งประเทศ

วิธีการให้ความรู้แก่ประชาชนนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระราชดำริที่เกี่ยวข้องกับการใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัยในกรพัฒนาว่า

8) ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสมเข้าไปถึงมือชาวชนบทอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยทรงมุ่งเน้นให้เป็นขบวนการเดียวกับที่เป็นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถไปปฏิบัติได้ผลจริง ดังนี้

1. การรวมกลุ่มประชาชนเพื่อแก้ไขปัญหาหลักของชุมชนชนบท โดยเฉพาะการรวมตัวกันเป็นรูปของสหกรณ์ เพื่อแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่รวมกัน ให้การทำมาหากินของชุมชนโดยส่วนรวมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประหยัด

2. การส่งเสริมโดยกระตุ้นผู้นำชุมชนให้เป็นผู้นำในการพัฒนา นับเป็นอีกวิธีหนึ่งที่ทรงใช้ในบางพื้นที่ตามความเหมาะสม ทรงพิจารณาผู้นำโดยเน้นในด้านคุณธรรม ความโอบอ้อมอารี ความเป็นคนในท้องถิ่นและรักท้องถิ่น จากนั้นทรงอาศัยโครงสร้างสังคมไทยโดยเฉพาะระบบอุปถัมภ์กระตุ้นให้ผู้นำชุมชนที่มักจะมีฐานะดี ให้เป็นผู้นำในการสร้างสรรค์ความเจริญให้กับท้องถิ่น โดยชาวบ้านที่ยากจนให้ความสนับสนุนร่วมมือ ซึ่งในที่สุดแล้วผลแห่งความเจริญที่เกิดขึ้นจะตกแก่ชาวบ้านในชุมชนนั้นทุกคน

การมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาให้สอดคล้องกับศักยภาพของครัวเรือนแต่ละกลุ่ม มีเป้าหมายให้ครัวเรือนดำรงชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงและมีรายได้เฉลี่ยสูงกว่า 23,000 บาทต่อคนต่อปี สำหรับครัวเรือนที่สามารถพัฒนาตนเองได้นั้นเน้นการดำเนินการโดยใช้ 4 ฐานการเรียนรู้ คือ 1. การปรับทัศนคติ 2. เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง 3. เรียนรู้แหล่งทุนและการออม และ 4. เรียนรู้การทำบัญชีครัวเรือนและการจัดทำแผนชีวิต โดยระดมความร่วมมือในการทำงานของส่วนราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน และภาคเอกชน เพื่อการลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ ขยายโอกาสให้ครัวเรือนยากจน มีทางเลือกในการประกอบอาชีพทั้งในภาคเกษตรและนอกภาคเกษตร[81]

กระบวนการการแก้ไขปญหาความยากจนควรประกอบดวย 8 ขั้นตอน[82] ไดแก

1. การคนหาผูนำแกไขความยากจน และประสานงานความรวมมือทุกภาคสวน
2. วิเคราะหสถานการณชุมชน ปญหา สาเหตุแนวทางแกไขความยากจน
3. การจัดทำตัวชี้วัด และคนหาคนยากจนทั้งเชิงโครงสรางและปจเจก
4. การจัดกระบวนการเรียนรูในพื้นที่ตนแบบ

---

[81] อัสนีย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร, “ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองในระดับครัวเรือนกรณีศึกษา: ครัวเรือนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ความจำเป็นพื้นฐานอำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร”, **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร,** ปีที่ 11, ฉบับที่ 53 (เมษายน – มิถุนายน, 2557): 48.

[82] รวมผลงานวิจัยของมูลนิธิมั่นพัฒนา 2560, **พอเพียงเพื่อยั่งยืน**, หนา 84-86.

5. อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนแกไขปญหาความยากจน

6. การจัดตั้งกองทุนแกไขปญหาความยากจน

7. การแกไขปญหาความยากจนเชิงโครงสรางและปจเจก

8. สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล สรางเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรูกันอยางสม่ำเสมอ

ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนจึงควรเน้นบทบาทของชุมชนมากขึ้น เช่นการส่งเสริมสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาความยากจนในท้องถิ่นของตนเอง และส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งตนเองได้ เนื่องจากชุมชนมีความใกล้ชิดกับปัญหามากที่สุด จึงย่อมรู้และเข้าใจถึงสาเหตุของปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้มาก ซึ่งการพัฒนาศักยภาพของคนยากจนและชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้นั้น ต้องควบคู่ไปกับนโยบายการดำเนินการของภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง การแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่น จึงต้องส่งเสริมให้มีการพัฒนาจิตสำนึกที่มั่นคงในเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง โดยจัดการสรรทรัพยากรในท้องถิ่นให้เอื้อต่อวิถีการผลิตตามเกษตรธรรมชาติ ลดรายจ่ายในครัวเรือน เพิ่มรายได้ให้กับชุมชนโดยฝึกอาชีพให้กับคนในชุมชนโดยการส่งเสริมจากภาครัฐ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มหรือระหว่างกลุ่มอื่นๆ เพื่อคอยให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกันหรือแลกเปลี่ยนประสบการณ์ มีการเรียนรู้ต้นแบบจากชุมชนที่เข้มแข็ง รวมถึงการใช้ชุมชนเป็นฐานในการจัดการเรียนรู้ตามกระบวนการวิจัย เพื่อให้เกิดกระบวนการเสริมพลังให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง

2.5 การแก้ปัญหาความยากจนในทางพระพุทธศาสนา

มนุษย์ทุกเชื้อชาติศาสนาต่างก็ปรารถนาความสุขในชีวิต ในพระพุทธศาสนาแม้นคฤหัสถ์ผู้อยู่ครองเรือน ที่ไม่ประสงค์ออกบวชประพฤติพรหมจรรย์เพื่อพ้นทุกข์ ยังสามารถประพฤติปฏิบัติตนให้ชีวิตประสบความสุขความเจริญได้ โดยการยึดหลัก สุข 4 ประการ คือ (1) อัตถิสุข คือ ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์ ที่แสวงหามาได้ด้วยความสุจริตและอุตสาหะ (2) โภคสุข คือ ความสุขที่เกิดจากการใช้จ่ายทรัพย์ด้วยความรอบคอบ ระมัดระวัง และเกิดประโยชน์ต่อตนเองและครอบครัวมากที่สุด (3) อนณสุข คือ ความสุขที่เกิดจากการไม่เป็นหนี้ (4) อนวัชชสุข คือ ความสุขที่เกิดจากประกอบอาชีพที่ปราศจากโทษ[83] กล่าวได้ว่าความสุขหนึ่งย่อมเกิดจากการมีทรัพย์ในการเลี้ยงดูตนเองและครอบครัวด้วยความพอประมาณ ฉะนั้นการเป็นหนี้หรือความยากจนย่อมเป็นเหตุสำคัญที่ผลักดันให้เกิดความทุกข์ในการดำเนินชีวิต

---

[83] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ, **สุขที่ได้ธรรม**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์สร้างเสริมสุขภาวะองค์กร (Happy Workplace) สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.), 2556).

2.5.1 ความหมายความยากจนที่ปรากฏในพระไตรปิฎก

สำหรับความหมายของความยากจนในพระไตรปิฎก ได้กล่าวถึงบุคคลที่ถูกเรียกว่าคนจนไว้หลายบทบัญญัติ เช่น พระพุทธเจ้าทรงตรัสกับพราหมณ์ไว้ว่า บุคคลที่ขัดสนไม่มีทรัพย์สินเงินทองเป็นของตน คือ คนยากจน[84]ดังปรากฏในจักกวัตติสูตร ที่กล่าวไว้ว่า

...ภิกษุทั้งหลาย โดยนัยดังนี้แล เมื่อผู้ครองแผ่นดินไม่จัดเสริมเพิ่มทรัพย์ ให้แก่ชนทั้งหลายผู้ไร้ทรัพย์ ความยากจนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความยากจนถึงความแพร่หลาย การลักทรัพยก็ถึงความแพร่หลาย เมื่อการลักทรัพย์ถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย การฆ่าฟันสังหารกัน(ปาณาติบาต) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย...

ในสคาถวรรค สังยุตตนิกาย ยังได้กล่าวถึงลักษณะของคนจน[85] ดังนี้

...บุคคลบางคนในโลกนี้เกิดในตระกูลต่ำ คือตระกูลจัณฑาล ตระกูลช่างสานตระกูลนายพราน ตระกูลช่างรถ หรือตระกูลคนเทขยะ ซึ่งถือว่าเป็นตระกูลยากจน เป็นกลุ่มคนที่มีข้าวมีน้ำ และสิ่งของเครื่องใช้น้อย เครื่องนุ่งห่มเป็นไปอย่างฝืดเคือง สถานที่อยู่อาศัยที่ทำมาหากินก็ลำบาก และกลุ่มคนในตระกูลดังกล่าวจะมีผิวพรรณที่ดูหม่นหมอง ไม่น่าดู มีลักษณะต่ำเตี้ย สุขภาพร่างกายมีแต่ความเจ็บป่วย บางรายตาบอด บางรายเป็นง่อย หรือเป็นโรคอัมพาต มักไม่ได้รับข้าว น้ำ เสื้อผ้า ฯลฯ...

กล่าวได้ว่าลักษณะทางกายภาพของคนจนนั้นใกล้เคียงกับสถานะของผู้ด้อยโอกาส ซึ่งขาดแคลนปัจจัยสี่ มีคุณภาพชีวิตที่ย่ำแย่ มีรายได้ไม่เพียงพอต่อตวามต้องการขั้นพื้นฐาน และย่อมนำไปสู่การถูกดูแคลนจากสังคม ขาดโอกาสในการเข้าถึงบริการขั้นพื้นฐานของภาครัฐ ซึ่งหากพิจารณาในมุมมองพระพุทธศาสนาเรื่องการเวียนว่ายตายเกิดกับผลแห่งกรรม เหตุแห่งกรรมไม่ดีในอดีตย่อมส่งผลให้เกิดมามีชีวิตที่ยากลำบากและมีฐานะยากจน นอกจากนี้นัยยะความยากจนไม่ใช่มิติทางด้านกายภายเท่านั้น แต่ยังคลอบคลุมถึงการขาดความดีงาม ขาดศีลธรรม ขาดคุณธรรม และขาดสติปัญญา ด้วยเช่นกัน ดังปรากฏความในอิณสูตร[86]ดังนี้

...ในวินัยของพระอริยเจ้าผู้ใดไม่มีศรัทธา ไม่มีหิริ ไม่มีโอตตัปปะ พอกพูนบาปกรรม กระทำกายทุจริต วจีทุจริตและมโนทุจริต ย่อมปรารถนา ย่อมดำริว่า คนเหล่าอื่นอย่ารู้จักเรา พอกพูนบาปกรรมในที่นั้นๆ อยู่ บ่อยๆ ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ เราตถาคตย่อมกล่าวว่า เป็นทุกข์

---

[84] ดูรายละเอียดใน **ม.ม.** (ไทย) 13/437/44.

[85] **สำ.ส.** (ไทย) 15/132/44.

[86] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/392/316.

เหมือนอย่างนั้น เขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทราม ทราบความชั่วของตนอยู่ เป็นคนจน มีหนี้สิน เลี้ยงชีวิตอยู่ย่อมเดือดร้อน ลำดับนั้น ความดำริที่มีในใจ เป็นทุกข์เกิดขึ้น เพราะความเดือดร้อนของเขา ย่อมติดตามเขาที่บ้าน หรือที่ป่าเขาผู้มีบาปกรรม มีปัญญาทราม ทราบความชั่วของตนอยู่ ย่อมเข้าถึงกำเนิดดิรัจฉานบางอย่าง หรือถูกจองจำในนรก ก็การจองจำนั้นเป็นทุกข์ ที่นักปราชญ์หลุดพ้นไปได้ บุคคลผู้ยังใจให้เลื่อมใส ให้ทานด้วยโภคทรัพย์ทั้งหลาย ที่ได้มาโดยชอบธรรม ย่อมเป็นผู้ยึดถือชัยชนะไว้ได้ในโลกทั้งสองของผู้มีศรัทธาอยู่ครองเรือน คือ เพื่อประโยชน์เกื้อกูลในปัจจุบัน และเพื่อความสุขในสัมปรายภพ การบริจาคของคฤหัสถ์ดังกล่าวมานั้น ย่อมเจริญบุญ ผู้ใดมีศรัทธาตั้งมั่นมีใจประกอบด้วยหิริ มีโอตตัปปะ มีปัญญา และสำรวมในศีล ในวินัยของพระอริยเจ้า ผู้นั้นแลเราเรียกว่ามีชีวิตเป็นสุข ในวินัยของพระอริยเจ้า ฉันนั้นเหมือนกัน เขาได้ความสุขที่ไม่มีอามิส ยังอุเบกขา (ในจตุตถฌาน) ให้ดำรงมั่นละนิวรณ์ 5 ประการ เป็นผู้ปรารภความเพียรเป็นนิตย์ บรรลุฌานทั้งหลาย มีเอกัคคตาจิตปรากฏ มีปัญญารักษาตัว มีสติจิตของเขาย่อมหลุดพ้นโดยชอบ เพราะทราบเหตุในนิพพาน เป็นที่สิ้นสังโยชน์ทั้งปวง ตามความเป็นจริง เพราะไม่ถือมั่นโดยประการทั้งปวง หากว่าเขาผู้มีจิตหลุดพ้นโดยชอบคงที่อยู่ในนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งกิเลสเป็นเครื่องประกอบสัตว์ไว้ในภพ ย่อมมีญาณหยั่งรู้ว่าความหลุดพ้นของเราไม่กำเริบไซร้ ญาณนั้นแลเป็นญาณชั้นเยี่ยม ญาณนั้นเป็นสุข ไม่มีสุขอื่นยิ่งกว่า ญาณนั้นไม่มีโศก หมดมัวหมอง เป็นญาณเกษมสูงสุดกว่าความไม่มีหนี้ ฯ”...

ฉะนั้นแล้วหากกายและจิตใจต่างพึ่งพาอาศัยประกอบกัน แนวทางแห่งการรักษาศีลย่อมเป็นหนทางไปสู่ความเจริญทั้งในทางโลกและทางธรรม ดังมีคำกล่าวที่ว่า ศีลคืออริยทรัพย์

2.5.2 สาเหตุแห่งความยากจนในพระไตรปิฎก

พระพุทธองค์ทรงสั่งสอนไว้ว่า คนจนจะพ้นจากความยากจนได้ต้องอดทนต่อความยากจนในปัจจุบัน และต้องเอาชนะความตระหนี่ด้วยการหมั่นสั่งสมบุญกุศลไว้ล่วงหน้า อย่าได้ขาดแม้แต่วันเดียว ดังคำสอนของพระองค์ที่ปรากฏในพิลารโกสิยชาดกว่า "คนตระหนี่กลัวจนจึงให้ทานไม่ได้ ความตระหนี่นั้นจึงเป็นภัยสำหรับคนที่ไม่ให้ ดังนั้นพึงกำจัดความตระหนี่ถี่เหนียว ครอบงำมลทินใจเสียแล้วให้ทานกันเถิด เพราะว่าในภพชาติหน้าบุญเท่านั้นที่จะเป็นที่พึ่งของสัตว์โลกทั้งหลายได้" เพราะฉะนั้นผู้ที่จะพ้นความจนได้นั้น จะต้องพึงระลึกอยู่เสมอว่า[87]

1. คนยากจน คือ คนขาดแคลนทรัพย์เพราะความตระหนี่หวงแหนทรัพย์ มีความประมาทไม่ทำบุญไว้ในอดีต จึงทำให้ต้องมาเกิดเป็นคนยากจนในปัจจุบัน

---

[87] กรณิศ ดวงใบ, “การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการวิทยานิพนธ์”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 59.

2. คนอยากจน คือ คนที่มีทรัพย์แต่ต้องไปเกิดเป็นคนยากจน เพราะความตระหนี่หวงแหนทรัพย์ มีความประมาท ไม่ทำบุญไว้ในปัจจุบัน จึงต้องไปเกิดเป็นคนยากจนในอนาคต

3. คนจนยาก คือ คนที่ยากจะพบความยากจน เพราะไม่มีความตระหนี่หวงแหนทรัพย์ มีความไม่ประมาท หมั่นสั่งสมบุญล่วงหน้าไว้ตั้งแต่ในปัจจุบัน ย่อมได้ไปเกิดเป็นมหาเศรษฐีในอนาคต

ในมุมมองของพระพุทธศาสนาเกี่ยวกับสาเหตุของความยากจนนั้น ยังเกิดจากนโยบายของภาครัฐเป็นส่วนประกอบใหญ่ ดังที่ปรากฏในจักกวัตติสูตร[88]มีความว่า

> ...ภิกษุทั้งหลาย โดยนัยดังนี้แล เมื่อผู้นำประเทศไม่จัดเสริมเพิ่มทรัพยให้แก่ชนทั้งหลายผู้ไร้ทรัพย์ ความยากจนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความยากจนถึงความแพร่หลาย การลักทรัพยก็ถึงความแพร่หลาย เมื่อการลักทรัพยถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย การฆ่าฟันสังหารกัน(ปาณาติบาต) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อการฆ่าฟันสังหารกันถึงความแพร่หลายการพูดเท็จก็ได้ถึงความแพร่หลาย...การพูดส่อเสียด... กาเมสุมิจฉาจาร...ธรรมสองอย่างคือผรุสวาทและการพูดเพ้อเจ้อ อภิชฌาและพยาบาท มิจฉาทิฏฐิก็ได้ถึงความแพร่หลาย"...

พระพุทธเจ้าทรงเตือนสติชาวพุทธทั้งหลายให้ไม่ประมาทในการดำเนินชีวิต ดังนี้

1) ต้องกลัวความยากจน

2) ต้องตั้งใจกำจัดความยากจนอย่างถูกวิธี

3) ต้องป้องกันความยากจนข้ามภพข้ามชาติ

การมีสติระลึกนึกถึงอันตรายของความยากจนจะได้ไม่ประมาท เอาแต่ขยันหาทรัพย์อย่างเดียวแต่ตระหนี่ไม่สร้างบุญ แต่ต้องสร้างตัวสร้างฐานะเป็นจนกระทั่งรวยทรัพย์ และขยันทำบุญเป็นจนกระทั่งบรรลุธรรม แม้ตราบใดที่ยังต้องเวียนว่ายตายเกิดถือกำเนิดในวัฏสงสาร แม้ยังไม่อาจกำจัดกิเลสจนกระทั่งบรรลุธรรมเข้าสู่พระนิพพาน แต่ก็จะไม่ตกกระกำลำบาก ไม่ต้องพบกับความยากจนอีกต่อไปอย่างแน่นอน[89]

เหตุปัจจัยของความยากจนจากการเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับอบายมุข 4 และอบายมุข 6

อบายมุข 4 (เหตุแห่งเครื่องฉิบหาย 4 อย่าง)

อบายมุข คำนี้มาจากคำบาลี แปลว่า ทางแห่งความเสื่อม หรือปากแห่งความเสื่อม หมายความว่า สิ่งที่เป็นอบายมุข หากผู้ใดคลุกคลี กระทำ ส้องเสพ ทำให้มาก ย่อมจะนำไปสู่ความ

---

[88] **ที.ปา.** (ไทย) 11/45/77.

[89] กรณิศ ดวงใบ, "การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการวิทยานิพนธ์", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545), หน้า 57.

เสื่อมอย่างไม่ต้องสงสัย เสื่อมทั้งในโลกนี้ เสื่อมทั้งในโลกหน้า เรียกว่ามีชีวิตอยู่ก็เสื่อม ตายไปแล้วก็เสื่อม ในที่นี้มี 4 ประการ คือ[90]

1. ความเป็นนักเลงหญิง
2. ความเป็นนักเลงสุรา
3. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน
4. การคบคนชั่วเป็นมิตร

อบายมุข 6 (หลักธรรมที่ว่าด้วยช่องทางของความเสื่อม, ทางแห่งความพินาศ, เหตุย่อยยับแห่งโภคทรัพย์) คือ ปากทางแห่งความเสื่อม เป็นผลที่เกิดขึ้นมาจากอกุศลกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นอาการของความโลภกับความหลง[91] เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจของปุถุชนคนธรรมดาโดยทั่วไป ดั่งปรากฏในสิงคาลกสูตรแห่งคัมภีร์ทีฆนิกายปาฏิกวรรค ว่าอริยสาวกไม่ข้องแวะอบายมุข 6 ประการแห่งโภคะทั้งหลาย คือ

1. การหมกมุ่นในการเสพของมึนเมาคือสุราและเมรัย อันเป็นเหตุแห่งความประมาทเป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
2. การหมกมุ่นในการเที่ยวไปตามตรอกซอกซอย ในเวลากลางคืน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
3. การเที่ยวดูมหรสพเป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
4. การหมกมุ่นในการเล่นการพนันอันเป็นเหตุแห่งความประมาท เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
5. การหมกมุ่นในการคบคนชั่วเป็นมิตร เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย
6. การหมกมุ่นในความเกียจคร้าน เป็นอบายมุขแห่งโภคะทั้งหลาย[92]

ทั้งอบายมุข 4 และอบายมุข 6 ต่างมีข้อเหมือนกันในเรื่องการคบคนพาล เหตุเพราะการคบหาสมาคมกับคนพาลเป็นเหตุให้ผู้คบหาประสบกับความเสื่อมทรัพย์ เสื่อมยศถาบรรดาศักดิ์ เสื่อมความนับถือจากผู้คน ฉะนั้นเมื่อบุคคลไม่สามารถจะคบหาคนดีเป็นเพื่อนไว้ปรึกษาหารือได้ ก็พึงหลีกเว้นคนพาลเสีย เพราะจะนำปัญหาโทษภัยมาสู่ตนเอง ดังพุทธโอวาทที่ว่า... “หากบุคคลเที่ยวหาคนดีกว่าตนหรือเสมอกับตนไม่ได้ ก็ไม่ควรถือการเที่ยวไปคนเดียวให้มั่นคง เพราะจะหาความเป็นเพื่อนในคนพาลไม่ได้เลย”...[93] ตรงข้ามกับการคบบัณฑิตผู้ไม่ประมาทในทุกเวลา ผู้ละชั่วทำดีสม่ำเสมอ มี

---

[90] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/114/292.

[91] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/144/292.

[92] **ที.ปา.** (ไทย) 11/247/202.

[93] **ขุ.ธ.** (ไทย) 25/61/46.

วิสัยทัศน์ในการมองที่แตกต่างไปจากคนพาล ย่อมไม่ประมาทในทุกสถานที่ทุกเวลา ปรับปรุงตนเองให้รู้เท่าทันเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เปรียบเหมือนบัณฑิตนั้นยืนอยู่ในที่สูง ก็จะเห็นคน หรือสัตว์ที่อยู่เบื้องต่ำได้อย่างสะดวกแก่สายตา[94] ไม่ติดขัดเลย ขณะเดียวกันก็เป็นเหมือฝีเท้าเร็ว สามารถจะวิ่งทิ้งห่างคู่ต่อสู้ คือคนพาลไปไกลลิบตาเลยทีเดียว เพราะบัณฑิตไม่ประมาทรีบทำบุญ ทำกุศล บำเพ็ญประโยชน์นั่นเอง จึงชื่อว่าวิ่งไปเร็วเหมือนม้าที่มีกำลังดี ทิ้งม้าที่เมื่อยล้าไป[95]

นอกจากนี้แล้วการคบบัณฑิตจะช่วยสร้างให้ฐานะดีขึ้น เพราะเป็นผู้มีศีลธรรมในการบริหารทรัพย์สินให้เจริญรุ่งเรือง รู้จักใช้สอยทรัพย์ในทางที่เกิดประโยชน์ ขณะเดียวกัยก็เก็บไว้อีกส่วนหนึ่งในคราวจำเป็นต้องใช้ บัณฑิตทำตนสร้างครอบครัวของตนเหมือนกับผึ้ง รังแต่น้อยไปหาใหญ่ดังปลวกทำรัง แม้คราวมีภัยมิตรก็ช่วยปกป้องไว้ได้[96]และบัณฑิตผึ้กตนดีแล้วย่อมเป็นแบบที่ดีแก่คนอื่น ได้แก่ บุคคลที่สามารถแนะนำพร่ำสอนให้คนอื่นทำความดีได้ เหมือนบอกขุมทรัพย์ให้เจริญก้าวหน้าไม่เสื่อมถอย ดังพุทธโอวาทที่ว่า... “บุคคลพึงเห็นผู้มีปัญญามักชี้โทษ มักพูดปรามไว้ เหมือนผู้ชี้บอกขุมทรัพย์ พึงคบผู้ที่เป็นบัณฑิตเช่นนั้น เพราะเมื่อคบคนเช่นนั้น ย่อมมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย”[97]

2.5.3 ทุกข์ของความยากจนในพระไตรปิฎก

ความจนเป็นทุกข์ของคนในโลกที่ยังครองเรือนอยู่ คนจนเข็ญใจยากไร้ย่อมกู้หนี้ แม้การกู้หนี้ก็เป็นทุกข์ในโลก ครั้นกู้หนี้แล้วก็ย่อมต้องใช้ดอกเบี้ย แม้การต้องไปใช้ดอกเบี้ยก็เป็นทุกข์ในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ครั้นใช้ดอกเบี้ยแล้ว ไม่ให้ดอกเบี้ยตามกำหนดเวลา พวกเจ้าหนี้ย่อมตามทวงเขา แม้การถูกตามก็เป็นทุกข์ในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้เมื่อถูกเจ้าหนี้ทวงแล้วยังไม่มีให้ พวกเจ้าหนี้ก็เลยติดตาม แม้การถูกติดตามก็เป็นทุกข์ในโลก คนจนเข็ญใจยากไร้ถูกเจ้าหนี้ติดตามทัน ยังไม่ทันจะให้พวกเจ้าหน้าที่ก็จับเขามาจองจำเสียแล้ว แม้การถูกจองจำก็เป็นทุกข์ในโลก ดังปรากฏในเกวัฏฏสูตร[98] ดังนี้

> ...อุปมานิวรณ์ ดูกรเกวัฏฏ์ เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงกู้หนี้ไปประกอบการงาน การงานของเขาจะพึงสำเร็จผล เขาจะพึงใช้หนี้ที่เป็นต้นทุนเดิมให้หมดสิ้น และทรัพย์ที่เป็นกำไรของเขา จะพึงมีเหลืออยู่สำหรับเลี้ยงภริยาเขาพึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่าเมื่อก่อนเรากู้หนี้ไปประกอบการ

---

[94] **ขุ.ธ.** (ไทย) 25/28/33.

[95] **ขุ.ธ.** (ไทย) 25/29/33.

[96] **ที.ปา.** (ไทย) 11/265/211 – 212.

[97] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/392/316.

[98] **ที.สี.** (ไทย) 9/11/338.

งานบัดนี้ การงานของเราสำเร็จผลแล้ว เราได้ใช้หนี้ที่เป็นต้นทุนเดิมให้หมดสิ้นแล้ว และทรัพย์ที่เป็นกำไรของเรายังมีเหลืออยู่สำหรับเลี้ยงภริยา ดังนี้ เขาจะพึงได้ความปราโมทย์ ถึงความโสมนัส มีความไม่มีหนี้นั้นเป็นเหตุ ฉันใด...

...ดูกรเกวัฏฏ์ เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงเป็นผู้มีอาพาธ ถึงความลำบาก เจ็บหนักบริโภคอาหารไม่ได้ และไม่มีกำลังกาย สมัยต่อมา เขาพึงหายจากอาพาธนั้น บริโภคอาหารได้ และมีกำลังกาย เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราเป็นผู้มีอาพาธ ถึงความลำบาก เจ็บหนักบริโภคอาหารไม่ได้และไม่มีกำลังกาย บัดนี้ เราหายจากอาพาธนั้นแล้ว บริโภคอาหารได้ และมีกำลังกายเป็นปรกติ ดังนี้ เขาจะพึงได้ความปราโมทย์ ถึงความโสมนัส มีความไม่มีโรคนั้นเป็นเหตุฉันใด...

...ดูกรเกวัฏฏ์ เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงถูกจำอยู่ในเรือนจำ สมัยต่อมา เขาพึงพ้นจากเรือนจำนั้นโดยสวัสดีไม่มีภัย ไม่ต้องเสียทรัพย์อะไรๆ เลย เขาจะพึงคิดเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเราถูกจองจำอยู่ในเรือนจำ บัดนี้ เราพ้นจากเรือนจำนั้นโดยสวัสดีไม่มีภัยแล้ว และเราไม่ต้องเสียทรัพย์อะไรๆ เลย ดังนี้ เขาจะพึงได้ความปราโมทย์ ถึงความโสมนัส มีการพ้นจากเรือนจำนั้นเป็นเหตุฉันใด...

...ดูกรเกวัฏฏ์ เปรียบเหมือนบุรุษจะพึงเป็นทาส ไม่ได้พึ่งตัวเอง พึ่งผู้อื่น ไปไหนตามความพอใจไม่ได้ สมัยต่อมา เขาพึงพ้นจากความเป็นทาสนั้น พึ่งตัวเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่นเป็นไทยแก่ตัว ไปไหนได้ตามความพอใจ เขาจะพึงมีความพอใจ เขาจะพึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่าเมื่อก่อนเราเป็นทาส พึ่งตัวเองไม่ได้ ต้องพึ่งผู้อื่น ไปไหนตามความพอใจไม่ได้ บัดนี้ เราพ้นจากความเป็นทาสนั้นแล้ว พึ่งตัวเอง ไม่ต้องพึ่งผู้อื่น เป็นไทยแก่ตัว ไปไหนได้ตามความพอใจดังนี้ เขาจะพึงได้ความปราโมทย์ ถึงความโสมนัส มีความเป็นไทยแก่ตัวนั้นเป็นเหตุ ฉันใด...

...ดูกรเกวัฏฏ์ เปรียบเหมือนบุรุษ มีทรัพย์ มีโภคสมบัติ พึงเดินทางไกลกันดารหาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า สมัยต่อมา เขาพึงข้ามพ้นทางกันดารนั้นได้ บรรลุถึงหมู่บ้านอันเกษมปลอดภัยโดยสวัสดี เขาจะพึงมีความคิดเห็นอย่างนี้ว่า เมื่อก่อนเรามีทรัพย์ มีโภคสมบัติเดินทางไกลกันดาร หาอาหารได้ยาก มีภัยเฉพาะหน้า บัดนี้ เราข้ามพ้นทางกันดารนั้น บรรลุถึงหมู่บ้านอันเกษมปลอดภัยโดยสวัสดีแล้ว ดังนี้ เขาจะพึงได้ความปราโมทย์ ถึงความโสมนัสมีภูมิสถานอันเกษมนั้นเป็นเหตุ ฉันใด...

...ดูกรเกวัฏฏ์ ภิกษุพิจารณาเห็นนิวรณ์ 5 ประการเหล่านี้ที่ยังละไม่ได้ในตน เหมือนหนี้ เหมือนโรค เหมือนเรือนจำ เหมือนความเป็นทาส เหมือนทางไกลกันดาร และเธอพิจารณาเห็นนิวรณ์ 5 ประการที่ละได้แล้วในตน เหมือนความไม่มีหนี้ เหมือนความไม่มีโรค เหมือนการพ้นจากเรือนจำ เหมือนความเป็นไทยแก่ตน เหมือนภูมิสถานอันเกษม ฉันนั้นแล...

ความยากจนจึงสามารถสรุปเป็นประเด็นต่างๆ ได้ดังนี้[99]

1) ความยากจน เป็นความทุกข์ของคนผู้บริโภคกาม (ผู้อยู่ครองเรือนหรือคฤหัสถ์)

2) คนจนย่อมกู้หนี้ การกู้หนี้ก็เป็นทุกข์

3) คนจนครั้นกู้หนี้แล้ว ย่อมใช้ดอกเบี้ย การใช้ดอกเบี้ยก็เป็นทุกข์

4) คนจนครั้นใช้ดอกเบี้ยแล้ว ไม่ให้ดอกเบี้ยตามกำหนดเวลาก็ถูกตามทวง การถูกตามทวงก็เป็นทุกข์

5) คนจนเมื่อถูกเจ้าหนี้ทวง ถ้าไม่ให้ย่อมถูกติดตาม การถูกติดตามก็เป็นทุกข์

6) คนจนถูกเจ้าหนี้ติดตามทัน ถ้าไม่ให้ ย่อมถูกจองจำ การถูกจองจำก็เป็นทุกข์

7) คนที่เป็นหนี้ก็นับว่าเป็นคนจนอยู่แล้ว แต่การเป็นคนที่มีดบอดจากกุศลธรรมคุณงามความดีด้วยแล้วนับว่าเป็นคนจนยิ่งกว่าจน

กล่าวได้ว่าความเป็นคนจนและการกู้ยืมเรียกว่าเป็นทุกข์ในโลก ย่อมเดือดร้อนเหตุเพราะเจ้าหนี้ทั้งหลายย่อมติดตามหากไม่ใช้หนี้นั้น ความทุกข์หรือผลกระทบที่เกิดจากความยากจน เป็นเสมือนกงล้อที่ติดตามไปทุกช่วงเวลา โดยเฉพาะปัญหาจากการเป็นหนี้ที่ไม่เคยหยุดคุกคามทางความรู้สึก ก่อเป็นความทุกข์ทางใจที่แสนสาหัส และส่งผลต่อการดำเนินชีวิตของตนเองและครอบครัว

2.5.4 หลักธรรมในการแก้ปัญหาความยากจน

การแก้ไขปัญหาความยากจนมีความจำเป็นที่ต้องแก้ปัญหาให้สอดคล้องกันทั้งทางด้านสังคม เศรษฐกิจ และจิตใจ ประเทศไทยมีประชาชนส่วนใหญ่เป็นพุทธศาสนิกชนจึงมีพุทธศาสนาเป็นบรรทัดฐาน ความสำเร็จของการพัฒนาชุมชนจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักพุทธธรรม โดยนำไปใช้ควบคู่กับการแก้ไขปัญหาความยากจน สามารถปรับใช้ในการหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจนให้ประชาชนมีชีวิตที่ดี ควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจริยธรรมศีลธรรมของประชาชนในชุมชนได้ด้วย หลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ หลักแห่งการทำงานเพื่อสร้างทรัพย์ทรัพย์ให้มั่นคง ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญช่วยเตือนใจไว้แก้จน กล่าวเช่นเดียวกันถึงประโยชน์ในปัจจุบัน 4 อย่าง หรือเรียกว่าหัวใจเศรษฐี “อุ อา กะ สะ” คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน เป็นหลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น เพื่อประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ เป็นหลักธรรมที่เป็นเครื่องเตือนใจของปุถุชนคนทั่วไป ที่หวังจะหลุดพ้นจากบ่วงของความจน อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ[100]

---

[99] สมชัย ศรีนอก, คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน, **สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต**, 2561.

[100] พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร, “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม”, **วารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์**, ปีที่ 1, ฉบับที่ 3, (กันยายน – ธันวาคม, 2559): 66-67.

ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ 4 หมายถึง ธรรมที่เป็นไปเพื่อให้ได้มาซึ่งประโยชน์ในปัจจุบัน[101] ซึ่งพระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 (ธรรมที่เป็นไปเพื่อประโยชน์ในปัจจุบัน, หลักธรรมอันอำนวยประโยชน์สุขขั้นต้น[102]

1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี

การถึงพร้อมด้วยความหมั่น มีความขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงานและการประกอบอาชีพอันสุจริต ฝึกฝนให้มีความชำนาญจนเกิดความเชี่ยวชาญในงานที่ทำอยู่ อีกทั้งยังรู้จักใช้สติปัญญาในการพิจารณาหาวิธีการที่จะสามารถดำเนินการให้ได้ผลดี การประกอบอาชีพการงานเพื่อเลี้ยงชีพตนเองและครอบครัวต้องมีความขยันในการทำงานตามหน้าที่ หรือตามอาชีพของตนโดยไม่เกียจคร้าน ความขยันหมั่นเพียรในการประกอบอาชีพ จะทำให้ได้รับประโยชน์ในปัจจุบันคือ มีทรัพย์สินเงินทองสำหรับซื้อหาปัจจัยสี่เพื่อนำมาใช้ในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่ขาดแคลน และความขยันหมั่นเพียรจะช่วยทำให้มีทรัพย์สินเงินทองเพิ่มมากขึ้นอันจะส่งผลให้มีฐานะที่มั่นคงด้วย

2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย

การรู้จักรักษาทรัพย์สินและรู้จักประหยัดในการใช้ทรัพย์นั้น หมายความว่า เมื่อเราขยันหมั่นเพียรพยายามแสวงหาทรัพย์สินเงินทองมาเพื่อสร้างอนาคต สร้างชื่อเสียง ถ้าไม่รู้จักเก็บรักษาทรัพย์สินหรือชื่อเสียงนั้นไว้ก็ย่อมจะพบกับความเสื่อมหรือหมดไปอย่างรวดเร็ว การรักษาชื่อเสียงนั้น หมายถึง การหลีกเลี่ยงการกระทำความชั่วหรือการมัวเมากับอบายมุขทั้งปวง เช่น ไม่ดื่มสุรา ไม่เสพยาเสพติด ไม่เล่นการพนันทุกประเภท เป็นต้น การรักษาทรัพย์นั้นหมายถึง การรู้จักใช้จ่ายทรัพย์อย่างเหมาะสมไม่ฟุ่มเฟือยรู้จักเก็บหอมรอมริบ ส่วนการประหยัดนั้น หมายถึง การรู้จักใช้จ่ายเงินทองให้เกิดประโยชน์สูงสุด ให้รู้ว่าสิ่งไหนควรหรือไม่ควรที่จะใช้จ่ายทรัพย์นั้น ดังพระพุทธพจน์ว่า...“ภิกษุทั้งหลาย ก็อารักขสัมปทาเป็นไฉน กุลบุตรในโลกนี้ มีโภคะที่หามาได้ด้วยความหมั่นเพียร สั่งสมด้วยกำลังแขน มีเหงื่อไหลโทรมตัวชอบธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองโภคทรัพย์เหล่านั้นไว้ได้พร้อมมูลด้วยทำไว้ในใจว่า ไฉนหนอ พระราชาไม่พึงบริโภคทรัพย์เหล่านี้ของเรา โจรไม่

---

[101] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/144/289.

[102] พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสนา ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 16,(กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด, 2551), หน้า 116.

พึงลัก ไฟไม่พึงไหม้ น้ำไม่พึงพัดไป ทายาทผู้ไม่เป็นที่รักไม่พึงลักไป ภิกษุทั้งหลายนี้ เรียกว่าอารักขสัมปทาฯ”...[103]

3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเหนียกศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา

มนุษย์ไม่สามารถใช้ชีวิตอยู่ได้โดยลำพัง จึงมีความจำเป็นต้องมีเพื่อนต้องมีการพึ่งพาอาศัยบุคคลอื่นต้องมีสังคม ทั้งนี้ ผู้คนที่อยู่ในสังคมนั้นต่างมีทั้งคนดีและคนไม่ดีปะปนกันไป การเลือกคบคนจึงมีความสำคัญมาก เพราะถ้าเราเลือกคบคนชั่วเป็นมิตร อาจทำให้ชีวิตเราตกต่ำไปอยู่ในทางที่ชั่วหรือพบกับความหายนะได้ แต่หากเราเลือกคบคนดีเป็นมิตรย่อมจะนำพาชีวิตให้เราพบเจอแต่สิ่งดีๆ เรื่องดีๆ ดังนั้น การเลือกคบคนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังพระพุทธพจน์ว่า...“ภิกษุทั้งหลาย ก็กัลยาณมิตตตาเป็นไฉน ดูกรภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ย่อมดำรงตนเจรจา นั่งสนทนากับบุคคลในบ้านหรือนิคมนั้น ซึ่งเป็นคฤหบดีหรือบุตร คฤหบดีเป็นคนหนุ่มหรือคนแก่ ผู้มีสมาจารบริสุทธิ์ ผู้ถึงพร้อม ด้วยศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา ศึกษาสัทธา สัมปทาตามผู้ถึงพร้อม ด้วยศรัทธา ศึกษาศีลสัมปทา ตามผู้ถึงพร้อมด้วยศีล ศึกษาจาคสัมปทาตามผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ ศึกษาปัญญาสัมปทาตาม ผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา ดูกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่ากัลยาณมิตตตาฯ”...[104]

4) สมชีวิตา (มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่งเฟ้อ ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

ในการดำรงชีวิตนั้นไม่ควรใช้จ่ายทรัพย์อย่างสุรุ่ยสุร่าย การใช้จ่ายทรัพย์ที่หามาได้ด้วยความขยันหมั่นเพียรในทางที่สุจริตจะต้องพิจารณาถึงความจำเป็นหากเราต้องการให้ชีวิตสุขสบายจนถึงวาระสุดท้ายของชีวิตก็ควรจะเดินสายกลาง คือ ไม่มากจนฟุ่มเฟือย และไม่น้อยจนเป็นการตระหนี่ ดังพระพุทธพจน์ว่า...“ภิกษุทั้งหลาย ก็สมชีวิตาเป็นไฉน ภิกษุทั้งหลาย กุลบุตรในโลกนี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้...ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้ากุลบุตรผู้มีรายได้มาก แต่เลี้ยงชีพอย่างฝืดเคือง จะมีผู้ว่าเขาว่ากุลบุตรผู้นี้จักตายอย่างอนาถา แต่เพราะกุลบุตรผู้นี้รู้ทางเจริญแห่งโภคะ และรู้ทางเสื่อมแห่งโภคะแล้ว เลี้ยงชีพพอเหมาะ ไม่ให้ฟูมฟายนัก ไม่ให้ฝืดเคืองนัก ด้วยคิดว่า รายได้ของเราจักต้องเหนือรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักต้องไม่เหนือรายได้ ภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าสมชีวิตาฯ”...[105]

---

[103] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/15/295 - 297.

[104] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/15/298.

[105] **องฺ.อฏฺฐก.** (ไทย) 23/15/298.

สันโดษ 3 คำว่าสันโดษ มาจากภาษาบาลีว่า สันโตสะ สันแปลว่า ตน โตสะ แปลว่ายินดี สันโดษ จึงแปลว่า ยินดี ชอบใจ พอใจ อิ่มใจ จุใจ สุขใจ กับของของตน ความหมายโดยย่อ คือ ให้รู้จักพอ รู้จักประมาณ[106] ความยินดีในของของตนนี้ จะเป็นเครื่องกำจัดความเกียจคร้านเบื่อหน่าย และโลภอยากได้ของผู้อื่นมาเป็นของตน ความสันโดษ คือ ความยินดีในสิ่งที่ตนได้นำความสุขมาให้[107] ดังพุทธพจน์ในคัมภีร์ ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า ตุฏฺฐี สุขา ยา อิตรีตเรน[108] แปลว่า ความยินดีด้วยปัจจัยตามมีตามได้นำสุขมาให้[109] หลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนายังสอนต่อไปอีกว่า เมื่อได้สิ่งใดมาแล้วก็ควรมีความยินดี มีความพอใจในสิ่งที่ตนได้มานั้น ไม่ควรโลภมาก เพราะอาจทำให้เกิดความเสื่อมขึ้นมาได้ รวมทั้งสอนให้เป็นผู้ที่ไม่ให้ดูหมิ่นดูแคลนในลาภหรือสิ่งที่ตนได้มาโดยชอบธรรมซึ่งแม้นมีปริมาณมากหรือน้อยก็ควรต้องพึงพอใจ ดังพุทธพจน์ในคัมภีร์วินัยปิฎก ภิกขุณีวิภังค์ว่า ยํ ลทฺธํ เตน ตุฏฺฐพฺพํ อติโลโภ หิ ปาปโก[110] แปลว่า ได้สิ่งใดควรพอใจสิ่งนั้น ความโลภเกินไปเป็นความชั่วร้าย[111] และพุทธพจน์ที่ปรากฏในคัมภีร์ขุททกนิกาย ธรรมบทว่า นลาภํ นาติมญฺเญยฺย นาญฺเญสं ปิหยญฺจเร[112] แปลว่า ไม่ควรดูหมิ่นลาภของตน ไม่ควรเที่ยวปรารถนาลาภของคนอื่น[113]

หลักสันโดษ 3 มีความหมายดังนี้[114]

1) ยถาลาภสันโดษ คือ ความยินดีตามที่ได้ หมายถึง ได้สิ่งใดมาด้วยความเพียรพยายามของตน โดยถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ก็ยินดีพอใจในสิ่งนั้น ไม่เดือดร้อนเพราะสิ่งที่ไม่ได้ หมายความว่า เมื่อได้ทำอย่างเต็มที่แล้ว หากไม่ได้ตามที่ต้องการ ก็ไม่กระวนกระวาย ไม่วิ่งตามความอยาก ต้องระงับยับยั้งความอยากให้ได้ โดยให้นึกถึงข้อเท็จจริงว่า ไม่มีสิ่งใดสนองความต้องการแห่ง

---

[106] พระมหาสมชาย ฐานวุฑฺโฒ, **มงคลชีวิต ฉบับ "ทางก้าวหน้า"**, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท รุ่งศิลป์การพิมพ์ (1977) จำกัด, 2551), หน้า 214.

[107] พระเทพเวที (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ 7, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2536), หน้า 324.

[108] **ขุ.ธ.** (บาลี) 25/331/74.

[109] **ขุ.ธ.** (ไทย) 25/331/136.

[110] **วิ.ภิกขุนี.** (บาลี) 3/793/78.

[111] **วิ.ภิกขุนี.** (ไทย) 3/793/128.

[112] **ขุ.ธ.** (บาลี) 25/365/81.

[113] **ขุ.ธ.** (บาลี) 25/365/81.

[114] พระสาธิต จิตปญฺโญ (สิงโตทอง), "การปฏิบัติตามหลักสันโดษของชาวบ้าน บ้านหนองข่า ตำบลหนองเหียง อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี", **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2554), หน้า 11-12.

จิตใจให้พอได้อย่างแท้จริง เหมือนไฟไม่อาจให้เต็มได้ด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่อาจให้เต็มได้ด้วยน้ำ หรือคนมักมากไม่อาจเต็มไปด้วยปัจจัยทั้งหลายนั้นเอง

2) ยถาพลสันโดษ คือ ความยินดีตามกำลังที่มีอยู่ หมายถึง มีความยินดีหรือพอใจเพียงพอแก่กำลังกาย กำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา และกำลังความสามารถของตน ไม่ควรให้น้อยหรือเกินขอบเขตกำลังเพราะเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม คนแต่ละคนมีกำลังหรือความสามารถไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงต้องรู้จักตนเอง อย่าสำคัญตนผิดและอย่าดูถูกตนเอง สิ่งที่บุคคลพึงได้รับนั้นควรเหมาะสมแก่สมรรถภาพ และความสามารถของตน

3) ยถาสารุปปสันโดษ คือ ความยินดีตามสมควร หมายถึง มีความยินดีหรือความพอใจตามสมควรแก่ฐานะภาวะและความเป็นอยู่ของตน เป็นที่รู้กันว่าคนเรานย่อมมีฐานะและความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน บุคคลในสังคมย่อมมีความเป็นอยู่ที่แตกต่างกัน แต่ทั้งนี้ต้องรู้จักและตระหนักในความสามารถของตน ต้องพยายามขวนขวายเปลี่ยนแปลงฐานะ และความเป็นอยู่ให้ดีขึ้นเท่าที่จะเป็นได้

อริยสัจ 4

1) ทุกข์ คือ สภาพปัญหาความทุกข์ ความไม่สบายกายสบายใจ สภาพความขัดสน

2) สมุทัย คือ สาเหตุแห่งปัญหา เหตุที่ทำให้เกิดทุกข์

3) นิโรธ คือ ความพ้นทุกข์ หลุดพ้นจากความทุกข์ยากลำบากทางกายใจ

4) มรรค คือ หนทางแห่งการที่จะไปสู่ความพ้นทุกข์นั้น

พุทธธรรมคือพื้นฐานการหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการทำงานเป็นหลักในการวิเคราะห์ชุมชนในการแก้ปัญหา ซึ่งต้องอาศัยหลักอริยสัจ 4[115] ในการวิเคราะห์เรื่องความยากจนด้านสถานการณ์ชุมชน ปัญหา และสาเหตุ เพื่อให้เกิดความเข้าใจและรับรู้นั้น มีเทคนิคสำคัญอีกประการหนึ่งคือ แนวคำถามที่ประยุกต์จากหลักอริยสัจ 4[116] ประการ คือ

1) ทุกข์ของคนยากจนและครอบครัวที่ทำให้เกิดความยากจนมีอะไรบ้าง

2) สาเหตุแห่งทุกข์ในแต่ละเรื่องมาจากอะไร

3) เป้าหมายในการแก้ปัญหาคืออะไร

---

[115] พระฐาณี ฐตวิริโย (จองเจน), การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552).

[116] สมพันธ์ เตชะอธิก, ธนาคาร ผินสู่ และจุติมาพร พลพงษ์, **คู่มือแก้ไขปัญหาความยากจน,** คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์: มหาวิทยาลัยขอนแก่น, สนับสนุนการโดยมูลนิธิมั่นพัฒนา. (หจก.ขอนแก่นการพิมพ์, 2560), หน้า 7-12.

4) วิธีการหรือแนวทางการแก้ปัญหาคนยากจนอย่างไร

อิทธิบาท 4[117] เป็นหลักธรรมให้ถึงความสำเร็จ ปฏิบัติตามหลักธรรม ที่จะนำไปสู่ความสำเร็จแห่งกิจการนั้นๆ ซึ่งมี 4 ข้อ คือ

1) ฉันทะ มีใจรัก คือ พอใจจะทำสิ่งนั้น และทำด้วยใจรัก ต้องการทำให้เป็นผลสำเร็จอย่างดีแห่งกิจหรืองานที่ทำ มิใช่สักว่าทำพอให้เสร็จๆหรือเพียงเพราะอยากได้รางวัลหรือผลกำไร

2) วิริยะ พากเพียรทำ คือ ขยันหมั่นประกอบ หมั่นกระทำสิ่งนั้นด้วยความพยายามเข้มแข็ง อดทน เอาธุระ ไม่ทอดทิ้ง ไม่ท้อถอย ก้าวไปข้างหน้าจนกว่าจะสำเร็จ

3) จิตตะ เอาจิตฝักใฝ่ คือ ตั้งจิตรับรู้นิ่งที่ทำ และทำสิ่งนั้นด้วยความคิด ไม่ปล่อยจิตใจฟุ้งซ่านเลื่อนลอย ใช้ความคิดในเรื่องนั้นบ่อยๆ เสมอๆ ทำกิจหรืองานนั้นอย่างอุทิศตัวอุทิศใจ

4) วิมังสา ใช้ปัญญาสอบสวน คือ หมั่นใช้ปัญญาพิจารณาใคร่ครวญตรวจตราหาเหตุผลและตรวจสอบข้อยิ่งหย่อนเกินเลยบกพร่องขัดข้อง เป็นต้น ในสิ่งที่ทำนั้น โดยรู้จักทดลอง วางแผนวัดผล คิดค้นวิธีแก้ไขปรับปรุง เป็นต้น เพื่อจัดการและดำเนินงานนั้นให้ได้ผลดียิ่งขึ้นไป

จากงานวิจัยหนึ่งยังพบว่า ผู้ที่ไม่เป็นหนี้มีความสุขมากที่สุด ผู้ที่มีความสุขรองลงมาคือ ผู้ที่เป็นหนี้แต่ไม่รู้สึกเป็นภาระในการชำระเงินคืน ส่วนผู้ที่มีความสุขน้อยที่สุดคือ ผู้ที่เป็นหนี้และรู้สึกว่ามีภาระในการชำระคืนหนักถึงหนักมาก ควบคุมด้วยตัวแปร อายุ เพศ สถานภาพสมรส และลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม สุขภาพกาย และความรู้สึกพอเพียง (Gray et al.2008b) ดังนั้นสรุปได้ว่าการไม่เป็นหนี้มีความสุขอย่างแน่นอนตามหลักคำสอนทางศาสนา ส่วนการเป็นหนี้ทำให้คนไทยมีความสุขลดลง[118] สังคมมีผู้คนเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ร่วมกัน ซึ่งสมาชิกแต่ละกลุ่มแต่ละครอบครัวต่างก็มีลักษณะที่แตกต่างกันออกไป ประกอบด้วยครอบครัวเล็กๆ หลายๆ ครอบครัว หรือประกอบด้วยสังคมเล็กๆ หลายๆ สังคม เป็นพื้นฐานความยั่งยืนของประเทศ การน้อมนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา จึงเป็นมรรควิธีที่สร้างความสงบสุขหรือสันติภาพในสังคมได้

สาราณียธรรม คือ ธรรมที่ทำให้เกิดความสามัคคี หรือหลักการอยู่ร่วมกันในสังคม แบ่งออกเป็น 6 วิธีปฏิบัติ คือ[119]

---

[117] **ที.ปา.** (ไทย) 11/231/233.

[118] รศรินทร์ เกรย์ วรชัย ทองไทย เรวดี สุวรรณนพเก้า, **ความสุขเป็นสากล** ,รายงานสถานการณ์สุขภาพจิตประจำปี ภายใต้แผนงานสร้างเสริมสุขภาพจิตเพื่อสุขภาวะสังคมไทย สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ , หน้า 110.

[119] **ที.ปา.** (ไทย) 11/324/321-322**, องฺ.ฉกฺก.** (ไทย) 22/12/427, และดูรายละเอียดเพิ่มเติมใน พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม**, หน้า 200-201.

1) เมตตากายกรรม กายกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยเหลือกิจธุระของผู้ร่วมหมู่คณะด้วยความเต็มใจ แสดงกิริยาอาการสุภาพ เคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

2) เมตตาวจีกรรม วจีกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ช่วยบอกแจ้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ สั่งสอน แนะนำตักเตือนด้วยความหวังดี กล่าววาจาสุภาพ แสดงความเคารพนับถือกันทั้งต่อหน้าและลับหลัง

3) เมตตามโนกรรม มโนกรรมที่พึงทำประกอบด้วยจิตที่มีเมตตาทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ ตั้งจิตปรารถนาดี คิดทำสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่กัน มองกันในแง่ดี มีหน้าตายิ้มแย้มแจ่มใสต่อกัน

4) สาธารณโภคิตา บริโภคโดยไม่แบ่งแยก คือ ไม่แบ่งแยกบุคคล ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการแบ่งปันอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน และเมื่อได้สิ่งใดมาโดยชอบธรรม แม้เป็นของเล็กน้อยก็ไม่หวงไว้ผู้เดียว นำมาแบ่งปันเฉลี่ยเจือจาน ให้ทุกคนได้มีส่วนร่วมใช้สอยบริโภคทั่วกัน

5) สีลสามัญญตา มีศีลบริสุทธิ์เสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความประพฤติสุจริตดีงาม ถูกต้องตามกฎหมาย กฎระเบียบวินัย ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เช่นเดียวกับเพื่อนในสังคม ไม่ทำตนให้เป็นที่น่ารังเกียจของหมู่คณะ

6) ทิฏฐิสามัญญตา มีความเห็นถูกต้อง ดีงามเสมอกันกับเพื่อนพรหมจรรย์ทั้งหลายทั้งต่อหน้าและลับหลัง คือ มีความเห็นชอบร่วมกัน ตรงกัน สนับสนุนหรือส่งเสริมต่อความคิดเห็นกันและกันในหลักการที่จะนำไปสู่ความสิ้นทุกข์หรือปัญหาต่างๆ ในสังคม

ในสังคมใดก็ตามที่บุคคลในสังคมมีความพร้อมเพรียงสมัครสมานสามัคคีกันในการกระทำกิจกรรมทุกๆ อย่าง ย่อมทำให้สังคมนั้นๆ เจริญก้าวหน้าและมีความสุข ดังพระพุทธเจ้าตรัสว่า... “ความพร้อมเพรียงของหมู่คณะ (สงฆ์) เป็นเหตุให้เกิดสุข...”[120]

อปริหานิยธรรม[121] คือ ธรรมอันไม่เป็นที่ตั้งแห่งความเสื่อม เป็นไปเพื่อความเจริญฝ่ายเดียวสำหรับหมู่ชนหรือสังคมจำแนกออกเป็น 7 ประการ คือ

1) หมั่นประชุมกันเนืองนิตย์

2) พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่ที่พึงทำ

3) ไม่บัญญัติสิ่งที่มิได้บัญญัติไว้ ไม่ล้มล้างสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว และถือปฏิบัติมั่นในหลักการที่วางไว้เดิม

4) เคารพและเชื่อฟังผู้ใหญ่

---

[120] **วิ.จู.** (ไทย) 7/354/217.

[121] **องฺ.สตฺตก.** (ไทย) 23/21/31-32.

5) ปกป้องคุ้มครองเด็ก สตรี และคนชรา ไม่ข่มเหง ฉุดคร่าขืนใจ

6) ดูแล ปกป้อง บูชา ปูชนียสถาน ปูชนียวัตถุ และอนุสาวรีย์ต่างๆ เป็นอย่างดี

7) ให้การดูแล รักษา คุ้มครอง ป้องกัน และให้การอุปถัมภ์บำรุงต่อบรรพชิตหรือนักบวชทั้งหลาย

พระสงฆ์นักพัฒนานับว่ามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาชุมชนตามหลักการ “บวร” ซึ่งเคยมีพื้นฐานมาจากครอบครัวที่ยากจน สามารถมองเห็นสภาพปัญหาของชุมชนมาตั้งแต่วัยเด็ก จนเกิดแรงจูงใจในการทำงานพัฒนาชุมชน โดยใช้หลักทางโลกไม่ให้ซ้ำทางธรรมไม่ให้เสียในการกำหนดบทบาทการเป็นสมณะที่ดี มีความรู้ศาสตร์สมัยใหม่ นำไปประยุกต์ช่วยเหลือชุมชนตามหลักพรหมวิหารธรรมและสังคหวัตถุธรรม ผ่านกระบวนการทำงานด้วยหลักอริยสัจจ์สี่ มาปรับใช้ในขั้นตอนของการวิเคราะห์สรุปบทเรียน การเชื่อมโยงสภาพปัญหา สาเหตุที่ก่อให้เกิดความยากจน และแนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจน ประกอบเสริมด้วยหลักอิทธิบาท 4 สัปปุริสธรรม 7 หัวใจเศรษฐี 4 และอปริหานิยธรรม ผ่านกิจกรรมการเทศน์ การฝึกอบรม การสร้างเงื่อนไขการเรียนรู้ การปรับใช้การจัดกิจกรรมแก้จนในชุมชน เช่น การรณรงค์ให้ลด ละ เลิกอบายมุข การงดเหล้าเข้าพรรษา การจัดตั้งกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ การพัฒนาอาชีพ การอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า บนฐานของความเชื่อและพิธีกรรมที่มีอยู่ในชุมชน รวมถึงการจัดตั้งระบบสวัสดิการชุมชนโดยใช้วัดเป็นศูนย์กลาง[122] แนวทางเหล่านี้ล้วนเป็นหลักธรรมสำหรับการสร้างบรรยากาศแห่งความสงบสุข สมัครสมานสามัคคี และเจริญก้าวหน้าในสังคม ทำให้สังคมและชุมชนเข้มแข็ง

นอกจากนี้การแก้ปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการตามนัยแห่งกูฏทันตสูตร ยังเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่มีหลักการและขั้นตอนในทางปฏิบัติ สามารถนำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาได้เป็นส่วนสำคัญในการจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้นและลุกลามในหมู่ประชาชน เป็นการแก้ไขปัญหาความยากจนที่ยั่งยืนแบบพุทธบูรณาการ[123] ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การแก้ปัญหาพื้นฐานต้นเหตุ โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ปัญหาพื้นฐาน

2) การสร้างเครือข่ายบริหารประเทศ โดยเน้นความร่วมมือทั้งในระหว่างประเทศและภายในประเทศทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ตามหลักสามัคคีธรรมและสาราณียธรรม

---

[122] พระฐาณี ฐตวิริโย (จองเจน), “การพัฒนาขีดความสามารถของพระสงฆ์เพื่อหนุนเสริมการแก้ไขปัญหาความยากจน”, **วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยแม่โจ้, 2552).

[123] กรณิศ ดวงใบ, “การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการ”**, ในวารสารสวนปรุง,** ปีที่ 32 ฉบับที่ 2, (พฤษภาคม-สิงหาคม 2559): 43-44.

3) การสร้างศรัทธาและความเชื่อมั่นให้กับประชาชน เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องมีคุณสมบัติตามหลักการของทศพิธราชธรรม ราชสังคหวัตถุ พรหมวิหาร 4 เป็นต้น

4) การสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ปกครอง ในการสร้างความเข้มแข็งให้เกิดแก่ผู้นำประเทศหรือพนักงานเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ตามหลักการแห่งโกศลธรรม

5) การส่งเสริมและสนับสนุนคนดี

หากพิจารณาถึงการแก้ปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการตามนัยแห่งกูฏทันตสูตร ตามที่ได้กล่าวข้างต้นนั้น การให้ความสำคัญกับผู้นำในการแก้ปัญหาความยากจนจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังปรากฏในจักกวัตติสตูร มีความตอนหนึ่งว่า...“ภิกษุทั้งหลาย โดยนัยดังนี้แล เมื่อผู้ครองแผ่นดินไม่จัดเสริมเพิ่มทรัพย์ให้แก่ชนทั้งหลาย ผู้ไร้ทรัพย์ความยากจนก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อความยากจนถึงความแพร่หลาย การลักทรัพย์ก็ถึงความแพร่หลาย เมื่อการลักทรัพย์ถึงความแพร่หลาย ศัสตราก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อศัสตราถึงความแพร่หลาย การฆ่าฟันสังหารกัน (ปาณาติบาต) ก็ได้ถึงความแพร่หลาย เมื่อการฆ่าฟันสังหารกันถึง ความแพร่หลาย การพูดเท็จก็ได้ถึงความแพร่หลาย การพูดส่อเสียด กาเมสมุจิฉาจาร ธรรมสองอย่าง คือ ผรุสวาท และการพูดเพ้อเจ้อ อภิชฌาและพยาบาท มิจฉาทิฏฐิ ก็ได้ถึงความแพร่หลาย..” ซึ่งคุณธรรมสำหรับผู้ปกครองจึงควรมุ่งเน้นปฏิบัติตามหลักทศพิธราชธรรม อันเป็นหลักการสำคัญในการกล่อมเกลาอารมณ์ หรือเป็นธรรมที่หล่อเลี้ยงอารมณ์ของคนที่เป็นผู้นำ เมื่อผู้นำสามารถกำกับและควบคุมอารมณ์ของผู้นำ ให้สามารถบริหารจัดการอารมณ์และความรู้สึกของตัวเอง ให้มีสุขภาพจิตดี คุณภาพจิตดี และสมรรถภาพจิตดี สามารถปรับใจให้สอดรับกับวิกฤติการณ์ต่างๆ ที่เข้ามากระทบและทดสอบจิตใจ และสามารถตัดสินใจได้อย่างถูกต้อง ไม่มีอคติ และมุ่งประโยชน์ส่วนรวมที่จะเกิดขึ้นแก่สังคมเป็นสำคัญ เนื่องจากผู้นำจะต้องเข้าไปสัมพันธ์กับคนหมู่มาก สามารถให้ทั้งคุณและโทษแก่คนจำนวนมาก จะต้องมีอารมณ์ที่สงบนิ่ง ไม่เป็นทาสของกิเลสที่เข้ามาท้าทายการตัดสินใจของผู้นำ ซึ่งหากเกิดสภาพทางอารมณ์ที่ไม่นิ่งเพียงพอ จะส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติหน้าที่ของผู้นำ จนเกิดผลเสียต่อชุมชนและสังคม[124]

ฉะนั้นแล้วการประยุกต์หลักพุทธธรรมเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนในสังคมไทย[125] สามารถสรุปเป็นหลักปฏิบัติตน 7 ประการ ดังนี้ 1. เน้นการพึ่งตนเอง 2. เน้นการใช้ชีวิตอย่างไม่ประมาท 3. เน้นอหิงสา 4. เน้นการดำเนินชีวิต 5. เน้นการไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น พยายามละกิเลสและความโลภ 6. การเน้นความซื่อสัตย์สุจริต 7. มีความละอายและเกรงกลัวการกระทำความผิด

---

[124] กรณิศ ดวงใบ, การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการวิทยานิพนธ์, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต,** (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545).

[125] พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร, “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทย”**, ในวารสารมจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์**, ปีที่ 1 ฉบับที่ 3, (กันยายน – ธันวาคม 2559): หน้า 68.

ประกอบกับการใช้หลักทิฏิฐธัมมิกัตถะประโยชน์ 4 ประการ คือ 1. อุฏฐานสัมปทา คือ ขยันหา 2. อารักขสัมปทา คือ รู้จักเก็บ 3. กัลป์ยาณมิตตตา คือ คบคนดี และ4. สมชีวิตา คือ มีชีวิตพอเพียง รวมถึงคุณธรรมที่จะทำให้ประสบผลสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย ด้วยหลักอิทธิบาท 4 ประการ คือ 1. ฉันทะ คือ ความพอใจในสิ่งนั้น 2. วิริยะ คือ ความเพียรพยายาม 3. จิตตะ คือ ความคิดฝักใฝ่ และ4. วิมังสา คือ ความไตร่ตรอง โดยหลักธรรมเหล่านี้จะสามารถนำมาบรูณาการ และประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้แนวคิดพุทธเศรษฐศาสตร์สามารถแก้ปัญหาความยากจนที่ต้นเหตุได้ คือ การลดความต้องการหรือความทะยานอยาก โดยให้มีความรู้จักประมาณในการบริโภค และบริโภคเท่าที่จำเป็นอย่างมีคุณภาพ บริโภคเพื่อให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี เป็นการบริโภคสินค้าและการบริการด้วยปัญญา ซึ่งความยากจนที่อธิบายด้วยรายได้โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยากจนสัมพัทธ์นั้น เป็นการอธิบายที่ไม่ได้อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริง การแก้ไขความยากจนโดยมุ่งที่การเพิ่มรายได้นั้น นอกจากจะไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้แล้ว อาจจะนำไปสู่ระบบทำลายตนเอง การแก้ปัญหาความยากจนหรือความทุกข์จึงมิใช่เป็นการใช้เงินหรือทรัพยากรเป็นหลัก แต่เป็นการจัดการอย่างชาญฉลาด คือการใช้ปัญญาในการแก้ปัญหา[126]

ดังนั้น การแก้ปัญหาความยากจนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ควรเริ่มต้นจากตนเองในด้านจิตใจเป็นสำคัญก่อน ประกอบด้วยการใช้สติและการใช้ปัญญาพิจารณาถึงสาเหตุ และหาแนวทางบรรเทาผลกระทบความทุกข์จากความยากจน ด้วยหลักพุทธธรรม 4 ประการ คือ อุ อา กะ สะ ได้แก่ (1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น คือ ขยันหมั่นเพียรในการปฏิบัติหน้าที่การงาน ประกอบอาชีพอันสุจริต มีความชำนาญ รู้จักใช้ปัญญาสอดส่อง ตรวจตรา หาอุบายวิธีสามารถจัดดำเนินการให้ได้ผลดี (2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา คือรู้จักคุ้มครองเก็บรักษาโภคทรัพย์และผลงานอันตนได้ทำไว้ด้วยความขยันหมั่นเพียร โดยชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตรายหรือเสื่อมเสีย (3) กัลยาณมิตตตา คบคนดีเป็นมิตร คือ รู้จักกำหนดบุคคลในถิ่นที่อาศัย เลือกเสวนาสำเหนียกศึกษาเยี่ยงอย่างท่านผู้ทรงคุณมีศรัทธา ศีล จาคะ ปัญญา (4) สมชีวิตา มีความเป็นอยู่เหมาะสม คือ รู้จักกำหนดรายได้และรายจ่ายเลี้ยงชีวิตแต่พอดี มิให้ฝืดเคืองหรือฟุ่งเฟ้อ ให้รายได้เหนือรายจ่าย มีประหยัดเก็บไว้

---

[126] พระครูศรีปริยัติคุณาภรณ์, **แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ในหลักพุทธศาสตร์**, [ออนไลน์], แหล่งที่มา: www.src.mbu.ac.th/images/stories/pdf/007.pdf. [1 สิงหาคม 2566].

2.6 แนวคิดทฤษฎีนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

การสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคมเป็นการสร้างความเข้มแข็งในชุมชน เน้นการเสริมสร้างศักยภาพชุมชน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน และสร้างความเข้มแข็งการเงินฐานรากตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้วยการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่มุ่งเน้นให้ทำความดี ละเว้นความชั่ว และทำจิตใจให้ผ่องใส เพื่อพบกับความสุขที่แท้จริงใน ชีวิตท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงในสังคม

2.6.1 ที่มาของแนวคิดนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

การพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งยั่งยืนและอยู่ดีมีสุข ต้องประกอบไปด้วยเป้าหมายและเครื่องมือชี้วัดความก้าวหน้า โดยการถ่ายทอดหรือทำให้เกิดความตระหนักร่วมของคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้เกิดพลังแห่งความสามัคคีสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี การจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชน จึงเป็นเครื่องมือที่นำไปสู่การพัฒนาดัชนีความสุขของคนในชุมชน และพัฒนาไปสู่ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด และประเทศชาติได้ ด้วยการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชน เพื่อขยายผลสู่การพัฒนาดัชนีความสุขมวลรวมเชิงพุทธของชุมชนต้นแบบ ให้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาและขับเคลื่อนชุมชนแบบองค์รวม ในด้านวิถีการเกษตร วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และธรรมชาติสิ่งแวดล้อม รวมถึงการดำเนินชีวิตอย่างมีความสุขตามหลักพระพุทธศาสนา

2.6.2 ความหมายของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของคำว่า นวัตกรรม (innovation) คือ สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และหมายรวมถึงสิ่งที่ เกิดขึ้นจากความสามารถในการใช้ความรู้ความคิดสร้างสรรค์ ทักษะ และประสบการณ์ทางเทคโนโลยี หรือ การจัดการมาพัฒนาให้เกิดผลิตภัณฑ์ หรือกระบวนการผลิต หรือบริการใหม่ เพื่อตอบสนองความต้องการของตลาด ตลอดจนการปรับปรุงเทคโนโลยีการแพร่กระจายเทคโนโลยีการออกแบบผลิตภัณฑ์ และการ ฝึกอบรมที่นำมาใช้เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจและก่อให้เกิดประโยชน์สาธารณะในรูปแบบของการเกิดธุรกิจการลงทุน ผู้ประกอบการ หรือตลาดใหม่หรือรายได้แหล่งใหม่ รวมทั้งการจ้างงานใหม่นวัตกรรมจึง เป็นกระบวนการที่เกิดจากการนำ ความรู้และความคิดสร้างสรรค์มาผนวก กับความสามารถในการบริหารจัดการ เพื่อสร้างให้เกิดเป็นธุรกิจ นวัตกรรมหรือธุรกิจใหม่อันจะนำ ไปสู่การลงทุนใหม่ที่ส่งผลต่อการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ[127]

---

[127] สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, http://www.nia.or.th [ออนไลน์วันที่ 20 ตุลาคม 2566].

นวัตกรรมเป็นสิ่งใหม่ที่ทำขึ้น ซึ่งอาจจะอยู่ในรูปของความคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือการกระทำหรือสิ่งประดิษฐ์ต่างๆ นวัตกรรมด้านการเรียนการสอนจึงอาจมีลักษณะเป็นแนวคิดหรือวิธีการ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน อย่างไรก็ตาม “ความใหม่” มิใช่เป็นคุณสมบัติประการเดียวของนวัตกรรม ถ้าเป็นเช่นนั้น ของทุกอย่างที่เข้ามาใหม่ๆ ก็จะเป็นนวัตกรรมทั้งสิ้น นวัตกรรมไม่ว่าจะเป็นด้านใดจำเป็นต้นมีคุณสมบัติที่สำคัญ[128]ดังนี้

1. เป็นสิ่งใหม่ ซึ่งมีความหมายในหลายลักษณะด้วยกัน ได้แก่

1) เป็นสิ่งใหม่ทั้งหมดหรือใหม่เพียงบางส่วน

2) เป็นสิ่งใหม่ที่ยังไม่เคยมีการนำมาใช้ในที่นั้นกล่าวคือ เป็นสิ่งใหม่ในบริบทหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกบริบทหนึ่ง ได้แก่ การนำสิ่งที่ใช้หรือปฏิบัติกันในสังคมหนึ่งมาปรับใช้ในอีกสังคมหนึ่ง นับเป็นนวัตกรรมในสังคมนั้น

3) เป็นสิ่งใหม่ในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในช่วงเวลาหนึ่ง แต่อาจเป็นของเก่าในอีกช่วงเวลาหนึ่ง เช่น อาจเป็นสิ่งที่เคยปฏิบัติมาแล้ว แต่ไม่ได้ผล เนื่องจากขาดปัจจัยสนับสนุน ต่อมาเมื่อปัจจัยและสถานการณ์อำนวย จึงนำมาเผยแพร่และทดลองใช้ใหม่ ถือว่าเป็นนวัตกรรมได้

2. เป็นสิ่งใหม่ที่กำลังอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ทดสอบว่าจะใช้ได้ผลมากน้อยเพียงใดในบริบทนั้น

3. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้แต่ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของระบบงานปกติหากการยอมรับนำไปใช้นั้น ได้กลายเป็นการใช้อย่างเป็นปกติในระบบงานของที่นั้นแล้ว ก็ไม่ถือว่าเป็นนวัตกรรมอีกต่อไป

4. เป็นสิ่งใหม่ที่ได้รับการยอมรับนำไปใช้บ้างแล้ว แต่ยังไม่แพร่หลาย คือยังไม่เป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง

อัจฉรา จันทร์ฉาย กล่าวถึง องค์ประกอบนวัตกรรมมีอยู่ 3 ประการ[129]คือ

1. ความใหม่ (Newness) สิ่งที่จะได้รับการยอมรับว่า มีคุณลักษณะเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องมีก็คือ ความใหม่ หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่ถูกพัฒนาขึ้น ซึ่งอาจจะมีลักษณะเป็นตัวผลิตภัณฑ์ บริการ หรือกระบวนการ โดยจะเป็นการปรับปรุงจากของเดิมหรือพัฒนาขึ้นใหม่เลยก็ได้

---

[128] ราชบัณฑิตยสถาน,**พจนานุกรรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**, พิมพ์ครั้งที่ 1, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ศิริวัฒนา อินเตอร์พริ้น, 2556), หน้า 610.

[129] อัจฉรา จันทร์ฉาย, “นวัตกรรม: ความหมาย ประเภท และความสำคัญต่อการเป็นผู้ประกอบการ”, (**วารสารบริหารธุรกิจ**, 2553,ตุลาคม-ธันวาคม), หน้า 54.

2. การใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ (Knowledge and Creativity Idea) คือ สิ่งที่จะถือเป็นนวัตกรรมได้นั้นจะต้องเกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์เป็นฐานของการพัฒนาให้เกิดขึ้นใหม่ ไม่ใช่เกิดจากการลอกเลียนแบบการทำซ้ำ

3. ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Economic Benefits) และสังคม (Social) คือ การให้ประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ หรือการสร้างความสำเร็จในเชิงพาณิชย์ กล่าวคือ นวัตกรรม จะต้องสามารถทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มขึ้นได้จากการพัฒนาสิ่งใหม่นั้นๆ ซึ่งผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นสามารถวัดได้เป็นตัวเงินโดยตรง และในเชิงสังคมเป็นการสร้างคุณค่า ซึ่งไม่สามารถวัดเป็นตัวเงินได้

2.6.3 หลักการสำคัญของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

หลักธรรมที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ

การปฏิบัติหลักธรรม ที่ส่งเสริมเศรษฐกิจตามวิถีพุทธ หรือหลักธรรมที่ส่งเสริมประโยชน์สุขในปัจจุบัน ซึ่งเรียกว่า ทิฏฐธัมมิกัตถสังวัตตนิกธรรม 4 ประการคือ

1.อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่น มีความเพียรพยามยามในการประกอบอาชีพ คือต้องเป็น อาชีพสุจริตฝึกฝนอาชีพที่ประกอบนั้น ให้มีความรู้และเข้าใจอย่างถ่องแท้จนเป็นผลสำเร็จด้วยดีและศึกษาหา วิธีการที่ดีและเหมาะสมเพื่อพัฒนางานให้ดียิ่งขึ้นไป

2.อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษา รู้จักเก็บออมรักษา คุ้มครอง บริการจัดการทรัพย์ และงาน ที่ตนทำไว้ด้วยความเพียรอันชอบธรรม ด้วยกำลังงานของตน ไม่ให้เป็นอันตราย หรือเสื่อมสลายไป ผู้ถึงพร้อม ด้วยการรักษา จะมีลักษณะที่เด่นชัด 5 ประการ คือ

1) พอใจ รู้จักหยุดความพอใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำมิให้เกิดอันตรายหรือเสื่อมสูญไป

2) พอดี รู้จักปล่อยวางใจไว้กับทรัพย์และงานที่ตนทำ ใช้จ่ายแต่พอดี

3) พอเพียง รู้จักคิด คือคิดได้ คิดเป็นและคิดถูก รู้จักหยุด คือหยุดได้ หยุดเป็น และหยุดถูก ไม่คิดออกนอกไปจากกรอบของกุศลธรรม

4) พอละ รู้จักทำใจ คือรู้และเข้าใจที่จะพัฒนาทรัพย์และ งานที่ตนทำในการทำให้ชีวิต มีความเป็นอยู่ที่ดี

5) พอแล้ว รู้จักหยุดใจไม่ให้ตกเป็นทาสของกิเลส คือ ความโลภ ความโกรธ และความหลง อันจะเป็นเหตุให้ทำชั่วทางกาย วาจา และใจ ขาดความรู้ขั้นสัมมา และเมตตาธรรม เป็นคนเห็นแก่ตัวสร้างความเดือดร้อนแก่ตน

3.กัลยาณมิตตตา คบเพื่อนดี ปัจจัยสำคัญสิ่งหนึ่งของคนเราคือการคบเพื่อน ถ้าคบเพื่อนดีชีวิตจะรุ่งโรจน์ ถ้าคบเพื่อนไม่ดีชีวิตจะร่วง

4.สมชีวิตา เลี้ยงชีวิตพอเหมาะ รู้จักกำหนดรายรับรายจ่ายอย่างเหมาะสมกับฐานะ กำหนดรายได้และกำหนดรายเหลืออย่างพอดี ดำเนินชีวิตไม่ให้ฟุ่มเฟือยหรือฝืดเคืองเกินไป กำหนดให้มีรายเหลือ มีประหยัดเก็บ ออมไว้ส่วนหนึ่งในยามจำเป็น

2.6.4 องค์ประกอบของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

แนวคิดของร่างแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 ที่เน้นการพัฒนาชุมชนเข้มแข็งนั้น มีความสอดคล้องกับการระดมความคิดเห็นในการร่าง ธรรมนูญความสุขชุมชน[130] อันหมายถึง “หลักกำกับการทำงานและการใช้ชีวิตร่วมกันของคนในชุมชน เป็นเสมือนกติกาการอยู่ร่วมกัน รวมถึงการจัดระเบียบระบบการทำงานของผู้คนในชุมชนท้องถิ่นนั้นๆ ให้ชัดเจนร่วมกัน เพื่อนำไปสู่เป้าหมายและความอยู่เย็นเป็นสุขที่พึงปรารถนาของชุมชน” ซึ่งต้องอาศัยวิธีการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชน เพื่อผลักดันให้เกิด ความสุขชุมชน อันหมายถึง “ประโยชน์สุขร่วมกันของคนในชุมชน หมู่บ้าน ท้องถิ่น ที่แต่ละแห่งกำหนดขึ้น เป็นเป้าหมายร่วม โดยการเห็นพ้องต้องกันของคนในชุมชน และมีการถ่ายทอดความสุขชุมชนนั้นต่อคนทุกระดับ” ดังคำกล่าวของคุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ที่ได้ให้ความเห็นต่อธรรมนูญเครือข่ายความสุขชุมชนไว้ว่า “การสร้างเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชน เป็นเครื่องมือที่จะสร้างให้คนเกิดการเรียนรู้และพัฒนา ซึ่งต้องอาศัยการย้ำคิด ย้ำทำ เพื่อให้คนในชุมชน เข้าใจและเห็นคุณค่าจากสิ่งที่ทำ มีผลต่อการสร้างและพัฒนาคนในชุมชนท้องถิ่นให้กลับมาตื่นตัว เรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองมากขึ้น นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอื่นๆ ตามมา”

แนวคิดธรรมนูญความสุขชุมชน นับเป็นแผนแม่บทที่มีความสำคัญต่อโครงสร้างในการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขของประชาชน ดังเช่น การร่างธรรมนูญความสุขชุมชน ที่เกิดจากการรวมตัวของเครือข่ายความสุขชุมชน ซึ่งเริ่มต้นจากแนวคิดของ คุณไพบูลย์ วัฒนศิริธรรม ที่มีความสนใจในการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชนมาอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่ปี พ.ศ.2550 ในขณะที่ยังดำรงตำแหน่งเป็นรองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ซึ่งหน่วยงานต่างๆ ได้นำเครื่องมือนี้ไปขยายผลในพื้นที่เป้าหมายของตนเอง เช่น ศูนย์คุณธรรม (ศคธ.) สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มูลนิธิหัวใจอาสา การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบล รวมถึงภาคเอกชนอื่นๆ ในปัจจุบันมีชุมชนและตำบลที่สนใจได้จัดทำอย่างต่อเนื่อง จำนวน 65 ชุมชน/ตำบล จนสามารถพัฒนาชุมชนจนเกิดความเข้มแข็งเป็นสุข ครอบคลุมในพื้นที่ 17 จังหวัด

---

[130] สิน สื่อสวน, “**องค์ความรู้ชุดเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรมธรรมนูญความสุขชุมชน**”, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559), หน้า 3.

และพบว่า มีพื้นที่ที่สามารถเป็นต้นแบบให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ ได้เข้ามาเรียนรู้อย่างน้อย 10 แห่ง

ธรรมนูญความสุขชุมชน

หลักการของธรรมนูญความสุขชุมชน มีส่วนสำคัญในการจัดระบบและระเบียบของชุมชนให้ดีงาม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง คือ การให้ชาวบ้านมุ่งทำความดี ละเว้นความชั่วกลัวบาป ไม่ประมาท มีสติ และตั้งมั่น มีเมตตาธรรม พึ่งพาตนเองได้ และอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร กระบวนการจัดทำเป้าหมายตัวชี้วัดความสุขชุมชนจึงควรเป็นหลักการที่ต้องยึดถือร่วมกัน บนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ศาสนา ความเชื่อ กลุ่มชาติพันธุ์ มีการปรับปรุงแก้ไขเรียนรู้ร่วมกันเป็นพลังเครือข่าย และสร้างการเปลี่ยนแปลงร่วมกันในอนาคต โดยวิธีการในการจัดทำธรรมนูญความสุขชุมชนมี 7 ขั้นตอน[131] คือ

1) การจัดตั้งกลไกขับเคลื่อนที่เหมาะสมกับระดับที่จะจัดทำ

2) การทบทวนประเด็นเป้าหมายและตัวชี้วัดความสุขชุมชน

3) ความร่วมกันร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

4) การทบทวนข้อเสนอและปรับปรุง

5) การรับรองร่างธรรมนูญความสุขชุมชน

6) การประกาศใช้ธรรมนูญความสุขชุมชน

7) การทบทวนธรรมนูญความสุขชุมชน

รูปแบบและกระบวนการต่างๆ ของธรรมนูญความสุขชุมชน จึงนับเป็นแผนพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง ให้สามารถช่วยเหลือพึ่งพากันได้และมีความเอื้ออาทรต่อกัน มีความอยู่ดีมีสุข สร้างรากฐานความมั่นคงให้กับประเทศ และยังสามารถประยุกต์ใช้ควบคู่ไปกับนโยบายของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด องค์การบริหารส่วนตำบล และกรมพัฒนาชุมชน ให้สามารถพัฒนาชุมชนจนเกิดความเข้มแข็ง มีความอยู่ดีมีสุขกันถ้วนหน้า และสามารถพัฒนาเป็นต้นแบบให้ชุมชนท้องถิ่นต่างๆ เข้ามาเรียนรู้ได้อย่างเป็นรูปธรรม เกิดประสิทธิผลในการยกระดับความสุขสู่ชุมชนได้อย่างยั่งยืน

---

[131] สินสื่อสวน, **องค์ความรู้ชุดเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรมธรรมนูญความสุขชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559), หน้า 5-10.

2.6.5 กระบวนการของนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

วิถีพุทธเป็นหลักการหรือวิธีการที่อาศัยหลักพุทธธรรมเป็นกระบวนการและบูรณาการเพื่อการจัดการชุมชน เพื่อให้ชุมชนนั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น สามารถพึ่งตัวเองได้อย่างยั่งยืน

กระบวนการสร้างนวัตกรรมให้เกิดขึ้นมี 5 ขั้นตอน[132]

1. การค้นหาความคิดใหม่: Idea Generation
    1. ความรู้ใหม่
    2. การใช้ประโยชน์จากความคิดของลูกค้า
    3. การเรียนรู้จากกลุ่มผู้ใช้ที่มีหัวก้าวหน้า
    4. การออกแบบที่เข้าถึงใจคน
    5. ฝ่ายวิจัยและพัฒนา
    6. นวัตกรรมจากภายนอกองค์กร
2. การรับรู้ถึงโอกาส: Opportunity Recognition
    2.1 นวัตกรรมสร้างอรรถประโยชน์มากที่สุดในด้านใดได้บ้าง
    2.2 อรรถประโยชน์นั้นมากกว่าหรือน้อยกว่าเทคโนโลยีของผู้อื่นเพียงใด
    2.3 อรรถประโยชน์ใดมีความสำคัญมากที่สุด
    2.4 สามารถปรับเปลี่ยนแนวคิดเพื่อสร้างนวัตกรรมที่เป็นอรรถประโยชน์สูงสุด
3. การประเมินความคิด: Idea Evaluation
    3.1 ความเหมาะสมของนวัตกรรมกับกลยุทธ์ขององค์กร
    3.2 ความสามารถด้านเทคนิคขององค์กรในการสร้างนวัตกรรม
    3.3 ความสามารถทางด้านธุรกิจที่ส่งผลให้นวัตกรรมประสบความสำเร็จ
4. การพัฒนานวัตกรรม: Development
5. การนำนวัตกรรมเข้าสู่ตลาด: Commercialization
    5.1 การวิเคราะห์จุดคุ้มทุน (breakeven analysis)
    5.2 การวิเคราะห์กระแสเงินสดคิดลด (Discounted cash flow analysis)

สรุปได้ว่ากระบวนการของนวัตกรรม ประกอบด้วยการค้นหาความคิดใหม่ การรับรู้ถึงโอกาส การประเมินความคิด การพัฒนานวัตกรรม และการนำนวัตกรรม เข้าสู่ตลาดหรือการจัดการศึกษาโดยกระบวนการของนวัตกรรมจะขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไม่ได้

---

[132] **นวัตกรรมการศึกษาและเทคโนโลยีสารสนเทศการศึกษา**,[ออนไลน์], แหล่งที่มา:https://www.google.co.th/search?dcr.[21 ตุลาคม 2566].

ชุมชนต้นแบบ

กรมการพัฒนาชุมชนนับเป็นหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบดูแลงานด้านชุมชน ได้มีการเปิดตัว “ดัชนีชี้วัดความสุขมวลรวมของคนในชุมชน” (Gross Village Happiness**)** [133]ซึ่งเป็นการพัฒนาชุมชนตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยประเมินจากองค์ประกอบหลัก 6 ประการ ประกอบด้วย 22 ตัวชี้วัด คือ (1) การมีสุขภาวะที่ดีไม่เจ็บป่วย (2) เศรษฐกิจชุมชนเข้มแข็งและเป็นธรรม (3) ครอบครัวอบอุ่น (4) ชุมชนมีการบริหารจัดการที่ดี (5) สภาพแวดล้อมดีมีระบบนิเวศสมดุล (6) เป็นชุมชนประชาธิปไตยมีธรรมมาภิบาล เพื่อนำไปสู่ชุมชนเข้มแข็งอย่างต่อเนื่อง โดยแบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ (1) หมู่บ้านพออยู่ พอกิน (2) หมู่บ้านอยู่ดี กินดี (3) หมู่บ้านมั่งมี ศรีสุข ซึ่งแบ่งระดับความสุขไว้ 5 ระดับด้วย คือ (1) ระดับอยู่ร้อน นอนทุกข์ (2) อยู่ได้ คลายทุกข์ (3) อยู่อิ่ม นอนอุ่น (4) อยู่ดี มีสุข (5) อยู่เย็นเป็นสุข มีการประเมินผลอย่างเป็นแบบแผน ตั้งแต่ระดับครอบครัวหมู่บ้านและชุมชน นำร่องประเมินจาก 3,671 หมู่บ้าน และมีแผนขยายครอบคลุมทุกจังหวัดทั่วประเทศ

รูปแบบของชุมชนต้นแบบมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาสู่การเป็นชุมชนเข้มแข็ง เพื่อขยายผลสู่การพัฒนาสังคมและประเทศได้อย่างมั่นคง เช่น จังหวัดพะเยาได้กำหนดนโยบายให้ชุมชนบ้านบัว เป็นชุมชนต้นแบบ “พะเยาโมเดล”[134] มีการพัฒนาการทำงานแบบมีส่วนร่วม และการยึดเหนี่ยววิถีวัฒนธรรมไทย เป็นชุมชนที่มีทุนสังคมที่ดีงาม มีความรักสามัคคีกัน รักษาวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนให้มีอาชีพและรายได้ เป็นชุมชนแห่งความสุขอย่างแท้จริง เป็นต้นแบบของการพัฒนาระดับพื้นที่ ที่เห็นผลเป็นรูปธรรม คือ มีการส่งเสริมอาชีพและการพัฒนาคุณภาพชีวิตแบบมีส่วนร่วมภายใต้หลักของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีความรักความสามัคคี มีการบริหารจัดการชุมชน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยนำเครื่องมือคือแผนชุมชน เป็นตัวขับเคลื่อนแสวงหาความต้องความร่วมมือจากทุกภาคส่วน และเชื่อมโยงไปสู่การทำแผนท้องถิ่น การพัฒนาอำเภอ และแผนพัฒนาจังหวัด

หลักสำคัญในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้[135] ประกอบด้วย 1) การสร้างความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจชุมชนและพัฒนาวิสาหกิจชุมชน 2) เสริมสร้างกระบวนการเรียนรู้แบบมีส่วน

---

[133] เสาวลักษม์ กิตติประภัสร์, “**ความสุขมวลรวมหรือสังคมอยู่เย็นเป็นสุข: นโยบายสาธารณะที่คนไทยต้องร่วมกันสร้าง**”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา http: //www.ldd.go.th.thaihtml/, [28 ก.ค.2556].

[134] ยุทธภูมิ นามวงศ์, “**ชุมชนบ้านบัว..ชุมชนต้นแบบการทำงานแบบมีส่วนร่วม ในวิถีวัฒนธรรมไทย**”, [ออนไลน์], แหล่งที่มา http://www.citizenthaipbs.net/node/9414, [28 ก.ค.2566].

[135] ไพโชค ปัญจะ, “การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้”, **วารสารธรรมศาสตร์**, ปีที่ 32 , ฉบับที่3, (2556): 204-214.

ร่วมที่เน้นการเรียนรู้นอกห้องเรียน 3) รักษาและเสริมสร้างศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ภายในชุมชน 4) สร้างสมดุลของการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและ 5) สร้างเครือข่ายและความร่วมมือในการเชื่อมโยงองค์ความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น หลักในการสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้ ต้องให้ชุมชนมีส่วนร่วมถึงปัญหาต่างๆ และความต้องการโดยเรียงลำดับความสำคัญ ทำให้เกิดความเข็มแข็งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม และเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือในชุมชน รวมถึงการรักษาทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนการสร้างเครือข่าย ในการเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.6.6 การประยุกต์ใช้นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ความสุขมวลรวมเชิงพุทธเป็นแนวทางแห่งความสุขสงบและสันติภาพของมนุษย์ ซึ่งผู้คนทุกเชื้อชาติศาสนาต่างก็ปรารถนาความสุขในชีวิต นักวิชาการในศาสตร์ต่างๆ และหลายองค์กรพยายามคิดค้นและพัฒนาในเรื่องของความสุข เพื่อที่จะสามารถครอบคลุมในมิติต่างๆ ได้ เช่น ดัชนีชี้ประเมินความสุขมวลรวมของประชาชนภายในประเทศ ดัชนีชี้วัดความสุขของคนไทย ดัชนีชี้วัดความสุข (สุขภาพจิต) คนไทย ดัชนีความสุขมวลรวมประชาชาติประเทศภูฏาน (Gross National Happiness) ดัชนีการพัฒนามนุษย์ (Human Development Index) หรือ ดัชนีชี้วัดความสุขของโลก (Human Planet Index) เป็นต้น[136]

สรุปได้ว่า นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเน้นความสุขชุมชน มีส่วนสำคัญในการจัดระบบและระเบียบของชุมชน ให้ดีงาม และสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลง คือ การให้ชาวบ้านมุ่งทำความดีละเว้นความชั่วกลัวบาป ไม่ประมาท มีสติ มีเมตตาธรรม พึ่งพาตนเองได้ ดังพุทธสุภาษิตว่า ตนแลเป็นที่พึ่งของตน รวมถึงอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร ให้เกียรติกันและกันบนพื้นฐานความแตกต่างหลากหลายตามบริบทของแต่ละพื้นที่ ศาสนา ความเชื่อ กลุ่มชาติพันธุ์ มีการปรับปรุงแก้ไขเรียนรู้ร่วมกันเป็นพลังเครือข่าย สร้างการเปลี่ยนแปลงด้านความสร้างสรรค์ร่วมกันในอนาคต

---

[136] เศกสิน ศรีวัฒนานุกูลกิจ และคณะ, “ดัชนีชี้วัดความสุขในครัวเรือนและชุมชนของประเทศไทย”, **รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์**, (แผนงานวิจัยสหวิทยาการด้านคุณภาพชีวิตชุมชน: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2552).

2.7 แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวกับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

เศรษฐกิจรากฐานนับว่าเป็นสิ่งที่สำคัญสำหรับเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับโลก ผู้วิจัยจึงได้เสนอแนวคิดทฤษฎีย่อยดังนี้

2.7.1 ที่มาของแนวคิดการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

อุตสาหกรรมและบริการเป็นภาคการผลิตที่สำคัญในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจ การพัฒนาและยกระดับอุตสาหกรรมและบริการของประเทศไทยแห่งอนาคตจะเป็นแรงขับเคลื่อนให้เกิดการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ที่เน้นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากประสิทธิภาพมาเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มจากเทคโนโลยีและนวัตกรรม ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของไทยขยายตัวอย่างต่อเนื่อง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยีและโครงสร้างประชากรของไทย แต่การพัฒนาของไทยต้องชะงักอย่างกะทันหันอันเนื่องจากผลกระทบจากวิกฤตการณ์โควิดซึ่งเกิดขึ้นทั่วโลก เกิดผลกระทบต่อตลาดงานหรือประกอบอาชีพใหม่ ทำให้เกิดการว่างงานของแรงงานจากการปิดกิจการชั่วคราวจำนวนหลายล้านคน แรงงานจำนวนมากย้ายถิ่นกลับชนบท

วิกฤตครั้งนี้ยังส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอุตสาหกรรม เช่น การพัฒนาแพลตฟอร์มการท่องเที่ยวดิจิทัล ธุรกิจชุมชน การท่องเที่ยว ซึ่งเป็นเสาหลักของเศรษฐกิจอาจมีการปิดตัวลง ทำให้คนว่างงานในชุมชนเยอะขึ้น ย่อมมีผลกระทบต่อสถาบันครอบครัว การศึกษาของบุตรหลาน สังคม ชุมชนอย่างแน่นอน ขณะเดียวกันค่านิยมของผู้อุปโภคและบริโภคย่อมเปลี่ยนไปกลายเป็นวิถีชีวิตรูปแบบใหม่ (New Normal) ต้องมีการฟื้นฟูและปรับโครงสร้าง SME เข้าสู่ธุรกิจใหม่ ต้องมีการบริหารจัดการกองทุนที่ต้องมีความสะดวก รวดเร็ว คล่องตัว มีความยืดหยุ่น และไม่ติดเงื่อนไขด้านเวลาในการดำเนินงาน ซึ่งการให้ภาคเอกชนมาเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักโดยมีภาครัฐทำหน้าที่คอยสนับสนุนจะคล่องตัวและเห็นผลได้เร็วกว่า ส่วนการยกระดับทักษะผู้ได้รับผลกระทบจากวิกฤตการณ์โควิดเพื่อกลับสู่ตลาดงานหรือประกอบอาชีพใหม่ เร่งทำโรดแมปเพื่อหาทักษะใหม่ที่เป็นที่ต้องการของตลาดและเหมาะกับประเทศไทยและต้องสอดคล้องรัฐนูญของประเทศไทย มาตรา 75 ว่า “รัฐพึงจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยตลอดทุกช่วงวัยตามแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ”

การพัฒนาประเทศหลังโควิดแม้จะเร่งอย่างไรก็ตามต้องทำภายใต้วิสัยทัศน์กรอบยุทธศาสตร์แห่งชาติว่า “ประเทศมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้วด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” การพัฒนาด้านเศรษฐกิจเป็นการพัฒนาด้านกายภาพอย่างเดียว

ก็อาจเกิดการสุ่มเสี่ยงกระทบทางลบต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กลายเป็นปัญหาด้านจริยธรรม คือคนไม่รู้ว่าอะไรคือการเป็นอยู่ที่ดีอย่างแท้จริง ต้องพัฒนาตัวเองให้เกิดสุขอย่างละเอียดโดยอาศัยพึ่งพาวัตถุภายนอกให้น้อยลงด้วย การพัฒนาที่ยั่งยืนต้องพัฒนาจิตวิญญาณด้านจริยธรรม สิ่งที่จะส่งเสริมด้านจริยธรรม คือ พระพุทธศาสนา อันเป็นรากฐานของชาติ

การพัฒนาด้านเศรษฐกิจต้องควบคู่กับหลักพุทธ หรือ หลักธรรมจริยธรรมของศาสนาในชุมชนนั้นๆ ควบคู่ไปด้วย อย่างไรก็ตาม ประเทศไทยจึงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม โดยอาศัยฐานความเข้มแข็งของประเทศอันประกอบด้วยความหลากหลายทางชีวภาพและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ส่งเสริมและพัฒนาให้ประเทศไทยเป็นเจ้าของสินค้าและบริการมูลค่าสูง ที่ยกระดับมูลค่าในห่วงโซ่การผลิตสินค้าและบริการ นำเทคโนโลยีนวัตกรรมดิจิทัลสมัยใหม่ที่ช่วยทำลายข้อจำกัด ให้เกิดการก้าวกระโดดของการพัฒนาต่อยอด และสร้างการเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน กระจายรายได้ โอกาส และความมั่งคั่งแบบทั่วถึง (Inclusive Growth) ด้วยการใช้โมเดลเศรษฐกิจใหม่ที่เรียกว่า “BCG Model” ซึ่งเป็นการพัฒนา 3 เศรษฐกิจ คือ(1) เศรษฐกิจชีวภาพ (Bio economy) (2) เศรษฐกิจหมุนเวียน (Circular Economy) (3) เศรษฐกิจสีเขียว (Green Economy) ไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดการขับเคลื่อนประเทศไทยอย่างเป็นรูปธรรม ทั้งนี้ BCG Model มีความสอดคล้องกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) และสอดรับกับหลักคิดของเศรษฐกิจพอเพียง (SEP) ซึ่งเป็นหลักสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมไทย

2.7.2 ความหมายของการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

เศรษฐกิจ หมายถึง การประกอบกิจกรรมทั่วไปของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการ กิน การอยู่ของมนุษย์ซึ่งรวมไปถึงกิจกรรมทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการผลิต การจ าแนกแจกจ่าย และ การบริโภค

ราชบัณฑิตสถาน ได้ให้ความหมายของการพัฒนาคือ ความเจริญ ทำให้เจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น[137]

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต) ได้ให้ความหมายของการพัฒนามาจากคำบาลีว่า วัฒนะ แปลว่า เจริญ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ การพัฒนาคน เรียกว่า ภาวนา กับการพัฒนาสิ่งอื่นๆ ที่ไม่ใช่คน เช่น วัตถุและสิ่งแวดล้อมต่างๆ[138]

---

[137] ราชบัณฑิตสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546), หน้า 779.

[138] พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต), **ทางสายกลางของการศึกษาไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 2, (กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527), หน้า 16 – 18.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต)ได้เขียนหนังสือเรื่อง การพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งมี เนื้อหากล่าวถึงหลักการพัฒนาในทางพระพุทธศาสนาและหลักเศรษฐศาสตร์แนวพุทธที่จะน ามา เป็นหลักในการพัฒนาในด้านต่างๆของการพัฒนามนุษย์ทั้งทางจิตใจ ร่างกาย ตลอดจนการพัฒนา ทางด้านเศรษฐกิจและสังคมเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนของมนุษย์และสิ่งแวดล้อม[139]

อภิชัย พันธเสน และคณะ ได้เขียนหนังสือเพื่อใช้เป็นต าราเรียน ในวิชา พุทธเศรษฐศาสตร์คณะเศรษฐศาสตร์มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี เรื่องพุทธเศรษฐศาสตร์ ฉบับนิสิตนักศึกษาและประชาชน มีใจความอธิบายความหมายและการประกอบกิจกรรมทาง เศรษฐกิจของพุทธเศรษฐศาสตร์ตลอดจนได้รวบรวมพุทธธรรมที่เกี่ยวข้องกับเศรษฐศาสตร์เพื่อให้ ได้นำมาประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้พุทธเศรษฐศาสตร์ได้เป็นวิชาที่จะสามารถช่วยเหลือให้มนุษย์มี เศรษฐกิจที่ดีในอันที่จะเป็นปัจจัยเกื้อหนุนให้สามารถพัฒนาศักยภาพของตนในอันที่จะสร้างสรรค์ สังคมและวัฒนธรรมที่ดีงามได้[140]

2.7.3 หลักการสำคัญการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

การสร้างชุมชนต้นแบบของการเรียนรู้เพื่อให้กลุ่มคนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการเรียนรู้เพื่อให้เกิดทักษะและกระบวนการคิด เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ให้เกิดนวัตกรรมใหม่ๆ โดยที่ชุมชนต้องมีส่วนร่วมและเน้นความต้องการของชุมชนเอง ซึ่งจะต้องมีการศึกษา ข้อมูลพื้นฐานจัดลำดับความต้องการทำความเข้าใจกับสมาชิก กำหนดแผนดำเนินงาน ดำเนินการตามแผน และติดตามประเมินผลก่อนและหลังดำเนินการ เพื่อให้เกิดความ เข้มแข็งด้านเศรษฐกิจชุมชน มีการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมโดยไม่หยุดนิ่งรักษาและเพิ่มศักยภาพของภูมิปัญญาท้องถิ่น รักษาสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติตลอดจนสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการเชื่อมโยงความรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นพื้นที่สูงยังคงประสบปัญหาที่ต้องให้ความสำคัญต่อการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยสภาพปัญหาของพื้นที่สูง อาจจำแนกได้หลายลักษณะ ดังนี้[141]

---

[139] วรรณรักษ์ มิ่งมณีนาคิน, **เศรษฐศาสตร์เบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป**, พิมพ์ครั้งที่10, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553). หน้า 85.

[140] พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), **การพัฒนาที่ยั่งยืน**, พิมพ์ครั้งที่12, (กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ โกมลคีมทอง, 2552).

[141] รายงาน “**ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง**” (พ.ศ. 2555-2559), หน้า 2-4.

1. ประชากรบนพื้นที่สูงทั่วไปมีสภาพยากจน สาเหตุสำคัญเกิดจากเกษตรกรสร้างผลผลิตได้น้อย ต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตค่อนข้างต่ำและค่อนข้างผันผวน นอกจากนี้เกษตรกรยังมีช่องทางการตลาดน้อย และไม่มีโอกาสสร้างรายได้นอกภาคการเกษตรเท่าที่ควร

2. มีระบบการผลิตที่ใช้สารเคมีเกษตรอย่างไม่เหมาะสม ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีเกษตร เกิดการตกค้างทั้งในผลผลิตและในสิ่งแวดล้อมทั้งดินและน้ำ สาเหตุส่วนใหญ่เนื่องมาจากเกษตรกรบนพื้นที่สูงยังขาดความรู้และทักษะในการเพาะปลูกที่เหมาะสม ส่งผลกระทบต่อระบบทรัพยากรน้ำและผู้ที่อยู่อาศัยบนพื้นราบ

3. พื้นที่ทำกินเสื่อมโทรม โดยเฉพาะภาคเหนือเป็นพื้นที่ที่มีความลาดเทมาก ทำให้เกิดปัญหาการชะล้างพังทลายหน้าดิน โดยเฉพาะในระบบการทำการเกษตรแบบตัดและเผา ที่เปิดหน้าดินโล่งรับแรงปะทะกับเม็ดฝนโดยตรง และไม่มีระบบชะลอการไหลของน้ำฝน ที่ไหลบ่าไปตามความลาดชัน หน้าดินที่ถูกชะล้างไปทุกปีทำให้พื้นที่เกษตรเหลือแต่ดินชั้นล่าง ที่มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำและเป็นดินปนหิน

4. ปัญหาการบุกรุกเพื่อหาพื้นที่ทำกินใหม่ สาเหตุเกิดจากการที่ผลผลิตต่อพื้นที่ต่ำลง ข้าวและอาหารที่ผลิตได้ไม่เพียงพอต่อการบริโภค หรือผลผลิตที่ได้ไม่พอสำหรับขายเป็นรายได้เลี้ยงครอบครัว จึงต้องเพิ่มผลผลิตโดยเพิ่มพื้นที่ปลูก นอกจากนี้ยังเกิดจากการเพิ่มขึ้นของประชากรในครัวเรือน การอพยพเข้ามาของประชากรจากนอกประเทศและจากพื้นราบของประเทศไทย ทำให้เกิดการบุกรุกพื้นที่ป่าเพิ่มมากขึ้นเป็นลำดับ

5. ความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะระหว่างชุมชนบนพื้นที่ต้นน้ำและพื้นที่ท้ายน้ำ รวมถึงความขัดแย้งระหว่างรัฐกับชุมชน เนื่องจากต่างมีจุดยืนและมุมมองการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติต่างกัน ทั้งทรัพยากรดิน น้ำ และป่าไม้

6. ปัญหาด้านสังคมในอนาคต ชุมชนชาวเขาอาศัยอยู่อย่างกระจัดกระจาย และมีวัฒนธรรมเฉพาะ อาศัยกฎระเบียบชุมชน และความเชื่อทางศาสนาเป็นกรอบการดำรงชีวิต และการสร้างความสงบสุขในสังคม ลักษณะเช่นนี้ทำให้ชุมชนมีภูมิต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงน้อย ปัจจุบันสังคมของชุมชนชาวเขาเปิดสู่สังคมภายนอกมากขึ้น ทำให้มีความล่อแหลมต่อปัญหาต่างๆ ทั้งปัญหาเยาวชน การขาดจิตสำนึกต่อสังคม การแพร่ระบาดของยาเสพติด โรคเอดส์ รวมทั้งปัญหาด้านความมั่นคงตามแนวชายแดน ขณะเดียวกันเยาวชนบนพื้นที่สูงมีแนวโน้มที่จะอพยพไปประกอบอาชีพในเมืองมากขึ้น ทำให้ขาดแคลนแรงงานในชุมชน

การพัฒนาพื้นที่สูงที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจะต้องคำนึงและให้ความสำคัญในการกำหนดกลยุทธ์ในการพัฒนาหลายประการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการกำหนดนโยบายการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ รวมทั้งข้อกฎหมายที่เกี่ยวข้องในการกำหนดเขตที่ดิน ป่าไม้ และพื้นที่ทำกิน ที่ยัง

ไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและบริบทของภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงอย่างแท้จริง ทำให้เกิดปัญหาความขัดแย้งจากการปฏิบัติตามนโยบายและข้อกฎหมาย

2.7.4 องค์ประกอบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

การพัฒนาชุนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งที่จะช่วยลดช่องว่างทางสังคมและขจัดปัญหาความ ยากจนในชุมชนให้ลดน้อยลง ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐบาล เอกชน องค์กร ชุมชน นักวิชาการ และองค์กรธุรกิจ เพื่อขจัดปัญหาความยากจนให้หมดสิ้นไป การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นใน 5 ประเด็น คือ

1. การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง
2. การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต
3. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง
4. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ
5. การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสมัครสมานสามัคคีของ คนในชุมชนทั้ง 5 ประเด็นนี้ เพื่อเป็นหลักในการพัฒนาชุมชนให้คนในชุมชนเป็นคนดี รู้จักใช้ชีวิตอย่าง พอเพียง มีความขยันในการหาและรักษาทรัพย์ รวมทั้งเป็นสังคมที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ แบ่งปันความรู้ถ่ายทอด ขนบธรรมประเพณีศิลปวัฒนธรรม และให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่อกันเพื่อเป็นหลักในการดำเนินชีวิต[142]

2.7.5 กระบวนการการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานราก

การพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนฐานรากด้วยการสร้างกระบวนทัศน์ใหม่ของชุมชน ซึ่งมีกฎเกณฑ์แตกต่างจากการพัฒนากระแสหลัก ดังต่อไปนี้[143]

1. เน้นกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เพื่อสร้างฐานความรู้และองค์ความรู้ที่เป็นของตนเอง รวมไปถึงการวางแผนพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วมของสมาชิก โดยผู้นำ ผู้ทรงภูมิปัญญาในชุมชนเป็นแกนกลาง คุณลักษณะนี้เป็นจุดแข็งที่ชุมชนใช้สร้างความเป็นเอกภาพและศักยภาพของตน

---

[142] ทาริตา แตงเส็ง, ณัฐวิภา ทองรุ่ง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ, **ในวาสาร Journal of Modern Learning Development**, มหาวิยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม.ปีที่ 5, ฉบับที่ 4 (กรกฎาคม – สิงหาคม, 2563), หน้า 239.

[143] จิตพนธ์ ชุมเกต, **การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่าง ยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี**, คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากรงบประมาณ ปี 2560.

สามารถพัฒนาและรวบรวมความรู้ต่างๆ เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชนหรือจัดตั้งมหาวิทยาลัยชาวบ้าน อีกทั้งสามารถพัฒนาเทคโนโลยีที่เหมาะสมแก่ชุมชนได้

2. กระบวนการสร้างทุนชุมชน ทุนสังคม ที่มองครอบคลุมทั้งการสะสมเงินตราจากน้อยสู่ใหญ่ เพื่อสร้างกลุ่มออมทรัพย์ธนาคารชุมชน หรือธุรกิจชุมชน

3. กระบวนการศึกษาวิจัย ในกระบวนทัศน์ใหม่ควรเป็นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนา ได้แก่ แสวงหาความร่วมมือจากนักวิชาการ หรือสถาบันการศึกษา หรือหน่วยงานภายนอกชุมชน กับส่งเสริมให้ชุมชนหรือสถาบันในชุมชน (โรงเรียน ครูปัญญาชน ผู้นำชุมชน) ทำงานวิจัยเอง เพื่อนำผลที่ได้มาวางแผนพัฒนาชุมชนในขั้นตอนต่อไป

4. กระบวนการผสานความหลากหลาย จากปัจจัยที่เป็นคุณต่อการพัฒนา เป็นกระบวนทัศน์ ใหม่ที่ชุมชนเปิดรับเอาความรู้และความช่วยเหลือจากภายนอก โดยการเปิดเวทีแลกเปลี่ยนทัศนะ ระหว่างชุมชน ชุมชนกับหน่วยงานรัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน และร่วมมือกับหน่วยงานรัฐ องค์กร พัฒนาเอกชน หรือแหล่งเงินทุนต่างประเทศ โดยมีชุมชนเป็นผู้ตัดสินและวางแผนพัฒนาตนเองใน กระบวนการผสานความหลากหลายจากปัจจัย

5. กระบวนการสร้างเครือข่ายชุมชนจะนำไปสู่กระบวนทัศน์ใหม่ในการต่อยอดความรู้ในการ พัฒนาตนเองและเครือข่ายอยู่ตลอดเวลา นำไปสู่การยกระดับทุนที่เกิดจากการร่วมทุนกันระหว่างองค์กรชุมชนในการสร้างธุรกิจ อุตสาหกรรมชุมชน เช่น โรงสีชุมชน โรงงานขนมจีนชุมชน ฯลฯ การกำหนดตลาดเครือข่าย ทั้งในรูปแบบที่ซื้อขายสินค้าและแลกเปลี่ยนสินค้ากัน รวมไปถึงสถาบันการเงินของเครือข่าย และการวางแผนพัฒนาหรือยุทธศาสตร์การพัฒนาตนเองอย่างมีพลังเป็นแนวคิดธุรกิจกิจชุมชนและหลักคิดเศรษฐกิจชุมชน

ดังนั้น รัฐต้องจัดระบบเศรษฐกิจให้ประชาชนมีโอกาสได้รับประโยชน์จากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจไปพร้อมกันอย่างทั่วถึง เป็นธรรมและยั่งยืน สามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ขจัดการผูกขาดทางเศรษฐกิจที่ไม่เป็นธรรม และพัฒนาความสามารถในการแข่งขันทางเศรษฐกิจของประชาชนและประเทศ อันจะนำไปสู่การพัฒนาคนไทยตลอดทุกช่วงวัยตามแผนยุทธศาสตร์แห่งชาติ

2.8 แนวคิดทฤษฎีการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน

การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชน การสร้างมูลค่าเพิ่ม (value added) หมายถึง การนำทรัพยากรไปใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างมูลค่าได้สูงสุด มูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นได้เมื่อ

ผู้บริโภคพึงพอใจที่จะซื้อผลิตภัณฑ์ และยิ่งถ้าผลิตภัณฑ์มีคุณค่าทางด้านต่างๆ ต่อผู้บริโภคมากขึ้น ในการตอบสนองความคาดหวังในอนาคต ผู้บริโภคก็พร้อมที่จะใช้จ่ายเพื่อผลิตภัณฑ์นั้น[144]

การสรางมูลคาสินคาเกษตรและการสงเสริมวิสาหกิจชุมชนภายใตความรวมมือกันของทุกภาคสวน ตองอาศัยกระบวนการเรียนรูใหมรวมกันของสมาชิกในชุมชน ใหมีความเขมแข็ง มีศักยภาพในการแขงขัน สามารถพึ่งพาตนเองได นำไปสูการแกไขปญหาความยากจนไดอยางมีประสิทธิผล ลดความเหลื่อมล้ำ และความไมเสมอภาคตามเปาหมายการ พัฒนาของยุทธศาสตรชาติได แนวทางการยกระดับเศรษฐกิจ ฐานรากคือการสรางงาน สรางโอกาส สรางรายได บมเพาะเกษตรกรใหเปนผูประกอบการแปรรูปผลผลิตการเกษตร ใชเวลาวางใหเกิดประโยชนโดยใชวัตถุดิบที่ผลิตในทองถิ่นและภูมิปญญาทองถิ่นที่มีอยูใหเกิดมูลคาเพิ่มแกผลผลิต

มูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการ มาจากคุณค่าด้านประสบการณ์โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น ต้องสร้างจุดดีจุดเด่นที่แตกต่างที่มีความหมายต่อสังคมหรือผู้อื่น อันเป็นเรื่องใหม่ที่ดีงามด้านผลิตภัณฑ์หรือบริการไปสู่ ผู้บริโภค และมูลค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการมาจากคุณค่าด้านความคุ้มค่า โดยการพัฒนาผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น สิ่งสำคัญที่ผู้ผลิตต้องตระหนักถึงผู้บริโภค คือความคุ้มค่าในด้าน ราคา คุณภาพ มาตรฐาน ความปลอดภัย คุณค่าในการบริโภค[145]

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีวัตถุประสงค์มากมายและมีลักษณะครอบคลุมกว้างขวาง แต่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือ ต้องการผลิตภัณฑ์ใหม่ที่สร้างผลกำไร และเพื่อความอยู่รอดของบริษัท โดยทั่วไปสามารถรวบรวมความหมายของคำว่าผลิตภัณฑ์ใหม่ ออกเป็น 7 ประเภท ดังนี้[146]

1. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากการขยายสายการผลิต โดยใช้กระบวนการผลิตที่มีอยู่ (line extensions)

---

[144] Argandona, Antonio. (2011). **Stakeholder theory and valuecreation**(Working paper WP-922). Navara,Spain: IESE Business School, University of Navara. อ้างใน สมเกียรติ สกุลสุรเอกพงศ์, มลูค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการในกิจการเพื่อสังคม, 2560.

[145] สมเกียรติ สกุลสุรเอกพงศ์, มลูค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการในกิจการเพื่อสังคม, **ในวารสาร WMS Journal of Management Walailak University**. ปีที่ 5, ฉบับที่ .3 (กันยายน– ธันวาคม, 2560): หน้า 46-56.

[146] Fuller, G.W. (1 9 9 4) . **New Product Development from Concept to Marketplace**. CRCPress, Inc. USA: Boca Raton, Florida.อ้างใน สมเกียรติ สกุลสุรเอกพงศ์, มลูค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการในกิจการเพื่อสังคม, 2560.

2. การสร้างแนวคิดใหม่ในผลิตภัณฑ์เดิม (repositioned existing product) เป็นการปรับ ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่ในแง่ของการใช้งาน โดยไม่ได้เปลี่ยนแปลงคุณสมบัติหลัก ซึ่งบางครั้งเป็นไปตามข้อเสนอของผู้บริโภค

3. ผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิมแต่ปรับเปลี่ยนรูปแบบใหม่ (new form of existing products)

4. ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เกิดจากการปรับปรุงสูตรที่มีอยู่แล้ว (reformulation of existing products)

5. ผลิตภัณฑ์ใหม่ในบรรจุภัณฑ์ใหม่ (new packaging of existing products)

6. ผลิตภัณฑ์ที่เป็นนวัตกรรม (innovative products/ make changes in an existing product) เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อให้ได้ผลิตภัณฑ์แปลกใหม่ที่แตกต่างจากผลิตภัณฑ์ที่มีอยู่เดิม

7. ผลิตภัณฑ์ที่เกิดจากความคิดสร้างสรรค์ (creative product/ bring into existence, the rare, never before-seen product)

การเพิ่มมูลค่าให้กับสินค้าชุมชนนั้นมีหลายมิติที่เกี่ยวข้องและ สัมพันธ์กัน ไม่ว่าจะเป็นมิติด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น มิติ ด้านความเข้มแข็งของกลุ่มวิสาหกิจชุมชน และนโยบาย ภาครัฐด้านการส่งเสริมการค้าและการส่งออกสินค้าไปต่างประเทศ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจทุกระดับให้เติบโตอย่างยั่งยืนการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องกับองค์ความรู้ด้าน การผลิตและความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ การสร้างกิจกรรมสร้างสรรค์ความคิด เช่น 1. กิจกรรมพัฒนาผลผลิตเหลือใช้ทางการเกษตรและอุตสาหกรรมเพื่อแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์เชิงสร้างสรรค์สู่ตลาดสากล 2. กิจกรรมส่งเสริมการสร้างมูลค่าเพิ่มด้วยการจัดการระบบหีบห่อและการใช้บรรจุภัณฑ์ที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งแนวทางในการพัฒนาการสร้างมูลค่า เช่น 1) การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ 2) การขยายตลาดหรือการหากลุ่มเป้าหมายใหม่[147]

1) การพัฒนาต่อยอดผลิตภัณฑ์เดิมหรือการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ เป็นการสร้างมูลค่าที่เน้นตัวผลิตภัณฑ์ทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์เดิม หรือคิดค้นผลิตภัณฑ์ใหม่โดยอาศัยการวิจัยและพัฒนา ผลิตภัณฑ์ตัวอย่าง เช่น การสร้างเครื่องหมายการค้า การปรับเปลี่ยนรูปลักษณ์ผลิตภัณฑ์ การสร้างสรรค์บรรจุภัณฑ์ การสร้าง ผลิตภัณฑ์ใหม่ที่เป็นนวัตกรรม การสร้างผลิตภัณฑ์ทางเลือกสำหรับผู้บริโภคเฉพาะกลุ่ม หรือผลงานที่เน้นความเป็นเอกลักษณ์ เฉพาะถิ่น เช่น ผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product: OTOP) ข้าวหอมมะลิทุ่งกุลาร้องไห้จาก 5 จังหวัด ส้มโอขาวแตงกวาชัยนาท การพัฒนาลายผ้าทอท้องถิ่น

---

[147] คู่มือการพัฒนามูลค่าเพิ่ม (Value Creation Handbook), กรมพัฒนาธุรกิจการค้า.

2) การขยายตลาดหรือการหากลุ่มเป้าหมายใหม่ เป็นการสร้างมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์หรือการ บริการโดยมุ่งเน้นไปที่ตลาดหรือกลุ่มบริโภคที่เป็นเป้าหมาย เฉพาะ มีการคาดการณ์และบริหารความเสี่ยง ล่วงหน้าก่อน การขยายตลาดซึ่งต้องอาศัยข้อมูลจากการวิจัยตลาดและ พฤติกรรมของผู้บริโภคพร้อมกับการวิจัยและพัฒนา ผลิตภัณฑ์เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้บริโภคมากที่สุด ตัวอย่างผลิตภัณฑ์และการบริการ เช่น เกมประเภทต่างๆ การพัฒนาด้านการบริการแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศและเชิง อนุรักษ์ ผ้าอ้อมสำเร็จรูปสำหรับเด็กหรือผู้ใหญ่

การสร้างมูลคาและประยุกตใชนวัตกรรมเพื่อการรักษาและแปรรูปผลิตภัณฑทางการเกษตร ใหมีประสิทธิภาพการผลิตทั้งในเชิงปริมาณ คุณภาพ และความหลากหลายของผลผลิต จะชวยยกระดับคุณภาพชีวิตใหสามารถพึ่งตนเองได ดวยการเพิ่มรายไดและลดรายจาย ใหควบคูกับการรักษาภูมิปญญาทองถิ่นได

ทั้งนี้อาหารแปรรูปพื้นบานมีผลิตภัณฑหลากหลายตามวัตถุดิบที่มีอยูในทองถิ่นและตองอาศัยแรงงานคนในการผลิต ฉะนั้นการจางงานจึงขึ้นอยูกับปริมาณการผลิตตามความสามารถในการหาตลาดของกลุม อาหารแปรรูปพื้นบานเปนธุรกิจที่ตอเนื่องจากภาคเกษตรกรรม จึงตองอาศัยความรวมมือในการดำเนินงานรวมกับหนวยงานภาคีตางๆ ในการหนุนเสริมทุกกระบวนการตามกลไกความรวมมือในการพัฒนา เพื่อยกระดับผลิตภัณฑสูงกวางใหเปนรูปแบบที่สามารถขยายผลในพื้นที่อื่นๆ ตอไปได[148] ซึ่งผลิตภัณฑ์ที่พัฒนาขึ้นควรสื่อให้เห็นถึงผลิตภัณฑ์ที่เกิดมาจากภูมิปัญญาท้องถิ่น และสามารถเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ได้ ทำให้ผลิตภัณฑ์นั้นดูมีคุณค่า มีมาตรฐาน มีเอกลักษณ์โดดเด่น เน้นเรื่องราว วิถีการดำเนินชีวิตของชาวบ้านไทยมุสลิม และอนุรักษ์ สิ่งแวดล้อม ซึ่งจะทำให้เศรษฐกิจของคนในชุมชนแข็งแรงขึ้น นำรายได้ให้กับชาวบ้านมากยิ่งขึ้น สำหรับแนวทางการจัดการผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชนมุสลิม สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วน คือ[149]

1.การเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน ที่ประกอบด้วย การเรียนรู้ภูมิปัญญา การรวมกลุ่ม และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน

2. กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยพิจารณาถึงทุนของชุมชน การสำรวจตลาด

3. การจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน และระบบการเรียนรู้โดยมีภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นแกนกลาง

---

[148] **ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนด้วยเกษตรแปรรูป “เศรษฐกิจฐานราก” ทางเลือกใหม่ของประเทศไทย**, https://www.bangkokbanksme.com.. 2561.หน้า 3-6.

[149] จิตพนธ์ ชุมเกต, **การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี,** คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากร งบประมาณ ปี 2560**.**

นอกจากนี้การเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชนและความเข้มแข็งวิสาหกิจชุมชน มีอิทธิพลทางตรงต่อนโยบายส่งเสริมการค้าระหว่างประเทศ ด้วยการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับศาสตร์สมัยใหม่ ที่ส่งผลให้สินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนหลายประเภทมีมูลค่ามากขึ้น และการพัฒนาเศรษฐกิจไทยแลนด์ 4.0 เป็นแนวทางที่เกิดจากเศรษฐกิจฐานราก ซึ่งเริ่มต้นจากการสร้างองค์ความรู้ให้เกิดความมั่นคง และการต่อยอดความมั่นคงให้เป็นรายได้เพื่อให้นำไปสู่การพัฒนาวิถีชีวิตที่ยั่งยืน[150]

ดังนั้น การเพิ่มมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ชุมชน จึงต้องให้ชุมชนมมีการเรียนรู้ภูมิปัญญา การรวมกลุ่ม และการเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน ร่วมกั้นพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน โดยพิจารณาถึงทุนของชุมชน การสำรวจตลาด และการจัดการชุมชนเพื่อรองรับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน เป็นแกนกลางโดยให้มีกระบวนการสมัยใหม่ไปร่วมพัฒนาเช่น โลโก้ แพคเกจ เป็นต้น

2.9 แนวคิดและทฤษฎีตามพระราชดำริ

โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นจุดเริ่มต้นของความพยายาม ในการดำเนินการทุกวิถีทางเพื่อที่จะให้พสกนิกรมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงทรงมีพระราชปรารถนาในการเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยี่ยมราษฎรทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นป่าลึกหรือขุนเขาทุรกันดาร เพื่อสัมผัสชีวิตความเป็นอยู่และทราบถึงความเดือดร้อนตลอดจนความต้องการของราษฎร เพื่อช่วยเหลือและบรรเทาความทุกข์จากปัญหาต่าง ๆ

แนวทางและวัตถุประสงค์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่สำคัญ มีดังนี้ [151]

1) การแก้ไขปัญหาตามสภาพความเป็นจริงที่แตกต่างกัน การพัฒนาจะต้องเริ่มต้นจากสภาพความเป็นจริง ศึกษาว่าปัญหาของพื้นที่นั้นคืออะไร และเลือกใช้วิธีการแก้ไขปัญหาต่างๆ แปรเปลี่ยนไปตามสภาพื้นที่และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน

---

[150] วงศ์ธีรา สุวรรณิน, แนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชนบนรากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบในจังหวัดหนองคาย, **ในวารสาร BU ACADEMIC REVIEW**, ปีที่ 19, ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน, 2563), หน้า 110.

[151] มูลนิธิชัยพัฒนา. [ออนไลน์], แหล่งที่มา. http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html. [14 ต.ค 2566].

2) การแลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติและประชาชน การศึกษาค้นคว้าทดลอง วิจัยต่างๆ ที่ได้ผลแล้ว ควรจะนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงได้ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาจึงควรเป็นแหล่งผสมผสานวิชาการและการปฏิบัติเป็นแหล่งความรู้ของราษฎร เป็นแหล่งศึกษาทดลองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานและเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหาระหว่างคน 3 กลุ่ม คือ ราษฎร เจ้าหน้าที่ ซึ่งทหน้าที่พัฒนาส่งเสริมและนักวิชาการ

3) การพัฒนาแบบผสมผสาน ศูนย์ศึกษาการพัฒนาแต่ละแห่งเป็นแบบจำลองของพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาที่ควรจะเป็นในพื้นที่ลักษณะหนึ่ง ๆ นั้น จะสามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ได้โดยวิธีใดบ้าง มิใช่การพัฒนาเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง แต่พยายามใช้ความรู้หลายสาขาที่สุด โดยให้แต่ละสาขาเป็นประโยชน์เกื้อหนุนกับการพัฒนาสาขาอื่น ๆ ด้วย

4) การประสานงานระหว่างหน่วยราชการ แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาทุกแห่ง เน้นการประสานงาน การประสานแผน และการจัดการระหว่างกรม กอง และส่วนราชการต่าง ๆ ให้เกิดเป็นจริงขึ้น

5) เป็นศูนย์รวมในการให้บริการแก่ประชาชน เพื่อให้ได้รับความสะดวกและมีประสิทธิภาพในการนำความรู้ที่ได้รับไปใช้ประโยชน์สูงสุด ตลอดจนได้รับบริการจากทางราชการของส่วนราชการต่าง ๆ ทำให้ประชาชนสามารถดำเนินการได้รวดเร็วประหยัดค่าใช้จ่ายในการติดต่อราชการ เป็นการปฏิรูปมิติใหม่ของระบบบริหารราชการแผ่นดินในการบริการของทางราชการแบบใหม่ที่สิ้นสุดตรงจุดเดียว One Stop Service หรือ การบริการแบบเบ็ดเสร็จ

การทรงงานด้านการพัฒนานั้น ส่วนใหญ่จะเป็นปัญหาทางด้านการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของพสกนิกร การแก้ปัญหาด้านการจัดการน้ำ ปัญหาดิน สิ่งแวดล้อม การสร้างนวัตกรรมใหม่ การพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่ และสหกรณ์ และปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง โดยพระองค์ไม่ได้ทรงเน้นไปในด้านการพัฒนาจนสามารถสร้างรายได้ให้มีฐานะร่ำรวย แต่เป็นการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ เพื่อให้พสกนิกรมีการดำรงชีพที่เหมาะสม ส่วนหากจะสามารถสร้างฐานะให้ร่ำรวยขึ้นได้นั้น ก็ถือเป็นความสามารถของแต่ละบุคคลที่จะทำได้นั่นเอง

ศาสตร์พระราชาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน[152] มุ่งเน้นพัฒนาในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ

1. ฝายต้นน้ำลำธาร

2. ฝนหลวง

---

[152] สำนักกรรมาธิการ 1, รายงานความคืบหน้าของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา, สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. (2560), หน้า 72-152.

3. เขื่อน อ่างเก็บน้ำ

4. ฝาย เขื่อนทดน้ำ หรือ ประตูระบายน้ำ

5. แก้มลิง

6. เครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง)

7. ระบบระบายน้ำ เช่น คลองลัด คลองผันน้ำ

8. การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีทางธรรมชาติ

2) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน

2.1 การพัฒนาทรัพยากรดินตามศาสตร์พระราชา

1. พระราชดำริเกี่ยวกับ “เกษตรทฤษฎีใหม่”

2. พระราชดำริเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง”

3. พระราชดำริเกี่ยวกับ “แกล้งดิน”

4. พระราชดำริเกี่ยวกับ “การห่มดิน”

5. พระราชดำริเกี่ยวกับ “การปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ”

6. พระราชดำริเกี่ยวกับ “การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดิน”

7. พระราชดำริเกี่ยวกับ “การจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์”

2.2 การพัฒนาทรัพยากรดินในภาคเหนือ

1. การพัฒนาทรัพยากรดินภาคกลาง

2. การพัฒนาทรัพยากรดินภาคตะวันออก

3. การพัฒนาทรัพยากรดินภาคใต้

3) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. การสร้างความเข้าใจในสรรพสิ่ง

2. การเข้าถึงการจัดการอย่างแท้จริง

3. การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร

4. การจัดการมลพิษในสิ่งแวดล้อมโดยใช้อธรรมปราบอธรรม

5. การพัฒนาอย่างยั่งยืน

4) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรม

1. หญ้าแฝก

2. การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง)

3. การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสาหรับเครื่องยนต์ดีเซล

4. เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุดช้าแบบทุ่นลอย หรือที่รู้จักว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา”

5. เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ

6. การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ

7. ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย

8. อุปกรณ์ควบคุมการผลักดันของเหลว

9. การปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้เหมาะแก่การเพาะปลูก (โครงการแกล้งดิน)

10. ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ

11. ระบบโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์หรือที่เรียกว่า “อุทกพลวัต”

5) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่

1. เกษตรทฤษฎีใหม่ตามศาสตร์พระราชา

2. ศาสตร์พระราชาด้านการสหกรณ์

6) การดำเนินการศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

1. การศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) ให้ขับเคลื่อนต่อไปอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมใน 4 ภูมิภาค

2. การศึกษาดูงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในศูนย์หลักและศูนย์ย่อยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนโครงการพระราชดำริใน 4 ภูมิภาค และเพิ่มเติมอีกจำนวน 3 โครงการ

3. แนวทางในการสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริใน 4 ภูมิภาค

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีดังนี้[153]

1) ทฤษฎีแกล้งดินอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2) ทฤษฎีการป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝกพืชจากพระราชดำริเป็นกำแพงที่มีชีวิตในการอนุรักษ์และคืนธรรมชาติสู่แผ่นดิน

3) ทฤษฎีว่าด้วยการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศฝนหลวง

4) แนวคิดการพัฒนาทรัพยากรแหล่งน้ำในบรรยากาศ เครื่องดักหมอกเพื่อน้ำมาใช้ประโยชน์ทางการเกษตร

5) หลักการบำบัดน้ำเสียโดยการทำให้เจือจาง ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ทฤษฎีน้ำดีไล่น้ำเสียโดยใช้หลักการตามธรรมชาติแห่งแรงโน้มถ่วงของโลก

6) หลักการบำบัดน้ำเสียโดยการกรองน้ำเสียด้วยผักตบชวา ตามแนวทฤษฎีการพัฒนา

---

[153] สำนักงาน กปร., **แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว,** พิมพ์ครั้งที่ 5, (กรุงเทพมหานคร, 2560), หน้า 46.

อันเนื่องมาจากพระราชดำริบึงมักกะสัน

7) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสีย โดยใช้กระบวนการทางชีววิทยาผสมผสานกับเครื่องกล เติมอากาศแบบสระ เติมอากาศชีวภาพบำบัดตามแนวพระราชดำริบึงพระราม 9

8) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยการผสมผสานระหว่างพืชน้ำกับระบบการเติมอากาศณ บริเวณหนองสนม-หนองหาน

9) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียด้วยระบบบ่อบำบัดน้ำเสียและวัชพืชบำบัดณ แหลมผักเบี้ย

10) ทฤษฎีบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีการเติมอากาศ โดยใช้วิธีทำให้อากาศสามารถละลายลงไปในน้ำ เพื่อเร่งการเจริญเติบโตและการเพาะตัวอย่างรวดเร็วของแบคทีเรีย จนมีจำนวนมากพอที่จะทำลายสิ่งสกปรกในน้ำให้หมดสิ้นไปโดยเร็ว ตามแนวทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริกังหันน้ำชัยพัฒนา

11) ทฤษฎีการบำบัดน้ำเสียโดยกระบวนการทางฟิสิกส์เคมี ด้วยการทำให้ตกตะกอน ตามพระราชดำริสารเร่งตกตะกอน

12) ทฤษฎีการแก้ไขปัญหาน้ำท่วม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตามแนวทางการบริหารจัดการด้านน้ำท่วมล้น

13) ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

14) ทฤษฎีใหม่: การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

15) แนวคิดการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน เส้นทางเกลืออันเนื่องมาจากพระราชดำริตามหลักสังคมวิทยาการแพทย์

16) แนวคิดการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้นั้น มีอยู่กว้างขวางและหลากหลาย ครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาในหลายสาขา ไม่จำกัดเฉพาะในเรื่องของการเกษตรกรรม แต่ยังรวมถึงเรื่องของการบริหารจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคม และการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชนในทุกมิติ เพื่อความอยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืน

2.10 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

สุเทพ สารบรรณ ศึกษาเรื่องการศึกษาวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์จังหวัดพะเยา พบว่า วิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า มีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้คำปรึกษา สนทนา ตอบปญหาข้อของใจและ แสดงธรรมแกภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาและบุคคลทั่วไป ด้วยวิธีการต่างๆ หลักประโยชน์ หลักไตรสิกขาและหลักตระหนักถึง

ศักยภาพมนุษย์ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบและถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมในและยอมรับนับถือพระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางสวนที่มิได้หันมานับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่าท่านได้สร้างความเขาใจอันดีระหว่าง กลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวอย่างแหงการประกอบศาสนกิจ ดำเนินชีวิต และเผยแผ่ พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี[154]

พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก (ชิหมื่อแปร) ศึกษาเรื่องศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง : กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและพระธรรมจาริก มีกลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่ในช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง รูปแบบของการอบรมศีลธรรม ในวันสำคัญต่างๆ การออกเยี่ยมเยือนและการช่วยเหลือชาวบ้านด้วยปัจจัยสี่ การบรรยายธรรมเสียงตามสาย การบรรยายธรรมผ่านสถานีวิทยุ กิจกรรมธรรมสัญจรทำบุญสัญจร การทำวัตรสัญจร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีล ตลอดถึงการสอดแทรกพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์กะเหรี่ยง[155]

ประเสริฐ ชัยพิกุสิต ศึกษาเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการขยายงานด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในหมู่บ้านชาวเขา ทั้งในเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพจำเป็นต้องมีการสรรหาและฝึกอบรมแกนน าชาวพุทธที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านเพิ่มขึ้นให้ มากเท่าที่สามารถทำได้ ซึ่งจะเป็นตัวแทนของพระธรรมจาริก ได้เป็นอย่างดีและเป็นการแก้ปัญหาการขาดแคลนพระธรรมจาริกด้วย อย่างไรก็ตามการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกที่มีปณิธานเพื่อสงเคราะห์ชาวโลก เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มากนั้น วิธีการที่เหมาะสมที่สุดในปัจจุบัน คือ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในกิจกรรมการเผยแผ่ที่สำคัญ คือ การใช้สื่อเสียงตามสาย การสร้างและฝึกแกนนำชาวพุทธ การจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา และวันสำคัญของชาติ การสอนศีลธรรมในโรงเรียน การปฏิบัติตนตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการ จัดงาน

---

[154] สุเทพ สารบรรณ. “**การศึกษาวิธีการเผยแผพระพุทธศาสนาของพระสงฆจังหวัดพะเยา”, สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556), หน้า บทคัดย่อ.

[155] พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก (ชิหมื่อแปร), “**ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษาในอ าเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่**”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า บทคัดย่อ.

แสดงตนเป็นพุทธมามกะ ซึ่งคาดว่าจะมีชาวเขาหันมายอมรับนับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น และมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น[156]

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี) ศึกษาเรื่อง พระธรรมจาริก : กระบวนการและรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่าการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงนั้น พระธรรมจาริกจะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงไม่เหมือนกับการเผยแผ่โดยทั่วไป จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อเข้าถึงพื้นที่ เพื่อพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งด้านกายและใจ หลักธรรมที่พบว่า นำมาบูรณาการมากที่สุด คือ หลักสังคหวัตถุ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจ หรือสร้างมิตรไมตรีให้เกิดขึ้นก่อน เป็นการนำเข้าถึงพื้นที่ได้มากที่สุด ร่วมกับหลักพุทธธรรมอื่นเมื่อเข้าถึงจึงได้ใช้หลักการพัฒนาทั้งด้าน กายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา เพื่อให้บรรลุเป้าหมายคือประโยชน์ทั้งแก่ตน ในฐานะเป็นหน่วยหนึ่งของสังฆะ ประโยชน์ผู้อื่น คือราษฎรบนพื้นที่สูงในพื้นที่ต่างๆ และประโยชน์สาธารณะ คือองค์กรพระธรรมจาริก ประเทศชาติ พระพุทธศาสนา[157]

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์[158] แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วม โดยการบริหารจัดการขององค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนเพื่อแก้ไขความยากจนโดยการจัดทำแผนแม่บทของชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์หรือปรัชญาการแก้ไขปัญหาความยากจน 3 ประเด็น ได้แก่ 1. ลดรายจ่าย 2. เพิ่มรายได้ 3. สร้างโอกาส โดยประเด็นที่ถูกนำไปปฏิบัติก่อนคือ การเพิ่มรายได้โดยการสร้างกลุ่มขนมชะมุดและกลุ่มดินมีชีวิต ในส่วนของการลดรายจ่ายและสร้างโอกาส จะให้แต่ละครอบครัวไปกำหนดแผนปฏิบัติการเอง สำหรับโครงสร้างของการบริหารจัดการองค์การบริหารส่วนตำบลในการพัฒนาวิสาหกิจชุมชน มีบทบาทในการกระตุ้นและให้คำแนะนำ และผสมผสานกับบทบาทในการประสานงานกลุ่มอาชีพ ชุมชน และภาคประชาชน

---

[156] ประเสริฐ ชัยพิกุสิต, “**กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่**”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550).

[157] พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิาณเมธี), **พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์**, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562).

[158] ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์, แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์, **ในวารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์**. ปีที่ 7, ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2555), หน้า 37.

คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยมหิดล[159]ศึกษาการพัฒนาตัวชี้วัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำระดับครัวเรือนและชุมชนในพื้นที่ 8 จังหวัด พบว่าส่วนใหญ่แล้ววิถีชีวิตของเกษตรกรเรื่องที่ทำกินมักไม่มีกรรมสิทธิ์ในความเป็นเจ้าของในทางกฎหมาย มีพื้นที่อาศัยตั้งอยู่ในพื้นที่ชายแดนห่างไกลความเจริญ การประกอบอาชีพหลักขึ้นอยู่กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ ส่วนปรากฏการณ์ความเหลื่อมล้ำที่ปรากฏ ส่วนใหญ่แล้วเกิดขึ้นในพื้นที่เกษตรกรรม ที่มีการค้าขายผ่านพ่อค้าคนกลาง มีการขนส่งที่ต้องใช้เส้นทางการคมนาคมสายหลัก ผ่านพ่อค้าคนกลางที่มีอำนาจการต่อรองที่เหนือกว่าและกลุ่มคนที่มีสถานะเท่าเทียมกัน

พิมพงา เพ็งนาเรนทร์[160] สรุปไว้ว่าพื้นที่ที่มีปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้ำส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรมที่ห่างไกลความเจริญ ผู้ประสบปัญหาไม่มีโอกาสและทางเลือกในการประกอบอาชีพอื่น ปัจจัยสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาดังกล่าวล้วนเกิดขึ้นมาจากตัวเอง ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่ไม่เอื้ออำนวยในการประกอบอาชีพ และการถูกเอารัดเอาเปรียบจากบุคคลที่มีอำนาจเหนือกว่า นอกจากนี้ยังเริ่มได้รับผลกระทบจากความเจริญที่คืบคลานเข้ามาทีละเล็กทีละน้อย เข้ามาเปลี่ยนลักษณะนิสัย ชีวิตความเป็นอยู่ให้ฟุ้งเฟ้อ อันนำไปสู่ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้าในที่สุด การแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้าจึงควรเริ่มต้นจากตนเอง โดยอาจใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต แนวคิดดังกล่าวมุ่งเน้นให้บุคคลมีความพอประมาณ มีเหตุมีผล และมีภูมิคุ้มกัน มีสติในการคิดไตร่และตรองในการดำเนินชีวิตประจำวัน การพัฒนาด้านการแก้ปัญหาความความยากจนและความเหลื่อมล้ำในระดับภาพรวมของประเทศ สามารถสะท้อนด้วยตัวชี้วัดในด้านต่างๆ เพื่อแก้ปัญหาในระดับชุมชนและกลุ่มเป้าหมาย ภาพรวม ในการเปลี่ยนแปลงสถานะด้านความยากจนและช่องว่างในสังคมแนวทาง ซึ่งในการดำเนินการตัวชี้วัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำหลักเชิงบริบทพื้นที่ชนบท มีดังนี้ 1. การประพฤติทุจริต 2. การไม่ซื่อสัตย์ 3. คุณภาพการศึกษา 4. ที่อยู่อาศัย 5. การไม่มีอาชีพที่มั่นคง 6. การถูกผูกมัดในระบบการผลิตทางการเกษตร ส่วนตัวชี้วัดความยากจนและความเหลื่อมล้ำหลักเชิงบริบทพื้นที่ห่างไกลทุรกันดาร ได้แก่ 1. ที่ดินทำกิน 2. โครงสร้างพื้นฐาน 3. ระบบจัดการทรัพยากร 4. การขูดรีด เอารัดเอาเปรียบ

---

[159] คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยมหิดล**, โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลกระบวนการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้าในสังคม ภายใต้โครงการบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สู่การปฏิบัติ**, สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย. (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556), หน้า ฎ-ฏ.

[160] พิมพงา เพ็งนาเรนทร์, “การแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง”, **ในวารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี**. ปีที่ 9, ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม, 2558), หน้า 54, 123-125.

สมหมาย ปะติตังโข และคณะ[161] ศึกษาแบบบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนในชุมชน โดยใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ผลการศึกษาพบว่าประชาชน ชุมชน มีความรู้ความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง และมีการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยการลดรายจ่าย การประหยัดอดออม และการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า โดยเริ่มปฏิบัติจากตัวเองและครอบครัว ประกอบกับแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงด้านการดำเนินชีวิต โดยการลดการใช้จ่ายในครัวเรือน ลดปริมาณการซื้อจากภายนอก เน้นผลิตใช้ด้วยตนเอง และแนวทางในการประยุกต์ใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการประกอบอาชีพ คือ ผลิตและจำหน่ายสินค้าสำหรับใช้ในครัวเรือน ซึ่งรูปแบบการแก้ปัญหาความยากจนที่เหมาะสม ต้องเริ่มจากคนในชุมชนมีองค์ความรู้ มีแหล่งเรียนรู้ทางเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับการมีส่วนร่วมของชุมชน

สุริยะ หาญพิชัย และวราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง[162] สรุปไว้ว่าสภาพความยากจนสัมบูรณ์ของเกษตรกรไทยแม้มีแนวโน้มลดลงตามการพัฒนาเศรษฐกิจ แต่ก็พบว่าความยากจนสัมพันธ์หรือความเหลื่อมล้ำของรายได้กลับอยู่ในระดับที่รุนแรง โดยเฉพาะรายได้ของเกษตรกรไทยในภาคการเกษตรกับลูกจ้างในภาคอุตสาหกรรมมีรายได้เฉลี่ยเหลื่อมล้ำกันสูง แม้ว่าเกษตรกรในชนบทบางส่วนจะมิใช่คนยากจนตามเกณฑ์ แต่ก็ยังจัดอยู่ในกลุ่มคนผู้มีรายได้ต่ำ เนื่องจากปัญหาราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำและต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง จึงเป็นแรงกดดันที่ทำให้ความยากจน โดยเปรียบเทียบระหว่างเมืองกับชนบททวีความรุนแรงมากยิ่งขึ้น จนทำให้เกษตรกรในกลุ่มคนที่มีรายได้ต่ำ ยิ่งได้รับความเดือดร้อนทั้งทางเศรษฐกิจและสังคม อันเนื่องมาจากภาระค่าใช้จ่ายที่มีราคาเพิ่มสูงขึ้น แม้ว่าการมีรายได้สูงกว่าเส้นความยากจนตามเกณฑ์มาตรฐานและไม่ถือเป็นคนจนก็ตาม แต่จากการที่ความแตกต่างของรายได้ระหว่างประชากรกลุ่มที่รวยที่สุดและกลุ่มที่จนที่สุด มีความแตกต่างเหลื่อมล้ำกันมากขึ้น และรายจ่ายเพื่อการอุปโภคบริโภคที่เพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เป็นเหตุทำให้ความยากจนที่ลดลง แต่ไม่สามารถทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมในประเทศดีขึ้น การแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทยในชนบท จึงเป็นสิ่งที่ภาครัฐต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ต่อการพัฒนาปรับปรุงการให้บริการของรัฐเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน และการขจัดปัญหาการทุจริตคอรัปชั่นในระบบราชการให้หมดสิ้นไป

---

[161] สมหมาย ปะติตังโข และคณะ, การศึกษาแบบบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนในชุมชนโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านตราดตวน ตำบลชุมเห็ด อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์, **ในว า ร ส า ร วิ จั ย แ ล ะ พั ฒ น า**, มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ 10, ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน, 2558), หน้า 68.

[162] สุริยะ หาญพิชัย และวราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง, “ความยากจนของเกษตรกรไทยในชนบท”**, ในวารสารรัชต์ภาคย์.** ปีที่ 9, ฉบับที่ 18. (มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี, 2558), หน้า 102-118.

สุเทพ พันประสิทธิ์[163]ทำการวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนในประเทศไทย ยังพบข้อความรู้ที่ได้จากการวิจัยในรูปแบบการแก้ไขปัญหาความยากจน ซึ่งมีวิธีการดังนี้

1. การแก้ปัญหาความยากจนในระดับหมู่บ้าน โดยจะเน้นในกลุ่มคนที่มีรายได้น้อย โดยเริ่มในหมู่บ้านภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งในการแก้ปัญหานั้นควรจะมีการส่งเสริม ให้มีการกระจายรายได้ให้คนมีงานทำ มีการยกระดับฐานะคนระดับล่างให้สูงขึ้น

2. การแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรไทย โดยทางรัฐบาลจะต้องเข้าไปช่วยเหลือทางด้านผลผลิตของเกษตรกร เพื่อช่วยเหลือทางด้านราคาผลผลิตทางการเกษตร

3. การแก้ปัญหาความยากจนของครอบครัวและชนบท ซึ่งควรจะมีการส่งเสริมทางด้านการศึกษาของบุตร และควรจะมีการให้บริการทางด้านสาธารณสุขขั้นมูลฐาน เพื่อความเป็นอยู่ที่ดีของครอบครัวและประชากรในชนบท

4. การจัดตั้งกลุ่มกิจกรรมในระดับหมู่บ้าน เพื่อจะเป็นการแก้ปัญหาความยากจนในบางท้องที่ ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มกันและทำกิจกรรมร่วมกัน

5. การพัฒนาศักยภาพให้แก่ทรัพยากรมนุษย์ระดับล่าง โดยจะให้มีการส่งเสริมการศึกษาและมีการกระจายรายได้

ปรีชา ปาโนรัมย์ และคณะ[164] ศึกษาเรื่องการพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน กรณีศึกษาบ้านโคกใหญ่ หมู่ 9 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าหมู่บ้านมีระดับความยากจนเชิงรายได้ที่รุนแรงมาก มีการกระจายรายได้ที่ไม่เท่าเทียมกัน สาเหตุของความยากจนเรียงจากมากไปหาน้อยคือ (1) มีหนี้สินมาก (2) มีปัญหาด้านรายได้และรายจ่าย (3) ปัญหาด้านที่ดินทำกิน (4) ปัญหาด้านการศึกษา และ (5) ปัญหาสังคม ซึ่งรูปแบบที่ควรใช้เพื่อแก้ปัญหามี 3 ขั้น คือ (1) ขั้นแรกนั้นควรมีการจัดอบรมด้านวิชาชีพ การบริหารหนี้สิน และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (2) ขั้นที่สอง คือการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติจริงภายหลังจากที่ได้รับการฝึกอบรม และ (3) ขั้นที่สาม คือการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรของชาวบ้านที่ผลิตได้ การจัดตั้งธนาคารประชาชนเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการผลิต และควรปลูกจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้าน โดยการจัดทำป้ายรณรงค์ตรงทางเข้าหมู่บ้านในทุกจุด ซึ่งมีข้อความว่า “เมื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง รายได้หรือเงินเก็บจะเพิ่มขึ้น” หรือ “หมู่บ้านนี้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่าย” เป็นต้น

---

[163] สุเทพ พันประสิทธิ์, **การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจน**, คณะเศรษฐศาสตร์, 2543. [ออนไลน์], แหล่งที่มา. DPU Reserch Centerwww.dpu.ac.th/dpurc/research-107.

[164] ปรีชา ปาโนรัมย์ และคณะ**,** การพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน กรณีศึกษาบ้านโคกใหญ่ หมู่ 9 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์, **ในวารสารวิจัย มข.** , สิงหาคม. (มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2558), หน้า 724.

ชรินทร์มั่งคั่ง และคณะ ศึกษาเกี่ยวกับบริบทการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครู พบว่าการจัดกระบวนจัดการการเรียนรู้เชิงพื้นที่โดยสำรวจและรวบรวมข้อมูลหมู่บ้านเพื่อเป็นองค์ความรู้ในการจัดการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนก่อนวัยเรียน และผู้เรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน ผู้ไม่รู้หนังสือ การพัฒนาอาชีพให้กลุ่มผู้สนใจในชุมชน การพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้วิธีการประสานงานกับผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมประชุมกับชุมชน และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อให้คนชุมชนได้รับรู้การเปลี่ยนแปลงจากภายนอก ในส่วนการใช้องค์ความรู้เชิงพื้นที่ของครูที่นำองค์ความรู้ไปดำเนินการจนเกิดแนวปฏิบัติที่ดี ได้แก่ ชุมชนมีแผนพัฒนาแบบมีส่วนร่วม ชุมชนมีเครือข่ายการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พลเมืองมีจิตสำนึกท้องถิ่น ผลของการพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน คือ ชุมชนมีพลังเข้มแข็งในการอนุรักษ์ ประเพณี สืบทอดวัฒนธรรมชนเผ่า จัดตั้งกลุ่มสมุนไพรพื้นบ้านเพื่อการดูแลสุขภาพและ อนามัยของชุมชน มีกลุ่มพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น สร้างปฏิญญาและข้อบังคับของชุมชนเพื่อ อยู่ร่วมกันในชุมชนอย่างสันติสำหรับแนวทางการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่าง ยั่งยืนของครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนมี 5 องค์ประกอบ คือ (1) การอำนวยความสะดวก (2) การจัดทำแผนแผนชุมชนแบบมีส่วนร่วม (3) การเพิ่มคุณค่าทุนชุมชน(4) การสร้างนวัตกรรมชุดความรู้ และ(5) การถอดบทเรียน[165]

ผลจากการศึกษาแนวคิดทฤษฎี จึงกล่าวได้ว่าพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสามีหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาของควรปณิธานเพื่อสงเคราะห์ชาวโลกตามพุทธประสงค์ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่คนหมู่มากนั้น วิธีการที่เหมาะสมที่สุด คือ ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมกับบ้าน วัด โรงเรียนในการพัฒนาอาชีพให้กลุ่มผู้สนใจในชุมชน การพัฒนาทักษะชีวิต โดยใช้วิธีการประสานงานกับผู้นำชุมชน การสร้างเครือข่ายในท้องถิ่น การมีส่วนร่วมประชุมกับชุมชน และการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเพื่อให้คนชุมชนได้รับรู้การเปลี่ยนแปลงจากภายนอกทำให้คุณภาพชีวิตของประชาชนโดยรวมในประเทศดีขึ้น การแก้ปัญหาความยากจนของเกษตรกรบนพื้นที่สูง จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่ภาครัฐ นักวิจัยต้องให้ความสำคัญต่อการพัฒนาปรับปรุงการให้บริการของรัฐเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกันเข้าถึงทรัพยากรใช้สอยอย่างยั่งยืน แนวทางการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกต้องอาศัยปัจจัย 3 ด้าน ได้แก่ (1) การทำงานเปนทีม การให้อาศรมแต่ละแห่งสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างแกนนำชาวบ้านและและชาวบ่านในชุมชนรวมทั้งหนวยงานองคกรในชุมชน ให่ร่วมมือประสานงานกันเพื่อใหเกิดทีมงานที่เขม่แข็งสร้างบุคลากรให้สามารถทำงานรวมกันอยางมีสวนรวม (2) การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ แต่ละแห่งดำเนินการพัฒนา

---

[165] ชรินทร์มั่งคั่ง และคณะ, “การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา จังหวัดเชียงใหม่” **ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่**, ปีที่ 19, ฉบับที่ 1.

และเสริมทักษะ เทคนิคในการทำงานแกพระสงฆ์ ใหมีความรูความสามารถในการพัฒนาชุมชน คือให้มีความรู้เร่องหลักการ วิธีการ กระบวนการในการพัฒนา และสงเสริมให้การศึกษา สร้างแรงจูงใจ ฝกอบรมใหมีทักษะและประสบการณในการพัฒนา เพื่อใหพระธรรมจาริกมีคุณภาพสามารถทำงานได้อยางมีประสิทธิภาพในชุมชนบนพื้นที่สูง (3) การมีสวนรวม อาศรมแต่ละแห่งมีแนวทางในการทำงานในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมกับชุมชน มีเวทีรับฟังความคิดเห็นในการร่วมดำเนินการต่าง การร่วมรับผิดชอบ และการติดตามประเมินผลงาน มีการวางแผนเปนระดับพื้นที่และการวางกลยุทธในการพัฒนา ดังนั้น การพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจริงจึงต้องใช้กลยุทธ์ด้วยการส่งเสริมการเผยแผ่หลักพุทธธรรม ส่งเสริมการดำรงชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ส่งเสริมสุขอนามัยและสาธารณสุขขั้นพื้นฐาน รวมถึงการเข้าร่วมกับชุมชนแบบมีส่วนร่วมสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น เสริมสร้างศักยภาพชุมชน ให้มีส่วนร่วมในฟื้นฟูส่งเสริมอนุรักษ์วัฒนธรรม ประเพณีสิ่งแวดล้อมชุมชน และประสานความร่วมมือภาคีเครือข่ายให้องค์กรอื่นด้วยการการจัดกิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ของชาติและประจำเผ่า อันเป็นต้นทุนทางสังคมวัฒนธรรมที่สามารถแก้ไขความยากจนได้อนาคตอย่างยั่งยืน

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีเป้าหมายในการศึกษาวิจัย บริบท สภาพทั่วไป ปัญหาอุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูง หลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง เพื่อนำไปสู่แนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยมีขั้นตอนการวิจัยดังนี้

3.1 รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นแบบผสมผสาน (Mixed Methods) 2 ประเภท ทั้งเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) โดยเป็นกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง และกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก โดยใช้แนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย และมุ่งพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ และสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงด้วยการส่งเสริมการสร้างสัมมาอาชีพของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยมีขั้นการดำเนินการ ดังนี้

3.1.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

1) การสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นบนที่สูง จำนวน 4 ราย เพื่อทราบกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงในแต่ละด้าน คือ 1. ด้านการบริหารจัดการศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ 2. ด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ของ

หน่วยงานเทศบาลอำเภอ 3. ด้านการบริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง 4. ด้านการส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาพื้นที่สูง

2) สัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป/คน เพื่อทราบถึงกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ จำนวน 3 รูป/คน

3) การศึกษาบริบทชุมชนร่วมกับชาวบ้านเพื่อรับทราบปัญหาเชิงพื้นที่

4) สัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก สำหรับเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูง และเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ รวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง มีจำนวนผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 18 ราย ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรมชุมชนมากกว่า 4 ปี จำนวน 3 อาศรมๆ ละ 1 รูป รวมจำนวน 3 รูป

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ ปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย

กลุ่มที่ 3 ชาวบ้านในพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 4 ราย รวมจำนวน 12 ราย

5) ประมวลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นถึงกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

3.1.2 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research)

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ และสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมการสร้างสัมมาอาชีพของราษฎรบนพื้นที่สูง นำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

1) การอบรมให้ความรู้กลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง จำนวน 18 ราย โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมวิถีพุทธ เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” มีการใช้แบบประเมิน Pre-test และ Post-test เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม

2) การอบรมให้ความรู้ผ่านระบบ ZOOM เรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปสินค้าเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัตถุดิบในชุมชนและยกระดับสินค้าท้องถิ่น มีผู้เข้ารวมกิจกรรมจำนวน

22 รูป/คน จากตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน นิสิต และบุคคลทั่วไป มีการใช้แบบประเมินผลองค์ความรู้ด้วย Google Form

3) การประกวดการออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง ภายใต้สัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” จำนวน 1 แบบ

4) การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนบนพื้นที่สูงทั้ง 3 แห่ง ให้เป็นสินค้าต้นแบบตามบริบทชุมชน ภายใต้สัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” ชุมชนละ 1 แบบ มีผู้ประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ จำนวน 100 รูป/คน และมีผู้ประเมินความพึงพอใจการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากชุมชนทั้ง 3 แห่ง จำนวน 18 รูป/คน

5) การประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้ง 3 แบบ ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย

6) วิเคราะห์รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3.2 พื้นที่ในการศึกษาวิจัย

คณะผู้วิจัยได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยในชุมชนที่มีพระสงฆ์ประจำอยู่อาศรมมากกว่า 4 ปี จำนวน 3 อาศรม ประกอบด้วย

1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก

2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เป็นเจ้าสำนัก

3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก

ข้อมูลชุมชนทั้ง 3 แห่ง โดยสังเขป มีดังนี้

1. บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งที่ตั้งของอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ในชุมชนมีจำนวนประชากรประมาณ 700 คน เป็นชุมชนเกษตรกรรมมีอาชีพหลักคือการปลูกข้าวดอยและการทอผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายช่วงอายุ มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบลุ่มพื้นที่ส่วนใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ลายและพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบจึงเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสาย

โดยอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการภายใต้การกับกำดูแลโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่เดิมชุมชนบ้านดอกแดงส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่หันมานับถือพระพุทธศาสนา โดยการริเริ่มจากพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. ซึ่งเดิมมีภูมิลำเนาในชุมชนแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2537 ได้ร่วมกับชาวบ้านในการสร้างที่พักสงฆ์

จากการสำรวจบริบทชุมชนบ้านดอกแดงพบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อย ประมาณ 200 หลังคาเรือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการปลูกข้าวกล้องดอยเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก ยังมีการนับถือศาสนาคริสต์อีกส่วนหนึ่ง และยังมีการนับถือประเพณีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ แม้มีความที่แตกต่างกันด้านลัทธิความเชื่อ แต่ชาวบ้านชุมชนบ้านดอกแดงมีความสามัคคี และมีจิตใจเอื้อเฟื้อกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

2. บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ ซึ่งที่ตั้งของอาศรมพระบัณฑิตอาสาวัดห้วยบง แต่เดิมชุมชนเป็นหมู่บ้านปกาเกอะญอเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งในเขตขุนน้ำแม่แจ่ม มีชาวปกาเกอะญออาศัยอยู่กันนานประมาณ 160 ปี ในอดีตพื้นที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้และมีกอไม้ไผ่บงกอขนาดใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่าบ้านห้วยบง ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านเริ่มที่จะอพยพเข้ามาจากที่ต่างๆมากขึ้น ทำให้มีการบุกรุกป่าทั้งการสร้างบ้านเรือนและการประกอบอาชีพมากขึ้น ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยเริ่มเสื่อมโทรมลง เพราะมีจำนวนประชากรมากขึ้นที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า

โดยอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺโก) เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการภายใต้การกับกำดูแลโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปะกาเกอะญอตั้งแต่ปี 2566 ซึ่งมีสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

3. บ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ ซึ่งที่ตั้งของอาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ราษฎรในชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชาติพันธ์ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปกาเกอะญอ ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มีประชากร 21 หลังคาเรือน ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเมื่อราว 300 ปีก่อน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชันล้อมรอบ มีการทำนาแบบขั้นบันไดตามไหล่เขา มีการเพาะปลูกแบบยังชีพโดยไม่มีการปลูกพืชเศรษฐกิจ มีการทำไร่หมุนเวียนและเลี้ยงสัตว์เช่นแกะเพื่อนำมาทำผ้าทอขนแกะ และได้รับความนิยมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใกล้กับอุทยานแห่งชาติป่าสนวัดจันทร์

โดยอาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการ

ภายใต้การกับกำดูแลของศูนย์ประสานงานพระธรรมจาริกภาคเหนือ ณ วัดศรีโสดา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันภายในวัดมีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ให้ชาวบ้านได้นำสินค้าท้องถิ่นที่หลากหลาย มาจัดจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่นิยมมาศึกษาด้านวัฒนธรรมและนิเวศชุมชน

3.3 ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

การศึกษาครั้งนี้ ระยะทางมีความห่างไกลค่อนข้างมากจาก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ใช้ระยะเวลาการเดินทางประมาณ 3-4 ชม. คณะผู้วิจัยแบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญของการวิจัย ออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรมชุมชนมากกว่า 4 ปี จำนวน 3 อาศรมๆ ละ 1 รูป รวมจำนวน 3 รูป ดังนี้

1) พระมหาฐานันดร เขมปญโญ ,ดร. เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง

2) พระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง

3) พระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เจ้าสำนักอาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย ดังนี้

1. นาย ประเสริฐ มหาฐานันดรศักดิ์ บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

2. นาย วัชระ พิริยวรกุล บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

3. นาง นางนลินพร มวลจันทร์ บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

กลุ่มที่ 3 ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ที่มีความสนใจในการพัฒนาที่จะพัฒนาตนเองและเศรษฐกิจชุมชน การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจึงได้มีการประสานผู้นำชุมชนในการคัดเลือกชาวบ้านในพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 4 ราย รวมจำนวน 12 ราย ซึ่งมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาท ดังนี้

1. ชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

1. นาย กฤษฎา ครองชูเชิด	ค้าขาย/เกษตรกร
2. นาย ไพรัช โพธิแก้ว	ค้าขาย/เกษตรกร
3. นาง อรวรรณ สุมงคลลาภ	ค้าขาย/เกษตรกร
4. น.ส. พีรยา พิศาลวนาลัย	บัณฑิตจบใหม่

2. ชุมชนบ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

1. นาง กมลรัตน์ ภูมิรุ่งโรจน์	แกนนำวิสาหกิจชุมชน
2. นาง ณัฐมล พาชู	เกษตรกรและค้าขาย

3. น.ส. จิตธิดา ตานา ค้าขายสินค้าชุมชน

4. นาย วรายุทธ จุตตะสา ครูระดับมัธยมจากชมรมผ้าทอมือ

3. ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

1. ฉวีวรรณ กงมะลิ แกนนำวิสาหกิจชุมชน

2. นาง สุดารัตน์ เต็มสิริ ค้าขาย/ผ้าย้อมสีธรรมชาติ

3. นาง วัชรินทร์ คีรีชัยพฤกษ ท่องเที่ยวชุมชน

4. นาย ทองดี ธุรวร เกษตรกรไร่กาแฟ

กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นบนที่สูง จำนวน 4 ราย ดังนี้

1. พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑโฒ เลขาศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ วัดศรีโสดาพระอารามหลวง ด้านการบริหารจัดการศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ

2. นาย ธนวัฒน์ กันทะยวง รองนายกเทศบาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ของหน่วยงานเทศบาลอำเภอ

3. นาย สุชาติ แก้วก้อ เจ้าหน้าที่บริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง ด้านการบริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง

4. นส.ระพีพร เกตุแก้ว นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ด้านการส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาพื้นที่สูง

กลุ่มที่ 5 เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป/คน ดังนี้

1) พระครูวิมลญาณประยุต (บุญชู ปญฺญาปชฺโชโต), ดร. เจ้าอาวาสวัดร้องวัวแดง /เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร

2) พระครูวรวรรณวิวัฒน์ (นพบุรี มหาวณฺโณ), ดร. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล /เจ้าคณะตำบลโหล่งขอด เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 16

3) รศ. ดร.สัญญา สะสอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาจารย์ประจำ/นักวิจัยเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

รวมประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้น 25 รูป/คน

3.4 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยนี้ ประกอบด้วย

1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่

2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 4 ชุด

3) แบบประเมินผล การให้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

4) แบบประเมิณผลองค์ความรู้ เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

5) แบบประเมินผลความพึงพอใจต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

6) แบบประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

1. แบบสำรวจเชิงพื้นที่ รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อศึกษาสภาพของราษฎรบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร มีปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ในการดำเนินชีวิตอย่างไร มีความต้องการในการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนอย่างไรบ้าง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น อาชีพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก เช่น การให้ความสำคัญในการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของอาศรม พระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก การหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์กับการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 3 ข้อมูลสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อหนุนเสริมแนวทางในการสร้างสัมมาชีพ เช่น ประเภท/ชนิดของสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน การผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ปัจจัยหรือองค์ประกอบการขายสินค้า 4 ความต้องการในการพัฒนาและยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน

2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบ่งออกเป็น 4 ชุด คือ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ชุดที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นบนที่สูง จำนวน 4 รูป/คน ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ 2) ด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ของหน่วยงานเทศบาลอำเภอ 3) ด้านการบริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง 4) ด้านการส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาพื้นที่สูง บ้าง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการหรือกิจกรรมชุมชน กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน กลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ กระบวนส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนในชุมชน เช่น กิจกรรมชุมชน ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน การรวมกลุ่ม การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

ตอนที่ 2 การสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อเพื่อศึกษาหน้าที่หรือบทบาทและการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ในการพัฒนาชุมชนของด้วยการยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้มากขึ้น รวมถึงการเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ชุดที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลจากราษฎรบนพื้นที่สูง จากทั้ง 3 ชุมชนๆละ 6 รูป/คน รวมจำนวน 18 รูป/คน ใน 3 กลุ่ม คือ 1) พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรมชุมชนมากกว่า 4 ปี 2) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3) ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย มีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาท บ้าง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น อาชีพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ ในด้านการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน กระบวนการหรือกิจกรรมชุมชน กระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน กลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ กระบวนส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ด้าน ลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนในชุมชน เช่น กิจกรรมชุมชน ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน การรวมกลุ่ม การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้ การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อศึกษาหน้าที่หรือบทบาทและการมีส่วนร่วมของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ในการพัฒนาชุมชนด้วยการยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้ รวมถึงการเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ชุดที่ 3 เพื่อทราบถึงรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ จำนวน 3 รูป/คน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธอาจารย์ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป/คน แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เกี่ยวกับแนวคิดหรือทฤษฎีการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ บทบาทของพระสงฆ์สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง แนวทางในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธโดยความร่วมมือ

กับภาคีเครือข่าย จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง และลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ตอนที่ 2 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่หรือบทบาทของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้ การเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนอย่างไร เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน และหลักธรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก ชุดที่ 4 ด้านกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ จากทั้ง 3 ชุมชนๆละ 6 รูป/คน รวมจำนวน 18 รูป/คน ใน 3 กลุ่ม คือ 1) พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรมชุมชนมากกว่า 4 ปี 2) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3) ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย มีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาท บ้าง แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เช่น อาชีพ เพศ อายุ ระดับการศึกษา

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดหรือทฤษฎีในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ บทบาทของพระสงฆ์สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง แนวทางในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธโดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง และลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ตอนที่ 3 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เกี่ยวกับหน้าที่หรือบทบาทของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้ การเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนอย่างไร เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน และหลักธรรมในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

3) แบบประเมินผล การให้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นแบบประเมินก่อนและหลังการอบรมโดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมวิถีพุทธ เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม นำไปสู่การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วย

นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ทำการวัดผลความคิดเห็นและความเข้าใจในด้านต่างๆ คือ

1. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่านวัตกรรม
2. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าชุมชนวิถีพุทธม
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรม
4. ความสำคัญของผลิตภัณฑ์ชุมชนต่อการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน
5. ความสำคัญในการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอลมี
6. ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง
7. ความสำคัญการพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนกับต้นทุนทางวัฒนธรรม
8. ความสำคัญในการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน
9. บทบาทของพระสงฆ์ในการหนุนเสริมนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ
10. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูง

4) แบบประเมิณผลองค์ความรู้ เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เป็นแบบประเมินหลังการอบรมให้ความรู้ผ่านระบบ ZOOM โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัตถุดิบในชุมชนและยกระดับสินค้าท้องถิ่น ประเมิณผลองค์ความรู้ด้วย Google Form ตามหัวข้อดังนี้

1. ความรู้ในการตั้งชื่อแบรนด์/สโลแกน/คำขวัญของสินค้าชุมชน
2. ความรู้ในการแปรรูปสินค้าชุมชนหรือการพัฒนาคุณภาพสินค้า
3. ความรู้ในการออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์
4. ความรู้ในการหาช่องทางการจัดจำหน่าย/สถานที่ขายสินค้าชุมชน
5. ความรู้ในการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเครือข่ายสินค้าชุมชน
6. ความสำคัญในการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน
7. ความสำคัญในพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรม
8. ความสำคัญในผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน
9. ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง
10. ความสำคัญในการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอล

5) แบบประเมินผลความพึงพอใจต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ เป็นแบบประเมินการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ เพื่อยกระดับคุณภาพสินค้าชุมชน ดังนี้ 1. ตราสัญลักษณ์ 2. การกำหนดราคาสินค้า 3. ปริมาณสินค้า 4. ขนาดของสินค้า 5. การจัดหีบห่อสินค้า 6. ข้อมูลเรื่อง

เล่าชุมชน 7. การออกแบบสติ้กเกอร์ 8. การตั้งชื่อสินค้า 9. การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า 10. ภาพสินค้า มีผู้ประเมินความพึงพอใจการพัฒนาผลิตภัณฑ์ จากชุมชนทั้ง 3 แห่ง จำนวน 18 รูป/คน

6) แบบประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ เป็นแบบประเมินผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับกลุ่มตัวอย่างซึ่งเป็นผู้ที่สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้ในเชิงเศรษฐกิจ ดังนี้ 1. ตราสัญลักษณ์ 2. การกำหนดราคาสินค้า 3. ปริมาณสินค้า 4. ขนาดของสินค้า 5. การจัดหีบห่อสินค้า 6. ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน 7. การออกแบบสติ้กเกอร์ 8. การตั้งชื่อสินค้า 9. การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า 10. ภาพสินค้า มีผู้ประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์ จำนวน 100 รูป/คน

สำหรับการสร้างเครื่องมือการวิจัย ได้ดำเนินการดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ รายงานการวิจัย ชุดความรู้ เกี่ยวกับกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง และกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก โดยใช้แนวพระราชดำริเป็นกรอบการ นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักพระพุทธศาสนา

2. สร้างเครื่องมือการวิจัยโดยตรวจสอบความเที่ยงตรงเนื้อหาของเครื่องมือ และความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3. ออกแบบเครื่องมือการวิจัยที่ครอบคลุมและสอดคล้องกับประชากร/กลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เตรียมแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม รวมถึงการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ เช่น ตรวจสอบโดยผู้ทรงคุณวุฒิ

4. ตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย โดยผู้ทรงคุณวุฒิของสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

5. ยื่นขอพิจารณาใบอนุญาตจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ ที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

6. ทำการทดลองสัมภาษณ์กับบุคคลที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อปรับปรุงเครื่องมือให้มีความเหมาะสมตามข้อเสนอแนะ

7. เตรียมผู้เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการจัดประชุมผู้เก็บรวบรวมข้อมูล เพื่อทำความเข้าใจแนวคำถาม/แนวทางการสัมภาษณ์/แบบสอบถาม

8. วางแผนการลงสำรวจพื้นที่และเก็บรวบรวมข้อมูล

9. ติดต่อและขออนุญาตการเก็บรวบรวมข้อมูล

10. คัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญและพิทักษ์สิทธิกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3.5 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้แบ่งการศึกษาวิจัยเป็น 3 ระยะ ดังนี้

3.5.1 ขั้นเตรียมการ

ขั้นเตรียมการ มีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเกี่ยวกับกระบวนการศึกษาวิจัยที่มุ่งศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง เช่น ภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา ที่เป็นปัจจัยในปัญหาความยากจนที่สะสมและยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม โดยกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษา และการคัดเลือกชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกอยู่เกิน 4 ปี และกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก โดยใช้แนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก หน้าที่หรือบทบาทและการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การยกระดับสินค้าและการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เศรษฐกิจฐานราก จัดการประชุมวางแผนของคณะวิจัย

2. การขอหนังสือจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อแจ้งขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล

3. ประสานงานกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้ง 3 ชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐ และผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ รวมจำนวน 25 รูป/คน เพื่อทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและสำรวจข้อมูล

3.5.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสำรวจเชิงพื้นที่ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม กับชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกอาศัยในอาศรมเกิน 4 ปี ได้แก่ (1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ (2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ และ (3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ โดยจัดเตรียมความพร้อม ดังนี้

1. จัดเตรียมเครื่องมือที่ใช้ในการสัมภาษณ์

2. ติดต่อประสานงานผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เพื่อนัดหมายการขอสัมภาษณ์

3. นำส่งหนังสือขออนุญาตเก็บข้อมูล

4. เตรียมอุปกรณ์ลงพื้นที่ เช่น เครื่องบันทึกเสียง กล้องถ่ายรูป เตรียมสมุดจดบันทึก และอุปกรณ์ต่างๆ ให้พร้อมก่อนดำเนินการสัมภาษณ์

5. ศึกษาบริบทชุมชนโดยใช้แบบสำรวจเชิงพื้นที่เพื่อรวบรวมข้อมูลต่างๆ เช่น ภูมิสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น วิถีชีวิตชุมชน ความเชื่อ ประเพณี และวัฒนธรรม เพื่อเก็บข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา

6. สัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 25 รูป/คน เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ด้วยการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริกรอบการวิจัย การพัฒนาเชิงพื้นที่กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักพระพุทธศาสนา

7. กำหนดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้กลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมวิถีพุทธ เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” และประเมิน Pre-test และ Post-test เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม

8. กำหนดกิจกรรมการอบรมให้ความรู้ผ่านระบบ ZOOM เรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัตถุดิบในชุมชนและยกระดับสินค้าท้องถิ่น โดยประเมินผลองค์ความรู้ด้วย Google Form

9. ประกวดการออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง

10. พัฒนาสินค้าท้องถิ่นอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนบนพื้นที่สูงทั้ง 3 แห่ง ผ่านการประชุมออนไลน์กับตัวแทนชุมชนทั้ง 3 แห่ง ร่วมกับผู้ให้บริการรับออกแบบบันจุภัณฑ์ เพื่อให้สินค้าเป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบตามบริบทชุมชนมากที่สุด และร่วมกันจัดทำคิวอาร์โค๊ดสินค้าเพื่อบอกเล่าเรื่องเล่าชุมชนและที่มาของสินค้า ภายใต้สัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” ชุมชนละ 1 แบบ และประเมินความพึงพอใจผลิตภัณฑ์กับประเมินความพึงพอใจการพัฒนาผลิตภัณฑ์

11. จัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชน ทั้ง 3 แบบ ร่วมกับหน่วยงานภาคีเครือข่าย

3.5.3 การสรุปข้อมูล

การสรุปข้อมูล ใช้วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยการจำแนกข้อมูล การวิเคราะห์เนื้อหา และการสร้างข้อสรุปแบบอุปนัย (Analytic induction) ดังนี้

1. ประมวลผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์ถึงสภาพบริบทชุมชน เช่น สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค ความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง และ

2. กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เช่น สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้วยแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3. ประมวลผลข้อมูลจากการสัมภาษณ์จากผู้ให้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ แล้วนำมาวิเคราะห์สังเคราะห์ให้เห็นถึง รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

4. สรุปผลการดำเนินงานและการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาและสร้างรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

โดยมีขั้นตอน กิจกรรมการวิจัย และระยะเวลาในการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนการวิจัยและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย	เดือนที่ 1	เดือนที่ 3	เดือนที่ 5	เดือนที่ 7	เดือนที่ 9
ระยะที่ 1 ขั้นเตรียมการ	●				
ระยะที่ 2 การเก็บรวบรวมข้อมูล		●	●	●	
ระยะที่ 3 การสรุปข้อมูล					●

ตารางที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัยและระยะเวลาในการดำเนินการวิจัย

3.6 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากแบบสำรวจเชิงพื้นที่ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก จำนวน 4 ชุด โดยคณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์และเนื้อหา ดังนี้

1. วิเคราะห์สภาพบริบทชุมชน เช่น สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค ความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง และ

2. วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เช่น สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ด้วยแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย เพื่อเป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3. สรุปผลการดำเนินงานและการวิเคราะห์ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ เพื่อพัฒนาและสร้างรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

4. หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เช่น การยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน ในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้ รวมถึงการเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชน เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

5. แนวทางในการพัฒนารูปแบบและการสร้างการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3.7 การนำเสนอผลการศึกษาวิจัย

การนำเสนอข้อมูลจะอยู่ในลักษณะการนำเสนอข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยการพรรณนาความ (Descriptive Presentation) ให้ทราบถึงบริบทชุมชนบนพื้นที่สูงพร้อมภาพประกอบ และกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อหาแนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนที่เหมาะสมตามบริบทของชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธพร้อมภาพประกอบ และผลการประเมินกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยมีผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

1. บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง

2. บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

3. หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

4. รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยศึกษาจากพื้นที่วิจัย 3 ชุมชน คือ 1) บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ 3) บ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คณะผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูล เรียบเรียง และสังเคราะห์ผลงานวิจัย โดยนำเสนอตามลำดับวัตถุประสงค์ คือ 1) ศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง 3) ศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และ 4) เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาวิจัย มีดังนี้

4.1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง

จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจข้อมูลเชิงพื้นที่ครั้งนี้ คณะวิจัยได้รับรู้ถึงบริบทของชุมชน เช่น วิถีชีวิต ความเชื่อ ความศรัทธา วัฒนธรรม ประเพณี แนวคิด หลักการวิธีการทำงานกับชุมชนของพระสงฆ์ ที่สามารถนำพัฒนากระบวนการทำงานของพระสงฆ์ในพื้นที่อื่นๆได้ ด้วยสภาพการเดินทางด้วยรถสี่ล้อแดงและรถกระบะไปสู่พื้นที่วิจัยนั้น เต็มไปด้วยฝุ่นเกาะใช้เวลาเดินทางประมาณ 4 ชั่วโมงจากตัวเมือง จ.เชียงใหม่ ได้เห็นการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่ทำงานกับชุมชนบนดอยสูง ท่ามกลางวิถีชีวิตชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย ด้วยความมุ่งมั่น ทุ่มเท เสียสละ และความปรารถนาดี

ข้อมูลชุมชนจากพื้นที่อาศรมจำนวน 3 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอ และนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาบริบทชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ประชากร ภูมิสังคม ความเชื่อและศาสนา เศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายได้และหนี้สิน เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษาการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจน

ปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่สูง พบว่า ก่อน พ.ศ. 2512 พื้นที่สูงของประเทศไทย มีชาวเขาอาศัยอยู่กว่า 275,000 คน โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัดของภาคเหนือและภาคอีสาน สภาพพื้นที่สูงส่วนใหญ่รกันดารและอยู่ห่างไกลตามแนวชายแดนของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่มีสภาพยากจน เกษตรกรปลูกข้าวและข้าวโพดเป็นอาชีพซึ่งได้ผลตอบแทนต่ำและมีการปลูกฝิ่นในช่วงปลายฤดูฝนและเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูหนาว มีการตัดไม้ทำลายป้า โดยการเผาและทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยในช่วงฤดูแล้ง (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2562, หน้า 1) จากการสำรวจเชิงพื้นที่ทั้ง 3 แห่งเพื่อศึกษาบริบทชุมชน พบว่า ปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ชาวบ้านมีความต้องการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ เส้นทางสัญจร ระบบไฟฟ้า และการศึกษาเป็นต้น ทั้งนี้ชุมชนซึ่งส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมก็ยังคงมีปัญหาสะสมเชิงพื้นที่มานาน เช่น การใช้สารเคมีเกษตรไม่เหมาะสม เกิดการปนเปื้อนของสารเคมีเกษตรตกค้างทั้งในตัวเกษตรกร ผลผลิต และสิ่งแวดล้อม ยังคงมีการปลูกพืชเชิงเดี่ยว ทำให้รายได้ไม่ต่อเนื่องทั้งปีตามรอบการเก็บเกี่ยวผลผลิต และยังไม่มีการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตทางการเกษตร การขนส่งสินค้าการเกษตรมีความล่าช้าถ้าไม่มีรถยนต์ส่วนตัว เนื่องจากอยู่ในพื้นที่ห่างไกลจาก ทำให้ผลผลิตเกิดความเสียหายและขายได้ราคาต่ำ

จากการเก็บข้อมูลโดยการสำรวจเชิงพื้นที่มุ่งศึกษาสภาพบริบทชุมชนบนพื้นที่สูง ที่เป็นปัจจัยในสาเหตุแห่งความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และองค์ประกอบของบริบทชุมชนบนพื้นที่สูงที่จะช่วยหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจน คณะวิจัยได้ทราบถึงบริบทของชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ประชากร ภูมิสังคม ความเชื่อ ศาสนา เศรษฐกิจชุมชน วิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายได้และหนี้สิน ชุมชนส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอและนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาบริบทชุมชนเป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

4.1.1 สภาพทั่วไปของชุมชนบนพื้นที่สูง

1. ชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ เป็นที่ตั้งของอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ในชุมชนมีจำนวนประชากรประมาณ 700 คน เป็นชุมชนเกษตรกรรมมีอาชีพหลักคือการปลูกข้าวดอยและการทอผ้าฝ้าย ซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดมาหลายช่วงอายุ มีลักษณะภูมิประเทศ เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบลุ่มพื้นที่ส่วนใหญ่ ซึ่งตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ลายและพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ ซึ่งปัจจุบันพื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ มีสัตว์ป่านานาชนิดอาศัยอยู่ ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบจึงเป็นแหล่งกำเนิดของลำห้วยหลายสาย

โดยอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ มีพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการภายใต้การกับกำดูแลโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย แต่เดิมชุมชนบ้านดอกแดงส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ แต่ปัจจุบันส่วนใหญ่หันมานับถือพระพุทธศาสนา โดยการริเริ่มจากพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. ซึ่งเดิมมีภูมิลำเนาในชุมชนแห่งนี้ ในปี พ.ศ. 2537 ได้ร่วมกับชาวบ้านในการสร้างที่พักสงฆ์ จากการสำรวจบริบทชุมชนบ้านดอกแดงพบว่า เป็นหมู่บ้านที่มีจำนวนประชากรน้อยประมาณ 200 หลังคาเรือน ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก มีการปลูกข้าวกล้องดอยเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนมาก ยังมีการนับถือศาสนาคริสต์อีกส่วนหนึ่ง และยังมีการนับถือประเพณีเลี้ยงผีบรรพบุรุษ แม้มีความที่แตกต่างกันด้านลัทธิความเชื่อ แต่ชาวบ้านชุมชนบ้านดอกแดงมีความสามัคคีและมีจิตใจเอื้อเฟื้อกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

1) ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ที่ศึกษา บ้านดอกแดงก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2479 โดยแยกตัวออกมาจากหมู่บ้านแม่อมลอง ประชากรส่วนใหญ่เป็นเผ่ากระเหรี่ยง หรือเรียกว่าชาวปกาเกอะญอ ตั้งอยู่หมู่ที่ 10 ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2479 มีประเพณีประจำเผ่าที่สืบต่อกันมารุ่นต่อรุ่นโดยผู้นำพิธีกรรม ซึ่งได้รับความเคารพอย่างสูงสุดในชุมชนให้เกียรติถือเป็นผู้ที่ทำพิธีจะขาดเสียไม่ได้ถึงยุคปัจจุบันยังทำอยู่

2) สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ เป็นพื้นที่ราบสลับกับที่ราบสูง มีลำห้วยหลายสายที่ใช้ในการทำเกษตรของหมู่บ้านที่มีลำห้วยไหลผ่าน แต่ในฤดูแล้งน้ำในลำห้วยจะแห้งแล้งไม่เพียงพอกับการทำการเกษตร ตั้งอยู่ห่างจากตัวอำเภอฮอด ประมาณ 70 กม.อากาศหนาวเย็นตลอดปี มีป่าสน มีภูเขาสลับซับซ้อน และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม สภาพทั่วไปเป็นภูเขาสูงชัน สลับซับซ้อน ทอดยาวตามแนวเหนือ/ใต้ อยู่แนวเดียวกับเทือกเขาดอยอินทนนท์ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 400 ถึง 1,200 เมตร

(**1) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ** เป็นภูเขาสูงสลับกับพื้นที่ราบลุ่ม พื้นที่ส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติป่าขุนแม่ลายและพื้นที่อุทยานแห่งชาติแม่โถ ระหว่างเดือนพฤษภาคม-กันยายน และฤดูหนาว ระหว่างเดือนตุลาคม-กุมภาพันธ์ ซึ่งเป็นฤดูที่เหมาะสำหรับการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสบรรยากาศความหนาวเย็นอยู่ที่ประมาณ 15 องศาเซลเซียล ส่วนในฤดูร้อนอุณหภูมิอยู่ที่ประมาณ 35 องศาเซลเซียล ทำให้อุณหภูมิในพื้นที่เฉลี่ยอยู่ที่ 25 องศาเซลเซียล

(2) พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าผสมผลัดใบหรือป่าเบญจพรรณ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีสัตว์ป่าบางชนิดอาศัยอยู่ แต่ยังพบการแผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น เพื่อทำการเกษตรและการสร้างที่อยู่อาศัย

(3) แหล่งน้ำและระบบสาธารณูปโภค ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบลักษณะภูมิศาสตร์ของหมู่บ้านเป็นสันเขา จึงเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสายและมีลำธารไหลผ่าน

กลางหมู่บ้าน มีลำห้วยแม่น้ำอมลองเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ภายในหมู่บ้าน และมีระบบน้ำประปาใช้สอยในครัวเรือนและภาคการเกษตร

(4) การคมนาคมและการสื่อสาร ชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ อยู่ระหว่างเส้นทางระหว่างเชียงใหม่-ฮอด หรือ ตอยเต่า-ฮอด และเส้นทางจากฮอด-แม่สะเรียง เส้นทางข่อนข้างคดเคี้ยวและลาดชันมาก การสัญจรเดินทางค่อนข้างยากลำบาก ซึ่งจากตัวเมือง อ.ฮอดไปบ้านดอกแดงประมาณ 40 กิโลเมตร เส้นทางจากถนนทางหลวงไปยังถนนชุมชนบ้านดอกแดง บางช่วงเป็นเส้นทางลาดยางด้วยปูนซิเมนเป็น แต่ส่วนใหญ่ยังเป็นถนนลูกรังและมีช่วงแคบติดสันเขา ต้องใช้ความระวังในการขับขี่ ยิ่งในช่วงฤดูฝนนั้นการขนส่งหรือการเดินทางมีความลำบากและอันตรายมาก ไม่มีไฟฟ้าส่องสว่างตามช่วงถนน

3) สภาพทางประชากร ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกาเกะยอ ในหมู่บ้านมีจำนวนประชากรน้อย ประมาณ 200 หลังคาเรือน มีจำนวนประชากรประมาณ 700 คน

4) สภาพทางสังคม

(1) ด้านศาสนา ในด้านการนับถือศาสนาและลัทธิความเชื่อนั้น ในอดีตชาวบ้านดอกแดงส่วนใหญ่นับถือผีบรรพบุรุษ ปัจจุบันส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา และศาสนาคริสต์อีกบางส่วน และยังมีการนับถือประเพณีเลี้ยงผีบรรพบุรุษด้านเดิม ชาวบ้านส่วนใหญ่ที่หันมานับถือพระพุทธศาสนา เกิดจากการริ่เริ่มจากพระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ, ดร. เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง เดิมมีภูมิลำเนาในชุมชนแห่งนี้ ต่อมาในปี พ.ศ. 2537 ชาวบ้านได้ช่วยกันสร้างที่พักสงฆ์จากบริเวณเดิมที่เคยจัดเตรียมไว้เป็นสถานที่รองรับการเสด็จพระราชดำเนินของสมเด็จพระบรมราชินีนาถในรัชกาลที่ 9 มีพื้นที่ประมาณ 2 ไร่ และต่อมากำหนดเขตโดยรอบเป็นพื้นที่พักสงฆ์ในปัจจุบันมีเนื้อที่ประมาณ 60 ไร่

(2) ด้านการศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนประถมศึกษาจนถึงชั้นปีที่ 6 มีนักเรียน จำนวน 53 คน ครู จำนวน 7 คน

ภาพที่ 4.1 โรงเรียนดอกแดง

(3) วิถีชุมชน สภาพบ้านเรือนส่วนใหญ่เป็นบ้านไม้ที่ทำจากวัสดุธรรมชาติ เช่น ไม้, ไม้ไผ่ ไม่ค่อยพบบ้านเรือนที่ทำจากอิฐหินปูน มีอาคารบ้านเรือนร้างที่ไม่ได้ใช้งานซึ่งสามารถบูรณะซ่อมแซมเพื่อนำมาใช้เป็นตลาดชุมชนได้ ด้วยสภาพอากาศมีอากาศชุ่มเย็นตลอดปี จึงเหมาะแก่การปลูกพืชที่เหมาะกับสภาพอากาศที่สามารถต่อยอดนำไปขายเป็นสินค้าได้ ตัวอย่าง กาแฟ, ลำไย, ลิ้นจี่, สตอเบอรี่, ผักเมืองหนาว, ส้ม และอื่นๆ หากมีการพัฒนาสินค้าจะสามารถสร้างรายได้ในชุมชนได้ แม้ชุมชนมีความที่แตกต่างกันบ้าง แต่ชาวบ้านชุมชนบ้านดอกแดงก็ยังมีความสามัคคีและยังมีจิตใจเอื้อเฟื้อกันและกันอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขและสันติภาพ มีการแสดงออกในการช่วยเหลือซึ่งกันและกันในการเอาแรงกัน เช่น วันนี้ฉันไปช่วยคุณ วันหน้าคุณมาช่วยฉัน จะไม่ค่อยมีการว่าจ้างบุคคลหรือแรงงานในการทำงาน

5) สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

(1) ด้านการเกษตร เนื่องจากลักษณะของดินเป็นดินร่วนและดินร่วนปนทราย ซึ่งเหมาะแก่การเพาะปลูก ทำให้ราษฎรตำบลบ่อสลีประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ จากสภาพดินที่เหมาะสมแก่การปลูกทำให้เกษตรกรได้ผลผลิตที่ดี มีโรงเรือนแปลงเกษตรสาธิตของศูนย์พัฒนาโครงการหลวง แต่ชุมชนมีพืชพันธ์พื้นบ้านหลายอย่างที่สามารถพัฒนาเป็นสินค้าชุมชนได้ มีวัตถุดิบหลายอย่างที่สามารถแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ส่งขายได้ เช่น มะขามป้อม, มะหลอด, อ้อย, ไม้ไผ่, ถั่วดำ, ถั่วแดง ข้าวดอย, ผ้าทอชนเผ่า, มะเขือเทศ, ข้าวโพด ซึ่งมีการเพราะปลูกตามครัวเรือนและปลูกเป็นอาชีพหลัก ในการทำไร่ทำสวนสวนมากจะปลูกเฉพาะกินเองภายในครอบครัว การปลูกเพื่อค้าขายมีข้าว, ข้าวโพด ,ผักชี และผักต่างๆ เช่นเพาะปลูกมะเขือเทศ มีรายได้ถึงปีละประมาณ 50,000-80,000 บาทต่อปี ด้วยสภาพอากาศเย็นสบายเกือบตลอดทั้งปี จึงทำให้พืชผักงอกงามได้ผลผลิตดี การเดินทางสัญจรมีความสะดวกยกเว้นในฤดูฝน และมีพ่อค้ามารับซื้อสินค้าทางการเกษตรถึงพื้นที่ แต่พบว่ามีเกษตรกรบางส่วนยังคงใช้เคมีเกษตรในการเพาะปลูก

ภาพที่ 4.2 ผลิตผลทางการเกษตร

ชาวบ้านส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำไร่-ทำนา มีอาชีพเสริมก็คือค้าขาย เลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย และนอกจากข้าวดอยและข้าวกล้อง ซึ่งเป็นสินค้าที่โดดเด่นของชุมชน ที่ได้รับการส่งเสริมจากโครงการ U2T มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยในปีงบประมาณ 2565 และมีสินค้าชุมชน เช่น ผ้าทอเสื้อกะหรี่ยง มีต้นทุนการผลิตประมาณ 101-150 บาท ราคาขาย 250-350 บาท ไม้กวาด มีต้นทุนการผลิตประมาณ 20 บาทราคาขาย 35 บาท สินค้าบางส่วนมีช่องทางการจำหน่ายในตลาด ร้านค้าชุมชน แต่ยังไม่มีวิสาหกิจชุมชน และแพลตฟอร์มออนไลน์ เช่น ลาซาด้า หรือ ช้อปปี้

ภาพที่ 4.3 การปลูกข้าวดอยดอกแดง

รายได้จากการทำเกษตรกรรม

1. กะหล่ำปลีที่มีพื้นที่ปลูก 1 ไร่ มีต้นทุน 40,000 บาท ผลผลิตที่ได้มา 60,000 บาท มีค่าแรงในการปลูกต่อวัน 6,000 บาทบวกค่าแรงเก็บเกี่ยวต่อวัน 5,000 บาทและค่าขนส่ง 4,000 บาท เหลือกำไรที่ได้ประมาณ 30,000 บาทต่อปี

2. มะเขือเทศมีพื้นที่ปลูก 1ไร่ มีต้นทุน 40,000 บาท ครั้งหนึ่งปลูกได้ 1-3 ครั้ง บวกค่าแรงในการปลูกต่อวัน 1,500 บาท และค่าแรงเก็บเกี่ยวต่อวัน2,100 บาท รวมค่าขนส่ง 6,000 บาท เหลือกำไรประมาณ 30,000 บาทต่อรอบการเพาะปลูก

3. ถั่วดำ-ถั่วแดง ในพื้นที่ปลูก 1ไร่ มีต้นทุน 1,500 บาท (เมล็ด) /3 ถัง บวกค่าแรงในการปลูก 1,500 บาท รวมค่าแรงเก็บเกี่ยว3,000 บาท และค่าขนส่ง 1,000 บาท เหลือกำไรประมาณ 30,000 บาทต่อรอบการเพาะปลูก แต่มีความไม่แน่นอนด้านสภาพภูมิอากาศและปริมาณน้ำฝนในแต่ละปีที่อาจมีการเปลี่ยนแปลงตามธรรมชาติ ซึ่งส่งผลต่อรายได้ที่ไม่แน่นอนในแต่ละครอบครัว

การเพาะปลูกถั่วดำถั่วแดงและข้าวโพดกะหล่ำปลีมะเขือเทศ ถือเป็นอาชีพหลักของชุมชนในหมู่บ้านที่ทำเกษตรกรรม และยังมีโรงสีข้าวและโรงเก็บข้าวที่แต่ละบ้านที่ปลูกข้าวกินไว้กินเอง แต่ในบางปีผลผลิตเก็บเกี่ยวได้น้อยเนื่องจากสภาพฝนฟ้าอากาศ จึงไม่เพียงพอในการวางขายในตลาดชุมชนและภายนอกพื้นที่

(2) ด้านปศุสัตว์

การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะเลี้ยงตามธรรมชาติส่วนมาก เช่น หมู วัว เป็ด ไก่ วัว ควาย ส่วนมากจะพบเห็นการเลี้ยงหมูใต้ทุนบ้าน ชาวบ้านมีการสะสมมูลสัตว์เพื่อปุ๋ยคอก

(3) ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนบ้านดอกแดงมีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่พร้อมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พื้นที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยม เช่น ดอย 360 องศา อุทยานแห่งชาติแม่โถ สวนป่าสน

(**4) ด้านธุรกิจ** ร้านค้าและตลาดภายในชุมชนบ้านดอกแดงพบว่ามีไม่มาก มีเพียงประมาณ 2-3 ร้านที่เปิดให้บริการจำหน่ายสินค้าเบ็ดเตล็ด ร้านขายอาหารมีเพียง 1-2 ร้าน

6) สภาพทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(1) การแต่งกาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน โดยผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมใส่ชุดผ้าทอยาวคลุมเข่าสีขาว สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่นิยมสวมใส่ชุดตามยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ

(2) ภาษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาพื้นบ้าน แต่มีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาราชการในการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและสังคม

(3) การจักสาน ชุมชนมีวัตถุดิบต้นไผ่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจักสานไว้ใช้เอง เช่น ชะลอมใส่พืชผักผลไม้ แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดทักษะสู่เยาวชนเป็นเพียงการสืบสานต่อในครัวเรือน จึงยังไม่ได้มีการผลิตเพื่อการค้าหรือสร้างอาชีพ

ภาพที่ 4.4 ผลิตภัณฑ์ชุมชนงานจักสาน

(4) การรักษาอนามัยพื้นบ้าน ในชุมชนและละแวกใกล้เคียงยังไม่มีสถานพยาบาลของรัฐ ยามเจ็บไข้จึงต้องรักษาพยาบาลกันเองโดยหมอพื้นบ้านหรือ ที่เรียกว่าผู้นำทางจิตวิญญาณ คือ โดยใช้ภูมิปัญญาที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษและใช้สมุนไพรในการรักษาอาการเบื้องต้น หากอาการเจ็บป่วยรุนแรงมากก็จำเป็นต้องเดินทางไกลมายังตัวอำเภอฮอด ประมาณ 1 ชม.หรือมายังโรงพยาบาลสวนดอก อ.เมืองเชียงใหม่ ใช้เวลาเดินทางไปกลับกว่า 7-8 ชม.

(5) ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ข้าวกับวิถีชุมชนมีความสัมพันธ์กับความเชื่อชาวบ้านจะไม่นำข้าวไม่เอาออกนอกพื้นที่ชุมชน หากปีนั้นได้มีพิธีเลี้ยงผีด้วยควาย ซึ่งเป็นความเชื่อตามบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าประมาณ 3 ปี จะมีพิธีนี้ 1 ครั้ง ซึ่งจะอยู่ช่วงประเพณีมัดมือ “หิซอโค” แปลว่า (มัดมือขึ้นปีใหม่) “ลาคุปู” แปลว่า (มัดมือสิ้นปี) ของหมู่บ้าน พิธีกรรมคือวิถีชุมชนนี้บรรพบุรุษได้ยึดถือกันมาแล้ว ผู้ที่ลบหลู่ ทำอะไรๆ ก็มักจะติดๆ ขัดๆ เช่น ผลผลิตข้าวควรจะได้เยอะก็ได้ข้าวน้อย มีข้อห้ามสำคัญ คือ ครอบครัวที่มีหญิงตั้งครรภ์ ห้ามไปร่วมกินเลี้ยงในพิธีเลี้ยงผีของคนอื่นๆไม่ได้

ภาพที่ 4.5 วิถีข้าวกับพิธีกรรมชุมชน

การเก็บรักษาข้าวแบบพื้นเมืองท้องถิ่น คือทำเล้า (ฉางข้าว) ไว้ใกล้กับบ้านเรือนและมีการเก็บเฟืองข้าวเพื่อให้วัวควายกินในหน้าแล้ง ตามถนนหนทางและบริเวณบ้านเรือน

ข้าวบนดอยดอกแดงต้องผ่านกรรมวิธีหลายอย่าง ดังนี้

1) ต้องมีการเลี้ยงเจ้าที่ฝาย เพื่อขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่ทำให้มีน้ำดีในช่วงการทำนา

2) หลังจากทำนาปลูกข้าวเสร็จก็จะเลี้ยงเจ้าที่ที่ดูแลนาข้าว เพื่อให้ดูแลต้นข้าวและนาข้าวให้ดีและให้ได้ผลผลิตเยอะ

3) ตอนเก็บเกี่ยวผลผลิต จะมีพิธีเรียกขวัญข้าว

4) หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จมากลับมาที่บ้านใส่ในยุ้งฉาง จะทำพิธีขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเจ้าที่ที่รักษายุ้งฉาง เป็นอันเสร็จพิธีของการทำนา

5) ชุมชนยังคงอนุรักษ์พิธีลงแขกเกี่ยวข้าว หรือเรียกว่าการเอามื้อ คือการแลกแรงงานด้วยแรงงานแทนการจ้างงาน เป็นการลดต้นทุนและเสริมสร้างความสามัคคี ในระหว่างทำงานและการได้ทานข้างร่วมกันกลางวงใหญ่ เหมือนการสานสัมพันธ์กิจกรรมชุมชนเพราะทุกคนจะออกมาช่วยกันจนเสร็จงาน

2. ชุมชนบ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ เป็ฯที่ตั้งของอาศรมพระบัณฑิตอาสาวัดห้วยบง แต่เดิมชุมชนเป็นหมู่บ้านปกาเกอะญอเก่าแก่หมู่บ้านหนึ่งในเขตขุนน้ำแม่แจ่ม มีชาวปกาเกอะญออาศัยอยู่กันนานประมาณ 160 ปี ในอดีตพื้นที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้

และมีกอไม้ไผ่บงกอขนาดใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่าบ้านห้วยบง ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านเริ่มที่จะอพยพเข้ามาจากที่ต่างๆมากขึ้น ทำให้มีการบุกรุกป่าทั้งการสร้างบ้านเรือนและการประกอบอาชีพมากขึ้น ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยเริ่มเสื่อมโทรมลง เพราะมีจำนวนประชากรมากขึ้นที่เข้าไปใช้ประโยชน์จากป่า

โดยอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการภายใต้การกับกำดูแลโดยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปะกาเกอะญอตั้งแต่ปี 2566 ซึ่งมีสถาบันการศึกษาทั้งในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เข้ามาศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

1) ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ที่ศึกษา ชุมชนบ้านห้วยบงแต่เดิมเรียกว่าบ้านหนองเจ็ดหน่วย เนื่องจากมีลำห้วย 7 สายไหลผ่านพื้นที่ ซึ่งชุมชนตั้งอยู่ในต้นน้ำแม่แจ่ม เป็นหมู่บ้านปกาเกอะญอ ที่เก่าแก่มากแห่งหนึ่งในเขตขุนน้ำแม่แจ่ม หรือที่ชาวปกาเกอะญอ เรียกว่า มูเจะคี บริเวณพื้นที่เต็มไปด้วยป่าต้นสนจำนวนเป็นหลายพันไร่ มีคำขวัญว่า *"กัลยาณิวัฒนาสูงสง่า ป่าสนพันปี แหล่งวัฒนธรรมสามชนเผ่า พระธาตุเก่าล้ำค่า หกธาราแหล่งต้นน้ำ งามเลิศล้ำดินแดนในฝัน"* ชาวบ้าน ในอดีตพื้นที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ และมีกอไม้ไผ่บงกอขนาดใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน ชาวบ้านจึงตั้งชื่อว่าบ้านห้วยบง เริ่มมีการตั้งรกรากมากว่า 160 ปี ทำเลที่ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเหนือระดับทะเลประมาณ 800-1200 เมตรติดกับภูเขาเขตติดต่ออ.ปาย และอ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาติพันธ์ชาวปกาเกอะญอหรือกะเหรี่ยง

2) สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ

(**1) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ** ชุมชนอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 165 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 3-4 ชั่วโมง บนหนทางที่คดเคี้ยวตามสันเขาสูงชัน บ้านห้วยบงเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ท่ามกลางภูเขาเขียวในเขตป่าดิบเขาสลับป่าสน ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายและมีชีวิตพึ่งพาผูกพันกับผืนป่า พื้นที่เต็มไปด้วยเนินเขาสลับซับซ้อน อยู่สูงกว่าระดับทะเล 900-1,400 เมตร เป็นพื้นที่ราบสูง มีลำห้วย และทางน้ำขนาดเล็กหลายสาย ลักษณะพืชพรรณส่วนใหญ่เป็นป่าสน มีสภาพอากาศร้อนชื้นและหนาวเย็นในช่วงฤดูหนาว ประมาณ 15 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำที่สุด 3 องศาเซลเซียสและอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย 26 องศาเซลเซียส

(2) พื้นที่ป่าไม้ ในอดีตพื้นที่เต็มไปด้วยทรัพยากรป่าไม้ และมีกอไม้ไผ่บงกอขนาดใหญ่ตั้งอยู่ท่ามกลางชุมชน ต่อมาเมื่อมีชาวบ้านเริ่มที่จะอพยพเข้ามาจากที่ต่างๆมากขึ้น ทำให้มีการบุกรุกป่าทั้งการสร้างบ้านเรือนและการประกอบอาชีพมากขึ้น ป่าที่เคยอุดมสมบูรณ์ด้วยเริ่มเสื่อมโทรมลง เพราะมีจำนวนประชากรมากขึ้นที่มีความต้องการใช้ประโยชน์จากป่า

(3) แหล่งน้ำและระบบสาธารณูปโภค พื้นที่ชุมชนอยู่ใกล้ตัวเมือง ซึ่งเป็นที่ตั้งของโรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียรติและโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล

(**4) การคมนาคมและการสื่อสาร** การเดินทางมายังชุมชนสามารถใช้ 2 เส้นทาง คือ เชียงใหม่-ปาย-วัดจันทร์ และวัดจันทร์-สะเมิง เส้นทางแคบคดโค้งและมีความลาดชันมากทำให้การเดินทางค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงหน้าฝนบางเส้นทางไม่สามารถเดินทางได้ สำหรับการเดินทางด้วยรถโดยสารมีวันละ 2 รอบ ทั้งขาเข้าเมืองและออกเมือง ในตัวเมืองมีที่ทำการไปรษณีย์ไทยและขนส่งเอกชน คือเคอร์รี่และเฟลช

3) สภาพทางประชากร ชุมชนบ้านห้วยบงหรือเดิมเรียกว่าบ้านหนองเจ็ดหน่วย มีจำนวนประชากรประมาณ 1,000 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตร เช่น ทำไร่หมุนเวียน ค้าขาย ทอผ้า รับจ้างทั่วไป

4) สภาพทางสังคม

(1) ด้านศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณบรรพชน มีจำนวนหนึ่งที่นับถือคริสต์ศาสนา มีผู้นำศาสนาในแต่ละหมู่บ้านได้แก่ หยี่โข่ หรือ ความศรัทธาในท้องถิ่น มีพระธรรมจาริก และศิษยาภิบาลประจำท้องถิ่น เป็นต้น ชาวบ้านทั้งสองศาสนามีความกลมเกลียวและมีความสามัคคีกัน เมื่อชุมชนมีเทศกาลงานบุญทุกคนก็จะมาร่วมแรงร่วมใจช่วยงานกัน

ภาพที่ 4.6 เส้นทางไปยังชุมชนบ้านห้วยบง

(2) ด้านการศึกษา โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านห้วยบง คือ โรงเรียนมัธยมกัลยาณิวัฒนาเฉลิมพระเกียรติ เป็นประจำอำเภอกัลยาณิวัฒนา ซึ่งเปิดสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 มีนักเรียนประมาณ 220 คน ครูและบุคลากรทางการศึกษารวมประมาณ 20 คน มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอยู่ตั้งอยู่ใกล้กับอีกหมู่บ้านอีก ชาวบ้านส่วนใหญ่ได้รับการศึกษาต่ำกว่าระดับมัธยมปลาย เพราะ

ในอดีตชาวบ้านยังไม่ให้ความสนใจเรื่องการศึกษามากนัก ปัจจุบันเริ่มส่งลูกหลานเข้าเรียนต่อในระดับมหาวิทยาลัยมากขึ้น ชุมชนยังมีที่ตั้งของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง ซึ่งมีสถาบันการศึกษาและหน่วยงานหลายแห่งได้เข้ามาศึกษาดูงานและใช้เป็นพื้นที่วิจัย กลายเป็นแหล่งรวบรวม ถ่ายทอด และเรียนรู้หลากหลายด้าน ทั้งภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม สังคม และศาสนา โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ของชุมชน

ภาพที่ 4.7 ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง

(3) วิถีชุมชน ชุมชนบ้านห้วยบงมีขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม การแต่งกาย ภาษาพูดและภาษาเขียนเป็นตัวของตนเอง มีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย รักความสงบ มีสายสัมพันธ์แน่นแฟ้นในระบบเครือญาติ ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณมีบรรพชนจำนวนหนึ่งที่นับถือคริสต์ศาสนา และมีผู้นำศาสนาในแต่ละหมู่บ้านได้แก่ หยี่โข่ หรือ บุคคลผู้ได้รับความศรัทธาในชุมชน

วิถีชีวิตของชาวบ้านผูกพันกับวิถีข้าว พิธีกรรมต่างๆโดยเฉพาะในนาข้าวจึงมีเครื่องดนตรีประเภทเป่า เรียกว่า แกว ทำมาจากเขาสัตว์ งา หรือไม้ เช่น งาช้าง เขาควาย เขาวัว จะใช้เป่าขณะเดินทางไปทำงานตามท้องไร่ท้องนา ในฤดูเก็บเกี่ยวข้าวจะมีการเป่าเสียงดังเพื่อให้ทุกคนได้ยิน เพื่อบอกกล่าวว่าถึงเวลาเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ซึ่งชุมชนบ้านห้วยบงยังคงอนุรักษณ์เครื่องดนตรีชนิดนี้อยู่ภายในศูนย์การเรียนรู้ชุมชน

5) สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

(1) ด้านการเกษตร นอกจากการการประกอบอาชีพเกษตรเป็นหลัก ทั้งข้าวและพืชไร่ เช่น ถั่วลิสง ฟักทองญี่ปุ่น สาลี่ พลับ ท้อ อะโวคาโด้ ชาและกาแฟ ผลิตผลทางการเกษตรบางชนิดมีพ่อค้าคนกลางมารับซื้อถึงที่ โดยเฉพาะฝักทองญี่ปุ่นที่มีการเพาะปลูกจำนวนมาก ภายในวัดห้วยบงมีสวนกาแฟป่า ปลอดสารพิษเนื่องจากเติบโตตามธรรมชาติ ต้นกาแฟมีอายุกว่าร้อยปีอยู่หลังวัดห้วยบงกว่า 100 ไร่ เป็นสายพันธ์โรบัสต้าที่ได้รับความนิยมในตลาด ด้วยภูมิประเทศที่เหมาะสมต่อการเติบโตของกาแฟ ทำให้รสชาติดี กลิ่นหอมเข้ม ซึ่งในอดีตชาวบ้านนิยมปลูกเมี่ยง (ชา) แต่ให้ผลตอบแทนต่ำ

มาก จึงหันมาปลูกกาแฟกันมากขึ้นเพราะให้ผลตอบแทนที่ดีกว่า แต่ยังขาดการแปรรูปและส่งเสริมเป็นอาชีพ และการสนับสนุนด้านการแปรรูปและพัฒนาผลิตภัณฑ์ มีเพียงพ่อค้าคนกลางที่มารับซื้อผลผลิตไปแปรรูปและขายต่อ

ภาพที่ 4.8 กิจกรรมส่งเสริมการขายกาแฟในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่

(2) ด้านปศุสัตว์ ชาวบ้านยังมีการเลี้ยงสัตว์เช่นไก่พื้นเมืองและหมู

(3) ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนตั้งอยู่ไม่ไกลจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ สวนป่าหลวงบ้านวัดจันทร์ ตกห้วยฮ่อม จุดชมวิวพระธาตุจอมแจ้ง วิหารแว่นตา ณ วัดจันทร์ มีบริการโฮมเสตย์และที่พักอุทยานไว้บริการนักท่องเที่ยว

(4) ด้านธุรกิจ แกนนำชุมชนได้มีการรวมตัวก่อตั้งวิสาหกิจชุมชนกลุ่มแม่บ้านห้วยบงเพื่อเป็นศูนย์กลางรวบรวมสินค้าชุมชนเพื่อจำหน่ายในพื้นที่และนอกพื้นที่ ชุมชนมีการค้าขายที่เป็นจุดเด่น เช่น ผ้าทอมือ ทอเป็นชุดประจำท้องถิ่น ย่าม ผ้าคลุมไหล่ รับจ้าง เนื่องจากชุมชนใกล้แหล่งท่องเที่ยวที่สวยงาม จึงมีร้านค้าและร้านกาแฟเกิดขึ้นมากมาย จึงมีร้านค้าชุมชน เช่น ร้านกาแฟขนาดเล็ก ร้านขายอาหาร ของฝากและของที่ระลึก ปั้มน้ำมันหยอดเหรียญ ตลาดนัดขายสินค้าชุมชนและพืชผลทางการเกษตร

ภาพที่ 4.9 ซุ้มจำหน่ายสินค้าชุมชนในเทศกาลวันขึ้นปีใหม่

6) สภาพทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(1) การแต่งกาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน โดยผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมใส่ชุดผ้าทอยาวคลุมเข่าสีขาว สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่นิยมสวมใส่ชุดตามยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ

(2) ภาษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาพื้นบ้าน แต่มีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาราชการในการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและสังคม

(3) หัตถกรรมและงานฝีมือ มีการจักสานเพื่อใช้สอยและจำหน่าย ซึ่งชุมชนมีวัตถุดิบต้นไผ่เป็นจำนวนมาก ส่วนมากจะเป็นการแปรรูปไม้ไผ่เป็นแก้วน้ำหรือแจกัน ชะลอมไก่ แต่ที่โดดเด่นมากคือผ้าทอมือ เช่น ย่าม ชุดพื้นบ้าน ผ้าคลุม

(4) การรักษาอนามัยพื้นบ้าน ยังคงรักษาความเชื่อทางบรรพบุรุษเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย จะมีการบูชาโดยการเลี้ยงผีตามความเชื่อที่ว่าการเจ็บไข้เพราะมีดวงวิญญาณของบุรุษมาเบียดเบียน เพื่อมาขอส่วนบุญจากญาติพี่น้อง รวมถึงการใช้พืชพรรณสมุนไพรในพื้นที่ของวัดเป็นพื้นที่สำหรับการศึกษาและรวบรวมข้อมูลด้านสมุนไพรพื้นบ้านและสมุนไพรป่า

(5) ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ผู้นำทางความเชื่อ (ฮี่โข่) และผู้อาวุโสในชุมชน มีบทบาททางความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน เช่น งานสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่า งานบุญปีใหม่ เลี้ยงผีต้นน้ำ

ภาพที่ 4.10 ภาพศิลปะภายในศูนย์ปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง

3. ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ เป็นที่ตั้งของอาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ราษฎรในชุมชนประกอบด้วยกลุ่มชาตพันธ์ที่หลากหลาย ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มปกาเกอะญอ ประกอบอาชีพทำไร่ ทำนา ทำสวน และการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม มีประชากร 21 หลังคาเรือน ได้รับอิทธิพลจากศาสนาพุทธเมื่อราว 300 ปีก่อน สภาพพื้นที่โดยทั่วไปเป็นป่าและภูเขาสูงชันล้อมรอบ มีการทำนาแบบขั้นบันไดตามไหล่เขา มีการเพาะปลูกแบบยังชีพโดยไม่มีการปลูก

พืชเศรษฐกิจ มีการทำไร่หมุนเวียนและเลี้ยงสัตว์เช่นแกะเพื่อนำมาทำผ้าทอขนแกะ และได้รับความนิยมเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ใกล้กับอุทยานแห่งชาติป่าสนวัดจันทร์

โดยอาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก อาศรมแห่งนี้เป็นโครงการภายใต้การกับกำดูแลของศูนย์ประสานงานพระธรรมจาริกภาคเหนือ ณ วัดศรีโสดา อ.เมือง จ.เชียงใหม่ ปัจจุบันภายในวัดมีศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชน เพื่อเป็นพื้นที่ให้ชาวบ้านได้นำสินค้าท้องถิ่นที่หลากหลาย มาจัดจำหน่ายให้นักท่องเที่ยวที่นิยมมาศึกษาด้านวัฒนธรรมและนิเวศชุมชน

1) ประวัติความเป็นมา บ้านจันทร์มีชื่อเป็นภาษาท้องถิ่นชาวปกาเกอะญอว่า “โข่ค่อทิ” ซึ่งคาว่าโข่ แปลว่าพระเจดีย์ (พระธาตุ)โข่ค่อทิ จึงมีความหมายว่าบ้านตีนทาตุ ชุมชนบ้านจันทร์เป็นชุมชนเกษตรกรรม และชุมชนชาติพันธุ์ของกะเหรี่ยง (ปกาเกอะญอ) ในอดีตพบซากโบราณสถานจำนวนมาก สันนิษฐานว่า อาจเคยเป็นวัดร้างเก่ามาก่อน ปัจจุบันเป็นแหล่งเที่ยวชมป่าสน ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวกะเหรี่ยงหรือเรียกว่า ปกาเกอะญอ ชุมชนอยู่ห่างไกลจากตัวเมืองเชียงใหม่ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 165 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทาง ประมาณ 3-4 ชั่วโมง บนหนทางที่คดเคี้ยวตามสันเขาสูงชัน ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณบรรพชน พื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในต้นน้ำแม่แจ่ม บริเวณพื้นที่เต็มไปด้วยป่าต้นสนจำนวนเป็นหลายพันไร่ มีคำขวัญว่า *"กัลยาณิวัฒนาสูงสง่า ป่าสนพันปี แหล่งวัฒนธรรมสามชนเผ่า พระธาตุเก่าล้ำค่าหกธาราแหล่งต้นน้ำ งามเลิศล้ำดินแดนในฝัน”* ตั้งอยู่บนภูเขาสูงเหนือระดับทะเลประมาณ 800-1,200 เมตรติดกับภูเขาเขตติดต่อ อ.ปาย และ อ.แม่สะเรียง จ.แม่ฮ่องสอน ชาวบ้าน

ชุมชนแห่งนี้สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นมานานกว่า 300 ปี ที่ผ่านมา มีวัดจันทร์ที่เป็นที่รู้จักแพร่หลายด้วยรูปแบบวิหารที่แปลกตา เหมือนหลังคาใส่แว่นตา บ้างก็นิยมเรียกว่าวิหารแว่น แต่วัดจันทร์เกือบกลายเป็นวัดร้าง จนกระทั่งมีพระสงฆ์จากประเทศพม่าเห็นว่าบริเวณนี้สงบยิ่งนักจึงปักกลดบำเพ็ญเพียรภาวนา ต่อมาชาวบ้านจึงช่วยกันบูรณปฏิสังขรณ์พระเจดีย์ โดยมีหลวงพ่ออุตตมะเป็นประธานต่อมาท่านมรณภาพระหว่างเดินทางกลับพม่า ท่านครูบาศรีวิชัยซึ่งเป็นนักบุญแห่งล้านนาได้เดินทางธุดงค์มาจากอ.ปาย จ.แม่ฮ่องสอน พบเจดีย์ยังบูรณะไม่เสร็จจึงชวนชาวบ้านมาช่วยกันบูรณะต่อจนสำเร็จ

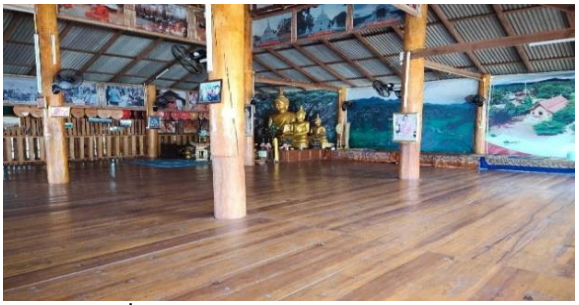

ภาพที่ 4.11 อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์

2) สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ

(**1) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ** ชุมชนเป็นที่ตั้งของศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ จึงเป็นเส้นทางที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวด้วยทิวทัศน์ที่งดงามเหมือนต่างประเทศแถบหนาว

(2) พื้นที่ป่าไม้ เป็นป่าผสมผสานระหว่างป่าสนและป่าเต็งรัง อยู่ในพื้นที่ป่าช้า ป่าต้นน้ำ ป่าอนุรักษ์ ป่าชุมชน ป่าใช้สอย มีการใช้ประโยชน์จากไม้ในการสร้างบ้านและใช้เป็นเชื้อเพลิง เช่น ไม้สน และต้นไผ่ ซึ่งถือว่าเป็นพืชที่สำคัญของหมู่บ้านที่ชาวบ้านนำมาใช้ประโยชน์ได้ เช่นการขุดหน่อไม้มาปรุงอาหารและขาย ลำต้นไผ่นำมาสร้างที่อยู่อาศัยและอุปกรณ์การเกษตร เป็นภาชนะเช่น แก้วน้ำ สำหรับใช้ในงานหรือพิธีกรรมต่างๆ รวมถึงหนอนในไม้ไผ่ก็สามารถนำมารับประทานได้

ภาพที่ 4.12 สภาพป่าสนรายล้อมในชุมชน

(3) แหล่งน้ำและระบบสาธารณูปโภค มีแหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญคือ ห้วยแจ่มหลวง ห้วยฮ้อม ห้วยแม่อุบ ห้วยนาเกล็ดหอย และห้วยยา มีประปาภูเขาซึ่งมีแหล่งต้นน้ำมาจากอ่างห้วยบ้านร้างและห้วยอ้อ และน้ำฝน ยังมีระบบน้ำประปาไว้บริโภคใช้สอย

(4) การคมนาคมและการสื่อสาร การเดินทางมายังชุมชนสามารถใช้ 2 เส้นทาง คือ เชียงใหม่-ปาย-วัดจันทร์ และวัดจันทร์-สะเมิง เส้นทางแคบคดโค้งและมีความลาดชันมากทำให้การเดินทางค่อนข้างยากลำบาก โดยเฉพาะในช่วงหน้าฝนบางเส้นทางไม่สามารถเดินทางได้ สำหรับการเดินทางด้วยรถโดยสารมีวันละ 2 รอบ ทั้งขาเข้าเมืองและออกเมือง ในตัวเมืองมีที่ทำการไปรษณีย์ไทยและขนส่งเอกชน คือเคอร์รี่และเฟลช

3) สภาพทางประชากร ชุมชนบ้านวัดจันทร์จำนวนประชากรประมาณ 900 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตร ค้าขาย ทอผ้า พนักงาน ลูกจ้างเอกชน รับจ้างทั่วไป มีการรวมตัวออกเป็นหลายกลุ่มเพื่อสร้างความกลมเกลียวสามัคคีและคอยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น สมาชิกกองทุนหมู่บ้าน อาสาสมัครพิทักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหมู่บ้าน ราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า สมาชิกกลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์ สมาชิกกลุ่มสตรี/แม่บ้าน สมาชิกกลุ่มอาสาสมัคร อสม.

สถิติจำนวนประชากรแยกรายหมู่บ้าน
ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

หมู่ที่	ชื่อบ้าน	จำนวนประชากรแยกตามเพศ (คน)		รวมทั้งสิ้น
		ชาย	หญิง	
๑	ห้วยฮ่อม	๒๐๘	๑๙๕	๔๐๓
๒	สันม่วง	๒๔๘	๒๔๘	๔๙๖
๓	วัดจันทร์	๔๓๙	๔๑๓	๘๕๒
๔	หนองเจ็ดหน่วย	๔๘๓	๔๗๓	๙๕๖
๕	แจ่มน้อย	๒๒๕	๒๑๕	๔๔๐
๖	หนองแดง	๓๔๓	๓๑๕	๖๕๘
๗	เด่น	๓๗๗	๓๓๐	๗๐๗
	รวม	๒,๓๒๓	๒,๑๘๙	๔,๕๑๒

ข้อมูล ณ วันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๕ ได้รับความอนุเคราะห์จาก สำนักงานทะเบียนราษฎร์อำเภอกัลยาณิวัฒนา

ภาพที่ 4.13 ข้อมูลจำนวนประชากร ตำบลบ้านจันทร์

แหล่งข้อมูล http://www.banchan.go.th/index.php?_mod=MldrUFRRPT0&no=aFRoSw.

4) สภาพทางสังคม

(1) ด้านศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีบางส่วนที่นับถือศาสนาคริสต์ ที่นี่มี“วัดแว่น” ซึ่งเป็นคำเรียกที่ใช้กันในชุมชน ด้วยวิหารที่มีลักษณะเหมือนสวมแว่นตาดำอยู่หน้าวิหาร เนื่องจากวิหารหันหน้าไปทางทิศตะวันออก ผนังส่วนหนึ่งทำด้วยแผ่นไม้สักและปิดบังแสงแดด ช่างจึงได้เจาะแผ่นไม้บางส่วนของจั่วออกที่มีลักษณะคล้ายดวงตา เพื่อให้แสงอาทิตย์สาดส่องเข้ามาในวิหาร เมื่อทำเสร็จมีลักษณะคล้ายแว่นตา ซึ่งก่อนหน้านั้นไม่ได้นำกระจกมาสวมใส่แต่อย่างใด แต่เกรงว่าทรัพย์สินในวิหารที่มีพระประธานเป็นพระสิงห์ 3 อายุกว่า 300 ปี และพระพุทธรูปองค์อื่นๆ อีกจำนวนมากอาจจะสูญหาย จึงนำกระจกกรองแสงสีดำมาติดไว้ วิหารหลังนี้จึงดูเหมือนสวมแว่นตาดำไว้กลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชนและนักท่องเที่ยว และนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์งานหัตถกรรมและของที่ระลึกต่างๆ ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว

(2) ด้านการศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านวัดจันทร์ โรงเรียนระดับประถมศึกษา คือโรงเรียนบ้านวัดจันทร์

(3) วิถีชุมชน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ ทั้งการแต่งกาย อาหารการกิน วิถีกสิกรรม ประเพณี ลัทธิและความเชื่อ เช่น การนับถือผีเคารพบูชาธรรมชาติ แม้นมีระบบเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาในชุมชนและผลกระทบทั้งด้านบวกและด้านลบจากการท่องเที่ยว ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสืบสาน รักษา คุณค่านั้นไว้ ซึ่งแทบทุกบ้านจะมีอุปกรณ์ทอผ้า ซึ่งการทอผ้าเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตประจำวันที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ผ้าที่ทอก็นำมาสวมใส่กันเองโดยเฉพาะพิธีงานสำคัญ

5) สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

(1) ด้านการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรมีทั้งนาข้าว ไร่ สวน แปลง ในการปลูกข้าว สวนผลไม้และวนเกษตร มีการใช้รถไถแทนวัวควายบ้างในการทำการเกษตร และบ้างก็ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกฟักทองญี่ปุ่น ข้าวกล้อง กะหล่ำปลีรูปหัวใจ กะหล่ำปลี ผักกาดขาวปลี กะหล่ำปีแดง ซุกินี่ ผักกาดหวาน ผักกาดหอมห่อ ถั่วลันเตาหวาน ถั่วแขก และปลูกผลไม้เพื่อจำหน่ายเช่น เสาวรส อาโวคาโด เคพกูสเบอร์รี สาลี่ ส้ม เกรฟฟรุต บ๊วย พลับ ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวงวัดจันทร์ และสินค้าทางการเกษตรที่โดดเด่นที่สุดคือ กาแฟสายพันธ์อาราบิก้า ที่มีรสชาติอร่อยด้วยสภาพภูมิอากาศและดินที่ดี จนเป็นชุมชนที่จำหน่ายกาแฟทั้งสดและแปรรูปโดยผู้ประกอบการณ์ในพื้นที่

ภาพที่ 4.14 การคัดเลือกกาแฟเชอร์รี่เพื่อนำไปกะเทาะเปลือกก่อนนำเมล็ดกาแฟไปตากแห้ง

(2) ด้านปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ในป่า เลี้ยงโค กระบือ โดยเลี้ยงแบบธรรมชาติ คือ ปล่อยให้สัตว์เข้าไปหากินเองในป่าช่วงเช้าถึงเย็น และมีไก่พื้นบ้าน ไก่ดำ หมูป่า ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร

(3) ด้านการท่องเที่ยว อานิสงส์จากการเป็นพื้นที่ใกล้เคียงกับอุทยานแห่งชาติป่าสนวัดจันทร์ ชุมชนจึงมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและต่างประเทศที่ใช้เส้นทางจากอ.ปาย แวะเวียนเข้ามาในชุมชนเพื่อเดินทางท่องเที่ยวต่อไปยัง อ.สะเมิง

(**4) ด้านธุรกิจ** ชุมชนเริ่มมีร้านค้าและศูนย์บริการเพิ่มขึ้น เช่น ร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ด ร้านกาแฟ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พักหรือโฮมสเตย์

6) สภาพทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

(1) การแต่งกาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน โดยผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมใส่ชุดผ้าทอยาวคลุมเข่าสีขาว สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่นิยมสวมใส่ชุดตามยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ

(2) ภาษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาพื้นบ้าน แต่มีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาราชการในการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและสังคม

(3) การหัตถกรรมและจักสาน ชุมชนแห่งนี้มีวัดจันทร์ที่มีวิหารเพียงหนึ่งเดียวในประเทศไทยที่มีแปลกตามาก คือคล้ายกับใส่แว่นตาจนถูกเรียกจนติดปากว่า วัดแว่น กลายเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นของชุมชน และนำมาใช้เป็นสัญลักษณ์งานหัตถกรรมเป็นผ้าทอกระเหรี่ยง เช่น ย่าม หมวก ผ้าคลุมไหล่ ชุดประจำถิ่น โดยเฉพาะย่ามวัดจันทร์ ที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยว

ภาพที่ 4.15 สัญลักษณ์วัดแว่น เป็นวิหารไม้โบราณภายในวัดจันทร์

(4) การรักษาอนามัย มีโรงพยาบาลวัดจันทร์เฉลิมพระเกียติเป็นโรงพยาบาลประจำอำเภอ แต่ก็ยังมีการสืบสานวิธีการรักษาโดยหมอพื้นบ้านและหมอตำแย

(5) ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม นอกจากพิธีเรียกขวัญหรือการมัดมือรับขวัญ พิธีที่สำคัญของชุมชนคือวิถีข้าว การบวงสรวงผีเกิดจากความเชื่อว่านาข้าวแต่ละแปลงมีผีที่ดูแลผืนนานั้น วิธีการบวงสรวงนั้นชาวบ้านจะนำเลือดไก่มาเซ่นไหว้โดยป้ายเลือดไว้ที่เสาไม้ไผ่ จากนั้นนำขนไก่มาปักไว้เป็นสัญลักษณ์

4.1.2 ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง ของชุมชนในพื้นที่อาศรมพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกทั้ง 3 แห่ง ได้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาที่คล้ายคลึงกันของแต่ละหมู่บ้าน เช่น วัฒนธรรมและวิถีดั้งเดิมอันดีงามของท้องถิ่นกำลังจะเลือนหายไป เพราะประชากรคนรุ่นใหม่ให้ความใส่ใจน้อยลง จากลกระทบของกระแสวัตถุนิยมจากเทคโนโลยีการสื่อสารที่คืบคลานเข้าไปสู่หมู่บ้าน ในด้านการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ยังคงมีประสพปัญหา เช่น การเผยแผ่ศาสนาในถิ่นทุรกันดาร ที่เต็มไปด้วยความยากลำบากทั้งการสื่อสารทำความเข้าใจและเส้นทางคมนาคมที่เข้าถึงยากและมีอันตรายมากในช่วงฤดูฝน ขาดงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ในการปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ด้านการพัฒนาพื้นที่สูง ให้ความเห็นว่าควรเน้นให้ชุมชนบนพื้นที่สูงอยู่ดีมีสุขตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยก่อนที่จะทำกระบวนการอะไรก็ตาม ต้องไปศึกษาข้อมูลก่อนว่าสภาพชุมชนเป็นอย่างไร ร่วมกับการใช้เครื่องมือเทคโนโลยีอย่างรอบคอบและมีภูมิคุ้มกัน ในเดินทางเพื่อ สำรวจพื้นที่วิจัยนั้น มีระยะทางค่อนข้างห่างไกลมากจาก อ.เมือง จ.เชียงใหม่ กว่า 150 กิโลเมตร ใช้ระยะเวลาการเดินทางโดยประมาณ 3-4 ชม. คณะผู้วิจัยและผู้ช่วยนักวิจัยได้ทำการสำรวจพื้นที่ร่วมกับผู้นำชุมชน ให้เป็นผู้นำทางในการเข้าถึงจุดสำรวจต่างๆ โดยใช้แบบสำรวจเชิงพื้นที่ เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับบริบทชุมชนบนพื้นที่สูง โดยศึกษาสภาพความเป็นของราษฎรบนพื้นที่สูงเป็นอย่างไร มีปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ในการดำเนินชีวิตอย่างไร มีสิ่งอำนวยความสะดวกขั้นพื้นฐานในชุมชนอย่างไร และมีความต้องการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในด้านใดบ้าง ด้วยสภาพของประชากรบนพื้นที่สูงทั่วไปมีสภาพยากจน สาเหตุสำคัญเกิดจากเกษตรกรสร้างผลผลิตได้น้อย ต้นทุนการผลิตสูง ในขณะที่ราคาผลผลิตค่อนข้างต่ำและค่อนข้างผันผวน นอกจากนี้เกษตรกรยังมีช่องทางการตลาดน้อย และไม่มีโอกาสสร้างรายได้นอกภาคการเกษตรเท่าที่ควร [164]

จากการสำรวจบริบทชุมชนด้านต่างๆ แล้ว คณะวิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสำรวจเชิงพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 ราย รวบรวมข้อมูลได้ พบข้อมูลด้านต้นทุนชุมชน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

ข้อมูลชุมชน	**บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด**	**บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยานิวัฒนา**	**บ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยานิวัฒนา**
ชนิดของสินค้า	ข้าวดอย ถั่วดำ มะเขือเทศ ผ้าทอ สมุนไพร เครื่องจักสาน ไม้กวาด	กาแฟ ชา ผ้าทอ สมุนไพร ข้าวดอย เครื่องจักสาน น้ำผึ้ง ฟักทอง พืชผักผลไม้เมืองหนาว	กาแฟ ชา ผ้าทอ สมุนไพร ข้าวดอย เครื่องจักสาน ฟักทอง พืชผักผลไม้เมืองหนาว
วิธีการผลิตสินค้า	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต
ราคาขาย	50-100 บาท	80-200 บาท	80-300 บาท
ต้นทุน	น้อยกว่า 50 บาท	50-150 บาท	50-250 บาท

[164] ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง (พ.ศ. 2555-2559), หน้า 2-4.

ความต้องการในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	-ขาดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า สถานที่ขายสินค้า และอยากให้มีร้านค้าในชุมชนที่จัดตั้งร่วมกันของกลุ่ม -แนวทางในการตั้งชื่อแบรนด์ และการออกแบโลโก้ -แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์ -ต้องการได้รับการอบรมหรือผู้มีความรู้ในการแปรรูปสินค้ามาสอน ด้านการออกแบบโลโก้หรือบรรจุภัณฑ์	-ไม่มีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่แน่นอน โอกาสคือได้ออกบูธเป็นบางครั้งหรือช่วงงานหน้าหนาวมีนักท่องเที่ยว อุปสรรคคือขาดงบประมาณในการลงทุน -การรวมกลุ่มการจัดตั้งเครือข่ายอยากมีการรวมกลุ่มซึ่งมีการรวมกลุ่มอยู่บ้างแล้วแต่ไม่มีเครือข่ายในการตลาดที่มากพอในการเชื่อมโยงโอกาส -แนวทางในการตั้งชื่อแบรนด์ และการออกแบโลโก้ -แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์	-ต้องการแนวทางการออกแบบและดีไซน์ผ้าทอ เช่น กระเป๋า ของตกแต่งบ้าน ชุดทำงาน -ต้องการได้รับการอบรมหรือผู้มีความรู้ในการแปรรูปสินค้ามาสอน ด้านการออกแบบโลโก้หรือบรรจุภัณฑ์ -ต้องการจำนวนครั้งในการจำหน่ายสินค้ากับภาคธุรกิจ เช่น งานแสดงสินค้าในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ -แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์

ตารางที่ 4.1 ข้อมูลด้านต้นทุนชุมชน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

จากตารางดังกล่าว สรุปได้ว่า ข้อมูลสินค้าและวัตถุดิบในชุมชนที่จะสามารถนำมายกระดับได้ เพื่อหนุนเสริมแนวทางในการสร้างสัมมาชีพ พบว่า ชุมชนพื้นที่สูงส่วนใหญ่เพาะปลูกพืชท้องถิ่นเพื่อบริโภค ทำนา และเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน นิยมปลูกมะเขือเทศและฟักทอง และผลไม้เมืองหนาวต่างๆ เพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพหลัก และเสริมรายได้จากการทอผ้า จักสาน มีการจำหน่ายตามเทศกาลหรืองานสำคัญในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนโดยแกนนำชุมชนเป็นผู้ประสานงาน และมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่เอื้อเฟื้อเหมาะสม ต่อการยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

จากการศึกษาวิจัยคณะวิจัยสามารถสรุปได้ว่า บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย จากข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม ตามความเจริญทางวัตถุและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ที่มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามบริบทชุมชนและภูมิสังคม อาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งเป้าการพัฒนาใน 4 ด้าน (จากแนวคิด 16 ด้าน) ดังนี้ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝก 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ 3) ทฤษฎีใหม่ : การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร สอดคล้องกับแนวคิดระบบเกษตรทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในการทำเกษตรวัฒนธรรม เพื่อยกระดับไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจจิตวิญญาณและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ มีกลไก 6 ด้าน คือ 1) กลไกทางความเชื่อ พิธีกรรม และคำสอนจากบรรพบุรุษ 2) กลไกทางกฎระเบียบจากภาครัฐและชุมชนร่วมกัน 3) กลไกการประสานเครือข่ายผู้ใช้น้ำจากคนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 4) กลไกด้านการทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรวัฒนธรรม 5) กลไกด้านส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ 6) กลไกจากการเฝ้าระวังไฟป่า ดังเช่นตัวอย่างจากชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ได้มีกลไกบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า และระบบเกษตรทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในการทำเกษตรวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งพื้นฐานของชุมชนบนพื้นที่สูงไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้ เชื่อมโยงกับการศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในเขตอุทยานธรณีโลกสตูล ณรงค์ฤทธิ์ ทุ่งปรือ (2023) พบว่าองค์ประกอบหลักมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย 3) ด้านการสร้างการรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์ 4) ด้านสาธารณะประโยชน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รูปแบบการพัฒนานี้จะสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ทั้งนี้ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้ มีต้นทุนทางวัฒนธรรมมีศักยภาพ สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมสัมมาอาชีพสร้างรายได้ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากได้อีกระดับหนึ่ง

4.2 บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เช่น สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน กระบวนการพัฒนา เป็นแนวทางหนึ่งในการ

แก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้ คณะวิจัยจึงศึกษาด้านสภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ การมีส่วนร่วม ในการเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขบนพื้นที่สูง โดยวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ที่สามารถพัฒนาและเชื่อมโยงไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างไรบ้าง การวิจัยนี้ได้ศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยทำการสัมภาษณ์เชิงลึกเจ้าหน้าที่ภาครัฐหรือหน่วยงานราชการ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง มีความรู้ ความเชี่ยวชาญ และประสบการณ์ในการทำงานพัฒนาชุมชนและสังคมบนพื้นที่สูง โดยแต่ละท่านได้ให้องค์ความรู้เกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งเป็นขั้นตอนของกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

4.2.1 สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ พระบัณฑิตอาสา พระธรรมจาริก

จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่จากภาครัฐและหน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นบนที่สูง เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาพระธรรมจาริก โดยการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผ็ให้ข้อมูลสำคัญในแต่ละด้านจำนวน 4 รายจาก 4 หน่วยงาน ประกอบด้วย 1. ด้านการบริหารจัดการศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ 2. ด้านการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ของหน่วยงานเทศบาลอำเภอ 3. ด้านการบริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง และ 4. ด้านการส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาพื้นที่สูง เพื่อวิเคราะห์สภาพการปฏิบัติหน้าที่ พันธกิจ พระบัณฑิตอาสา พระธรรมจาริก ได้ดังนี้

บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง จากการสัมภาษณ์ชาวบ้านต่างมีความเห็นตรงกัน เช่น มีการเข้าร่วมกิจกรรมของอาศรม 3-4 ครั้งต่อ 1 เดือน มีส่วนร่วมกับชุมชนและอาศรม คือ การทำบุญสัญจร การทำวัตรสัญจร การเยี่ยมผู้สูงอายุและคนพิการ การพัฒนาชุมชนโดยอาศรมช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนโดยทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นมีความสามัคคีกันมีการอบรมด้านจิตใจ ชีวิตและครอบครัวมีสุขมากยิ่งขึ้นและมีจิตใจยึดเหนี่ยวให้ความดีมากยิ่งขึ้น บทบาทของพระสงฆ์ในอาศรมช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนให้ยั่งยืน โดย อบรมชี้นำให้เกิดความมั่นคงทางด้านจิตใจและการใช้ชีวิตในทางที่ถูกที่ควร และในด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ ต่างมีความเห็นตรงกัน

ด้านบทบาทของพระสงฆ์ เห็นว่าช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ เช่น มีกระบวนการหรือกิจกรรมคือวิทยุเสียงธรรมะ ให้แนวทางความคิดให้กับคนในชุมชน ให้มีความพอเพียงไม่โลภมากชี้แนวทางในการดำเนินชีวิต พระสงฆ์สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนและสนับสนุนการทำงานดำเนินงานด้านต่างๆให้กับคนในชุมชน ซึ่งชุมชนจะคอยความร่วมมือช่วยเหลือในด้านเอกสารการจัดกิจกรรมในบางครั้งด้วย จากการ

สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาพื้นที่สูง มีความเห็นว่าพระสงฆ์ช่วยส่งเสริมความรู้ ให้กำลังใจในกิจกรรมต่างๆในชุมชน มีหน่วยงาน กศน. และ อบต.ช่วยส่งเสริมอีกทาง แม้มีเอกชนและภาคธุรกิจหลายแห่งนำสิ่งของไปแจกจ่ายช่วยเหลือชาวบ้าน แต่บทบาทการทำงานของพระสงฆ์ต้องอยู่กับชาวบ้านตลอด แรกเริ่มควรฝากเนื้อฝากตัวเป็นลูกเป็นหลานชาวบ้าน พร้อมเป็นที่พึ่งทางใจด้วยพุทธธรรม และเรียนรู้บริบทชุมชนที่แตกต่างหลากหลายให้ได้

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้โดยการน้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับชุมชนในการดำเนินชีวิตที่ยากลำบาก ชุมชนบนพื้นที่สูงมีหลายครอบครัวต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำ ขาดโอกาสทางการศึกษาที่จะสามารถสร้างอาชีพนอกเหนือจากการทำเกษตรกรรมตามบรรพบุรุษ จนก่อเกิดความทุกข์ยากในการเลี้ยงชีพ การดิ้นรนหาปัจจัยสี่จนเข้าสู่สภาวะความยากจน การแก้ปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการตามนัยแห่งกูฏทันตสูตร เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้นและลุกลามในหมู่ประชาชน แก้ไขปัญหาความยากจนที่ยั่งยืนแบบพุทธบูรณาการ (กรณิศ ดวงใบ, 2559, น.43-44.)

แนวคิดและมุมมองในการประพฤติตนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง มีความหลากหลายในวิถีชีวิตแตกต่างกันไปตามบริบทพื้นที่และภูมิสังคม การทำงานเชิงพื้นที่ของพระสงฆ์ จึงเปรียบดั่งผู้นำทางจิตใจของชุมชน การกำลังใจชาวบ้าน ให้ความรู้ ให้ทุน ไปดู ไปตามดู ไปเยี่ยม พระเป็นดั่งสิริมงคล เป็นขวัญและกำลังในพื้นที่การเกษตร เป็นฤกษ์ดีในการทำงาน การทำงานของพระสงฆ์ไม่มีปัญหากับผู้นำศาสนาอื่นๆ

ภาพที่ 4.16 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑโฒ,
เลขาศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง

จากการถ่ายทอดประสบการณ์และแนวคิดต่างๆ สามารถสรุปได้ว่าการประพฤติและปฏิบัติตนตามพระวินัยอย่างเคร่งครัดของพระสงฆ์ ผู้เปรียบเสมือนผู้นำชุมชนเป็นกระบวนด้านศักยภาพของผู้นำในการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาการพัฒนาแผนชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง (นิศรา จันทร์เจริญสุข และคณะ, 2555) พบว่าแนวทางและการมีส่วนร่วมของ

ประชาชนในการพัฒนาแผนชุมชนของหมู่บ้านตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องมุ่งเน้นผู้นำชุมชนจะต้องทำหน้าที่สร้างพลังชุมชม ความตั้งใจจริง โดยสร้างความรักความสามัคคีของคนในชุมชนและความเชื่อมั่นศรัทธาที่มีต่อผู้นำและกลุ่มผู้นำ

แต่กระนั้นก็ตามแม้นพระสงฆ์เองก็ถือว่าเป็นผู้ฝึกตน ย่อมต้องการกำลังใจจากผู้นำ เพื่อไปนำผู้อื่นอีกเช่นกัน เพราะการทำงานเชิงพื้นที่สูงต่างพบกับความนากลำบากและอุปสรรคหลายด้าน ย่อมหมดกำลังใจไปบางครั้ง การได้กำลังใจจากโอวาทพระเถระทำให้พระสงฆ์มีขวัญกำลังใจในอุปสรรคและข้อจำกัดในการทำงาน เพราะชาวบ้านบางพื้นที่ในสมัยก่อนยังไม่รู้จักพระ เมื่อพระสงฆ์ไปปรากฏตัวในหมู่บ้านได้ ก็ถือว่าประสบความสำเร็จแล้ว พระสงฆ์นักพัฒนาคือผู้นำทางจิตใจที่ต้องไปดูแลชุมชนและความสงบในสังคม การต้องไปอยู่กับชาวบ้าน ไปฝังตัวไปอยู่กับชาวบ้าน ถือเป็นแสดงตัวในการเป็นลูกเป็นหลานชุมชน เป็นการสร้างความไว้เนื้อเชื่อใจในการเผยแผ่พระธรรม

ภาพที่ 4.17 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก คุณสุชาติ แก้วก้อ
เจ้าหน้าที่บริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง

บทบาทของพระสงฆ์ในชุมชนบนพื้นที่สูง มีส่วนช่วยให้ความรู้และทัศนคติที่ดีในการใช้ชีวิตทั้งในทางโลกและทางธรรม เช่น ทำให้มีสติ มีสมาธิในการตัดสินใจ กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้ไปในทางที่ดีขึ้นมากขึ้น

4.2.2 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ทั้ง 3 ชุมชนน้อมนำแนวคิดการพัฒนาตามพระราชดำริ มี 4 ด้าน คือ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝก เนื่องจากพื้นที่สูงมีความลาดชัดมากกว่าร้อยละ 35 มักเกิดปัญหาหน้าดินตามไหล่เขาพังทะลายในช่วงฤดูฝน น้ำป่าไหลหลากรุนแรงทะลักหรือน้ำป่าพัดพาบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาเสียหาย และถนนหนทางเส้นทางสัญจรในชุมชนถูกตัดขาด ไม่สามารถกักเก็บน้ำตามธรรมชาติไว้ใช้ใน

ยามฤดูแล้ง 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ เนื่องจากพื้นที่สูงมีอากาศหนาวเย็นมาก เหมาะแก่การเติบโตของต้นสนซึ่งในฤดูแล้งจะกลายเป็นเชื้อเพลิงของไฟป่าในทุกๆปี เป็นปัญหาหมอกควันไฟสะสมสร้างปัญหามลพิษ และการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าจากนายทุน การบวชป่า การเลี้ยงผีต้นน้ำ จึงเป็นกิจกรรมที่รวมความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาร่วมกับวิถีชุมชน ในการรักษาผืนป่าซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำลำธารหลายสาย และป่าเป็นพื้นที่อาศัยของกาแฟ ชา และผลไม้เมืองหนาวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ 3) ทฤษฎีใหม่ คือ การทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณ 15 ไร่ ด้วยการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย นา ข้าว 30% สระน้ำ 30% พืชไร่พืชสวน 30% อีก 10% สำหรับสร้างบ้านและเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และมีน้ำใช้เพื่อการเพาะปลูกตลอดทั้งปี เนื่องจากชุมชนพื้นที่สูงมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาลาดเอียง และชุมชนอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง อาหารเป็นปัจจัย 4 จึงจำเป็นมากในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างพึ่งตนเองได้ 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีดำเนินชีวิต

กระบวนการเหล่านี้ประกอบกับศักยภาพในพันธกิจของพระสงฆ์ช่วยเสริมความเข้มแข็งชุมชน ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยหลักภาวนา 4 คือ 1) ทางกาย ด้วยหลักสุขภาวะ 5 อ คือ อาหาร อุจจาระ อากาศ ออกกำลังกาย อารมณ์ 2) ทางใจ มีการสาธยายธรรมในวันพระและวันสำคัญของชุมชน 3) ทางสังคม มีกิจกรรมที่เกื้อกูลกันในชุมชนด้วยสารณียธรรม 4) ทางปัญญา มีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาให้เข้าใจหลักอริยสัจ 4 ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี) (2023) มีการเสริมสร้างรูปแบบ 4 แบบคือ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป 2) รูปแบบในการใช้หลักสาธารณสงเคราะห์ 3) รูปแบบการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานอย่างมีส่วนร่วม 4) รูปแบบใช้กิจกรรมนำศรัทธาร่วมกับเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม และเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ จะเห็นว่ากระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนบนพื้นที่สูง การบริการสังคม การฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ได้นำเอาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือผ่านกิจกรรมที่หลากหลายในการพัฒนาด้านจิตใจ และเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ชุมชน บทบาทดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาแต่ครั้งพุทธกาล ในการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกจำนวน 60 รูป โดยใช้วิธีกำหนดพื้นที่ที่จะปฏิบัติงานเป็นหลัก แล้วจัดวางกำลังพระธรรมทูตให้เหมาะสมตามสมรรถภาพของพระธรรมทูตตามสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก มีแนวทางการบริหารงานโดยแผนการขยายพื้นที่ให้มีพระอยู่ประจำอาศรม ขยายหมู่บ้านบริวารโดยการเข้าไปสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ชาวบ้านมีสถานที่ทำบุญ อบรมคุณธรรมจริยธรรม เน้นหนักให้พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเข้าไปจัดกิจกรรมทำวัตรสัญจร ทำบุญสัญจรตามหมู่บ้านต่างๆ ทำงานเผย

แผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ให้ครอบคลุมหมู่บ้านกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น หากกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ยังคงดำเนินไปอย่างเหนียวแน่นและได้รับการสนับสนุนจากองค์กรอื่น เช่น ภาคีเครือข่ายต่างๆ ให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เช่นนั้นการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ที่มีเอกลักษณ์เชิงพื้นที่มีความโดดเด่นด้านต้นทุนทางชุมชน เชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในระดับประเทศและนานาชาติได้

บทบาทของพระสงฆ์ไม่ได้มุ่งเน้นที่การสร้างรายได้หรือส่งเสริมอาชีพในชุมชน เนื่องด้วยข้อจำกัดในพระวินัยสงฆ์ผู้ซึ่งต้องงดเว้นวิถีชีวิตและการกระทำอันเป็นของชาวบ้าน คืองดเว้นกิจกรรมความเคยชิน หรือการใช้ชีวิตแบบชาวบ้านต่างๆ เช่น การค้าขาย การหุงต้มอาหาร การใช้เสื้อผ้าอย่างคฤหัสถ์ เช่น เหตุการณ์คราวหนึ่งที่มีชาวบ้านบางส่วนที่เกี่ยวข้องในกระบวนส่งเสริมอาชีพการแปรรูปกาแฟบนพื้นที่สูง ที่มีความเห็นว่าพระสงฆ์นักพัฒนาไม่ควรมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในขั้นตอนการตลาด เพราะอาจจะมีความข้องแวะและครุ่นคิดเรื่องเงิน แม้นเงินนั้นจะส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนก็ตาม อันจะเป็นเหตุให้เข้าหาความเสื่อมในการรักษาพระวินัยได้

การทำงานเชิงพื้นที่สูงโดยน้อมนำแนวคิดและทฤษฎีด้านต่างๆ ตามศาสตร์พระราชามาเป็นกรอบนโยบายการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูง เช่น เรื่องของสื่อความรู้และเครือข่ายการมุ่งเน้นให้ชุมชนบนพื้นที่สูงอยู่ดีมีสุขพัฒนาสืบสาน รักษา ต่อยอด งานโครงการหลวงตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เน้นการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ด้วยขั้นตอนการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง 6 ประการ และแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ 16 เรื่อง แนวทางดังกล่าวนี้จะช่วยแก้ไขปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

ภาพที่ 4.18 ภาพการสัมภาษณ์เชิงลึก คุณระพีพร เกตุแก้ว
นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ทั้งนี้จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ทั้ง 3 อาศรม พบข้อสังเกต 4 ด้าน ทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค โอกาส ดังนี้

	วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
จุดแข็ง	การให้ความเคารพและการยอมรับพระสงฆ์ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ
จุดอ่อน	ขาดกิจกรรมการอบรมองค์ความรู้ต่างๆ ในการเสริมทักษะให้ทันต่อการปรับเปลี่ยนของสังคมและเทคโนโลยี และการเชื่อมต่อเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่ไปสู่ภาคเอกชน
อุปสรรค	ระยะทางที่ห่างไกลและการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่ใช้ระยะเวลานานและยากลำบาก มีต้นทุนการเดินทางในการพัฒนา และข้อจำกัดบางประการในพระวินัยที่กำหนดขอบเขตและข้อจำกัด ต่อการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ร่วมกับชุมชนและสังคม
โอกาส	ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาและนักวิจัยในการศึกษาวิจัย ร่วมบรูณาการองค์ความรู้และเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและยกระดับชุมชน

ตารางที่ 4.2 วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

กระบวนการการแก้ไขปัญหาความยากจนควรประกอบด้วย 8 ขั้นตอน[165] ได้แก่

1) การค้นหาผู้นำแก้ไขความยากจน และประสานงานความร่วมมือทุกภาคส่วน
2) วิเคราะห์สถานการณ์ชุมชน ปัญหา สาเหตุ แนวทางแก้ไขความยากจน
3) การจัดทำตัวชี้วัด และค้นหาคนยากจนทั้งเชิงโครงสร้างและปัจเจก
4) การจัดกระบวนการเรียนรู้ในพื้นที่ต้นแบบ
5) อบรมเชิงปฏิบัติการ เพื่อจัดทำแผนแก้ไขปัญหาความยากจน
6) การจัดตั้งกองทุนแก้ไขปัญหาความยากจน
7) การแก้ไขปัญหาความยากจนเชิงโครงสร้างและปัจเจก
8) สรุปบทเรียน ติดตามประเมินผล สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอย่างสม่ำเสมอ

[165] รวมผลงานวิจัยของมูลนิธิมั่นพัฒนา 2560, **พอเพียงเพื่อยั่งยืน**, หน้า 84-86.

แนวทางเบื้องต้นในการแก้ไขปัญหาความยากจนทั้ง 8 ข้อนั้น การพัฒนาควรจะเน้นทั้งในด้านวัตถุและด้านจิตใจควบคู่กันไป จึงจะเกิดเป็นแผนพัฒนาชีวิตและแผนชุมชน รวมทั้งการสร้างคุณธรรมจริยธรรมให้งอกเงย โดยการนำปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ให้เกิดการแก้ไขปัญหาที่ยั่งยืน

แนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ดังกล่าวนี้ สอดคล้องกับผลการศึกษารูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย (สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี) 2565, หน้า 22. ที่พบว่า 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระธรรมจาริก มี 3 รูปแบบ 1. รูปแบบการเผยแผ่ตามภารกิจโครงการพระธรรมจาริก 2. รูปแบบการเผยแผ่ด้วยจิตอาสา 3. รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแบบทั่วไป จากการรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสำรวจเชิงพื้นที่และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก สามารถสรุปกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ดังนี้

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย 1) คุณภาพชีวิตทางกาย 2) คุณภาพชีวิตทางใจ 3) คุณภาพชีวิตทางสังคม และ 4) การคุณภาพชีวิตทางปัญญา การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development)[166] ดังนี้

1. กายภาวนา (การเจริญกาย, พัฒนากาย, การฝึกอบรมกาย ให้รู้จักติดต่อเกี่ยวข้องกับสิ่งทั้งหลายภายนอกทางอินทรีย์ทั้งห้าด้วยดี และปฏิบัติต่อสิ่งเหล่านั้นในทางที่เป็นคุณ มิให้เกิดโทษให้กุศลธรรมงอกงาม ให้อกุศลธรรมเสื่อมสูญ, การพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ : physical development)

2. สีลภาวนา (การเจริญศีล, พัฒนาความประพฤติ, การฝึกอบรมศีล ให้ตั้งอยู่ในระเบียบวินัย ไม่เบียดเบียนหรือก่อความเดือดร้อนเสียหาย อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยดี เกื้อกูลแก่กัน : moral development)

3. จิตภาวนา (การเจริญจิต, พัฒนาจิต, การฝึกอบรมจิตใจ ให้เข้มแข็งมั่นคงเจริญงอกงามด้วยคุณธรรมทั้งหลาย เช่น มีเมตตากรุณา ขยันหมั่นเพียร อดทนมีสมาธิ และสดชื่น เบิกบาน เป็นสุขผ่องใส เป็นต้น : cultivation of the heart; emotional development)

4. ปัญญาภาวนา (การเจริญปัญญา, พัฒนาปัญญา, การฝึกอบรมปัญญา ให้รู้เข้าใจสิ่งทั้งหลายตามเป็นจริง รู้เท่าทันเห็นโลกและชีวิตตามสภาวะ สามารถทำจิตใจให้เป็นอิสระ ทำตนให้

---

[166] แหล่งข้อมูล. http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=37. พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม.[14 ตค.66].

บริสุทธิ์จากกิเลสและปลอดพ้นจากความทุกข์ แก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ด้วยปัญญา : cultivation of wisdom; intellectual development)

1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกาย มนุษย์มีกายเป็นฐานที่ตั้งของใจในการดำเนินชีวิต การพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานตามหลักสุขภาวะ 5 ด้าน จึงมีความสำคัญสำหรับทุกช่วงวัย คือ 1) อาหาร 2) อุจจาระ 3) อากาศ 4) ออกกำลังกาย 5) อารมณ์ กิจวัตรของสงฆ์ตามพระวินัยจึงมีความสำคัญต่อการครองตน เป็นตัวอย่างด้านความประพฤติที่ดีงามให้แก่ชาวบ้าน ..."ทำข้อวัตรที่เป็นพระก่อน ให้การอยู่ของเราเนี่ย อยู่กุฏิก็สะอาด ที่หลับที่นอนกุฏิต้องสะอาด จากธรรมะสวดมนต์ธรรมะจริยธรรมได้อันนี้อยู่ในใจ แสดงพื้นฐานให้ชาวบ้านเขานับถือ ถ้าจะอยู่ในพื้นที่ ขอให้ท่านทำแค่นี้แหละ ทำแค่นี้อยู่ในใจชาวบ้านแล้ว"..."ที่หลับพื่นอนสะอาด ตื่นมาพับ การครองผ้าก็ให้เรียบร้อย ไปบิณฑบาตทุกวัน ให้เป็นอุปนิสัยก่อน แล้วจึงค่อยไปอบรมชาวบ้าน"... ข้อความนี้ปรากฏในพุทธพจน์ดังนี้..."สำหรับภิกษุทั้งหลาย การลุกขึ้นแต่เช้าตรู่ กระทำการปฏิบัติสรีระก็ดี กระทำวัตรที่ลานพระเจดีย์ เป็นต้นก็ดี นั่งบนอาสนะที่สงัดแล้วคิดว่า ภิกษุทั้งหลายในวิหารนี้ จงมีความสุข ไม่มีเวร ไม่มีทุกข์ ดังนี้ ชื่อว่าเมตตามโนกรรม. สำหรับคฤหัสถ์ทั้งหลาย การคิดว่า ขอพระผู้เป็นเจ้าทั้งหลายจงอยู่เป็นสุข ไม่มีเวร ไม่มีทุกข์ ดังนี้ ชื่อว่าเมตตามโนกรรม...."[167]

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกายของราษฎรบนพื้นที่สูง จึงต้องเริ่มต้นที่ตัวตนของพระเองก่อนในการเป็นแบบอย่างที่ดี เมื่อชาวบ้านรับรู้มองเห็นพระสงฆ์เป็นต้นแบบ ย่อมเกิดความเคารพ นับถือ ศรัทธา และเชื่อมั่นมากยิ่งขึ้น เมื่อถึงคราวทำกิจกรรมชุมชนย่อมเกิดการมีส่วนร่วมในทิศทางเดียวกัน คุณภาพทางกาย เช่น การรักษาอนามัยเรื่องการขับถ่ายบนพื้นที่สูง ซึ่งบางแห่งยังไม่มีห้องน้ำหรือส้วมที่ถูกสุขลักษณะ เป็นสาเหตุแห่งการเจ็บป่วยและโรคระบาดได้ในชุมชน พระสงฆ์สามารถถ่ายทอดคำสอนในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวบ้านได้ เช่น การสร้างห้องส้วมแบบง่ายๆ ตามพระไตรปิฎก ดังนี้

....สมัยนั้น พวกภิกษุถ่ายอุจจาระลงในที่นั้นๆ ในอาราม อารามสกปรก ภิกษุทั้งหลายจึงนำเรื่องนี้ไปกราบทูลพระผู้มีพระภาคให้ทรงทราบ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถ่ายอุจจาระในที่สมควร" อารามมีกลิ่นเหม็น ฯลฯ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตหลุมถ่ายอุจจาระ" ขอบปากหลุมถ่ายอุจจาระพัง ฯลฯ พระผู้มีพระภาครับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อคันกั้นดิน 3 ชนิด คือ คันที่ทำด้วยอิฐ คันที่ทำด้วยศิลา คันที่ทำด้วยไม้" หลุมอุจจาระพื้นต่ำ น้ำจึงท่วม ฯลฯ รับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ถมพื้นให้สูง" ดินที่ถมพัง ฯลฯ รับสั่งว่า "ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ก่อคันกั้นดินที่ถมได้ 3 ชนิด คือ คันที่ทำด้วยอิฐ

---

[167] **องฺ.ฉกฺก.** (ไทย) 22/11/426.

คันที่ทำด้วยศิลา คันที่ทำด้วยไม้”ภิกษุทั้งหลายขึ้นลงลำบาก ฯลฯ รับสั่งว่า “ภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตบันได 3 ชนิด คือ บันไดอิฐ บันไดศิลา บันไดไม้”...[168]

2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางใจ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกประจำอาศรมมีการสาธยายธรรมในวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เทศกาล และงานพิธีกรรมสำคัญ พระสงฆ์เปรียบเหมือนผู้นำชุมชนทางจิตวิญญาณ เป็นที่พึ่งพิงทางใจในยามชาวบ้านได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจจากภัยภายในและภัยนอก พระสงฆ์หรือวัดเป็นที่พึ่งทางจิตใจได้ เช่น การจัดกิจกรรมต่างๆในวัดก็เพื่อเป็นวิธีหนึ่งในการหลอมรวมพลังและให้กำลังใจซึ่งกันและกัน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสรุปได้ว่า การดำเนินชีวิตอย่างมีสติ มีจิตใจที่เข้มแข็ง ด้วยการเข้าใจในหลักธรรมและปฏิบัติตามจะส่งผลต่อจิตใจใฝ่ในกุศล การสาธยายธรรมจึงเป็นหน้าที่สำคัญของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ที่ประจำอยู่ตามอาศรมในพื้นที่ห่างไกล เป็นกระบวนการหนึ่งในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เหตุแห่งการสาธยายธรรมนี้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ ดังนี้

...“ครั้งนั้น ภิกษุรูปหนึ่ง เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วนั่ง ณ ที่สมควร ได้ทูลถามพระผู้มีพระภาคดังนี้ว่า ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ พระองค์ตรัสว่า ‘ผู้อยู่ด้วยธรรม ผู้อยู่ด้วยธรรม’ ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ด้วยธรรม ด้วยเหตุเท่าไรหนอ พระผู้มีพระภาคตรัสว่า...ภิกษุในธรรมวินัยนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถาอุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธรรม และเวทัลละ เธอปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ละการหลีกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจภายในเพราะการเรียนธรรมนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการเรียนธรรม ไม่เรียกว่าเป็นผู้อยู่ด้วยธรรม... ภิกษุในธรรมวินัยนี้แสดงธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมาแก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เธอปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ละการหลีกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจภายใน เพราะการแสดงธรรมนั้นภิกษุนี้เราเรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการแสดงธรรม ไม่เรียกว่าเป็นผู้อยู่ด้วยธรรม...“ภิกษุในธรรมวินัยนี้สาธยายธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมา แก่ผู้อื่นโดยพิสดาร เธอปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ละการหลีกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจภายใน เพราะการสาธยายธรรมนั้นภิกษุนี้เราเรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการสาธยายธรรม ไม่เรียกว่าเป็นผู้อยู่ด้วยธรรม...ภิกษุในธรรมวินัยนี้ตรึกตาม ตรองตาม เพ่งตามด้วยใจซึ่งธรรมตามที่ตนได้สดับมา ตามที่ตนได้เรียนมา เธอปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ละการหลีกเร้นอยู่ ไม่ประกอบความสงบใจภายใน เพราะการตรึกตามธรรมนั้น ภิกษุนี้เราเรียกว่าเป็นผู้มากด้วยการตรึกธรรมไม่เรียกว่าเป็นผู้อยู่ด้วยธรรม...ภิกษุในธรรมวินัยนี้เรียนธรรม คือ สุตตะ เคยยะ เวยยากรณะ คาถาอุทาน อิติวุตตกะ ชาตกะ อัพภูตธรรม และเวทัลละ เธอไม่ปล่อยให้วันคืนล่วงเลยไป ไม่ละการหลีกเร้นอยู่ ตามประกอบความสงบใจภายใน เพราะการเรียนธรรมนั้น ภิกษุชื่อว่าเป็นผู้อยู่ด้วย

---

[168] **วิ.จ.** (ไทย) 7/291/75.

ธรรมอย่างนี้แล...เราแสดงภิกษุผู้มากด้วยการเรียนธรรม ผู้มากด้วยการแสดงธรรม ผู้มากด้วยการสาธยายธรรม ผู้มากด้วยการตรึกธรรม ผู้อยู่ด้วยธรรม ด้วยประการฉะนี้แล ภิกษุ”...กิจใดที่ศาสดาผู้หวังประโยชน์เกื้อกูล อนุเคราะห์ อาศัยความเอ็นดู พึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจนั้น เราได้ทำแล้วแก่เธอทั้งหลาย ภิกษุ นั่นโคนไม้ นั่นเรือนว่าง เธอจงเพ่งอย่าประมาท อย่าเป็นผู้มีวิปปฏิสาร (ความร้อนใจ)ในภายหลังเลย นี้เป็นอนุสาสนีของเราเพื่อเธอทั้งหลาย [169]

3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางสังคม กิจกรรมสร้างจิตสำนึกเรื่องยาเสพติด ส่งเสริมการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การเกื้อกูลกันในสังคมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระสงฆ์จึงต้องมุ่งเป้าไปที่สันติสุขในชุมชน โดยเฉพาะพื้นที่ชายขอบที่มีความห่างไกลซึ่งยังมีปัญหายาเสพติดฝังแฝงอยู่ในกลุ่มเยาวชน การปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกจึงต้องพร้อมรับมือกับปัญหาและอุปสรรคหลายด้าน การศึกษาข้อมูลเชิงพื้นที่เพื่อปรับตัวและเข้าใขวิถีชุมชนจึงเป็นภาระกิจที่ต้องอาศัยพรหมวิหารธรรม ก่อนการเริ่มทำกระบวนการ ต้องไปศึกษาข้อมูลก่อนว่าสภาพชุมชนมีชีวิตความเป็นอยู่อย่างไร อาจจะเข้าไปในส่วนของการไปพูดคุย ต้องดูว่ามีการนับถือพุทธไหม ถ้ามีหลายศาสนาต้องเข้าร่วมมือกันได้ เพื่อทำให้เห็นว่าพุทธศาสนา ไม่มีการแบ่งแยกแต่เป็นการพัฒนาอย่างสันติ การเข้าไปพูดคุยอาจจะใช้วิธีการก็คือชวนเป็นเพื่อนคุย หรือการชวนไปทำกิจกรรมร่วมกันก่อน ข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึกสามารถสรุปถึงกระบวนการใช้คุณธรรมด้านของความสามัคคี เพื่อให้การทำงานต่างๆ สำเร็จผลได้ดี

ความสำคัญของการอยู่ร่วมกันในชุมชนและสังคมอย่างสันติ ปรากฏข้อธรรมในปฐมสารณียสูตรว่าด้วยสารณียธรรม ดังนี้[170] ...“ภิกษุทั้งหลาย สารณียธรรม (ธรรมเป็นเหตุให้ระลึกถึงกัน) 6 ประการนี้ สารณียธรรม 6ประการ อะไรบ้าง คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1) ตั้งมั่นเมตตากายกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม 2) ตั้งมั่นเมตตาวจีกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม 3) ตั้งมั่นเมตตามโนกรรมในเพื่อนพรหมจารีทั้งหลาย ทั้งต่อหน้าและลับหลัง แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม 4) บริโภคโดยไม่แบ่งแยกลาภทั้งหลายที่ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม โดยที่สุดแม้เพียงบิณฑบาต บริโภคร่วมกับเพื่อนพรหมจารี ทั้งหลายผู้มีศีล แม้นี้ก็เป็นสารณียธรรม 5) มีศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย เป็นไทท่านผู้รู้สรรเสริญ 6) มีอริยทิฏฐิอันเป็นธรรมเครื่องนำออก เพื่อความสิ้นทุกข์โดยชอบ...”

---

[169] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/73/128.

[170] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/11/426.

4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางปัญญา การสร้างกิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสำหรับคนทุกกลุ่มวัย ให้เข้าใจหลักอริยสัจสี่กับการดำเนินชีวิตประจำวัน เป็นการบรรเทาทุกข์และสร้างสมดุลทางจิตใจอย่างมีคุณภาพ ลักษณะกิจกรรมที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกทำร่วมกับชุมชนจะมีความเกี่ยวข้องกับประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น และธรรมชาติ เช่น การบวชสามเณรภาคฤดูร้อน ประเพณีข้าวใหม่ การเลี้ยงผีต้นน้ำ การทำแนวกันไฟ การปลูกป่าและบวชป่า พระสงฆ์จะจัดกิจกรรมในช่วงเวลา 3- 10 วัน แล้วแต่ลักษณะกิจกรรม โดยเน้นการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาควบคู่ไปกับกิจกรรมชุมชน เพราะการฝึกวิปัสสนาเป็นหนทางแห่งการไปสู่สุคติภูมิ คือประตูชัยแห่งความสุขที่เข้าใกล้ความหลุดพ้น พระพุทธเจ้าทรงเปรียบเทียบความสำคัญของบุคคลผู้ฝึกกับไม่ฝึกไว้ต่างกันดังนี้... “พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุผู้เจริญวิปัสสนา 500 รูป ดังนี้... “มัจจุราชย่อมไม่เห็นบุคคลผู้พิจารณาเห็นโลก เหมือนเห็นฟองน้ำ เหมือนเห็นพยับแดด”... “ท่านทั้งหลายจงมาดูโลกนี้ ที่วิจิตรดุจราชรถ ที่พวกคนเขลาหมกมุ่นอยู่ แต่พวกผู้รู้หาข้องอยู่ไม่”... “ผู้ใดประมาทแล้วในกาลก่อน ภายหลังไม่ประมาท ผู้นั้นย่อมทำโลกนี้ให้สว่างไสว ดุจดวงจันทร์พ้นจากเมฆ ฉะนั้น”...[171]

กระบวนการที่พระสงฆ์ใช้ในกิจกรรมการมีส่วนร่วมกับในชุมชนให้เกิดสันติสุข ด้วยการฝึกพัฒนาปัญญาในการดำเนินชีวิต ประกอบด้วยคุณธรรม 4 ประการ เรียกว่า สังคหวัตถุ 4 ดังปรากฏเหตุในสมัยพุทธกาล ดังนี้... “ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ (ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว) 4 ประการนี้ 1. ทาน (การให้) 2. เปยยวัชชะ (วาจาเป็นที่รัก) 3. อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์) 4. สมานัตตตา (การวางตนสม่ำเสมอ)...ภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล...ทาน เปยยวัชชะ อัตถจริยาในโลกนี้และสมานัตตตาในธรรมนั้นๆ ตามสมควร สังคหธรรมเหล่านี้แลช่วยอุ้มชูโลก เหมือนลิ่มสลักที่ยึดคุมรถซึ่งแล่นไปไว้ได้ฉะนั้น ถ้าไม่พึงมีธรรมเหล่านี้ มารดาหรือบิดา ก็ไม่พึงได้การนับถือหรือการบูชาเพราะบุตรเป็นเหตุ แต่เพราะบัณฑิตเล็งเห็นความสำคัญของสังคหธรรมเหล่านี้ ฉะนั้น บัณฑิตเหล่านั้นจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นผู้น่าสรรเสริญ”...[172]

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพัฒนาจึงควรใช้หลักการทรงงานตามแนวพระราชดำริด้านแนวทางในการปฏิบัติงาน 3 ประการคือ เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา

เข้าใจ การทำความเข้าใจในบริบทชุมชนและภูมิสังคมของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีความหลากหลายและมีความต้องการในการพัฒนาคุณภาพชีวิต ต้องเข้าใจว่าวิถีชีวิตอยู่กันอย่างไร นับถืออะไร มีวิถีชีวิตอยู่กับความเป็นอยู่กับธรรมชาติอย่างไร

---

[171] **ขุ.ขุ.** (ไทย) 25/170-172/86.

[172] **องฺ.จตุกฺก.** (ไทย) 21/32/50.

เข้าถึง การเข้าถึงด้านจิตใจ ความเชื่อ การนับถือ พิธีกรรม วัฒนธรรม ศาสนา โดยปรับให้เข้ากับพระพุทธศาสนาได้อย่างสมดุลและตามหน้าที่ของพระสงฆ์

พัฒนา การพัฒนาในส่วนที่ยังขาด ทำในส่วนที่ยังไม่สำเร็จให้สมบูรณ์ เพื่อให้เกิดประโยชน์อัตถะ 3 คือ 1. ทิฏฐธัมมิกัตถะประโยชน์ คือประโยชน์ในปัจจุบัน 2. สัมปรายิกัตถะประโยชน์ คือประโยชน์ในเบื้องหน้า 3. ปรมัตถะประโยชน์ คือประโยชน์อย่างสูงสุด

หลักการทรงงานตามแนวพระราชดำริ ทรงใช้หลัก “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” อยู่เสมอ ซึ่งก่อนจะทำอะไรต้องมีความเข้าใจในภูมิประเทศ เข้าใจประชาชนในหลากหลายปัญหาทั้งด้านกายภาพ จารีตประเพณี และวัฒนธรรม รวมถึงต้องทำความเข้าใจกับประชาชนเพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและคนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการระบุปัญหาที่ชัดเจนและแก้ไขปัญหาได้อย่างบูรณาการ รอบคอบ ครบทุกมิติ เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างมั่นคงและยั่งยืน[173] บนความหลากหลายในวิถีชีวิตของชุมชนบนพื้นที่สูง แม้ประสบกับความยากลำบากในการดำเนินชีวิตตามยุคสมัยโดยเหตุกระตุ้นจากปัจจัยแวดล้อม การน้อมนำแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตขั้นพื้นฐานของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

4.3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

จากผลการศึกษาโครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ทำให้ทราบถึงองค์ความรู้เรื่องบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง และกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก รวมถึงองค์ความรู้ใหม่ที่สามารถนำมาพัฒนาสู่การศึกษาในโครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีผลการศึกษาจากกระบวนวิจัยดังนี้

1. การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) คณะวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ จำนวน 3 รูป/คน ซึ่งมีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน เพื่อทราบถึงกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

---

[173] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, **สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน**, (ธันวาคม 2556), หน้า 45-46.

ภาพที่ 4.19 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

คณะวิจัยได้ทำการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบนพื้นที่สูง ทั้ง 3 แห่ง จำนวน 18 รูป/คน เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลด้านกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ภาพที่ 4.20 การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ขอมูลสำมัญ

จากการรวบรวมข้อมูล สามารถวิเคราะห์และสรุปผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา มี 2 หน่วยงานคือ (1) พระบัณฑิตอาสา ได้แก่ อาศรมบ้านดอกแดง มีพระมหาฐานันดร เขมปัญโญ ประจำอยู่อาศรม และอาศรมบ้านห้วยบง มีพระครูพิศิษฐ์พัฒนสาร เป็นเจ้าอาวาสวัดห้วยบง และ (2) พระธรรมจาริก 1 แห่ง คือ อาศรมบ้านจันทร์ มีพระจันทร์ กิจจารักษ์ เป็นเจ้าอาวาสวัด จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้ทำการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 4 ประการ คือ

1) การพึ่งพาตนเอง ชุมชนทั้ง 3 แห่งนี้การเดินทางคมนาคมไกล ยากต่อการที่รัฐจะมาพัฒนา ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบาก พระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและ

การปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเอง เป็นหลักการพัฒนาเบื้องต้นด้วยความพยายาม เพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้อยู่รอดได้ในทุกสถานการณ์ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

การที่พระสงฆ์และประชาชนสามารถพึ่งตนเอง โดยมีการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว และได้ตระหนักถึงพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่นๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ คำนึงถึงความเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องตนเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่ายๆ

พระสงฆ์และประชาชนที่นี่จึงเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลักและนับว่าเป็นศักยภาพของชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยความที่ชุมชนทั้งสามแห่งนี้การเดินทางคมนาคมไกล ยากต่อการที่รัฐจะมาพัฒนาได้ทั่วถึง ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบากพระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองเป็นหลักการพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ทุกสถานการณ์ซึ่งสอดคล้องกับพระพุทธพจน์ที่ว่า *....อตฺตา หิ อตฺตโน นาโถ ตนแลเป็นที่พึงของตน...* เป็นอันดับแรกของการดำรงชีวิตประจำวันทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป และก็สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

ภาพที่ 4.21 สินค้าชุมชนบนพื้นที่สูง

2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นทุนทางธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้พื้นที่ดอกแดง บ้านจันทร์ และห้วยบง พระสงฆ์เป็นผู้นำรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่พึ่งพิงของทุกชีวิตบนโลก พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจริก และประชาชนบนพื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมีส่วนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตการรักษาของพระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ ได้ปลูกฝังประชาชนในท้องถิ่นในการรักษาป่าธรรมชาติให้อยู่คงเดิมจำนวนประมาณ 1,000 กว่าไร่

เช่นเดียวกันที่อาศรมพระบัณฑิตอาสาโดยพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบงยังได้รักษาบริเวณวัดและชุมชนทำการทำแนวป้องกันไฟในฤดูร้อนในเขตวัดและชุมชนทุกๆ ปี

ภาพที่ 4.22 พระครูพิพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) และพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. ร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

กล่าวได้ว่า การอนุรักษ์และการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้คำนึงถึงทรัพยากรธรรมชาติอื่นควบคู่กันไป เพราะทรัพยากรธรรมชาติต่างก็มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์และส่งผลต่อกันอย่างแยกไม่ได้ ท่านได้มีการวางแผนการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างชาญฉลาด ต้องเชื่อมโยงกับการพัฒนา สังคม เศรษฐกิจ การเมือง และคุณภาพชีวิตอย่างกลมกลืน ตลอดจนรักษาไว้ซึ่งความสมดุลของระบบนิเวศควบคู่กันไป การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติได้รับร่วมมือกันทุกฝ่าย ทั้งประชาชน ผู้บริหาร ได้ตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมตลอดเวลา โดนเริ่มต้นที่ตนเองและท้องถิ่นของตน ดังนั้นการพัฒนาประเทศขึ้นอยู่กับ

ความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยของทรัพยากรธรรมชาติ การไม่ทำลายทรัพยากรธรรมชาติจึงเป็นมรดกสำคัญของมวลมนุษยชาติ

3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ชุมชนดอกแดงมีอาศรมพระธรรมจาริกดอกแดงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านหวยบงมีอาศรมวัดห้วยบงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านจันทร์มีอาศรมวัดบ้านจันทร์เป็นศูนย์กลางเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรฐกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคม

ภาพที่ 4.23 ศูนย์ปกาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง

ในพื้นที่ชุมชนบ้านห้วยบงมีแหล่งเรียนรู้ด้านภาษา ศิลปะ วัฒนธรรม สังคม และศาสนาได้อย่างดีเยี่ยม โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้โดยตั้งชื่อว่า “ศูนย์ปาเกอะญอศึกษาวัดห้วยบง” เป็นศูนย์ศึกษาสหวิชาการ

4) การมีส่วนร่วม การที่พระเจ้าอาวาสและเจ้าอาศรมพระบัณฑิตอาสาแห่งนี้ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนข้างนอกมามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนวัด มาร่วมพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา พุทธศิลปะ เศรฐกิจโดยใช้หลัก คำว่า **“บ-ว-ร”** ย่อมมาจากคำว่า **“บ้าน วัด โรงเรียน”** ถือว่าเป็นองค์กรทางสังคมที่มีความสำคัญและมีความสำคัญอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทยเรา เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต และเป็นหลักของการพัฒนาบนพื้นที่สูง

ภาพที่ 4.24 พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
และพระพรหมเสนาบดีเจ้าคณะภาค 7 ร่วมกิจกรรมปีใหม่ชาวปกาเกอะญอ

สืบเนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้นำพระนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนาลงพื้นที่วิจัยด้วยเพื่อบูรณาการกับรายวิชาที่สอน ทำให้พระนิสิตได้เห็นความสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง เมื่อสำเร็จการศึกษาวิจัย พระนิสิตก่อนหน้าที่จะจบการศึกษาปีที่ 4 มีความประสงค์จะลาสิกขา พอได้ไปเรียนรู้ร่วมกับคณะผู้วิจัย ได้เห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ตามปกติพระนิสิตหลังจากจบปีที่ 4 ไปแล้ว เหลือภาระกิจคือไปปฏิบัติศาสนากิจอีก 1 ปี จึงจะได้รับปริญญา พระนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนาตระหนักเห็นความสำคัญในการเผยแผ่บนพื้นที่สูง จึงอาสาไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมจาริก 1 รูป ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ และพระบัณฑิตอาสา 1 รูป ประจำอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง อ.งาว จ.ลำปาง ซึ่งไม่มีพระอาศัยอยู่แม้แต่รูปเดียว การทำวิจัยเรื่องแก้ความยากจน ได้เพิ่มนวัตกรรมวิถีพุทธแห่งใหม่เพิ่มขึ้นอีก 2 แห่ง ซึ่งก็สอดคล้องกับทฤษฎีของพระพุทธเจ้าที่ตรัสว่า “จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกประพฤติเพื่อประโยชน์ สุขแก่ชนและชาวโลกหมู่มาก” ตามที่ได้พรรณนาไปแล้วในบทที่ 2

5. การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ชุมชนบนพื้นที่สูงมีวัฒนธรรมของชาวประปาเกอะญอ มีความเปนอัตลักษณ เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย การละเล่น ความเปนอยู ศิลปะเป็นมรดทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้ชุมชนทั้งสามแห่งเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า ที่โดดเด่นและยั่งยืน เพราะเริ่มมีชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นสิ่งเหล่านี้กลายเป็นสินค้าที่มีค่า คนทั่วไปอยากจะมาบริโภค

ภาพที่ 4.25 วิถีชีวิตกับประเพณีท้องถิ่นบ้านดอกแดง

การทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ได้แก่ การแต่งกาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน โดยผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมใส่ชุดผ้าทอยาวคลุมเข่าสีขาว สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่นิยมสวมใส่ชุดตามยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ **การจักสาน** ชุมชนมีวัตถุดิบต้นไผ่เป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจักสานไว้ใช้เอง เช่น ชะลอมใส่พืชผักผลไม้ แต่ยังไม่มีการถ่ายทอดทักษะสู่เยาวชนเป็นเพียงการสืบสานต่อในครัวเรือน จึงยังไม่ได้มีการผลิตเพื่อการค้าหรือสร้างอาชีพ

ภาษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาปปาเกอะญอ และใช้ภาษาราชการในการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและสังคม **ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ข้าวกับวิถีชุมชนมีความสัมพันธ์** กับความเชื่อชาวบ้านจะไม่นำข้าวไม่เอาออกนอกพื้นที่ชุมชน หากปีนั้นได้มีพิธีเลี้ยงผีด้วยควาย ซึ่งเป็นความเชื่อตามบรรพบุรุษ ผู้เฒ่าผู้แก่บอกว่าประมาณ 3 ปี จะมีพิธีนี้ 1ครั้ง ซึ่งจะอยู่ช่วงประเพณีมัดมือ “หิซอโค” แปลว่า (มัดมือขึ้นปีใหม่) “**ลาคุปู**” แปลว่า (มัดมือสิ้นปี) ของหมู่บ้าน พิธีกรรมคือวิถีชุมชนนี้บรรพบุรุษได้ยึดถือกันมาแล้ว ผู้ที่ลบหลู่ ทำอะไรๆ ก็มักจะติดๆ ขัดๆ เช่น ผลผลิตข้าวควรจะได้เยอะก็ได้ข้าวน้อย มีข้อห้ามสำคัญ คือ ครอบครัวที่มีหญิงตั้งครรภ์ ห้ามไปร่วมกินเลี้ยงในพิธีเลี้ยงผีของคนอื่นๆ

ภาพที่ 4.26 วิถีข้าวกับพิธีกรรมชุมชน

พิธีกรรมสำคัญของประเพณีข้าว เช่น ข้าวดอยดอกแด งต้องผ่านกรรมวิธีหลายอย่าง ดังนี้

1.ต้องมีการเลี้ยงเจ้าที่ฝาย เพื่อขอสิ่งศักดิ์สิทธิ์เจ้าที่ทำให้มีน้ำดีในช่วงการทำนา

2. หลังจากทำนาปลูกข้าวเสร็จก็จะเลี้ยงเจ้าที่ที่ดูแลนาข้าว เพื่อให้ดูแลต้นข้าวและนาข้าวให้ดีและให้ได้ผลผลิตเยอะ

3. ตอนเก็บเกี่ยวผลผลิต จะมีพิธีเรียกขวัญข้าว

4. หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จมากลับมาที่บ้านใส่ในยุ้งฉาง จะทำพิธีขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์คือเจ้าที่ที่รักษายุ้งฉาง เป็นอันเสร็จพิธีของการทำนา

5. ชุมชนยังคงอนุรักษ์พิธีลงแขกเกี่ยวข้าว หรือเรียกว่าการเอามื้อ คือการแลกแรงงานด้วยแรงงานแทนการจ้างงาน เป็นการลดต้นทุนและเสริมสร้างความสามัคคี ในระหว่างทำงานและการได้ทานข้างร่วมกันกลางวงใหญ่ เหมือนการสานสัมพันธ์กิจกรรมชุมชนเพราะทุกคนจะออกมาช่วยกันจนเสร็จงาน

ปัจจุบันปรากฏการณ์บริโภคนิยม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชนชนชาติพันธุ์สภาวะในปัจจุบัน แต่ยังมีอีกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กำลังผสมผสานวัฒนธรรมอย่างกลมกลืนกลับทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าหรือสินค้าทางชาติพันธุ์ การขายวัฒนธรรม ธุรกิจชาติพันธุ์ การทำให้กลายเป็นตลาดทางวัฒนธรรม การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า และชนชาติพันธุ์ยังได้ปฏิบัติสัมมาอาชีวะ คือการประกอบอาชีพสุจริต มีจิตมุ่งมั่นแน่วแน่ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้องสอดคล้องกับหลักคำสอนแห่งพระพุทธศาสนา คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (1) อุฏฐานสัมปทา มีความเพียรให้ถึงความสำเร็จผลได้ (2) อารักขสัมปทา การรักษาทรัพย์ที่ได้มา (3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนชุมชนเป็นคนดี (4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า สันโดษ ที่แปลว่า ยินดีพอใจในสิ่งที่ตัวเราแสวงหาได้มาด้วยความชอบธรรม สังคมไทยนิยมเรียกว่า คาถาเศรษฐี 4 คำ คือ อุ อา กะ สะ จึงทำให้ประชาชนมีโอกาสได้นำวัตถุดิบกลายเป็นสินค้า และได้นำไปสู่การมีเครือข่ายที่จะนำสินค้าชุมชนไปสู่การมีโอกาสการค้าขายได้มากยิ่งขึ้นมากว่าในอดีต ซึ่งกระบวนการที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน ได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปผสมผสานกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน เกิดสันติสุขในสังคมไทยบนพื้นที่สูงมากขึ้นตามลำดับ

ภาพที่ 4.27 กิจกรรมการวิจัยภาคสนาม

2. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เป็นกระบวนการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ และสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อส่งเสริมการสร้างสัมมาอาชีพของราษฎรบนพื้นที่สูง นำไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง คณะวิจัยได้จัดกิจกรรมการวิจัย ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การอบรมให้ความรู้กลุ่มตัวอย่างจากชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 แห่ง จำนวน 18 ราย โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมวิถีพุทธ เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” มีการใช้แบบประเมิน Pre-test และ Post-test เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม และคาดหวังว่าผู้ที่อบรมแล้วจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ซึ่งผลการประเมินมีดังนี้

องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	ก่อนอบรม Pre-test	หลังอบรม Post-test
1. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่านวัตกรรม	2.83	4.78
2. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าชุมชนวิถีพุทธ	2.16	3.74
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรม	2.96	4.08
4. ผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน	3.63	4.32
5. การขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอล	2.50	3.56
6. การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง	2.69	4.45
7. การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรม	3.35	5.35
8. การสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน	2.29	4.90
9. พระสงฆ์มีส่วนในการหนุนเสริมนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	3.20	3.27
10. พระสงฆ์มีส่วนในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูง	2.16	2.83

ตารางที่ 4.3 ผลการประเมินองค์ความรู้เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ภาพที่ 4.28 กิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”

จากการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” พบว่าผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ที่เพิ่มมากขึ้น ดังนี้ ก่อนอบรม/Pre-test มีค่าเฉลี่ยรวม 2.78 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 และหลังอบรม/Post-test มีค่าเฉลี่ย 4.14 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75 มี

ความรู้และความสนใจในด้านการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชนมากที่สุด และ การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้เข้าอบรมมีความเห็นว่าพระสงฆ์มีส่วนในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูงในระดับน้อย

กิจกรรมที่ 2 การอบรมให้ความรู้ผ่านระบบ ZOOM เรื่อง “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัตถุดิบในชุมชนและยกระดับสินค้าท้องถิ่น มีผู้เข้ารวมกิจกรรมจำนวน 22 รูป/คน จากตัวแทนกลุ่มตัวอย่างทั้ง 3 ชุมชน นิสิต และบุคคลทั่วไป มีการใช้แบบประเมิณผลองค์ความรู้ด้วย Google Form มีการใช้แบบประเมิน Pre-test และ Post-test เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม และคาดหวังว่าผู้ที่อบรมแล้วจะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ต่อไป ซึ่งผลการประเมินมีค่าเฉลี่ยรวม **3.42** และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน **0.76** ในด้านต่างๆ ดังนี้

การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	**ผลการประเมิน**
1. การตั้งชื่อแบรนด์/สโลแกน/คำขวัญของสินค้าชุมชน	2.96
2. การแปรรูปสินค้าชุมชนหรือการพัฒนาคุณภาพสินค้า	2.96
3. การออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์	4.15
4. การหาช่องทางการจัดจำหน่าย/สถานที่ขายสินค้าชุมชน	2.18
5. การรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเครือข่ายสินค้าชุมชน	2.50
6. การสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน	3.30
7. การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม	3.86
8. ผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน	4.15
9. การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง	4.50
10. การขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอล	3.86

ตารางที่ 4.4 ผลการประเมินองค์ความรู้เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

จากการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”พบว่า ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงมากที่สุด และ การออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยมีความเห็นว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้

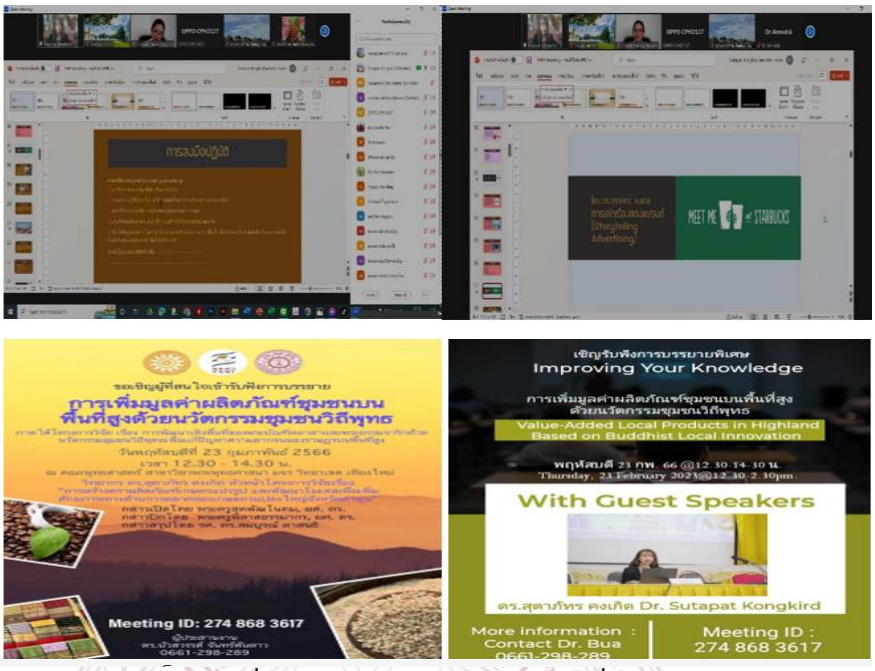

ภาพที่ 4.29 กิจกรรมการให้องค์ความรู้เรื่อง
“การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”

กิจกรรมที่ 3 การประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการตลาดเพื่อหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชน โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์วิจัย ได้ทดลองทำการออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ ภายใต้สัญลักษณ์“ขายดีของดอย”ออกมา 6 แบบ และทำคัดเลือกโดยตัวแทนจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมในระบบ ZOOM จำนวน 10 ราย จนได้ออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง จำนวน 1 แบบ

ภาพที่ 4.30 การพัฒนาโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ“ขายดีของดอย”

คณะวิจัยได้ทำการพัฒนาสินค้าเพื่อรองรับการขยายตลาดสินค้าชุมชนเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยอาศัยหลักธรรมขององค์มรรคด้วยการส่งเสริมให้วัดเป็น

ศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อยกระดับในการประกอบสัมมาอาชีวะ ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสินค้าต้นแบบ ภายใต้สัญลักษณ์“**ขายดีของดอย**”จำนวน 3 ชิ้น คือ

1) **การพัฒนาคุณภาพสินค้า** ภายใต้นิยาม “ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง” การรวมข้าวสายพันธ์ท้องถิ่นจาก 3 สายพันธ์ ปริมาณ 1 กิโลกรัม ราคาจำหน่าย 50 บาท

ภาพที่ 4.31 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง

2) **การพัฒนาสินค้าด้วยการแปรรูปวัตถุดิบ** ภายใต้นิยาม “กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย” เป็นเมล็ดกาแฟคั่วกลาง ปริมาณ 250 กรัม ราคาจำหน่าย 150 บาท

ภาพที่ 4.32 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย

3) **การพัฒนาบรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อ** ภายใต้นิยาม “ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันธ์สายใย” คือ ย่ามทอมือ ราคาจำหน่าย 200 บาท

ภาพที่ 4.33 ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันธ์สายใย

คณะผู้วิจัยได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ“ขายดีของดอย”จำนวน 3 ชิ้น คือ (1) ข้าวดอยดอกแดง (2) กาแฟห้วยบง (3) ผ้าทอวัดจันทร์ มีการทำคิวอาร์โค้ดบอกถึงเรื่องเล่าสินค้าในบรรจุภัณฑ์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยการส่งเสริมให้พระสงฆ์และวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) ให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้เป็นกระบวนการหนึ่งในการหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจน เพิ่มรายได้ให้มากขึ้น ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ในระดับขั้นต้น

ภาพที่ 4.34 ภาพประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

กิจกรรมที่ 4 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนดังกล่าวนี้ คณะผู้วิจัยได้ติดตามประเมินผลในเวทีรับฟังความคิดเห็นจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 ราย พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากในด้าน (1) ตราสัญลักษณ์ (2) การกำหนดราคาสินค้า (3) ปริมาณสินค้า (4) ขนาดของสินค้า (5) การจัดหีบห่อสินค้า (6) ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน (7) การออกแบบสติ๊กเกอร์ (8) การตั้งชื่อสินค้า (9) การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า และ (10) ภาพสินค้า ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถขยายช่องทางการตลาดและเพิ่มยอดจำหน่ายได้มากขึ้น เมื่อมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้วยหลักธรรม (1) สัมมาอาชีวะ (2) สาธารณียธรรม (3) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ตามหลักการแห่งบ-ว-ร ในพระพุทธศาสนาและการหนุนเสริมด้วยการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ภาพที่ 4.35 การประเมินผลความพึงพอใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

กิจกรรมที่ 5 คณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชิ้น โดยนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 100 ราย พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับดีมากในด้าน (1) ตราสัญลักษณ์ (2) การกำหนดราคาสินค้า (3) ปริมาณสินค้า (4) ขนาดของสินค้า (5) การจัดหีบห่อสินค้า (6) ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน (7) การออกแบบสติ้กเกอร์ (8) การตั้งชื่อสินค้า (9) การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า และ (10) ภาพสินค้า การประเมินนี้เป็นการสร้างความเชื่อมั่นในการจำหน่ายสินค้าชุมชน ซึ่งคาดว่าจะได้รับการตอบรับที่ดีจากผู้บริโภค สร้างภาคภูมิใจในสินค้าท้องถิ่นในแต่ละชุมชน

ภาพที่ 4.36 การประเมินผลความพึงพอใจของผู้บริโภคที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่ง จึงประกอบด้วยการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการพัฒนาสาธารณูปโภค และมีกระบวนการพัฒนาแบ่งออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งพาตนเอง (2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

กระบวนการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้เป็นแนวทางหนึ่งในการการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ให้แก่ชุมชน ช่วยหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อเพิ่มรายได้ให้มากขึ้นช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ต่อไป โดยกระบวนการสร้างเครือข่ายเพื่อสร้างต้นแบบศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของอาศรมพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในภาคเหนือตอนบน ซึ่งจะเชื่อมโยงกับการยกระดับการท่องเที่ยวชุมชนเชิงนิเวศวัฒนธรรมได้อย่างสมดุลกับการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากได้ต่อไป เช่น ความร่วมมือของชาวบ้านกับเจ้าสำนักอาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ พระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) ในการริ่เริ่มก่อตั้งศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชน เพื่อบริการนักท่องเที่ยวในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยว ซึ่งในชุมชนมีสภาพอากาศหนาวเย็นมากในช่วงเดือน พ.ย. ถึง ก.พ.

ภาพที่ 4.37 ศูนย์จำหน่ายสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์ (อยู่ในระหว่างการปรับปรุง พ.ย.66)

การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงภายใต้หลักการ บ-ว-ร โดย การบูรณาการหลักพุทธธรรม ด้วยบทบาทของพระสงฆ์ในอาศรมพระบัณฑิตและพระธรรมจาริกช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตชุมชนเพื่อความยั่งยืนได้ เพราะเป็นที่ยึดเหนี่ยวจิตใจของชาวบ้านและเพิ่มความสามัคคีในชุมชนมากยิ่งขึ้น สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของชุมชน วัดจึงเป็นจุดศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชน เช่นการสร้างให้คนในชุมชนมีความเห็นอกเห็นใจกันมากขึ้น ก่อให้เกิดความสามัคคีและพัฒนาในท้องถิ่นของตัวเองรักษาดูแลพื้นที่ของตัวเอง เพราะพระสงฆ์มีบทบาทในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน เช่น มีการจัดตั้งกลุ่มพ่อบ้านแม่บ้าน กลุ่มเยาวชน ให้มีการแบ่งหน้าที่ในการมีส่วนร่วมพัฒนาเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูงในชุมชนของตนเอง

กิจกรรมที่ 6 คณะผู้วิจัยได้ทำกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบร่วมกับภาคีเครือข่ายพระธรรมจาริก เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับชุมชนซึ่งเป็นผู้ที่สามารถนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ได้โดยตรง โดยทำการประสานกับพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกและผู้นำชุมชน ทั้ง 3 แห่ง ในการขยายผลด้านการตลาด เพื่อนำร่องการจำหน่ายรวมถึงตลาดออนไลน์ ให้เกิดรายได้ที่เพิ่มขึ้นในครัวเรือน สามารถกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ต่อไป

ภาพที่ 4.38 ประมวลภาพกิจกรรมประชาสัมพันธ์ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

4.4 รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ คณะผู้วิจัยได้ร่วมพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบด้วยตราสัญลักษณ์“ขายดีของดอย”จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ คือ (1) ข้าวดอยดอกแดง (2) กาแฟห้วยบง (3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยอาศัยกระบวนการพัฒนาด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ในการทำวิจัยครั้งนี้ จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกิจกรรมเชิงปฏิบัติการ คณะวิจัยได้สรุปกระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอน ในการสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอน ในการสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	**จุดแข็งและจุดเด่นที่เป็นปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ**
1. กิจกรรมชุมชนวิถีพุทธ เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ 2. ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ 3. การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน 4. การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้ 5. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน	1. บทบาทของและภาวะผู้นำพระสงฆ์ในชุมชน การมีส่วนร่วมในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน 3. การประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชน 4. การสนับสนุนกระบวนการวิจัยจากมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 4.5 กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอนในการสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอน ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

1. กิจกรรมชุมชนวิถีพุทธ เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ ของชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งมีความหลากหลายทางบริบทสังคม กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอน ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก จึงต้องอาศัยพุทธวิถีในการสื่อสารและทำความเข้าใจกับชาวบ้าน เพื่อให้เกิดความเห็นในทิศทางเดียวกันในการรักษาระบบนิเวศ โดยเฉาะพื้นที่ป่าที่ถูกบุกรุก แพ้วถาง เพื่อทำการเกษตรเชิงเดี่ยว การระวังไฟป่า การลดการใช้เคมีทางการเกษตร เป็นต้น จึงต้องจัดกิจกรรมชุมชนต่างๆ ควบคู่อย่างสมดุลกับวิถีชีวิตในชุมชน และเสริมแทรกด้วยหลักธรรมหรือการแลกเปลี่ยนสนทนาธรรมในวงกิจกรรม หรือเรียกว่า ธัมมสากัจฉากถา แปลว่า “ถ้อยคำที่สนทนากัน ในทางธรรม” หมายถึง การสนทนา ธรรมเป็นทำนองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน บางครั้งมาในรูปแบบคำถามเพื่อแสวงหาความถูกต้อง หรือปรับความเข้าใจซึ่งกันและกัน เป็นรูปแบบการเผยแผ่ที่พระพุทธองค์ทรงใช้บางโอกาส เพื่อทรง รับรองความคิดเห็นของผู้ฟังบ้าง เพิ่มเติมบ้าง ปรับปรุงบ้าง ปฏิเสธบ้าง ตามควรแก่กรณีปัจจุบัน นอกจากจะเรียกว่า การสนทนาธรรม

แล้ว อาจเรียกว่า การอภิปรายการเสวนาธรรม โดยผลัดการพูด ผลัดกันฟัง[174] บทบาทของและภาวะผู้นำพระสงฆ์ในชุมชน มีส่วนร่วมในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน จึงเป็นปัจจัยสำคัญในความสำเร็จในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ภาพที่ 4.39 กิจกรรมชุมชนวิถีพุทธ

2. ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน การสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ การไม่ยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด เป็นต้นเหล่านี้ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกต้องประกอบด้วยลักษณะคุณสมบัติซึ่งเป็นองค์ของกัลยาณมิตร[175] เรียกว่า ครุ คือมีความเป็นที่เคารพ ให้เกิดความรู้สึกอบอุ่นใจ เป็นที่พึ่ง ได้ และปลอดภัย บทบาทและหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนบนพื้นที่สูง โดยนำเอาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือผ่านกิจกรรมที่หลากหลายในการพัฒนาด้านจิตใจ และเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ชุมชน

ภาพที่ 4.40 การสร้างข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน

---

[174] สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์**, (กรุงเทพมหานคร: ม.ป.ท., 2561), หน้า 545.

[175] พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม**, พิมพ์ครั้งที่ 13, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส จำกัด, 2548), หน้า 204.

3. การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน ในชุมชนบนพื้นที่สูงทั้ง 3 แห่ง นี้ มีเส้นทางการเดินทางคมนาคมมีระยะไกลมากจากตัวเมือง ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบากพระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพในการปรับตัวโดยการพึ่งตนเอง นอกจากความพยายามในการรวมกลุ่มค้าขายสินค้าชุมชน เพื่อเสริมศักยภาพในการต่อรองกลไกการตลาดจากผู้ค้าส่ง การรวมกลุ่มเพื่อรวบรวมเงินสำรองในการช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในชุมชน มีความจำเป็นและสำคัญมากอย่างยิ่ง เนื่องจากชาวบ้านขาดการเชื่อมโยงกับสถาบันการเงินอย่างทั่วถึงในการกู้ยืม ไม่มีเอกสารสิทธิ์ในการครองครองที่ดิน ไม่มีเอกสารเพียงพอในการยื่นกู้ เมื่อถึงคราวที่ตนเองหรือครอบครัวมีจำเป็นต้องใช้เงิน เช่น เจ็บป่วย พืชพลทางการเกษตรเสียหายจากภัยธรรมชาติ ค่าใช้จ่ายในการส่งเสียบุตรหลานเล่าเรียน ซึ่งต้องใช้เงินก้อนจำนวนหนึ่งอย่างทันเวลา การรวมกลุ่มออมทรัพย์คือทางเลือกที่ดีที่สุดสำหรับชุมชน ซึ่งมีคณะกรรมการในชุมชนคือชาวบ้านช่วยกันดูแล โดยมีพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้ที่ชาวบ้านให้ความเคารพ ช่วยอนุเคราะห์ความโปร่งใสในการดำเนินการ และใช้พื้นที่ในวัดในการให้ชาวบ้านมาร่วมกันออมทุก 1 วัน บ้าง ทุก 7 วันบ้าง 15 วันบ้าง ทุก 30 วันบ้าง ตามข้อกำนดร่วมกันในชุมชน และสิ่งที่สำคัญคือเป็นการฝึกจิตให้ชาวบ้านมีความตั้งใจในการออมร่วมกัน คือการรักษาสัจจะในการทำความดีทุกครั้งที่ได้เก็บออม เหมือนการออมบุญในการออมทรัพย์ เพื่อประโยชน์ตนและประโยชน์ส่วนรวม

ภาพที่ 4.41 การรวมกลุ่ม

4. การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้ เนื่องจากชุมชนบนพื้นที่สูงมีสินค้าท้องถิ่นมากมายหลายประเภท ทั้งผลผลิตทางการเกษตร เช่น พืชผลเมืองหนาว งานหัตถกรรม งานจักสาน ชา กาแฟ ข้าวดอย ซึ่งชาวบ้านมีความต้องการในการพัฒนาสินค้าให้ตอบรับกับความต้องการของผู้บริโภค บทบาทและหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกอีกด้านหนึ่งคือ การขยายความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาเพื่อเชื่อมโยงกระบวนการด้านการวิจัย เป็นส่วนหนึ่งในการให้ความรู้กับชาวบ้าน รวมทั้งเชื่อมประสานกับหน่วยงานท้องถิ่น เช่น พัฒนาชุมชนในการจัดอบรมเสริมทักษะความรู้ให้กับชาวบ้าน ผ่านกิจกรรมสำคัญเช่น ปีใหม่ งานบุญต่างๆ รวมถึงการทำบัญชีรายรับรายจ่าย เป็นแนวทางเดียวกับการศึกษารูปแบบที่ควรใช้ เพื่อแก้ปัญหาด้านเศรษฐกิจชุมชน มี 3

ขั้น[176] คือ (1) ขั้นแรกนั้นควรมีการจัดอบรมด้านวิชาชีพ การบริหารหนี้สิน และทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง (2) ขั้นที่สอง คือการส่งเสริมให้มีการปฏิบัติจริงภายหลังจากที่ได้รับการฝึกอบรม และ (3) ขั้นที่สาม คือการจัดตั้งตลาดซื้อขายสินค้าเกษตรของชาวบ้านที่ผลิตได้ การจัดตั้งธนาคารประชาชนเพื่อเสริมประสิทธิภาพในการผลิต และควรปลูกจิตสำนึกให้แก่ชาวบ้าน โดยการจัดทำป้ายรณรงค์ตรงทางเข้าหมู่บ้านในทุกจุด ซึ่งมีข้อความว่า “เมื่อลดรายจ่ายที่ไม่จำเป็นลง รายได้หรือเงินเก็บจะเพิ่มขึ้น” หรือ “หมู่บ้านนี้ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อลดรายจ่าย” เป็นต้น

ภาพที่ 4.42 การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้

5. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าเป็นกลยุทธ์กระตุ้นเศรฐกิจชุมชนที่ใช้ต้นทุนทางสังคมที่มีอยู่เดิมในชุมชน เช่นภาษา การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย การละเล่น ความเปนอยูของชาวปะปาเกอะญอมีความเปนอัตลักษณ เป็นมรดทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกทำหน้าที่ในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้สู่การยกระดับให้ประชาชนได้พัฒนาฝีมือในการเพียรประกอบสัมมาอาชีวะ โดยการพัฒนาสินค้าท้องถิ่น

---

[176] ปรีชา ปาโนรัมย์ และคณะ, การพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน กรณีศึกษาบ้านโคกใหญ่ หมู่ 9 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์, **ในวารสารวิจัย มข.** , สิงหาคม. (มหาวิทยาลัยขอนแก่น , 2558), หน้า 724.

เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ด้วยกลยุทธ์และวิธีการเผยแผ่ในช่องทางที่หลากหลายและต่อเนื่อง[177] ด้วยรูปแบบของการอบรมศีลธรรม ในวันสำคัญต่างๆ การออกเยี่ยมเยือนและการช่วยเหลือชาวบ้าน ด้วยปัจจัยสี่ การบรรยายธรรมเสียงตามสาย การบรรยายธรรมผ่านสถานีวิทยุ กิจกรรมธรรมสัญจร ทำบุญสัญจร การทำวัตรสัญจร การแสดงตนเป็นพุทธมามกะ การสอนศีลธรรมในสถานศึกษา จัดค่ายคุณธรรมสำหรับเยาวชน ปฏิบัติธรรม รักษาอุโบสถศีล ตลอดถึงการสอดแทรกพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาในพิธีกรรมดั้งเดิมของชาติพันธุ์ กะเหรี่ยง

ภาพที่ 4.43 การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ได้มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชนและนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาไปผสมผสานกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน หนุนเสริมแนวทางในการกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ เพื่อนำร่องสู่การสร้างอาชีพโดยสัมมาอาชีวะบนฐานพุทธธรรมต่อไป

คณะวิจัยได้สังเคราะห์กระบวนวิจัย ที่นำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ใหม่คือ รูปแบบ PPNE กลยุทธ์ที่จะช่วยหนุนเสริมการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้ ดังแผนภาพนี้

---

[177] พระปลัดสุชาติ สุวฑฺโก (ชิหมื่อแปร), “**ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่มชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่**”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553), หน้า บทคัดย่อ.

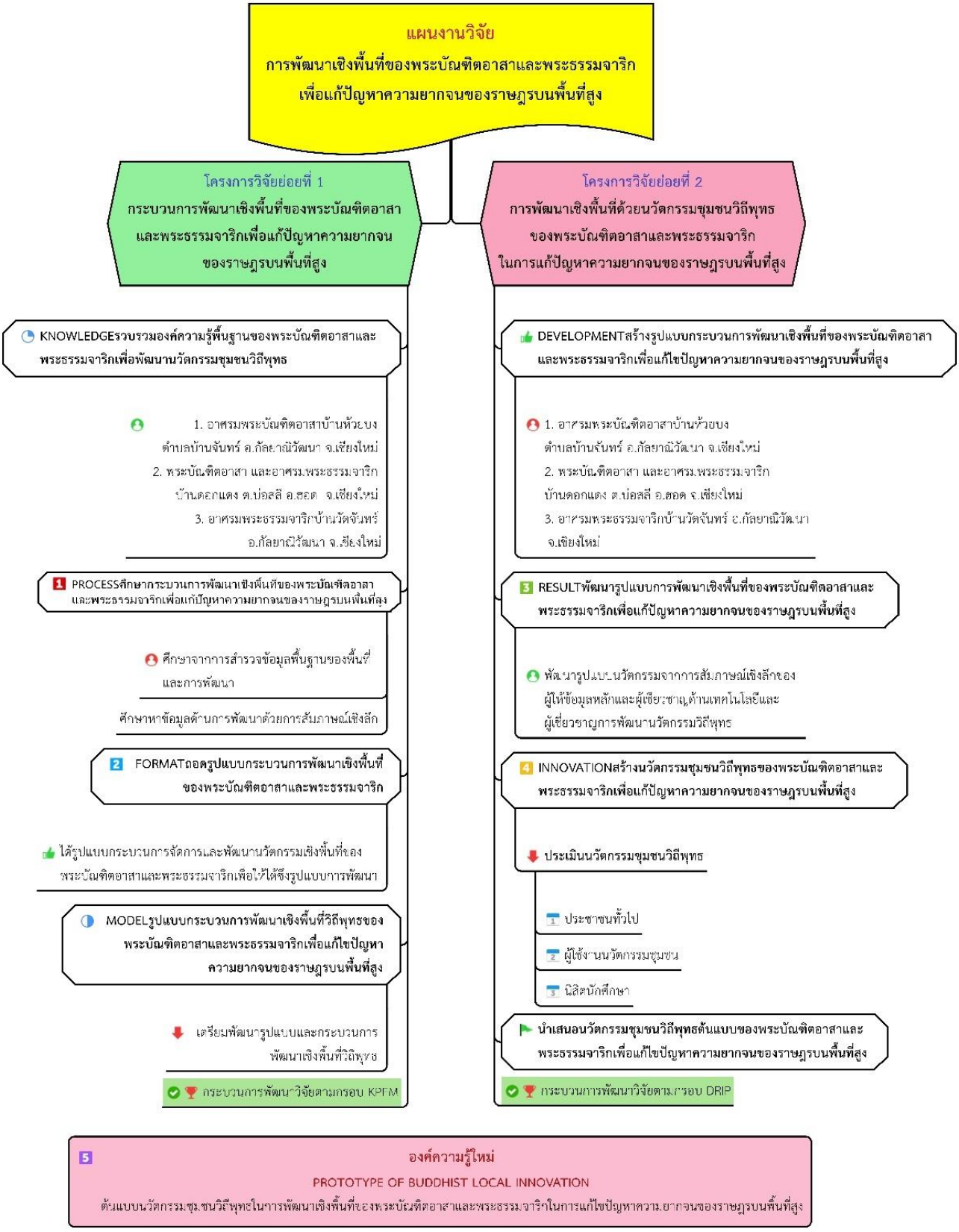

ภาพที่ 4.44 แผนภูมิกระบวนวิจัย

4.5 องค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยนี้มุ่งศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก โดยเน้นการพัฒนาและสร้างรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เสริมสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งมีเอกลักษณ์ด้านต้นทุนทางภูมิสังคม และสรุปข้อมูลจากการศึกษาวิจัยได้ดังนี้

1. บริบท สภาพทั่วไปของราษฎรบนพื้นที่สูงมีภูมิสังคมที่หลากหลายด้านเชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา หนี้สิน รายได้ อาชีพ พบว่า**ปัญหา**ความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม **อุปสรรค** คือ สภาพภูมิศาสตร์ ขาดแคลนทรัพยากร การเข้าถึงการบริการ และทรัพยากรสารสนเทศ **ความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง** คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น พัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม

2. บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ 1) เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) พัฒนาคุณภาพด้านจิตใจ 3) ทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม 4) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ 5) ให้ความรู้ด้านพิษภัยของยาเสพติด

3. หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สุขในปัจจุบัน เป็นธรรมหัวใจเศรษฐีในการแก้ไขปัญหาความยากจน

4. รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธ คือ 1) เน้นการพึ่งพาตนเอง 2) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) เน้นวัดเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน 5) สร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้

คณะวิจัยได้ทำการศึกษาและเกิดองค์ความรู้จากการศึกษาวิจัย ตามแผนภูมิดังนี้

จากผลการวิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่คือ รูปแบบ PPNE กลยุทธ์ที่จะช่วยหนุนเสริมการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. Process กระบวนการพัฒนา ด้วยการบูรณาการ 2 แนวคิด ดังนี้

1) ด้วยแนวคิดพระราชดำริ 9 ขั้น ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ คือ 1. พอกิน 2. พอใช้ 3. พออยู่ 4. พอเย็น 5. บุญ 6. ทาน 7. เก็บ 8. ขาย 9. ข่าย

2) แนวคิดปะกาเกอะญอ 5 ขั้น คือ1. การพึ่งพาตนเอง 2. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 3. การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 4. การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 5. การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

2. Product การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาต้นทุนทางบริบทชุมชนและภูมิสังคมในทุกมิติให้เกิดมูลค่า ต้องอาศัยความร่วมมือ งบประมาณ และการสนับสนุนส่งเสริมจากทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาสินค้าให้เกิดช่องทางการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากต้นทุนของชุมชน 2 ลักษณะ คือ

1) สินค้าที่จับต้องได้ เช่น ผ้าทอมือ หัตถกรรม เครื่องจักสาน การแปรรูปอาหารพื้นถิ่นและพืชผลทางการเกษตร สมุนไพร เป็นต้น

2) สินค้าที่จับต้องไม่ได้ เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตร พิธีกรรมท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าว การรักษาพยาบาล ศิลปะด้านดนตรี เป็นต้น และยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม สร้างความโดดเด่นด้านอัตตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูง

3. Network การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก หรือบันทึกความเข้าใจ (MOU) ด้วยข้อตกลงร่วมกันร่วมกันกับองค์กรภาคเอกชนและหน่วยงานทางพระพุทธศาสนาเช่น การสร้างเครือข่ายและเพิ่มศักยภาพให้ ชุมชนในการ ตั้งรับกับเทคโนโลยี เพื่อขยายผลการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ และเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนในการตั้งรับกับเทคโนโลยี

4. Evaluation การประเมินผลและติดตามอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลการพัฒนาด้วยการวัดดัชนีความยากจน ในแต่ละมิติตามเกณฑ์ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ด้วย Multidimensional Poverty Index ใน 5 ด้าน คือ 1. ด้านสุขภาพ 2. ด้านความเป็นอยู่ 3. ด้านการศึกษา 4. ด้านรายได้ 5. ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ซึ่งต้องอาศัยการดำเนินการที่ควบคู่ไปกับหน่วยงาน อบต. ในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของชาวบ้าน และการทำประชาคมเห็นชอบงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละปีงบประมาณ

โครงการแผนงานวิจัยนี้พัฒนาขึ้นเพื่อการศึกษาพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยใช้หลักธรรมคำสอนเป็นหลักนำการพัฒนาและแนวคิดทฤษฎีตามแนวพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย มีเป้าหมายเพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ โดยมีพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเป็นผู้นำด้านการพัฒนาบนพื้นที่สูง ใช้หลักธรรมคำสอนให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมากยิ่งขึ้น เขียนเป็นผังองค์ความรู้ใหม่ ดังนี้

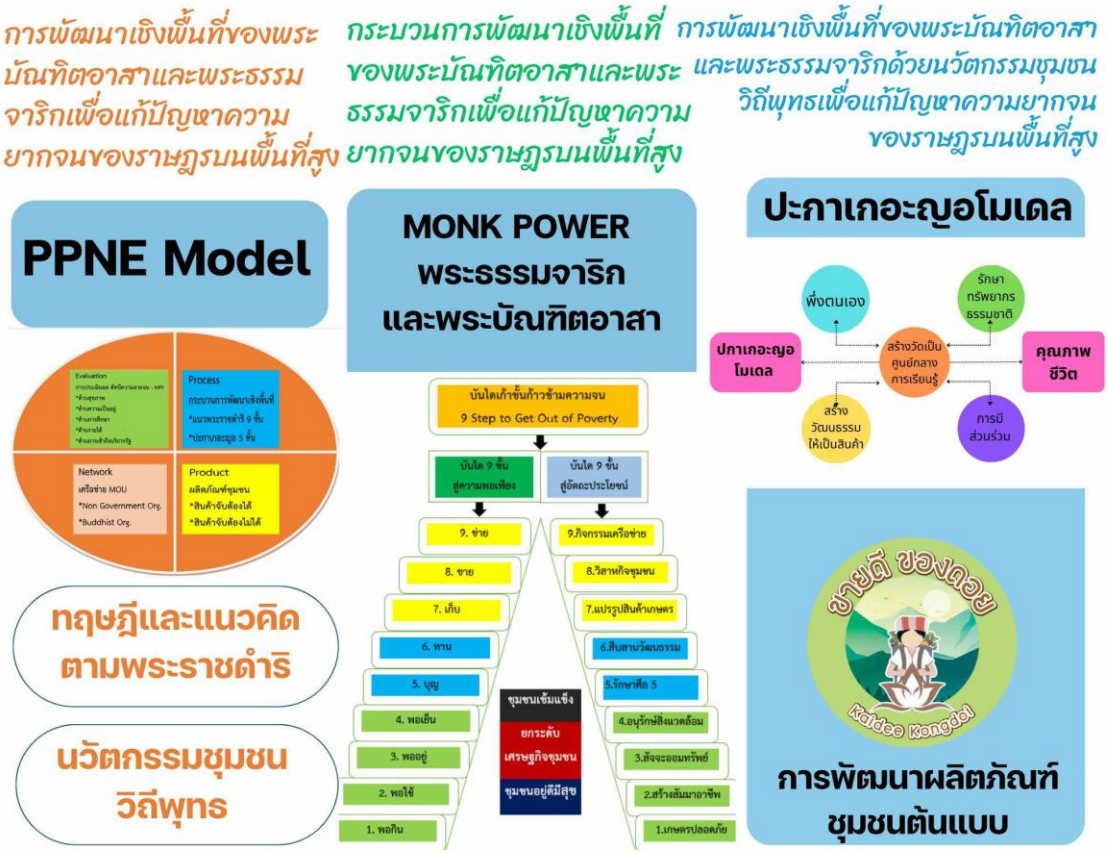

ภาพที่ 4.45 องค์ความรู้ใหม่จากการวิจัย

บทที่ 5

สรุปผลการศึกษาวิจัย

โครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีวัตถุประสงค์ 4 ประการ เพื่อ 1) ศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง 3) ศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และ 4) เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ทั้งเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม กำหนดพื้นที่วิจัยจำนวน 3 พื้นที่ชุมชน คือ 1) ชุมชนบ้านดอกแดง 2) ชุมชนบ้านห้วยบง 3) ชุมชนบ้านจันทร์ จังหวัดเชียงใหม่ ศึกษาวิจัยโดยมีผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบประเมินผลกิจกรรม ก่อน-หลัง นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลเชิงพรรณนา

คณะผู้วิจัยได้จัดลำดับข้อตอนการนำเสนอผลการวิจัยจากการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนวิธีพุทธของราษฎรบนพื้นที่สูง ซึ่งแบ่งขั้นตอนการนำเสนอข้อมูลสรุปเป็นผลการวิจัยเป็นขั้นตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง 4) เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 4 เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

5.1 สรุปผลการศึกษา

5.1.1 ตอนที่ 1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง

1. บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

การทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่ทำงานกับชุมชนบนดอยสูง ท่ามกลางวิถีชีวิตชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอและนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น บริบทชุมชนจากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อาศรมทั้ง 3 แห่ง เช่น ประวัติความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ประชากร ภูมิสังคม ความเชื่อและศาสนา เศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายได้และหนี้สิน เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจน ดังนี้

1) ประวัติความเป็นมาของพื้นที่ที่ศึกษา ประชากรส่วนใหญ่เป็นชาติพันธ์ชาวปกาเกอะญอหรือกะเหรี่ยง ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนาควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณบรรพชน พื้นที่ชุมชนตั้งอยู่ในต้นน้ำสำคัญหลายสายของจังหวัดเชียงใหม่ ชุมชนก่อตั้งรกรากมากว่า 150-300 ปี บางกลุ่มจากการอพยพมาจากจังหวัดแม่ฮ่องสอน

1) สภาพทางภูมิศาสตร์กายภาพ เป็นพื้นที่ราบสลับกับที่ราบสูง ในเขตป่าดิบเขาสลับป่าสน ดำเนินชีวิตแบบเรียบง่ายและมีชีวิตพึ่งพาผูกพันกับผืนป่า พื้นที่เต็มไปด้วยเนินเขาสลับซับซ้อน มีลำห้วยหลายสายที่ใช้ในการทำเกษตรของหมู่บ้านที่มีลำห้วยไหลผ่าน มีภูเขาสลับซับซ้อน และมีทิวทัศน์ที่สวยงาม สภาพทั่วไปเป็นภูเขาสูงชัน มีความสูงจากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 400 ถึง 1,400 เมตร เป็นพื้นที่ราบสูง มีลำห้วย และทางน้ำขนาดเล็กหลายสาย ลักษณะพืชพรรณส่วนใหญ่เป็นป่าสน

(1) ลักษณะภูมิประเทศและภูมิอากาศ เป็นภูเขาสูงสลับกับพื้นที่ราบลุ่ม เหมาะสำหรับการเดินทางเข้าไปท่องเที่ยวเพื่อสัมผัสบรรยากาศความหนาวเย็นอยู่ที่ประมาณ มีสภาพอากาศร้อนชื้นและหนาวเย็น ในช่วงฤดูหนาว ประมาณ 15 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำที่สุด 3 องศาเซลเซียส และอุณหภูมิสูงสุดโดยเฉลี่ย 26 องศาเซลเซียส

(2) พื้นที่ป่าไม้ พื้นที่ส่วนใหญ่ยังคงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์ เป็นป่าผสมผลัดใบหรือป่าเบญจพรรณ มีความหลากหลายทางชีวภาพ มีสัตว์ป่าบางชนิดอาศัยอยู่ แต่ยังพบการแผ้วถางพื้นที่ป่าเพิ่มขึ้น เพื่อทำการเกษตรและการสร้างที่อยู่อาศัย

(3) แหล่งน้ำและระบบสาธารณูปโภค ด้วยภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงสลับพื้นที่ราบเป็นต้นกำเนิดของลำห้วยหลายสาย มีประปาภูเขาและระบบน้ำประปาใช้สอยในครัวเรือนและภาคการเกษตร

(4) การคมนาคมและการสื่อสาร เส้นทางค่อนข้างคดเคี้ยวและลาดชันมาก การสัญจรเดินทางค่อนข้างยากลำบาก ต้องใช้ความระวังในการขับขี่ ยิ่งในช่วงฤดูฝนนั้นการขนส่งหรือการ

เดินทางมีความลำบาก บางเส้นทางไม่สามารถเดินทางได้อาจมีน้ำป่าหลากล้นเส้นทาง การขนส่งสารมารถไปในตัวเมือง มีที่ทำการไปรษณีย์และขนส่งเอกชน

3. สภาพทางประชากร ชุมชนมีจำนวนประชากรประมาณ 700-1,000 คน ส่วนใหญ่มีอาชีพหลักคือการทำเกษตร เช่น ทำไร่หมุนเวียน ค้าขาย ทอผ้า รับจ้างทั่วไป

4. สภาพทางสังคม

1) ด้านศาสนา ชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือพระพุทธศาสนา ควบคู่ไปกับความเชื่อดั้งเดิมที่นับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์และจิตวิญญาณบรรพชน มีจำนวนหนึ่งที่นับถือคริสต์ศาสนา มีผู้นำศาสนาในแต่ละหมู่บ้านได้แก่ หยี่โข่ หรือ ความศรัทธาในท้องถิ่น มีพระธรรมจาริก และศิษยาภิบาลประจำท้องถิ่น เป็นต้น ชาวบ้านทั้งสองศาสนามีความกลมเกลียวและมีความสามัคคีกัน เมื่อชุมชนมีเทศกาลงานบุญทุกคนก็จะมาร่วมแรงร่วมใจช่วยงานกัน

2) ด้านการศึกษา มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา โรงเรียนขนาดเล็กมีนักเรียนประมาน 50 คน ขนาดกลางมีนักเรียนประมาน 200 คน

3) วิถีชุมชน ชาวบ้านมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ สืบสานวัฒนธรรมดั้งเดิมตามบรรพบุรุษ ทั้งการแต่งกาย อาหารการกิน วิถีกสิกรรม ประเพณี ลัทธิและความเชื่อ เช่น การนับถือผี เคารพบูชาธรรมชาติ

5. สภาพทางเศรษฐกิจชุมชน

1) ด้านการเกษตร พื้นที่ทำการเกษตรมีทั้งนาข้าว ไร่ สวน แปลง ในการปลูกข้าว สวนผลไม้และวนเกษตร มีการใช้รถไถแทนวัวควายบ้างในการทำการเกษตร และบ้างก็ใช้สารเคมีในการกำจัดวัชพืช ชาวบ้านส่วนใหญ่นิยมปลูกพืชเมืองหนาว ซึ่งได้รับการส่งเสริมจากศูนย์พัฒนาโครงการหลวง

2) ด้านปศุสัตว์ การเลี้ยงสัตว์ส่วนใหญ่จะเลี้ยงตามธรรมชาติส่วนมาก เช่น หมู วัว เป็ดไก่บ้าน ไก่ดำ หมูป่า ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร ส่วนมากจะพบเห็นการเลี้ยงหมูใต้ทุนบ้าน ชาวบ้านมีการสะสมมูลสัตว์เพื่อปุ๋ยคอก โค และกระบือเลี้ยงแบบธรรมชาติ คือปล่อยให้สัตว์เข้าไปหากินเองในป่าช่วงเช้าถึงเย็น และมีไก่พื้นบ้าน ไก่ดำ หมูป่า ที่นิยมเลี้ยงเพื่อเป็นอาหาร

3) ด้านการท่องเที่ยว ชุมชนมีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติที่พร้อมต่อการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม พื้นที่ตั้งอยู่ใกล้แหล่งท่องเที่ยว เช่น อุทยานแห่งชาติ น้ำตก

4) ด้านธุรกิจ ชุมชนไม่อนุญาตให้คนภายนอกหรือนายทุนเข้ามาทำกิจการในชุมชน พื้นที่มีร้านค้าให้บริการ เช่น ร้านขายสินค้าเบ็ดเตล็ด ร้านกาแฟ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก ที่พักหรือโฮมสเตย์

6. สภาพทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

1) การแต่งกาย ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงสวมใส่ชุดพื้นบ้านในชีวิตประจำวัน โดยผู้หญิงที่ยังไม่ได้แต่งงานจะสวมใส่ชุดผ้าทอยาวคลุมเข่าสีขาว สำหรับเยาวชนคนรุ่นใหม่นิยมสวมใส่ชุดตามยุคสมัยปัจจุบันมากขึ้น แต่ทั้งนี้ชาวบ้านจะแต่งกายด้วยชุดประจำชาติในงานพิธีหรือเทศกาลสำคัญ

2) ภาษา ชาวบ้านส่วนใหญ่ยังคงใช้ภาษาพื้นบ้าน แต่มีกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ใช้ภาษาราชการในการสื่อสารกับบุคคลภายนอกและสังคม

3) หัตถกรรมและงานฝีมือ มีการจักสานเพื่อใช้สอยและจำหน่าย ซึ่งชุมชนมีวัตถุดิบต้นไผ่เป็นจำนวนมาก ส่วนมากจะเป็นการแปรรูปไม้ไผ่เป็นแก้วน้ำหรือแจกัน ชะลอมไก่ แต่ที่โดดเด่นมาก คือผ้าทอมือ เช่น ย่าม ชุดพื้นบ้าน ผ้าคลุม

4) การรักษาอนามัยพื้นบ้าน ยังคงรักษาความเชื่อทางบรรพบุรุษเมื่อมีการเจ็บไข้ได้ป่วย จะมีการบูชาโดยการเลี้ยงผีตามความเชื่อที่ว่าการเจ็บไข้เพราะมีดวงวิญญาณของบุรุษมาเบียดเบียน เพื่อมาขอส่วนบุญจากญาติพี่น้อง รวมถึงการใช้พืชพรรณสมุนไพรพื้นบ้านและสมุนไพรป่ายามเจ็บไข้มักรักษาพยาบาลกันเองโดยหมอพื้นบ้านหรือ หากอาการเจ็บป่วยรุนแรงมากก็จำเป็นต้องเดินทางมายังตัวอำเภอ หรือโรงพยาบาลประจำจังหวัด

5) ความเชื่อเรื่องพิธีกรรม ผู้นำทางความเชื่อและผู้อาวุโสในชุมชน มีบทบาททางความเชื่อและพิธีกรรมในชุมชน เช่น งานสืบสานวัฒนธรรมชนเผ่า งานบุญปีใหม่ เลี้ยงผีต้นน้ำ

5.1.2 ตอนที่ 2 บทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

ภาระกิจหลักของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ครอบคลุมชุมชน บริบทชุมชนบนพื้นที่สูงมีเอกลักษณ์เป็นต้นทุนทางภูมิสังคมที่สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ กระบวนการทำงานของพระสงฆ์พบทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรรค และโอกาส ดังนี้

	วิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
จุดแข็ง	การให้ความเคารพและการยอมรับพระสงฆ์ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในการทำกิจกรรมต่างๆ
จุดอ่อน	ขาดกิจกรรมการอบรมองค์ความรู้ต่างๆ ในการเสริมทักษะให้ทันต่อการปรับเปลี่ยนของสังคมและเทคโนโลยี และการเชื่อมต่อเครือข่ายการพัฒนาเชิงพื้นที่ไปสู่ภาคเอกชน

อุปสรรค	ระยะทางที่ห่างไกลและการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่ใช้ระยะเวลานานและยากลำบาก มีต้นทุนการเดินทางในการพัฒนา และข้อจำกัดบางประการในพระวินัยที่กำหนดขอบเขตและข้อจำกัด ต่อการปฏิบัติงานของพระสงฆ์ร่วมกับชุมชนและสังคม
โอกาส	ได้รับความสนใจจากสถาบันการศึกษาและนักวิจัยในการศึกษาวิจัย ร่วมบรูณาการองค์ความรู้และเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาและยกระดับชุมชน

5.1.3 ตอนที่ 3 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางภูมิภาค วัฒนธรรม ยังมีกลุ่มชาวชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่เดิม แต่ยังขาดการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์เชิงพื้นที่มีความโดดเด่นด้านต้นทุนทางชุมชน สามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น พื้นที่บนดอยวาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย หรือบ้านปางไฮ อ.ดอยสะเก็ด และบ้านม่อนแจ่ม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นต้น จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่าง ๆ มีสภาพสรุปปัญหา 11 ประเด็น ดังนี้ (1) การถือครองที่ดินอย่างถูกต้องและการเข้าถึงทรัพยากร (2) สิทธิในการได้รับสัญชาติเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐต่างๆ อย่างเท่าเทียม (3) ความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่าง (4) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงการศึกษาให้เยาวชนเรียนในระดับที่สูงขึ้น (5) ความเป็นธรรมในการบริการสาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร (6) การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวิถีวัฒนธรรม (7) การส่งเสริมการท่องเที่ยงเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (8) การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับขีดความสามารถในการผลิตควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี (9) การส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ภาษาอังกฤษ การใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มเพื่อการศึกษาและการประกอบอาชีพ (10) การส่งเสริมให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพลเมืองไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (11) การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยธรรมชาติ ภัยพิบัติ และปัญหาสิ่งแวดล้อม

คณะผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนชาติพันธ์บนพื้นที่สูงยังขาดการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนาเชิงพื้นที่นั้นควรที่จะพัฒนาโดยการนำหลักแห่งพระพุทธศาสนาไปช่วยส่งเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้ายกายภาพและจิตภาพ จึงทำการศึกษาและวิจัยเรื่อง “**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**” โดยได้ทำการศึกษาพื้นที่อาศรมซึ่งน่าจะเป็นต้นแบบได้ จำนวน 3 แห่ง คือ (1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ (2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ (3) อาศรมพระธรรม

จาริกวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนบนพื้นที่สูง สามารถจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนพุทธนวัตกรรมวิถีพุทธให้มีการอยู่ดีมีสุขด้วยหลักแห่งไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา อันจะสอดคล้องกับแผนนยุทธศาสตร์ของชาติ (2561-2580) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13 ว่า “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม”

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น สร้างความสามารถในการแข่งขันโดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน จำเป็นที่จะให้ประชาชนเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาโดยเน้นกลวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนตามกระบวนการการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม เพื่อจะนำไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นและการเสริมสร้างพลังของประชาชน ชุมชนรากฐานจึงมีความสำคัญมากเพราะชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของชุมชน เพื่อการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างความสุขของชุมชน การพัฒนาประเทศในภาพรวมจะประสบความสำเร็จได้ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับ ศาสตร์สมัยใหม่ และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม แผนพัฒนามหาวิทยาลัยฉบับนี้ ยังได้เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) สถาบันสงฆ์ไทยพระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน และมีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมาก

องค์กรพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างทางสังคม พระสงฆ์ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงมี 2 กลุ่ม คือ (1) พระบัณฑิตอาสา (2) พระธรรมจาริก มีหน้าที่พัฒนาเชิงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาหรือราษฎรบนพื้นที่สูง เป็นธรรมและยั่งยืนต่อไป การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสาน่าจะทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า (cultural commodification) ได้ดี เมื่อทำวิจัยแล้ว จะช่วยก่อให้เกิดมรดกทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญา ที่มีคุณค่านำไปสู่การท่องเที่ยว การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ ซึ่งเป็นการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรทางสุขภาวะทั้งทางกายและใจ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาวิจัยโดยตั้งวัตถุประสงค์ 2 ประการ ดังนี้ (1) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง (2) เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง โดยใช้ระยะเวลาประมาณ 1 ปี ได้ผลการวิจัยดังนี้

1. การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มี 2 หน่วยงานคือ (1) พระบัณฑิตอาสา ได้แก่ อาศรมบ้านดอกแดง มีพระมหาฐานันดร เขมปัญโญ ประจำอยู่อาศรม และอาศรมบ้านห้วยบง มีพระครูพิศิษฐ์พัฒนสาร เป็นเจ้าอาวาสวัดห้วยบง และ (2) พระธรรมจาริก 1 แห่ง คือ อาศรมบ้านจันทร์ มีพระครูจันทร์กิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าอาวาสวัด จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้ทำการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 4 ประการ คือ

1) การพึ่งพาตนเอง ด้วยความที่ชุมชนทั้งสามแห่งนี้การเดินทางคมนาคมไกล ยากต่อการที่รัฐจะมาพัฒนา ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบากพระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองเป็นหลักการพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ทุกสถานการณ์ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก รวมถึงคณะผู้วิจัยได้ไปมีส่วนร่วมกับการการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น มุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลักเบื้องตนก่อน ดังนั้น การที่พระสงฆ์และประชาชนสามารถพึ่งตนเอง โดยมีการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว และได้ตระหนักถึงพระราชดำริอยู่เสมอ คือ ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ การขยายการผลิตเพื่อการค้าใด ๆ คำนึงถึงความเกี่ยวกับความพร้อมในด้านการตลาด โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องตนเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ พระสงฆ์และประชาชนที่นี่จึงเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลักและนับว่าเป็นศักยภาพของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีมาตั้งแต่กำเนิด

2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นทุนทางธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้พื้นที่ดอกแดง บ้านจันทร์ และห้วยบง พระสงฆ์เป็นผู้นำรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่พึ่งพิงของทุกชีวิตบนโลก พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจริก และประชาชนบนพื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมี

ส่วนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตการรักษาของพระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ ได้ปลูกฝังประชาชนในท้องถิ่นในการรักษาป่าธรรมชาติให้อยู่คงเดิมจำนวนประมาณ 1,000 กว่าไร่ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับเขตพื้นที่ใกล้เคียงเช่นหมู่บ้านแม่โถซึ่งอยู่ไม่ห่างจากบ้นดอกแดงมากนัก ป่าที่เป็นธรรมยกรธรรมชาติได้ถูกทำลายเกือบหมดสิ้น เนื่องจากชมชนชาวบ้านได้ปรับจากเกษตรที่ปลูกกะหล่ำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น **ด้านการรักษาวัฒนธรรมของชาติพันธุ์** เนื่องจากอาศรมและชุมชมทั้งสามแห่งเป็นชุมชนชาวปกาเกอะญอวัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิตยังดำรงไว้เป็นอย่างดี วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของทั้ง 3 แห่งที่นี่ คือ ภูมิปัญญาหันตกรรมเช่น ผ้าทอมือ จักสาน ภาษา อาหาร ศิลปะเป็นมรดทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้ชุมชนทั้งสามแห่งเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า (cultural goods) ที่โดดเด่นและยั่งยืน เพราะเริ่มมีชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น

3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ชุมชนดอกแดงมีอาศรมพระธรรมจาริกดอกแดงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านหวยบงมีอาศรมวัดห้วยบงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านจันทร์มีอาศรมวัดบ้านจันทร์เป็นศูนย์กลางเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรฐกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคม

4) การมีส่วนร่วม (participation) การที่พระเจ้าอาวาสและเจ้าอาศรมพระบัณฑิตอาสาแห่งนี้ ท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนข้างนอกมามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนวัด มาร่วมพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา พุทธศิลปะ เศรฐกิจโดยใช้หลัก คำว่า **“บ-ว-ร”** ย่อมมาจากคำว่า **“บ้าน วัด โรงเรียน”** ถือว่าเป็นองค์กรทางสังคมที่มีความสำคัญและมีความสำคัญอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทยเรา เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต และเป็นหลักของการพัฒนาบนพื้นที่สูง สืบเนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้ได้นำนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนาลงพื้นที่วิจัยด้วย ทำให้พระนิสิตได้เห็นความสำคัญการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง เมื่อสำเร็จการศึกษาจึงไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมจาริก 1 รูป ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ และพระบัณฑิตอาสา 1 รูป ประจำอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง อ.งาว จ.ลำปาง

2. การสร้างรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของด้วยการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าชุมชนบนพื้นที่สูง มีความเป

นอัตลักษณแตกตางจากชุมชนทั่วไป หน่วยงานของพระสงฆ์ไทยได้ตั้งองค์กรพระธรรมจาริก และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดตั้งหน่วยบริการวิชาการชื่อพระบัณฑิตอาสา มีวัตถุประสงค์ให้พระในสังกัดนำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปเผยแผและสรางความสัมพันธทางจิตใจ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของราษฎรบนพื้นที่สูง และสามารถเข้าถึงบริการของภาครัฐได้มาก ช่วยแก้ไขปัญหายาเสพติดและปญหาดานความมั่นคงของชาติ ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสและแสดงตนเปนพุทธมามกะ สงบุตรหลานเขามาบรรพชาเปนพระภิกษุสามเณร พระพุทธศาสนาจึงไดเผยแผสูกลุมชนเผาที่อาศัยอยูในถิ่นทุรกันดารบนพื้นที่สูงมากขึ้น

โลกยุคปัจจุบันปรากฏการณ์บริโภคนิยม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชนชนชาติพันธุ์สภาวะในปัจจุบัน แต่ยังมีอีกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กำลังผสมผสานวัฒนธรรมอย่างกลมกลืนกลับทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าหรือสินค้าทางชาติพันธุ์ การขายวัฒนธรรม ธุรกิจชาติพันธุ์ การทำให้กลายเป็นตลาดทางวัฒนธรรม การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า และชนชาติพันธุ์ยังได้ปฏิบัติสัมมาอาชีวะ คือประกอบอาชีพสุจริต ซึ่งสอดคล้องกับ องค์มรรค 8 หรือหนทางแห่งการดำเนินชีวิตที่จะทำให้ไปสู่เป้าหมายแห่งสันติสุข ได้ปฏิบัติตามแนวทางซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนแห่งพระพุทธศาสนา คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร (2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่ได้มา (3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี (4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า สันโดษ ที่แปลว่า ยินดีพอใจในสิ่งที่ตัวเราแสวงหาได้มาด้วยความชอบธรรม สังคมไทยนิยมเรียกว่า คาถาเศรษฐี 4 คำ คือ อุ อา กะ สะ

ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ประชาชนมีโอกาสได้นำวัตถุดิบกลายเป็นสินค้า และได้นำไปสู่การมีเครือข่ายที่จะนำสินค้าชุมชนไปสู่การมีโอกาสการค้าขายได้มากยิ่งขึ้นมากว่าในอดีต ซึ่งกระบวนการที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน ได้นำพระพุทธศาสนาไปผสมผสานกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน เกิดสันติสุขในสังคมไทยบนพื้นที่สูงมากขึ้นตามลำดับ

5.1.4 ตอนที่ 4 เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

การเสนอรูปแบบด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ ด้วยการเป็นศูนย์รวมชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกับการสร้างเครือข่าย การวิจัยนี้ได้พัฒนาสินค้าชุมชนให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ คือ (1) ข้าวดอยดอกแดง

(2) กาแฟห้วยบง (3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

ภาพที่ 5.1 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 5.2 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 5.3 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันสายใย จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยกระบวนพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธตามรูปแบบปะกาเกอะญอ ซึ่งประกอบด้วยการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการพัฒนาสาธารณูปโภค มีกระบวนการพัฒนาแบ่งออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งพาตนเอง (2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ

5.2 อภิปรายผล

บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง พบว่าการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่ทำงานกับชุมชนบนดอยสูง ท่ามกลางวิถีชีวิตชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอและนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อาศรมทั้ง 3 แห่ง ด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ และระดับการศึกษา พบว่าชุมชนที่มีความพร้อมมากกว่าในด้านสถานศึกษา สิ่งอำนวยความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค แหล่งค้าขาย จะมีรายที่มากกว่า แต่อาจจะมีหนี้สินที่มากกว่าตามมาได้ จึงสามารถอนุมานได้ว่าความเจริญทางวัตถุ ย่อมนำพาซึ่งความต้องการที่มากขึ้นตามเหตุปัจจัยและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง จึงต้องอาศัยกลไกที่หนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมดุลทุกด้านอย่างยั่งยืน ซึ่งมีบทบาทสำคัญดังนี้ 1) เป็นพื้นที่กลางสำหรับช่วยหน่วยงานรัฐในการประสานงาน 2) เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจ ขี้ทางแนวทางในเรื่องศาสนา ศีลธรรม ความเชื่อ และวัฒนาธรรมไทย 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ราษฎรบนพื้นที่สูงเข้าร่วมสร้งบทบาทในกิจกรรมพัฒนาชุมชนพัฒนาทางวิชาการ พัฒนาทางอาชีพ พัฒนาสิ่งแวดล้อม ตามวัตถุประสงค์ทางราชการ 4) มีหน้าที่ในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชน 5) เป็นสื่อกลางให้ความร่วมมือในการบริการต่าง ๆ จากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนา 6) เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับราษฎรบนพื้นที่สูง ระหว่างหน่วยงานราชการ และพระสังฆาธิการในพื้นที่ ตลอดถึงภัยความมั่นคงต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 7) ทำการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในเขตรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์และช่วยในการวางแผนพัฒนาและสงเคราะห์ราษฎรบนพื้นที่สูงต่อไป รวมถึงการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อประธานคณะพระธรรมจาริก และ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หน่วยงานศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดนั้น[1]

หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง พบว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้น้อมนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา 2) อารักขสัมปทา 3) กัลยาณมิตตตา 4) สมชีวิตา[2] ทั้งนี้เพราะบทบาทของพระสงฆ์บนพื้นที่สูงเปรียบเสมือนผู้นำทางจิตวิญญาณ ชาวบ้านให้ความศรัทธาและนับถือในการทำกิจกรรมต่างๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นส่วนสำคัญในการจัดการชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง[3] พบว่า พระธรรมจาริกจะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ไม่เหมือนกับการเผยแผ่โดยทั่วไป จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อเข้าถึงพื้นที่ เพื่อพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งด้านกายและใจ หลักธรรมที่พบว่านำมาบูรณาการมากที่สุด คือ หลักสังคหวัตถุ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจหรือสร้างมิตรไมตรีให้เกิดขึ้นก่อนเป็นการนำเข้าถึงพื้นที่ได้มากที่สุด ร่วมกับหลักพุทธธรรมอื่น เมื่อเข้าถึงจึงได้ใช้หลักการพัฒนาทั้งด้านกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา

---

[1] โครงการพระธรรมจาริก, รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี 2561, (เชียงใหม่: มทพ., 2561), หน้า 4.

[2] อง.อฏฐก. (ไทย) 23/54/340-343.

[3] พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี), พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์. ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. (พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2562).

รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง พบว่าแบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ 1) การพึ่งพาตนเอง 2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ต้องอาศัยหลักสารณียธรรมและสังคหวัตถุเป็นแกนการการขับเคลื่อน ทั้งนี้เพราะหลักการหรือแนวคิดต่างๆ ล้วนมีพื้นฐานมาจากหลักพุทธธรรม สอดคล้องกับศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น[4] ทาริตา แตงเส็ง และคณะ (2563, หน้า 239) พบว่ามีองค์ประกอบ5ประการในการจัดการชุมชน คือ 1) การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง 2) การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต 3) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง 4) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ และ 5) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนจะเห็นว่าหัวใจของการจัดการชุมชนต้องอาศัยหลักแห่งเหตุผล ความจริง และความถูกต้อง กล่าวคือความเข้าใจในอริยสัจ 4 เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ พัฒนาชุมชนและสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข

รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูงแบ่งออกเป็น 5 ประการ นี้ ยังสอดคล้องกับรูปแบบการเผยแพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง[5] ในด้านการใช้หลักสังคมสงเคราะห์ คือ หลักสังคหวัตถุพรหมวิหารธรรมไปสู่พื้นที่ราษฎรบนพื้นที่สูงผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เน้นรูปแบบที่ตายตัวเหมือนกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วไป โดยอาศัยหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า โดยมีการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและภาคีเครือข่ายผ่านเครือข่ายออนไลน์หนุนเสริมช่วยเหลือการบริจาคเงินและเครื่องอุโภคบริโภค และเป็นจิตอาสาในกิจกรรมของพระธรรมจาริก

5.3 ข้อเสนอแนะ

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สนับสนุนการโครงการวิจัยด้านพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาคน พัฒนางาน และสร้างอาชีพ

---

[4] ทาริตา แตงเส็ง ณัฐวิภา ทองรุ่ง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์, การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ, Journal of Modern Learning Development, 5(4), (2563), 239.

[5] พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิาณเมธี), พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562).

2) พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธโดยมีทุนทางวัฒนธรรมหลัก คือ ครอบครัว ศาสนา และสถานศึกษา หรือ “บวร” ในการขจัดความยากจนในพื้นที่ให้หมดไป สามารถสร้างรายได้ด้วยผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง

3) ส่งเสริมให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ของราษฎรบนพื้นที่ราบสูง ให้มีการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมั่งคง และยั่งยืนให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง พัฒนาจากผลิตภัณฑ์ชุมชนของตนเองที่มีอยู่สู่สิ้นค้าในสังคมและประเทศชาติและต่างชาติต่อไป

5.3.2 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรขยายผลช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น การขายในระบบออนไลน์ การทำความร่วมมือการขอพื้นที่จำหน่ายสินค้าชุมชน

2) ควรประสานหน่วยงานภาคการศึกษาและหน่วยงานพัฒนาชุมชนให้การอบรมทักษะการขาย การแปรรูปสินค้า การทำสื่อออนไลน์ เป็นต้น

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎกำ ๒๕๐๐**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๕.

_____. **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

มหามกุฏราชวิทยาลัย. **พระไตรปิฎกภาษาบาลี ฉบับสยามรฏฐเตปิฎกำ ๒๕๒๕**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๒๕.

_____. **พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด ๙๑ เล่ม**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๔.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. **ปกรณวิเสสภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาปกรณวิเสโส**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์วิญญาณ, ๒๕๓๙.

_____. **อรรถกถาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาอฏฐกถา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

_____. **ฎีกาภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาฎีกา**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ:

กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการ พระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2540.

โครงการพระธรรมจาริก. รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี 2552. เชียงใหม่: มทป, 2552.

_____. รายงานผลการปฏิบัติงานฯ ประจำปี 2561. เชียงใหม่: มทป, 2561.

ชัยอนันต์ สมุทวณิช. ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด. กรุงเทพมหานคร: สุขุมและบุตร, 2561.

ธรรมเกียรติ กันอริ. กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3.กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550.

ณัฐพล ขันธไชย. แนวความคิดและทฤษฎีในการพัฒนาประเทศและการพัฒนาชนบทในการบริหารงานพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โอเดี้ยนสโตร์, 2527.

นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. ทฤษฎีและแนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาชนบท. เอกสารการสอน ชุดวิชาการพัมนาชุมชน หน่วยที่ 1–7. พิมพ์ครั้งที่ 8. (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช, 2534.

พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร. .แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น). นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทยออฟเซต, 2548.

พระเมธีธรรมาจารย์ รศ.ดร.. แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 25650.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต. ผศ.ดร. และคณะ. การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก. รายงานการวิจัย. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 13. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส จำกัด, 2548.

_____. การพัฒนาที่ยั่งยืน. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิ โกมลคีมทอง, 2552.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพมหานคร: การการศาสนา, พ.ศ. 2546.

พัชรินท์ สิรสุนทร. แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566–2570) ฉบับเผยแพร่. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2565.

ยุค ศรีอริยะ. กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกนรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525.

วิทยากร เชียงกูล. การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉับแกระ, 2557.

สกสว. .กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564.

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). แผนการวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงระยะที่ 8 ปี (พ.ศ. 2563-2570). มปท. มปพ. 2562.

สมเด็จพระพุทธโฆสาจารย์ (ป.อ.ปยุตฺโต). พจนานุกรมพุทธศาสน์ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ 31. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอส.อาร์.พริ้นติ้ง แมส โปรดักส จำกัด, 2561.

สิน สื่อสวน. องค์ความรู้ชุดเครื่องมือส่งเสริมคุณธรรมธรรมนูญความสุขชุมชน. กรุงเทพมหานคร: ศูนย์คุณธรรม (องค์การมหาชน) มหาวิทยาลัยมหิดล, 2559.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (ราง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กรมพัฒนาที่ดิน, ม.ปป.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว). กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ, 2564.

สำราญ จูช่วย. การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสังคม. คณะศิลปศาตร์ สาขาวิชาศึกษาทั่วไป วิทยาลัยราชพฤกษ์. 2554.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สัจธรรมแห่งแนวพระราชดำริ สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน, 2556.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) มูลนิธิสถาบันวิจัยและพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง (มพพ.) สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์. จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงสู่การปฏิบัติ. กว่า 1 ทศวรรษ. บริษัท ดาวฤกษ์ คอมมูนิเคชั่นส์ จำกัด, 2555.

มูลนิธิชัยพัฒนา. ได้มากแม้มีน้อย ภาคที่ 2: พระราชกรณียกิจ. กรุงเทพมหานคร, 2560.

สำนักงาน กปร.. แนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร, 2560

ศ.ดร.สันทัด โรจนสุนทร ราชบัณฑิต-ดร.สุรีย์วัลย์ เมฆกมล. ขาดทุน คือ กำไร พระบาทสมเด็จ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ธ สถิตในดวงใจ ไทยนิรันดร์. มูลนิธิวิทยาศาสตร์การเกษตร: Betagro, 2560.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง. กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์ปริ้นติ้งแอนด์พับบลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), 2562.

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.), ทฤษฎีใหม่ ชีวิตที่พอเพียง, 2561.

(๒) ดุษฎีนิพนธ์/วิทยานิพนธ์/สารนิพนธ์:

แก้ว ชิดตะขบ. ประวัติความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2553.

จิตพนธ์ ชุมเกต. การพัฒนาผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพทางการจัดการชุมชนอย่าง ยั่งยืนของชุมชนไทยมุสลิม อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี. คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยศิลปากรงบประมาณ, 2560.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2528.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต). พุทธธรรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2541

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, 2527.

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิาณเมธี). พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2562.

พระอุดรคุณาธิการ (ชวินทร์ สระคำ). ประวัติศาสตร์พุทธศาสนาในอินเดีย. พิมพ์ครั้งที่ 2. (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2534.

ประเสริฐ ชัยพิกุสิต. กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวเขาในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระ ธรรมจาริกในหมู่บ้านห้วยปง อำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2550.

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิาณเมธี). พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบน พื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์.

วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

พระปลัดสุชาติ สุวฑฺฒโก (ชิหมื่อแปร). ศึกษาผลสัมฤทธิ์ของการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในกลุ่ม ชาติพันธุ์กะเหรี่ยง: กรณีศึกษาในอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิต วิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553.

มนูญ มุกข์ประดิษฐ์. มัชฌิมาปฏิปทาในพระไตรปิฎกกับทางสายกลางในแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545.

มหาวิทยาลัยมหิดล. โครงการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการติดตามและประเมินผลกระบวนการแก้ปัญหาความยากจนและความเหลื่อมล้าในสังคม ภายใต้โครงการบริหารจัดการแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 11 สู่การปฏิบัติ. สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย. มหาวิทยาลัยมหิดล, 2556.

ราชบัณฑิตสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร: บริษัท นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น จำกัด, 2546.

วรรณรักษ์ มิ่งมณีนาคิน. เศรษฐศาสตร์เบื้องต้นสำหรับบุคคลทั่วไป. พิมพ์ครั้งที่ 10. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2553.

วิรัลพัชร บางปลากด. ศึกษาวิเคราะห์หลักพุทธธรรมในการพึ่งตนเองของกลุ่มเกษตรอินทรีย์ บ้านพันเสา อำเภอบางระกำ จังหวัดพิษณุโลก. ดุษฎีนิพนธ์พุทธศาสตร์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

สุเทพ สารบรรณ. การศึกษาวิธีการเผยแผพระพุทธศาสนาของพระสงฆจังหวัดพะเยา. สารนิพนธ์พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556.

เสถียร โพธินันทะ. ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2541.

อานันท์ชนก สกนธวัฒน์. พลวัตของความยากจน: กรณีศึกษาครัวเรือนชาวนาในพื้นที่เขตชนบทภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคกลางของไทย. ทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพมหานคร: บริษัท ซีโน พับลิชชิ่ง (ประเทศไทย) จำกัด, 2554.

(๓) รายงานวิจัย:

กัลยาณี เสนาสุ. “ปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความสุขของคนไทย”. รายงานวิจัย. คณะพัฒนาทรัพยากรมนุษย์. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, 2559.

คณะผู้วิจัยมหาวิทยาลัยอุบลราชธานี. “โครงการศึกษาเพื่อจัดทำดัชนีชี้วัดภาวะเศรษฐกิจและสังคมโดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง”. รายงานฉบับสมบูรณ์ (Final Report): มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี, 2550.

ฉลาด จันทรสมบัติ และคณะ. รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการพัฒนาความร่วมมือแก้ไขปัญหาความยากจนพัฒนาสังคมและสุขภาวะจังหวัดมหาสารคาม ระยะที่ 1 2554. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ. “การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”. รายงานการวิจัย, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561.

พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น) และคณะ. “การสร้างและพัฒนาตัวชี้วัดความสุขของประชาชนตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา”. รายงานการวิจัย. สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2558.

(๔) บทความ:

ชรินทร์มั่งคั่ง และคณะ. “การจัดการความรู้เพื่อพัฒนาพื้นที่สูงอย่างยั่งยืนของครูในศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา จังหวัดเชียงใหม่” ในวารสารมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ปีที่ 19. ฉบับที่ 1.

ทาริตา แตงเส็ง. ณัฐวิภา ทองรุ่ง และ กัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ. ในวารสาร Journal of Modern Learning Development. ปีที่ 5 ฉบับที่ 4. กรกฎาคม – สิงหาคม. 2563): 239.

ปรีชา ปาโนรัมย์ และคณะ. “การพัฒนารูปแบบบูรณาการเพื่อแก้ปัญหาความยากจน กรณีศึกษาบ้านโคกใหญ่ หมู่ 9 ตำบลเสม็ด อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์”. วารสารวิจัยมหาวิทยาลัยขอนแก่น มข.. (สิงหาคม 2558): 724.

พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทรชัย พัฒนพงศา. ปจจัยที่สงผลตอการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ. ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิรน์. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ธันวาคม 2557-พฤษภาคม 2558. หน้า 122.

พระเทพรัตนมุนี สายพงศ์ อโนมปญฺโญ / กองสินธุ์. การเกษตรแนวพุทธเพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจชุมชน. ในวารสารช่อพะยอม. ปีที่ 25 ฉบับที่ 1. มกราคม – มิถุนายน. 2557.

พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร. “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม”. ในวารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ 1. ฉบับที่ 3. (กันยายน – ธันวาคม. 2559): 63-64.

พระอธิการทัศเทพ ฐานกโร. “พุทธธรรมกับการแก้ปัญหาความยากจนในสังคมไทยวิทยาลัยสงฆ์นครพนม”. ในวารสาร มจร. พุทธปัญญาปริทรรศน์. ปีที่ 1. ฉบับที่ 3. (กันยายน – ธันวาคม. 2559): 64-65.

พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ และนรินทรชัย พัฒนพงศา. ปจจัยที่สงผลตอการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง ของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ. ในวารสารวิชาการมหาวิทยาลัยฟาร์อีสเทิรน์. ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 ธันวาคม2557-พฤษภาคม 2558. หน้า 116.

พิมพงา เพ็งนาเรนทร์. “การแก้ไขปัญหาความยากจนและเสริมสร้างภูมิคุ้มกันของท้องถิ่นตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง”. วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี. ปีที่ 9. ฉบับที่ 2. (กรกฎาคม – ธันวาคม. 2558): 123-125.

ไพศาล สรรสรวิสุทธิ์. “แนวทางการแก้ไขปัญหาความยากจนแบบมีส่วนร่วมอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษาตำบลเขาทอง อำเภอพยุหะคีรีจังหวัดนครสวรรค์”. วารสารวิจัยและพัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ 7. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2555): 37.

วงศ์ธีรา สุวรรณิน. แนวทางการเพิ่มมูลค่าสินค้าชุมชนบนรากฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาชุมชนต้นแบบในจังหวัดหนองคาย. ในวารสาร BU ACADEMIC REVIEW. ปีที่ 19. ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน. 2563.

สมชัย ศรีนอก. คนจน 4.0: นวัตกรรมสร้างความจนและแก้ปัญหาความจน. สารนิพนธ์พุทธศาสตรบัณฑิต. 2561.

สมเกียรติ สกุลสุรเอกพงศ์. มลูค่าเพิ่มของผลิตภัณฑ์และบริการในกิจการเพื่อสังคม. ในวารสารWMS Journal of Management Walailak University. ปีที่ 5 ฉบับที่ 3 (กันยายน– ธันวาคม. 2560.

สมหมาย ปะติตังโข และคณะ. “การศึกษาแบบบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหาความยากจนในชุมชนโดยใช้ทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาบ้านตราดตวน ตำบลชุมเห็ด อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์”. วารสารวิจัยและพัฒนา. มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์. ปีที่ 10. ฉบับที่ 1. (มกราคม-มิถุนายน 2558): 68.

สุริยะ หาญพิชัย และวราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง. “ความยากจนของเกษตรกรไทยในชนบท”. วารสารรัชต์ภาคย์. มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี. ปีที่ 9. ฉบับที่ 18. (2558): 102-118.

อัสนีย์ พรหมสาขา ณ สกลนคร และคณะ. ยุทธศาสตร์การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยตนเองในระดับครัวเรือน กรณีศึกษา: ครัวเรือนที่มีรายได้ตกเกณฑ์ความจาเป็นพื้นฐาน อำเภอโคกศรีสุพรรณ จังหวัดสกลนคร. ในวารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร. ปีที่ 11 ฉบับที่ 53 (เมษายน – มิถุนายน. 2557). หน้า 48.

(๕) เอกสารที่ไม่ได้ตีพิมพ์เผยแพร่และเอกสารอื่นๆ:

กรอบประเด็นการระดมความคิดเห็นเรื่อง คนจน: โอกาสใหม่ในการพึ่งตนเอง. เอกสารประกอบการประชุมประจำปี 2545 ความอยู่ดีมีสุขของคนไทย: 5 ปีหลังวิกฤตเศรษฐกิจ. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.).. 21 มิถุนายน 2545.

คณะกรรมการอำนวยการงานพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน(พชช.): กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทยกรกฎาคม. คู่มือการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐานปี 2560-2564. 2559

คู่มือการพัฒนามูลค่าเพิ่ม (Value Creation Handbook). กรมพัฒนาธุรกิจการค้า.

รายงาน ยุทธศาสตร์การวิจัยรายประเด็นด้านพื้นที่สูง. พ.ศ. 2555-2559..

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย องคมนตรี. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตและบริหารพัฒนาองค์กร. เอกสารวิชาการมูลนิธิสถาบันวิจัยพัฒนาประเทศตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.

สำนักกรรมาธิการ 1. รายงานความคืบหน้าของคณะกรรมการขับเคลื่อนสืบสานศาสตร์พระราชา. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร ปฏิบัติหน้าที่สำนักงานเลขาธิการสภาขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศ. 2560.

(๖) สื่ออิเล็กทรอนิกส์:

ขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนด้วยเกษตรแปรรูป “เศรษฐกิจฐานราก” ทางเลือกใหม่ของประเทศไทย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.bangkokbanksme.com.. 2561.

สุเทพ พันประสิทธิ์. การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจน. คณะเศรษฐศาสตร์. 2543. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา. DPU Reserch Centerwww.dpu.ac.th/dpurc/research-107.

ภาวิน ศิริประภานุกูล. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 กับเศรษฐศาสตร์: ในหลวงกับวิสาหกิจเพื่อสังคม. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.pier.or.th/?abridged. [1 สิงหาคม 2561].

ภายในปี 2561....ไทยจะไร้คนจนจริงหรือ?. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.tanitsorat.com/file/ภายในปี 2561 ไทยไร้คนจนจริงหรือ.pdf.

ศุภเจตน์ จันทร์สาส์น. สถานการณ์ความยากจนและความเหลื่อมล้ำทางรายได้ในประเทศไทย. มหาวิทยาลัยกรุงเทพ . [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.bu.ac.th/knowledgecenter/executive_journal/jan_mar_12/pdf/aw01.pdf.

การวิเคราะห์งานวิจัยเกี่ยวกับสภาวะความยากจนใน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.dpu.ac.th/dpurc/research-107.

พารีซาร์ สะมะ. รายงานศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนตามโครงการการบริหารจัดการครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://region3.prd. go.th/problempoor/cause.htm.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.). (ร่าง) แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 กรมพัฒนาที่ดิน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.ldd.go.th/ www/files/75750.pdf.

พารีซาร์ สะมะ. รายงานศึกษาการแก้ไขปัญหาความยากจนตามโครงการการบริหารจัดการครัวเรือนยากจนแบบบูรณาการ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://region3.prd.go.th/ problempoor/cause.htm.

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: www.nesdb.go.th.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.royin.go.th.

ความยากจน. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://th.wikipedia.org/wiki/.

Thailand: 10% still below poverty line | Investvine. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: investvine.com/thailand-10-still-poverty-line.

ปี 2561 ปีแห่งการยกระดับรายได้และ คุณภาพชีวิตของผู้มีรายได้น้อย. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: https://www.prachachat.net.

มูลนิธิชัยพัฒนา. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: http://www.chaipat.or.th/site_content/70-3/283-self-reliance.html. [1 สิงหาคม 2566].

๒. ภาษาอังกฤษ

(I) Books:

Argandona. Antonio. (2011). Stakeholder theory and valuecreation(Working paper WP-922). Navara.Spain: IESE Business School. University of Navara.

Fuller. G.W. (1994). New Product Development from Concept to Marketplace. CRCPress. Inc. USA: Boca Raton. Florida.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัย จำนวน 3 ฉบับ

1. แผนงานวิจัย

   1) หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   2) ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   3) แบบประเมินผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการวิจัย

2. โครงการวิจัยย่อยที่ 1

   1) หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   2) ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   3) แบบประเมินผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการวิจัย

3. โครงการวิจัยย่อยที่ 2

   1) หนังสือรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   2) ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
   3) แบบประเมินผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๔๗๕

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก (ประชุณหะ), ดร. / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๗๕/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
(The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solution of Poverty of the Highland People)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก (ประชุณหะ), ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๗๕/๒๕๖๕
วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

แบบประเมินผลการพิจาณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อนักวิจัย.....พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก (ประชุณหะ),ดร. **ส่วนงาน**.....มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่

ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

.....

รหัส MCU RS.....

๑.ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. โครงร่าง	-ให้เขียนลำดับขั้นตอนวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR) แต่ละขั้นตอนมีกิจกรรม /เครื่องมือวิจัย/การประเมิน/ติดตามผล อย่างไร ตามกระบวนการวิจัยที่ได้ออกแบบไว้
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้ร่วมโครงการ	-ครบถ้วน
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย	-ครบถ้วน
๔. เครื่องมือการวิจัย	-ชุดกิจกรรม มีองค์ประกอบ ขั้นตอน รายละเอียดกิจกรรม การประเมินผล เป็นอย่างไร
อื่นๆ	

๒.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ความเห็นเพิ่มเติม.....เอกสารครบถ้วน

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๔๗๖

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เรียน พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ.ดร. / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเรียนมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

เรียนมาด้วยความนับถือ

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม

หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๗๖/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง (The Process of Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for Solution of Poverty of the Highland People)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ.ดร.

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๗๖/๒๕๖๕
วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

แบบประเมินผลการพิจาณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อนักวิจัย.....พระครูสุตพัฒโนดม,ผศ.ดร..... **ส่วนงาน**.....มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่.....

ชื่อโครงการวิจัย กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

.....

รหัส MCU RS.....

๑.ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. โครงร่าง	-ครบถ้วน
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้ร่วมโครงการ	-ครบถ้วน
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย	-ครบถ้วน
๔. เครื่องมือการวิจัย	-ชุดกิจกรรมกระบวนพัฒนาเชิงพื้นที่ ระบุขั้นตอนกิจกรรม การประเมินและติดตาม ตามวิธีการวิจัยที่ได้กำหนดไว้
อื่นๆ	

๒.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ความเห็นเพิ่มเติม.....เอกสารครบถ้วน

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๗๙ หมู่ ๑ ตำบลลำไทร อำเภอวังน้อย
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา ๑๓๑๗๐
โทรศัพท์ ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๐๐-๕ โทรสาร ๐ ๓๕๒๔ ๘๐๓๔
www.mcu.ac.th

ที่ อว ๘๐๐๗/ว.๔๗๗

๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง รับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย

เจริญพร ผศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ / นักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ตามที่ท่านได้มีหนังสือขอใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย เพื่อทำการวิจัยในเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย ได้พิจารณาข้อเสนอการวิจัยของท่านแล้ว มีความเห็นว่า ข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการนี้ มีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากลตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนด ไม่ต้องแก้ไขปรับปรุงแต่ประการใด จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและดำเนินการต่อไป.

ขอเจริญพร

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยของข้อเสนอการวิจัย
เอกสารข้อมูลคำอธิบายสำหรับผู้เข้าร่วมการวิจัยและใบยินยอม
หมายเลขข้อเสนอการวิจัย ว.๔๗๗/๒๕๖๕

ข้อเสนอการวิจัยนี้และเอกสารประกอบของข้อเสนอการวิจัยตามรายงานการแสดงด้านล่าง ได้รับการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยแล้ว คณะกรรมการฯ มีความเห็นว่าข้อเสนอการวิจัยที่จะดำเนินการมีความสอดคล้องกับหลักจริยธรรมสากล ตลอดจนกฎหมาย ข้อบังคับและข้อกำหนดภายในประเทศ จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยตามข้อเสนอการวิจัยนี้ได้

ชื่อข้อเสนอการวิจัย: การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง (The Area-Based Development of Phar Bundit Asa and Phra Dhammajarik Based on Buddhist Local Innovation for Solution of Poverty of the Highland People)

รหัสข้อเสนอการวิจัย: -

สถาบันที่สังกัด: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ผู้วิจัยหลัก: ผศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ

เอกสารที่พิจารณาทบทวน

๑. แบบเสนอโครงการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลผู้เข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมการวิจัย	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕
๔. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล	ฉบับที่ วันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๖๕

(พระสุธีรัตนบัณฑิต, รศ.ดร.)
รองประธานคณะกรรมการฯ ปฏิบัติหน้าที่แทน
ประธานคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

หมายเลขใบรับรอง: ว.๔๗๗/๒๕๖๕
วันที่ให้การรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๕
วันหมดอายุใบรับรอง: ๒๐ พฤศจิกายน ๒๕๖๖

แบบประเมินผลการพิจาณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชื่อนักวิจัย.....ผศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ..... **ส่วนงาน**.....มจร.วิทยาเขตเชียงใหม่.....

ชื่อโครงการวิจัย การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

.....

รหัส MCU RS.....

๑.ความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิ

๑. โครงร่าง	-ให้เขียนลำดับขั้นตอนวิจัยเชิงปฏิบัติการ (PAR) แต่ละขั้นตอนมีกิจกรรม /เครื่องมือวิจัย/การประเมิน/ติดตามผล อย่างไร ตามกระบวนการวิจัยที่ได้ออกแบบไว้
๒. เอกสารชี้แจงข้อมูลแก่ผู้ร่วมโครงการ	-ครบถ้วน
๓. หนังสือแสดงเจตนายินยอมเข้าร่วมวิจัย	-ครบถ้วน
๔. เครื่องมือการวิจัย	-ชุดสัมภาษณ์เชิงลึก ควร ปรับคำเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างหรือแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง สอดคล้องกับวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ -ระบุเครื่องมือวิจัย เช่น แบบประเมินนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ สร้างจากนิยามเชิงปฏิบัติการของงานวิจัยนี้ วัดประเมินก่อนและหลัง เข้าร่วมโครงการวิจัย
อื่นๆ	

๒.ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ความเห็นเพิ่มเติม.....เอกสารครบถ้วน

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ภาคผนวก ข

เครื่องมือวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยพัฒนาเชิงพื้นที่

1. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
2. หนังสือรับรองความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

เครื่องมือวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ 1

3. แบบสำรวจบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง
4. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ชุมชน/อาศรม
5. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญเจ้าหน้าที่รัฐ

เครื่องมือวิจัยโครงการวิจัยย่อยที่ 2

1. แบบประเมินผลก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test Post-test)
2. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ชุมชน/อาศรม
3. แบบสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญผู้ทรงคุณวุฒิ
4. แบบประเมินแบบประเมินผลองค์ความรู้ผลิตภัณฑ์ชุมชน

เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

(Patient/Participant Information Sheet)

ชื่อโครงการแผนงานวิจัย

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ชื่อผู้วิจัย

1. พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.	หัวหน้าแผนงาน
พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)	ผู้ร่วมวิจัย
รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ	ผู้ร่วมวิจัย
ดร.เดชา ตาละนึก	ผู้ร่วมวิจัย
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว	ผู้ร่วมวิจัย
2. พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ), ผศ.ดร.	หัวหน้าโครงการย่อยที่ 1
3. รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ	หัวหน้าโครงการย่อยที่ 2

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ สถานที่ติดต่อ: มจร วัดสวนดอก พระอารามหลวง เลขที่ 139 ต.สุเทพ อ.เมือง จ.ชียงใหม่ 50200

สถานที่วิจัย

1. อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2. อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

3. อาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

บุคคลและวิธีการติดต่อ เมื่อมีเหตุฉุกเฉินหรือความผิดปกติที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร. ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ มือถือ 082-201-1191

ที่ปรึกษาโครงการวิจัย

1. รศ. ดร.สัญญา สะสอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

2. ผศ. ดร.ภัทรพร คูวุฒยากร วิทยาลัยศิลปะ สื่อ และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ความเป็นมาของโครงการ

โลกปัจจุบันอยู่ในยุคของการเปลี่ยนผ่านจากยุคการครอบโลกแบบพึ่งพาสู่การครอบโลกแบบไรพรหมแดนได้ก่อให้เกิดผลสะเทือนอย่างสูงต่อการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม[1] สภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว และวัฒนธรรมบริโภคมี สถานะครอบงำ ความวิกฤติในวิถีชีวิตและสังคมจึงเกิดขึ้นอย่างรอบด้าน คุณค่าจากมรดกวัฒนธรรมดั้งเดิมก็มิอาจจะรักษาและสืบทอดไว้ได้ สิ่งใหม่ที่รับเข้ามาตามกระแสนิยมก็เป็นตัวเร่งภัยพิบัติ เพราะไม่สามารถจะ เข้าถึงคุณค่าอันมีในชาติตนและคุณค่าทางสากล (กรณีเลือกรับจากต่างชาติ) ความไม่พอใจ ความคับข้องใจต่อชีวิตและการงานทำให้เกิดความเครียด ชักนำไปสู่ปัญหายาเสพติด และการใช้ความรุนแรงในการจัดการปัญหา จึงเป็นสังคมมากปัญหา มีความขัดแย้งดำรงอยู่ในหลายลักษณะ มีความ ฉ้อฉล ละเมิดศีลธรรมจรรยาระดับต่าง ๆ ในแต่ละกลุ่มชน กลุ่มวิชาชีพ โดยแผ่วงกว้างจนน่าปริวิตก[2]

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เป็นการวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความ

---

[1] ยุค ศรีอริยะ, “**กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย**”, พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550), หน้า 26.

[2] ธรรมเกียรติ กันอริ, “**กลียุคกับหายเศรษฐกิจไทย**”,พิมพ์ครั้งที่ 3, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์บุ๊คเซ็นเตอร์, 2550), หน้า 135.

เป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคตามเป้าหมายการพัฒนาของยุทธศาสตร์ชาติ โดยเฉพาะด้านการสร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม เพื่อให้ทุกคนได้รับผลประโยชน์ จากการพัฒนาอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม ผ่านการปรับโครงสร้างทางเศรษฐกิจและพฤติกรรม และด้านการสร้าง ความสามารถในการแข่งขัน โดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน **พระมหาสุทิตย์ อาภากโร** ได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาเศรษฐกิจรากฐานชุมชน ให้เหตุผลว่า “**เพราะชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของชุมชนเพื่อการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างความสุขของชุมชน การพัฒนาประเทศในภาพรวมจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร**”[3]

ประเทศไทยยังคงมีปัญหาความยากจนยังคงกระจายตัวอยู่ในภาคการเกษตร ซึ่งประชากรส่วนใหญ่ของประเทศไทยยังคงประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก โดยเฉพาะชุมชนบนพื้นที่สูงมีความหลากหลายและเกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตของผู้คนและชุมชน มีความสลับซับซ้อนในหลายมิติ เช่น ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำในทุกช่วงวัย การมีรายได้ที่ต่างกันในแต่ละครอบครัวจึงส่งผลต่อการประกอบอาชีพที่ไม่เท่าเทียมกัน ซึ่งปิดกั้นโอกาสด้านการศึกษาและโอกาสทางสังคม การพัฒนาเชิงพื้นที่จึงมีเป้าหมายและทิศทางการพัฒนาเพื่อมุ่งสร้างความเข้มแข็งของประเทศ การส่งเสริมให้ชุมชนมีความเข้มแข็งพึ่งตนเองได้และปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกมิติ ต้องอาศัยกระบวนการมีสวนรวมของภาคประชาชน ภาครัฐ เอกชน องค์กร และภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการ จึงจะสามารถขจัดปญหาและผลกระทบจากความยากจนได้ แต่อย่างไรก็ตามภายใต้ยุทธศาสตร์แห่งชาติในการพัฒนาเศรษฐกิจในสถารณการโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงหลายด้าน ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างใน สังคม ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงจากภายในประเทศ หรือการเปลี่ยนแปลงจากภายนอกประเทศ รวมไปถึง สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคอุบัติใหม่ที่ส่งผลให้รูปแบบการทำงานของทุกภาคส่วนเปลี่ยนแปลงไป[4]

วิสัยทัศน์ว่า “มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับศาสตร์สมัยใหม่และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” ภายใต้วิสัยทัศน์นี้ ยังได้กำหนดประเด็น

---

[3] พระมหาสุทิตย์ อาภากโร (อบอุ่น), “**นวัตกรรมการเรียนรู้: คน ชุมชน และการพัฒนา**”, (กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทยออฟเซต, 2548), หน้า 62.

[4]พระธรรมวัชรบัณฑิต, ศ.ดร., “**แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**”, (กรุงเทพมหานคร:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), หน้า คำนำ.

ยุทธศาสตร์ให้ครอบคลุมพันธกิจของมหาวิทยาลัย ตามพระราชบัญญัติมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2540 นั่นคือ ผลิตบัณฑิตให้มีคุณภาพ วิจัยและพัฒนา ส่งเสริมพระพุทธศาสนาและบริการวิชาการแก่สังคม และทะนุบำรุงศิลปะและวัฒนธรรม นอกจากนี้ แผนพัฒนามหาวิทยาลัยฉบับนี้ ยังได้เชื่อมโยงกับแผนพัฒนา เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566 - 2570)[5] ได้ด้วย การพัฒนาเชิงพื้นที่ของในหลวงรัชกาลที่ 9 เพื่อการแก้ปัญหาความยากจนนั้น เป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศ องค์ความรู้ศาสตร์พระราชาจึงนำไปสู่การเกิดโครงการพัฒนาชนบท เกิดการจัดตั้งองค์กรและมูลนิธิเพื่อขยายผลต่อยอดแนวพระราชดำริ ให้เชื่อมไปสู่การวางรากฐานยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ซึ่งที่ผ่านมามีหลายหน่วยงานได้มุ่งเน้นการดำเนินงานเพื่อการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น โครงการหลวง สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง มูลนิธิชัยพัฒนา มูลนิธิปิดทองหลังพระตามแนวพระราชดำริ สำนักงาน กปร. กรมประชาสงเคราะห์ ตำรวจตระเวนชายแดน รวมถึงหน่วยงานด้านการวิจัย เช่น หน่วยบริหารและจัดการทุนวิจัยและนวัตกรรมด้านการพัฒนาระดับพื้นที่ (บพท.) หรือ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาตร์วิจัยและนวัตกรรม(สกสว.) เป็นต้น ซึ่งหน่วยงานทั้ง 2 นี้ ได้ดำเนินการส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานของสถาบันการศึกษา ในการพัฒนางานวิจัยที่จะสามารถหนุนเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับเศรษฐกิจชุมชน และพัฒนาโครงสร้างทางสังคมในทุกมิติอย่างยั่งยืน

องค์กรพระพุทธศาสนาซึ่งมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างทางสังคม ได้มีการจัดตั้งโครงการพระธรรมจาริกซึ่งเป็นโครงการพัฒนาชุมชนของพระสงฆ์ ดำเนินการจัดส่งพระสงฆ์เพื่อเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนพื้นที่สูง ให้พระสงฆ์เป็นกลไกขับเคลื่อนและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง เพื่อดำเนินการเผยแพร่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง มุ่งเน้นกิจกรรมในการพัฒนาจิตใจและคุณภาพชีวิต และหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงในถิ่นทุรกันดาร การเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงได้มีบทบาทต่อการพัฒนาชุมชนในกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เช่น กระเหรี่ยง ม้ง เมี่ยน ลีซอ มูเซอ อาข่า อาข่า ลัวะ ถิ่น ขมุ และไทยใหญ่ ซึ่งมีอัตลักษณ์ทางภาษา ความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตามวิถีชุมชนและสืบทอดตามบรรพบุรุษ ซึ่งในอดีตนั้นมีปัญหาเชิงพื้นที่ด้านยาเสพติด การทำไร่เลื่อนลอย และความมั่นคงของชาติ โดยในปี พ.ศ. 2508 จึงได้มีการจัดตั้งโครงการพระธรรมจาริกขึ้น โดยความเห็นชอบของคณะสงฆ์และมหาเถรสมาคมกับกรมประชาสงเคราะห์ โดยเริ่มโครงการทดลองด้วยการส่งพระสงฆ์รุ่นแรก จำนวน 50 รูป เรียกว่า “พระธรรมจาริก” ซึ่งในครั้งพุทธกาลพระพุทธเจ้าทรงมี

---

[5] พระเมธีธรรมาจารย์ รศ.ดร., “**แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**”, (กรุงเทพมหานคร : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2565), หน้า คำปรารถ.

พระราชดำริในการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกจำนวน 60 รูป โดยใช้วิธีกำหนดพื้นที่ที่จะปฏิบัติงานเป็นหลัก แล้วจัดวางกำลังพระธรรมทูตให้พอเหมาะสมกับสมรรถภาพของพระธรรมทูต ตามลักษณะของปัญหาในแต่ละพื้นที่ที่ไม่เหมือนกัน การทำงานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของกลุ่มชาติพันธุ์ชาวเขาหรือราษฎรบนพื้นที่สูง จึงต้องอาศัยกระบวนการทำงานทั้งเชิงรุกและเชิงรับ[6]

ต่อมาในปี พ.ศ. 2543 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ได้จัดทำโครงการบัณฑิตอาสาพัฒนาชาวเขาและหลักสูตรการศึกษาสำหรับพระธรรมจาริกขึ้น เพื่อขยายผลตามนโยบายการบริหารงาน และหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงโดยทำงานร่วมกับพระธรรมจาริกในพื้นที่ทุรกันดาร เป็นโครงการของคณะสงฆ์ไทยที่ทำงานเกี่ยวกับการบริการและรับใช้สังคม หรือ สาธารณสงเคราะห์ เสมือนเป็นนักสังคมสงเคราะห์ ด้วยจิตอาสามีเมตตา สมกับเป็นสาวกผู้สืบสานงานพระพุทธศาสนา ดังพุทธปรารภของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้ว่า““จรถ ภิกฺขเว จาริกํ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺปาย อตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ[7] แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจึงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”[8] ในทางพระพุทธศาสนาได้กล่าวถึงผลกระทบจากการเปนหนี้และความยากจนนั้น ว่าเปนบอเกิดแหงความทุกขของมนษยทุกเชื้อชาติศาสนา ดังที่พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสว่า “...ดูกรภิกษุทั้งหลาย แม่ความเป็นคนจนก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก แม่การกูยืมก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก แม่การรับใช่ดอกเบี้ยก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก แม่การทวงก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก แม่การติดตามก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก แม่การจองจำก็เปนทุกขของบุคคลผู่บริโภคกามในโลก...”[9] พระสงฆ์ในฐานะที่ต้องอยู่ร่วมกับสังคมต้องประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม สำหรับพระธรรมจาริกมีพันธกิจหลักของ 4 ด้านคือ (1) การเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง (2) การบริการสังคม เช่น การศึกษา การสงเคราะห์ ลด ละ เลิก อบายมุข (3) การอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี ของกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง (4) การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยผลงานที่ประสบความสำเร็จในปี 2563 อาทิ การ

---

[6] สกสว.,“**กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**”, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564), หน้า 108.

[7] **วิ.ม.** (บาลี) 4/32/27.

[8] **วิ.มหา.** (ไทย) 4/32/40.

[9] **องฺ.ฉกฺก.** (ไทย) 22/8/364-367.

อบรมคุณธรรมแก่กลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูง และจะต้องส่งเสริมให้กลุ่มชาติพันธุ์ ประกอบสัมมาอาชีวะ การเลี้ยงชีพในทาง ที่ชอบ โดยการเว้นจากมิจฉาชีพทุกชนิด ประกอบแต่การงานที่สุจริต ไม่ผิดกฎหมาย ไมผิดศีลธรรม ไม่กอให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนเอง บุคคลอื่น และสังคม ทั้งนี้ ระบุถึงอาชีพการค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรม[10] ที่เรียกว่า มิจฉาวณิชชา 5 ประการ ซึ่งประกอบด้วย การค้าขายศัสตราวุธ การค้าขายสัตว์ การค้าขายเนื้อ การค้าขายของมึนเมา และการค้าขายยาพิษ[11] สามารถนำมาปรับใช้ในประเด็นการแก้ปัญหาความยากจนอย่างมีส่วนร่วมได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่วนบทบาทและหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสานั้นจะคอยทำงานหนุนเสริมให้กับพระพระธรรมจาริกโดยมีภาระกิจหลัก เช่น จัดกิจกรรมในการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การสงเคราะห์ชาวบ้าน การพัฒนาอาศรมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นแบบอย่างในด้านต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติและศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การออกเยี่ยมเยือน ให้คำปรึกษา และสงเคราะห์ผู้ยากไร้ในชุมชนตามความเหมาะสม การจัดทำข้อมูลชุมชนและขยายพื้นที่การปฏิบัติงาน เป็นต้น[12]

ทั้งนี้แนวทางการบริหารงานได้มีแผนการขยายพื้นที่ให้มีพระอยู่ประจำอาศรม ขยายหมู่บ้านบริวารโดยการเข้าไปสร้างศาลาบำเพ็ญบุญ เพื่อให้ชาวบ้านมีสถานที่ทำบุญ อบรมคุณธรรมจริยธรรม เน้นหนักให้พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเข้าไปจัดกิจกรรมทำวัตรสัญจร ทำบุญสัญจรตามหมู่บ้านต่าง ๆ ทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ให้ครอบคลุมหมู่บ้านกลุ่มราษฎรบนพื้นที่สูงมากยิ่งขึ้น ซึ่งกลุ่มชาวชาติพันธุ์นั้นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่เดิม แต่ยังขาดการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น มีเอกลักษณ์เชิงพื้นที่มีความโดดเด่นด้านต้นทุนทางชุมชน สามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น พื้นที่บนดอยวาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย หรือบ้านปางไฮ อ.ดอยสะเก็ด และบ้านม่อนแจ่ม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

แต่เนื่องด้วยสภาพชุมชนพื้นที่สูงมีความลาดชันเฉลี่ยมากกวาร่อยละ 35 จึงเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง ยังคงมีการลักลอบบุกรุกแพ้วถางพื้นที่

---

[10] พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ, “การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 11.

[11] **องฺ.ปญฺจก.** (ไทย) 22/117/295.

[12] สกสว.,“**กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**”, กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม**,** 2564), หน้า 90.

ป่าเพื่อการเกษตรเชิงเดี่ยว และปัญหาพัวพันเกี่ยวกับกระบวนการค้ายาเสพติดข้ามชาติ อีกทั้งการเข้าถึงระบบการศึกษาของราษฎรไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องไปจนถึงขั้นอุดมศึกษา ทั้งนี้ยังคงพบปัญหาการทำไรเลื่อนลอย และการสร้างที่อยู่อาศัยตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น แนวทางในการแก้ปัญหาของชุมชนจึงควรเริ่มที่กลุ่มคนที่ยึดมั่นในศาสนาธรรม ความเชื่อโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้อาวุโสใน ชุมชน ด้วยกระบวนการเสริมแรงจูงใจและสร้างพลังจากมิติภายในอาศัยคุณค่าความเชื่อในศาสนธรรม สู่การรำพึงภาวนา ไตร่ตรอง การย้อนกลับมองดูชีวิตที่ผ่านมาและการอยู่ร่วมกันอย่างสันติที่มีคุณค่าความหมาย ระหว่างคน ธรรมชาติ และสิ่งศักดิ์สิทธิ์สูงสุดที่พึ่งพาอาศัยกัน ต่อยอดวัฒนธรรมเดิมของชุมชนสู่การสร้างการเรียนรู้ผ่านมิติศาสนา พระพุทธศาสนา คริสต์ศาสนา และประเพณีเดิม ซึ่งเชื่อมโยงเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณกับวิถีชีวิตของคนทุกรุ่นที่เข้าร่วมทำโครงการ ด้วยการนำวัฒนธรรมใหม่มาต่อยอดวัฒนธรรมเดิมที่ทรงคุณค่า[13] อีกทั้งความสำคัญของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ที่ต้องควบคู่ไปกับการพัฒนาทางด้านจิตใจอย่างสมดุล

ผลจากการใช้แนวทางการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัย ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแก่สังคมไทยอย่างมากในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ การเมือง วัฒนธรรม สังคมและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งกระบวนการของความเปลี่ยนแปลงมีความสลับซับซ้อนจนยากที่จะอธิบายในเชิงสาเหตุและผลลัพธ์ได้ เพราะการเปลี่ยนแปลงทั้งหมดต่างเป็นปัจจัยเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน สำหรับผลของการพัฒนาในด้านบวกนั้น ได้แก การเพิ่มขึ้นของอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ความเจริญทางวัตถุและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ระบบสื่อสารที่ทันสมัย หรือการขยายปริมาณและกระจายการศึกษาอย่างทั่วถึงมากขึ้น แต่ผลด้านบวกเหลานี้สวนใหญ่กระจายไปถึงคนในชนบท หรือ ผู้ด้อยโอกาสในสังคมน้อย แต่ว่ากระบวนการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้เกิดผลลบติดตามมาด้วย เช่น การขยายตัวของรัฐเข้าไปในชนบท ได้ส่งผลให้ชนบทเกิดความอออนแอในหลายด้าน ทั้งการต้องพึ่งพิง ตลาดและพ่อค้าคนกลางในการสั่งสินค้าทุน ความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติ ระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและการรวมกลุ่มกันตามประเพณีเพื่อการจัดการทรัพยากรที่เคยมีอยู่แต่เดิมแตก สลายลง ภูมิความรู้ที่เคยใช้แก้ปัญหาและสั่งสมปรับเปลี่ยนกันมาถูกลืมเลือนและเริ่ม สูญหายไป จากผลด้าน ลบในการพัฒนาด้านต่าง ๆ เหลานี้ยังส่งผลกระทบโดยตรงกับกลุมชาติพันธ์ใน ยากที่จะหลีกเลี่ยงได้[14] อย่างไร

---

[13] **สกสว.,“กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย” (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2564), หน้า 82.**

[14] พระครูสังฆรักษ์ทรงพรรณ ชยทตฺโต, ผศ.ดร. และคณะ, “การประกอบสัมมาชีพตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของกลุ่มชาติพันธุ์ในภาคตะวันตก”, **รายงานการวิจัย**, (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2561), หน้า 3.

ก็ตามการพัฒนาและยกระดับเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงจะเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างมั่นคง หากมีการขับเคลื่อนอย่างเข้าใจและเข้าถึงในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องด้วยราษฎรบนพื้นที่สูงนั้นร่ำรวยด้วยต้นทุนทางวัฒนธรรม ภูมิสังคม ธรรมชาติและสิงแวดล้อม มีวิถีการดำรงชีพพึ่งพิงอยู่ป่าและการเกษตร มีการสั่งสมความรู้ประสบการณ์หรือภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ เช่นการสะสมเมล็ดพันธุ์บนภูเขาซึ่งควรแก่การอนุรักษ์เป็นมรดกทางอาหาร เทคนิคการถนอมอาหารไว้รับประทานยามหน้าแล้ง หรือพืชสมุนไพรที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น เป็นกลุ่มชนที่ดูแลป่าต้นน้ำหลายแห่งในประเทศ แต่ด้วยการรุกคืบของอุตสาหกรรมการเกษตรแบบเชิงเดี่ยวที่เน้นปริมาณการผลิตมากกว่าความสมดุลของธรรมชาติ จึงส่งผลกระทบต่อโครงสร้างความมั่นคงด้านคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งทางตรงและทางอ้อม นักวิจัยและพระสงฆ์จะต้องตระหนักความสำคัญของความรู้และทักษะในการค้นหาความรู้ของมนุษย์เป็นสิ่งที่จะต้องเรียนรู้และพัฒนาอยู่ตลอดเวลาเพื่อให้ทันต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมโดยผลที่ได้รับจากองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาองค์กร ชุมชน[15]

จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่าง ๆ มีข้อเสนอให้ควรสนับสนุนใน 11 ประเด็น ดังนี้ (1) การถือครองที่ดินอย่างถูกต้องและการเข้าถึงทรัพยากร (2) สิทธิในการได้รับสัญชาติเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐต่างๆ อย่างเท่าเทียม (3) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่าง (4) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงการศึกษาให้เยาวชนเรียนในระดับที่สูงขึ้น (5) สร้างความเป็นธรรมในการบริการสาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร (6) การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวิถีวัฒนธรรม (7) การส่งเสริมการท่องเที่ยงเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (8) การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานรากยกระดับขีดความสามารถในการผลิตควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี (9) การส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ภาษาอังกฤษ การใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มเพื่อการศึกษาและการประกอบอาชีพ (10) การส่งเสริมให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพลเมืองไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (11) การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยธรรมชาติ ภัยพิบัติ และปัญหาสิ่งแวดล้อม[16]

การเปลี่ยนแปลงเพื่อพร้อมเติบโตอย่างยั่งยืน (Transform) หมายถึง การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสรางและปัจจัยพื้นฐาน เชน กฎหมาย ระเบียบ นโยบาย และสถาบันทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและ

---

[15] พัชรินท์ สิรสุนทร, “**แนวคิด ทฤษฎี เทคนิคและการประยุกต์เพื่อการพัฒนาสังคม**”, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2556), หน้า 130.

[16] สกสว.,“**กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย**”, (กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม**,** 2564), หน้า 253.

การเมืองการ ปกครอง ให้สอดรับกับกระแสการเปลี่ยนแปลงที่จะสงผลกระทบตอศักยภาพโดยรวมของประเทศเพื่อพลิกวิกฤต จากแรงกดดันทั้งภายนอก และภายในให้เป็นโอกาสสำหรับการพัฒนาประเทศสู่การเติบโตอย่างมีคุณภาพทั่วถึง เป็นธรรมและยั่งยืนต่อไป[17] วิทยากร เชียงกูลกล่าวไว้ว่า "การพัฒนาที่แท้จริงควรหมายถึงการทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนมีความสุขความสะดวกสบายความอยู่ดีกินดีความเจริญทางศิลปวัฒนธรรมและจิตใจและความสงบสันติซึ่งนอกจากจะขึ้นอยู่กับการได้รับปัจจัยทางวัตถุเพื่อสนองความต้องการของร่างกายแล้วประชาชนยังต้องการพัฒนาทางด้านการศึกษาสิ่งแวดล้อมที่ดีการพักผ่อนหย่อนใจและการพัฒนาทางวัฒนธรรมและจิตใจด้านต่าง ๆ ด้วย ความต้องการทั้งหมดนี้บางครั้งเราเรียกกันว่าเป็นการพัฒนา **คุณภาพ** เพื่อที่ให้เห็นว่าการพัฒนาไม่ได้ขึ้นอยู่กับการเพิ่มปริมาณสินค้าหรือการเพิ่มรายได้เท่านั้นหากอยู่ที่การเพิ่มความพอใจความสุขของประชาชนมากกว่า"[18]

คณะผู้วิจัยจึงได้ทำโครงการชุดวิจัยเรื่อง "**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**" และมีโครงการวิจัยย่อยอีก 2 โครงการ ประกอบด้วยโครงการย่อยที่ 1 เรื่อง "**กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**" และโครงการย่อยที่ 2 เรื่อง "**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**" จากพื้นที่จากอาศรมต้นแบบจำนวน 3 แห่ง คือ (1) อาศรมบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ (2) อาศรมบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ (3) อาศรมบ้านโป่งขาว ตำบลบ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นส่วนหนึ่งในการหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนบนพื้นที่สูง สามารถจะพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนมุ่งเป้าให้เกิดความอยู่ดีมีสุขตามแนววิถีพุทธ ตามแผนยุทธศาสตร์ของชาติ (2561-2580) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

---

[17] มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, "**แผนพัฒนามหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยฯ ระยะที่ 13 (พ.ศ. 2566 – 2570) ฉบับเผยแพร่**", (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 2565), หน้า 2.

[18] วิทยากรเชียงกูล, "**การพัฒนาเศรษฐกิจสังคมไทย: บทวิเคราะห์**", (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ฉับแกระ, 2557), หน้า 17-18.

2. เพื่อพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3. เพื่อสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

รายละเอียดที่จะปฏิบัติต่อผู้เข้าร่วมวิจัย

ท่านได้รับเชิญให้เข้าร่วมการวิจัยนี้เพราะ ท่านเป็นกลุ่มเป้าหมายของโครงการแผนงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” โดยได้ศึกษาวิจัยในพื้นที่ 3 อาศรม คือ

1. อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

2. พระบัณฑิตอาสา และอาศรมพระธรรมจาริก บ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

3. อาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

หากท่านตัดสินใจเข้าร่วมการวิจัยแล้ว ผู้วิจัยจะมีแบบสำรวจเพื่อที่จะนำข้อมูลที่ได้ไปพัฒนาเชิงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาษฎรบนพื้นที่สูง จะสอบถามและสัมภาษณ์ดังนี้

1. ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลเดิมและแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาษฎรบนพื้นที่สูง

2. สัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลเดิมและแนวทางการพัฒนาเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาเชิงพื้นที่ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของภาษฎรบนพื้นที่สูง

ความเสี่ยงที่อาจเกิดขึ้นเมื่อเข้าร่วมการวิจัยด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

1. ไม่มีความเสี่ยงจากการตอบแบบสอบถาม

2. ไม่มีความเสี่ยงจากการสัมภาษณ์

แนวทางการป้องกันความเสี่ยงของโครงการวิจัย คือ ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีสิทธิ์ถอนตัวออกจากโครงการวิจัยเมื่อใดก็ได้ โดยไม่ต้องแจ้งให้ทราบล่วงหน้า และการไม่เข้าร่วมการวิจัยหรือถอนตัวออกจากโครงการวิจัยนี้ จะไม่มีผลกระทบต่อการศึกษาหน้าที่การงานการประกอบสัมมาอาชีพที่สมควรจะได้รับแต่ประการใด

ประโยชน์และผลข้างเคียงที่จะเกิดแก่ผู้ร่วมการวิจัย

ด้านการนำไปใช้ประโยชน์หลักเศรษฐกิจ เป็นการช่วยกระตุ้นการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่นกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการจัดโปรแกรมด้านการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพื้นที่สูง และเกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ สามารถนำไปสู่การขับเคลื่อนการจัดทำธรรมนูญชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการทำงานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกราษฎรบนพื้นที่สูงเป็นผู้ได้รับประโยชน์จากโครงการแผนงานวิจัยนี้ รวมถึงผู้ประกอบการท่องเที่ยวชุมชน เจ้าของร้านค้าชุมชน นักท่องเที่ยว เครือข่ายพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ศูนย์พระธรรมจาริก วัดศรีโสดา อ.เมือง จ.เชียงใหม่

ช่วยกระตุ้นการเพิ่มศักยภาพชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ให้เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมวิถีพุทธ โดยการจัดโปรแกรมด้านการท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงเกษตรพื้นที่สูง และเกิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ สามารถนำไปสู่การขับเคลื่อนการจัดทำธรรมนูญชุมชนในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง อย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการทำงานของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ 1) ส่งเสริมการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นจากพื้นที่วิจัยจากสินค้าที่เป็นอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม สังคม และทรัพยากรท้องถิ่น ด้วย"ศูนย์จำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง" เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนฐานรากได้ 2) เชื่อมโยงกับการท่องเที่ยวเชิงสร้างสรรค์

การเก็บข้อมูลเป็นความลับ

ข้อมูลส่วนตัวของผู้เข้าร่วมการวิจัยทุกท่านจะถูกเก็บรักษาไว้เพื่องานวิจัยด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธ ในการแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงเท่านั้น ไม่มีการเปิดเผยต่อสาธารณะเป็นรายบุคคล แต่จะรายงานผลการวิจัยเป็นข้อมูลส่วนรวม ข้อมูลของผู้เข้าร่วมการวิจัยเป็นรายบุคคล อาจมีคณะบุคคลบางกลุ่มเข้ามาตรวจสอบได้ เช่น ผู้ให้ทุนวิจัย สถาบัน หรือองค์กรของรัฐที่มีหน้าที่ตรวจสอบ คณะกรรมการจริยธรรม เป็นต้น หากมีข้อมูลเพิ่มเติมทั้งด้านประโยชน์และโทษที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยจะแจ้งให้ทราบโดยเร็วไม่ปิดบัง

หนังสือรับรองความปลอดภัยแก่ผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

ข้าพเจ้า พระ/นาย/นาง/นางสาว..... นักวิจัย/หลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ขอรับรองความปลอดภัยของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย เรื่อง **"การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง"** ดังต่อไปนี้

1. ความปลอดภัยในชีวิตและร่างกาย ขณะเข้าร่วมโครงการวิจัย หากเกิดการเจ็บไข้ ผู้วิจัยจะเป็นรับผิดชอบค่ารักษาพยาบาล ตามความเหมาะสม

2. ความปลอดภัยในเกียรติยศ และชื่อเสียง ผู้วิจัยจะไม่นำข้อมูลส่วนบุคคลของผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยไปเผยแพร่ ซึ่งอาจจะกระทบต่อเกียรติยศชื่อเสียงของผู้ร่วมโครงการวิจัยและผู้อื่น

3. ความมั่นคงในอาชีพการงาน ผู้วิจัยขอรับรองว่าผู้เข้าร่วมโครงการวิจัยที่จะยังคงมีความมั่นคงในอาชีพการงานของตน ไม่ว่าจะทำงานในองค์กรอย่างนี้ หรือในองค์กรอื่น โดยที่โครงการวิจัยชุดนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และสันติขึ้นทั้งในระดับปัจเจกบุคคลและระดับองค์กร

คำอธิบายของผู้วิจัย

ข้าพเจ้าได้อธิบายรายละเอียดของโครงการ ตลอดจนประโยชน์ของการวิจัย รวมทั้งข้อเสี่ยงที่อาจจะเกิดขึ้นแก่ผู้เข้าร่วมการวิจัยทราบแล้วอย่างชัดเจนโดยไม่มีสิ่งใดปิดบังซ่อนเร้น

ลงชื่อ.....ผู้วิจัย

(พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร.)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

แบบสำรวจบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดเชียงใหม่

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์: 1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสำรวจข้อมูลบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก

ตอนที่ 3 ข้อมูลสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ตำแหน่ง/บทบาทหน้าที่/อาชีพ

☐ เจ้าอาวาส/พระสงฆ์ ☐ แกนนำชุมชน ☐ ไวยาวัจกร ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน

☐ พนง.รัฐวิสาหกิจ ☐ ค้าขาย ☐ เกษตรกร ☐ เจ้าของกิจการ

☐ ข้าราชการ ☐ รับจ้าง ☐ อาชีพอิสระ ☐ อื่นๆ.....

1.2 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

1.3 อายุ ☐ ต่ำกว่า 25 ☐ 25-40 ปี ☐ 41-55ปี ☐ 55 ปีขึ้นไป

1.4 วุฒิการศึกษา ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท

ตอนที่ 2 ข้อมูลทั่วไปของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก

2.1 ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริกกี่ครั้งใน 1 เดือน

.....

.....

.....

2.2 กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชนกับอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก มีกิจกรรมใดบ้าง

.....

.....

.....

2.3 การหนุนเสริมการพัฒนาชุมชนโดยอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2.4 บทบาทพระสงฆ์ของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก ช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตและชุมชนเพื่อความยั่งยืนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

ตอนที่ 3 ข้อมูลสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชน

3.1 ประเภท/ชนิดของสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของท่าน มีประเภทใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ สินค้าเกษตร โปรดระบุ .....

☐ สินค้าหัตถกรรม โปรดระบุ .....

☐ ของใช้ในครัวเรือน โปรดระบุ .....

3.2 การผลิตสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของท่าน มีลักษณะอย่างไร

1. ต้นทุน

☐ ต่ำกว่า 50 บาท ☐ 50-100 บาท ☐ 101-150 บาท ☐ มากกว่า 150 บาท

2. ราคาขาย

☐ ต่ำกว่า 100 บาท ☐ 100-250 บาท ☐ 251-400 บาท ☐ มากกว่า 400 บาท

3. ช่องทางการจำหน่าย

☐ ตลาดสด/ตลาดนัด ☐ ร้านค้าชุมชน ☐ งานแสดงสินค้า ☐ วิสาหกิจชุมชน

☐ ออนไลน์ social media ☐ แพลตฟอรม์ลาซาด้า/ช้อปปี้ ☐ อื่นๆ

3.3 ปัจจัยหรือองค์ประกอบการขายสินค้าของท่าน เป็นอย่างไรบ้าง

1. จุดแข็ง

.....

.....

2. จุดอ่อน

.....

.....

3. โอกาส

.....

.....

4. อุปสรรค

.....

.....

3.4 ความต้องการในการพัฒนาและยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนของท่าน มีประการใดบ้าง

1. การรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเครือข่าย

.....

.....

2. การตั้งชื่อแบรนด์/สโลแกน/คำขวัญ

.....

.....

3. การแปรรูปสินค้าหรือการพัฒนาคุณภาพสินค้า

.....

.....

4. การออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์

.....

.....

5. การหาช่องทางการจัดจำหน่าย/สถานที่ขายสินค้า

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)
เจ้าหน้าที่รัฐในการพัฒนาเชิงพื้นที่

โครงการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์: 1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่อง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก มี 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ตำแหน่ง/บทบาทหน้าที่/อาชีพ

☐ เจ้าอาวาส/พระสงฆ์ ☐ แกนนำชุมชน ☐ ไวยาวัจกร ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน

☐ พนง.รัฐวิสาหกิจ ☐ ค้าขาย ☐ เกษตรกร ☐ เจ้าของกิจการ

☐ ข้าราชการ ☐ รับจ้าง ☐ อาชีพอิสระ ☐ อื่นๆ.....

1.2 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

1.3 อายุ ☐ ต่ำกว่า 25 ☐ 25-40 ปี ☐ 41-55ปี ☐ 55 ปีขึ้นไป

1.4 วุฒิการศึกษา ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท

ตอนที่ 2 กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

2.1 บทบาทของพระสงฆ์ในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชนของท่าน มีกระบวนการหรือกิจกรรมชุมชนอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2.2 พระสงฆ์มีกระบวนการพัฒนาคุณภาพชีวิตเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนชุมชนของท่านอย่างไรบ้าง

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าอาศรมของพระบัณฑิตอาสาหรืออาศรมพระธรรมจาริก(วัด) สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชนของท่านได้อย่างไร

.....

.....

.....

2.4 อาศรมพระบัณฑิตอาสาหรืออาศรมพระธรรมจาริก(วัด) ในชุมชนของท่าน มีกระบวนส่วนร่วมในการส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิต 4 ด้านอย่างไรบ้าง

1. ด้านกาย

.....

.....

2. ด้านจิตใจ

.....

.....

3. ด้านสังคม

.....

.....

4. ด้านปัญญา

.....

.....

2.5 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก(พระสงฆ์) มีลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนในชุมชนของท่าน ในประเด็นดังนี้อย่างไร

1. กิจกรรมชุมชน เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ

.....

.....

2. ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ

.....

.....

3. การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน

.....

.....

4. การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้

.....

.....

5. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

.....

.....

ตอนที่ 3 การสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

3.1 ท่านคิดว่าหน้าที่หรือบทบาทของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนของท่าน ด้วยการยกระดับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้มากขึ้น ควรมีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

3.2 ท่านคิดว่าอาศรมพระบัณฑิตอาสาหรืออาศรมพระธรรมจาริก(วัด) ในชุมชนของท่านควรเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนอย่างไร เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

3.3 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

แบบประเมินผลก่อนการเข้าร่วมกิจกรรม (Pre-test Post-test)

การให้องค์ความรู้ด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

ภายใต้กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR)

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: กรุณาให้ข้อมูลตามความเป็นจริงเพื่อประสิทธิผลของการวิจัย ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใดทั้งสิ้น

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนตัว ☐ เจ้าสำนักอาศรม ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน ☐ ผู้ใหญ่บ้าน
☐ ผู้นำชุมชน ☐ ครู ☐ ชาวบ้าน ☐ อื่นๆ.....

เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

ส่วนที่ 2: ความคิดเห็น

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าช่องที่ท่านคิดว่าเหมาะสม ตามระดับความเข้าใจดังนี้

ระดับความคิดเห็น: 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความเข้าใจ				
		5	4	3	2	1
1	ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่านวัตกรรมมากน้อยเพียงใด					
2	ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าชุมชนวิถีพุทธมากน้อยเพียงใด					
3	ท่านมีความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรมมากน้อยเพียงใด					
4	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้มากน้อยเพียงใด					
5	ท่านคิดว่าการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอลมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					
6	ท่านคิดว่าการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					
7	ท่านคิดว่าพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด					
8	ท่านคิดว่าการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชนมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					
9	ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนในการหนุนเสริมนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธมากน้อยเพียงใด					
10	ท่านคิดว่าพระสงฆ์มีส่วนในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูงได้มากน้อยเพียงใด					

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 3 ชุมชน/อาศรม

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

2. เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่อง มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง 3 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 3 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1.1 ตำแหน่ง/บทบาทหน้าที่/อาชีพ

☐ เจ้าอาวาส/พระสงฆ์ ☐ แกนนำชุมชน ☐ ไวยาวัจกร ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน

☐ พนง.รัฐวิสาหกิจ ☐ ค้าขาย ☐ เกษตรกร ☐ เจ้าของกิจการ

☐ ข้าราชการ ☐ รับจ้าง ☐ อาชีพอิสระ ☐ อื่นๆ.....

1.2 เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

1.3 อายุ ☐ ต่ำกว่า 25 ☐ 25-40 ปี ☐ 41-55ปี ☐ 55 ปีขึ้นไป

1.4 วุฒิการศึกษา ☐ มัธยม ☐ อนุปริญญา ☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท

ตอนที่ 2 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1. ท่านคิดว่าแนวคิดหรือทฤษฎีใดเหมาะสมในการการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธโดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างไร

.....

.....

.....

4. ท่านคิดว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก(พระสงฆ์) ควรมีลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในประเด็นดังนี้อย่างไร

1) กิจกรรมชุมชน เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ

.....

.....

2) ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ

.....

.....

3) การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน

.....

.....

4) การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้

.....

.....

5) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

.....

.....

ตอนที่ 3 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1. ท่านคิดว่าหน้าที่หรือบทบาทของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้มากขึ้น ควรมีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

2. ท่านคิดว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ควรเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนอย่างไร เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่าหลักธรรมใดบ้างมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

4. ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้ทรงคุณวุฒิ

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

2. เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเรื่อง มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 2 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 1 การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

1.1 ท่านคิดว่าแนวคิดหรือทฤษฎีใดเหมาะสมในการการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

.....

.....

.....

1.2 ท่านคิดว่าบทบาทของพระสงฆ์สามารถขับเคลื่อนนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างไร

.....

.....

.....

1.3 ท่านคิดว่าแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธโดยความร่วมมือกับภาคีเครือข่าย จะสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างไร

.....

.....

.....

1.4 ท่านคิดว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก(พระสงฆ์) ควรมีลักษณะการทำงานหรือกระบวนพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ในประเด็นดังนี้อย่างไร

1) กิจกรรมชุมชน เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ

.....

.....

2) ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ

.....

.....

3) การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ ธนาคารชุมชน

.....

.....

4) การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้

.....

.....

5) การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน

.....

.....

ตอนที่ 2 การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

2.1 ท่านคิดว่าหน้าที่หรือบทบาทของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อนำไปสู่การสร้างต้นแบบการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนและเพิ่มรายได้มากขึ้น ควรมีการดำเนินการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนอย่างไร

.....

.....

.....

.....

2.2 ท่านคิดว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ควรเชื่อมโยงความร่วมมือในการสร้างภาคีเครือข่ายกับองค์กรภาครัฐหรือภาคเอกชนอย่างไร เพื่อให้เกิดกลไกในการขับเคลื่อนความเข้มแข็งในด้านเศรษฐกิจฐานรากอย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

.....

2.3 ท่านคิดว่าหลักธรรมใดบ้างมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน

.....

.....

.....

.....

.....

2.4 ข้อเสนอแนะอื่น ๆ

.....

.....

.....

.....

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

ลงชื่อ.....

(.....)

วันที่.....เดือน.....พ.ศ.....

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

แบบประเมินผลองค์ความรู้

เรื่อง การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

กิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR)

โครงการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
2. เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ส่วนงาน: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เขตเชียงใหม่

คำชี้แจง: แบบประเมินผลองค์ความรู้โดยกิจกรรมอบรมผ่านระบบ ZOOM นี้ ใช้รูปแบบการสอบถามด้วย Google Form กรุณาให้ข้อมูลตามความเป็นจริงเพื่อประสิทธิผลของการวิจัย ซึ่งแบบสอบถามฉบับนี้จะไม่ส่งผลกระทบต่อผู้ตอบแบบสอบถามแต่อย่างใดทั้งสิ้น

ส่วนที่ 1: ข้อมูลส่วนตัว ☐ เจ้าสำนักอาศรม ☐ ปราชญ์ชาวบ้าน ☐ ผู้ใหญ่บ้าน
☐ ผู้นำชุมชน ☐ ครู ☐ ชาวบ้าน ☐ อื่นๆ.....
เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

ส่วนที่ 2: องค์ความรู้ที่ได้รับจากกิจกรรม

กรุณาทำเครื่องหมาย ✓ หน้าช่องที่ท่านคิดว่าเหมาะสม ตามระดับความเข้าใจดังนี้

ระดับความพึงพอใจ: 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

ข้อ	รายการประเมิน	ระดับความเข้าใจ				
		5	4	3	2	1
1	ท่านได้รับความรู้ในการตั้งชื่อแบรนด์/สโลแกน/คำขวัญของสินค้าชุมชนมากน้อยเพียงใด					
2	ท่านได้รับความรู้ในการแปรรูปสินค้าชุมชนหรือการพัฒนาคุณภาพสินค้ามากน้อยเพียงใด					
3	ท่านได้ความรู้ในการออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์มากน้อยเพียงใด					
4	ท่านได้ความรู้ในการหาช่องทางการจัดจำหน่าย/สถานที่ขายสินค้าชุมชนมากน้อยเพียงใด					
5	ท่านได้ความรู้ในการรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเครือข่ายสินค้าชุมชนมากน้อยเพียงใด					
6	ท่านคิดว่าการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชนมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					
7	ท่านคิดว่าพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรมมากน้อยเพียงใด					
8	ท่านคิดว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้มากน้อยเพียงใด					
9	ท่านคิดว่าการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					
10	ท่านคิดว่าการขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอลมีความสำคัญมากน้อยเพียงใด					

ขอขอบคุณในความร่วมมือมา ณ โอกาสนี้

คณะผู้วิจัย

หมายเหตุ: ติดต่อสอบถามข้อมูลเพิ่มเติม

ผู้ประสานงานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว 0661-298-289

ภาคผนวก ค

หนังสือเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

1. หนังสือเชิญผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ
2. หนังสือเชิญผู้นำพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรม
3. หนังสือเชิญเจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้
4. หนังสือเชิญผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน ราษฎรบนพื้นที่สูง

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป/คน ดังนี้

1. พระครูวิมลญาณประยุต (บุญชู ปณฺญาปชฺโชโต), ดร.

เจ้าอาวาสวัดร้องวัวแดง เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์วรมหาวิหาร จังหวัดเชียงใหม่

2. พระครูวรวรรณวิวัฒน์ (นพบุรี มหาวณฺโณ), ดร.

เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล /เจ้าคณะตำบลโหล่งขอด เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 16

3. รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา สะสอง

คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ อาจารย์ประจำ/นักวิจัยเชิงพื้นที่ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระครูวิมลญาณประยุต (บุญชู ปญฺญาปชฺโชโต), ดร. เจ้าอาวาสวัดร้องวัวแดง จ. เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระครูวรวรรณวิวัฒน์ (นพบุรี มหาวณฺโณ), ดร. เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร รศ. ดร.สัญญา สะสอง คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรม

ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ในการดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการวิจัยภาคสนาม (Field Study) จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง รวมทั้งสิ้น 22 ราย ประกอบด้วย 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ประจำอยู่ในอาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย ดังนี้

1. พระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ, ดร. เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง จังหวัดเชียงใหม่

2. พระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวังเชียงใหม่

3. พระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เจ้าสำนักอาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวังเชียงใหม่

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ, ดร. อาศรมพระธรรมจาริกบ้านดอกแดง เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสำรวจเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๓. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๔. กำหนดการทำกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธ

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลวิจัยโดยการสำรวจข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑๔-๑๖ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่เหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺโก) เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสำรวจเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๓. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๔. กำหนดการทำกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธ

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่งประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลวิจัยโดยการสำรวจข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๒๒-๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่เหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระศรีสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สำรวจและสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เจ้าสำนักอาศรมพระธรรมจาริกบ้านจันทร์

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสำรวจเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๓. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
๔. กำหนดการทำกิจกรรมการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธ

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลวิจัยโดยการสำรวจข้อมูลและการสัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เข้าเก็บข้อมูลด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนโดยการสำรวจและการสัมภาษณ์ระหว่างวันที่ ๑๓-๑๔ มกราคม ๒๕๖๖ หรือวันเวลาที่เหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระสุวัฒนสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้

กลุ่มที่ 4 เจ้าหน้าที่จากภาครัฐ/หน่วยงานที่มีความรู้และประสบการณ์เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง จำนวน 4 ราย ดังนี้

1. พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑโฒ เลขาศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ วัดศรีโสดา พระอารามหลวง

2. นาย ธนวัฒน์ กันทะยวง รองนายกเทศบาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

3. นาย สุชาติ แก้วก้อ เจ้าหน้าที่บริหารโครงการพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง

4. นส.ระพีพร เกตุแก้ว นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา 5 สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

ปญฺญา โลกสฺมิ ปชฺโชโต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย มจร

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

กราบเรียน พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑฺโฒ ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา พระอารามหลวง จ.เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงกราบเรียนมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

กราบเรียนด้วยความเคารพ

(พระอรุสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร นาย ธนวัฒน์ กันทะยวง รองนายกเทศมนตรี เทศบาลตำบลท่าข้าม อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระอรุสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร นางสาวระพีพร เกตุแก้ว นักวิชาการส่งเสริมและพัฒนา ๕ จังหวัดเชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่งประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เรียน คุณ สุชาติ แก้วก้อ เจ้าหน้าที่ศูนย์พระบัณฑิตอาสา

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระดุสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่อาศรม

กลุ่มที่ 2 ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จากพื้นที่อาศรม จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย ดังนี้

1. นายประเสริฐ มหาฐานันดรศักดิ์ บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่
2. นายวัชระ พิริยวรกุล บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่
3. นางนางนลินพร มวลจันทร์ บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร นายประเสริฐ มหาฐานันดรศักดิ์ บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๓๐ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร นายวัชระ พิริยวรกุล บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๑๔ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๑๕ พฤศจิกายน ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เจริญพร นาง นางนลินพร มวลจันทร์ บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย

๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๘ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย จำนวน 3 แห่ง

กลุ่มที่ 3 ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 4 ราย รวมจำนวน 12 ราย ดังนี้

1. ชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

1) นาย กฤษฎา ครองชูเชิด ค้าขาย/เกษตรกร
2) นาย ไพรัช โพธิแก้ว ค้าขาย/เกษตรกร
3) นาง อรวรรณ สุมงคลลาภ ค้าขาย/เกษตรกร
4) น.ส. พีรยา พิศาลวนาลัย บัณฑิตจบใหม่

2. ชุมชนบ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

1) นาง กมลรัตน์ ภูมิรุ่งโรจน์ แกนนำวิสาหกิจชุมชน
2) นาง ณัฐมล พาชู เกษตรกรและค้าขาย
3) น.ส. จิตธิดา ตานา ค้าขายสินค้าชุมชน
4) นาย วรายุทธ จุตตะสา ครูระดับมัธยมจากชมรมผ้าทอมือ

3. ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

1. ฉวีวรรณ กงมะลิ แกนนำวิสาหกิจชุมชน
2. นาง สุดารัตน์ เต็มสิริ ค้าขาย/ผ้าย้อมสีธรรมชาติ
3. นาง วัชรินทร์ คีรีชัยพฤกษ ท่องเที่ยวชุมชน
4. นาย ทองดี ธุรวร เกษตรกรไร่กาแฟ

ที่ พิเศษ/๒๕๖๕

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่
วัดสวนดอก พระอารามหลวง ต.สุเทพ อ.เมือง
จ.เชียงใหม่ ๕๐๒๐๐
โทร.(๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑,
๒๑๐๓๗๕ มือถือ ๐๘๗-๑๘๕๓๗๓
โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒

๒๒ ธันวาคม ๒๕๖๕

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้านผลิตภัณฑ์ชุมชนวิถีพุทธ

เรียน นายกฤษฎา ครองชูเชิด

สิ่งที่ส่งมาด้วย ๑. เอกสารชี้แจงข้อมูล/คำแนะนำผู้เข้าร่วมโครงการวิจัย
๒. แบบสัมภาษณ์การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

ด้วย พระครูพิลาสธรรมาภร (ณัฐพล จนฺทิโก), ผศ.ดร. เลขประจำตัวอาจารย์ ๑๒๔๗๐๒๓ ตำแหน่งประธานหลักสูตรพุทธศาสตรบัณฑิต คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** มีความประสงค์ขอความอนุเคราะห์สัมภาษณ์เกี่ยวกับ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** เพื่อพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่มีอยู่ให้ดียิ่งขึ้นไปด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธในการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการวิจัยของอาจารย์และนักวิจัย วิทยาเขตเชียงใหม่ เป็นไปด้วยความเรียบร้อยสมบูรณ์ จึงขอความอนุเคราะห์เพื่อขอสัมภาษณ์ **“การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธด้านผลิตภัณฑ์ชุมชน”** ระหว่างวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๖๕ หรือวันเวลาที่สะดวกและเหมาะสม

จึงเจริญพรมาเพื่อทราบและโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร.)
ผู้อำนวยการวิทยาลัยสงฆ์เชียงใหม่

หมายเหตุ: *ผู้ประสานโครงการวิจัย ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว ๐๖๖-๑๒๙-๘๒๘๙*

ภาคผนวก ง

ภาพถ่ายกิจกรรมลงพื้นที่ การสัมภาษณ์
และที่เกี่ยวข้องกับการทำงานวิจัย

เซ็นสัญญาวิจัย FF66 สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

สัมภาษณ์ รศ.ดร.สัญญา สะสอง คณบดีมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญ

สัมภาษณ์และขอบคุณพระครูวิมลญาณประยุต (บุญชู ปณฺญาปชฺโชโต), ดร.
เจ้าอาวาสวัดร้องวัวแดง เจ้าคณะอำเภอสันกำแพง ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระสิงห์ วรมหาวิหาร
จังหวัดเชียงใหม่ ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ

สัมภาษณ์และขอบคุณพระครูวรวรรณวิวัฒน์ (นพบุรี มหาวณฺโณ), ดร.
เจ้าอาวาสวัดพระธาตุดอยเวียงชัยมงคล/เจ้าคณะตำบลโหล่งขอด เจ้าสำนักปฏิบัติธรรมประจำ
จังหวัดเชียงใหม่ แห่งที่ 16 ผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ

สัมภาษณ์เจ้าหน้าที่รัฐ พระมหาเนติวุฒิ เนติวุฑฺโฒ
เลขาศูนย์พระธรรมจาริกภาคเหนือ
ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดศรีโสดา พระอารามหลวง จังหวัดเชียงใหม่

สัมภาษณ์และขอบคุณเจ้าหน้าที่รัฐ นายสุชาติ แก้วก้อ
เจ้าหน้าที่พระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

สัมภาษณ์และขอบคุณเจ้าหน้าที่รัฐ นายนาย ธนวัฒน์ กันทะยวง
รองนายกเทศบาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่

เสวนากับพระนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนา
เรื่อง ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของพี่น้องราษฎรบนพื้นที่สูง

คณาจารย์ พระนิสิต ลงพื้นที่บูรณาการการเรียนการสอนกับงานวิจัย
ณ อาศรมพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง บ้านดอกแดง อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

อาศรมพระธรรมจาริก ปัจจุบันเป็นอาศรมพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูง บ้านดอกแดง เชียงใหม่

เสวนารอบกองไฟ บ้านดอกแดง จังหวัดเชียงใหม่

ร่วมทำกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมบ้านดอกแดง วิทยากร รศ.ดร.วรวิทย์ นิเทศศิลป์

พระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก)
เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวังเชียงใหม่
เสวนา ณ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง จังหวัด
เชียงใหม่ พร้อมคณะ เสวนา ณ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มจร วิทยาเขตเชียงใหม่

ค่ายสียสามัญประจำกิ่งอำเภอ ครั้งที่ 12
วันที่ 22-23 ธันวาคม 2565

ลดหลั่นเข้าพรรษา
กษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

เรารักษาวัฒนธรรมปกาเกอะญอ

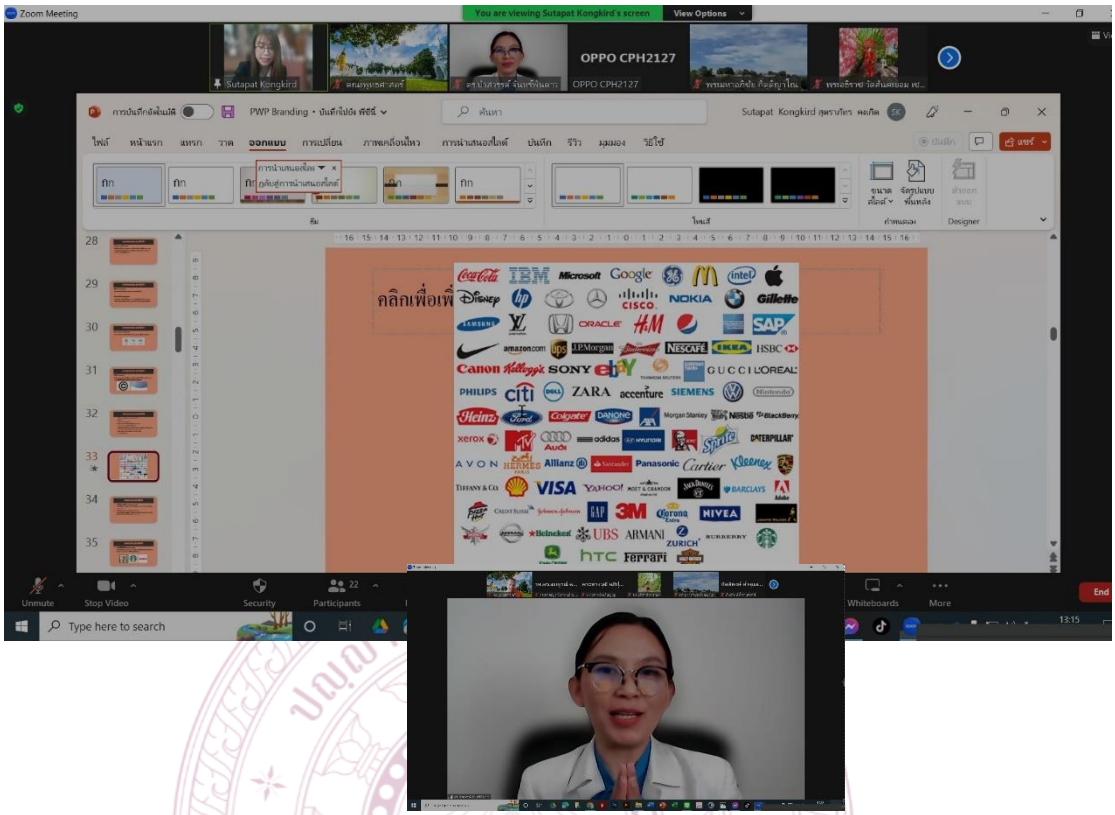

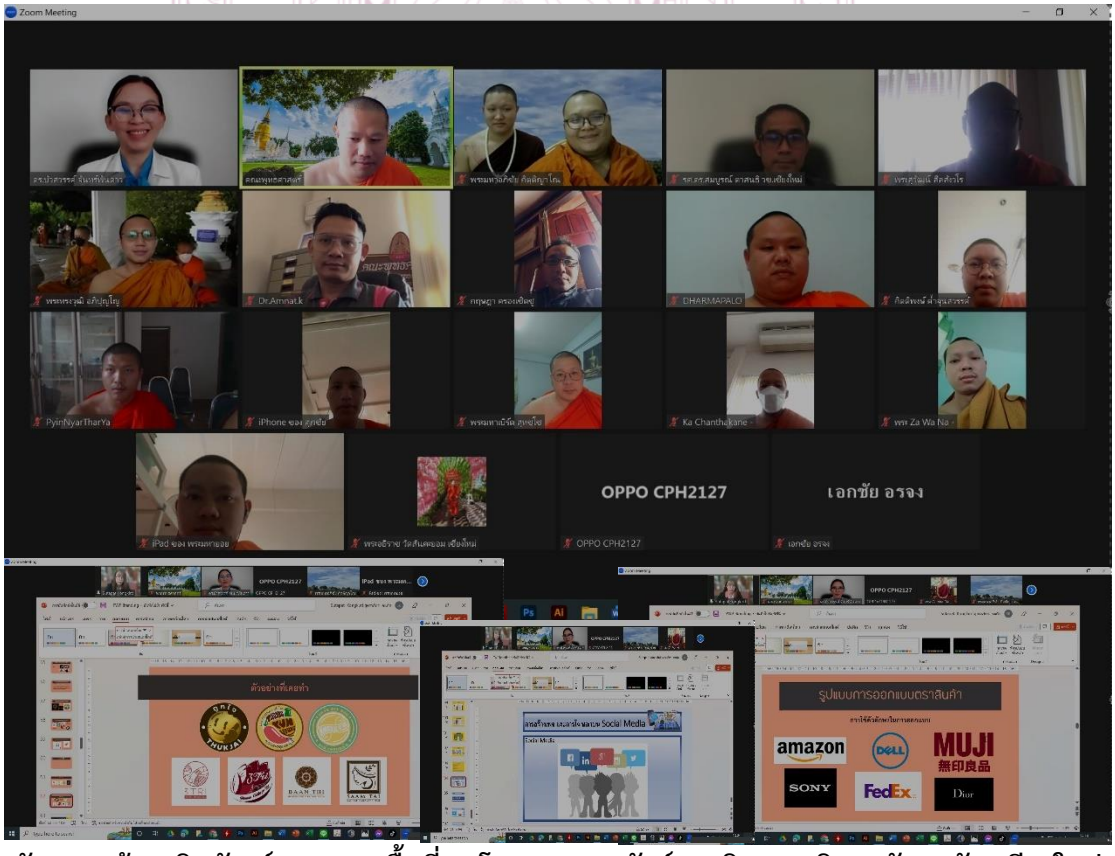

สัมมนาสร้างผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง โดย ดร.สุตาภัทร์ คงเกิด มหาวิทยาลัยพายัพ เชียงใหม่

สถานที่จัดจำหน่ายสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชนบ้านวัดจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

นิสิต มจร วิทยาเขตเชียงใหม่ สแกน QR Code ประเมินผลผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง

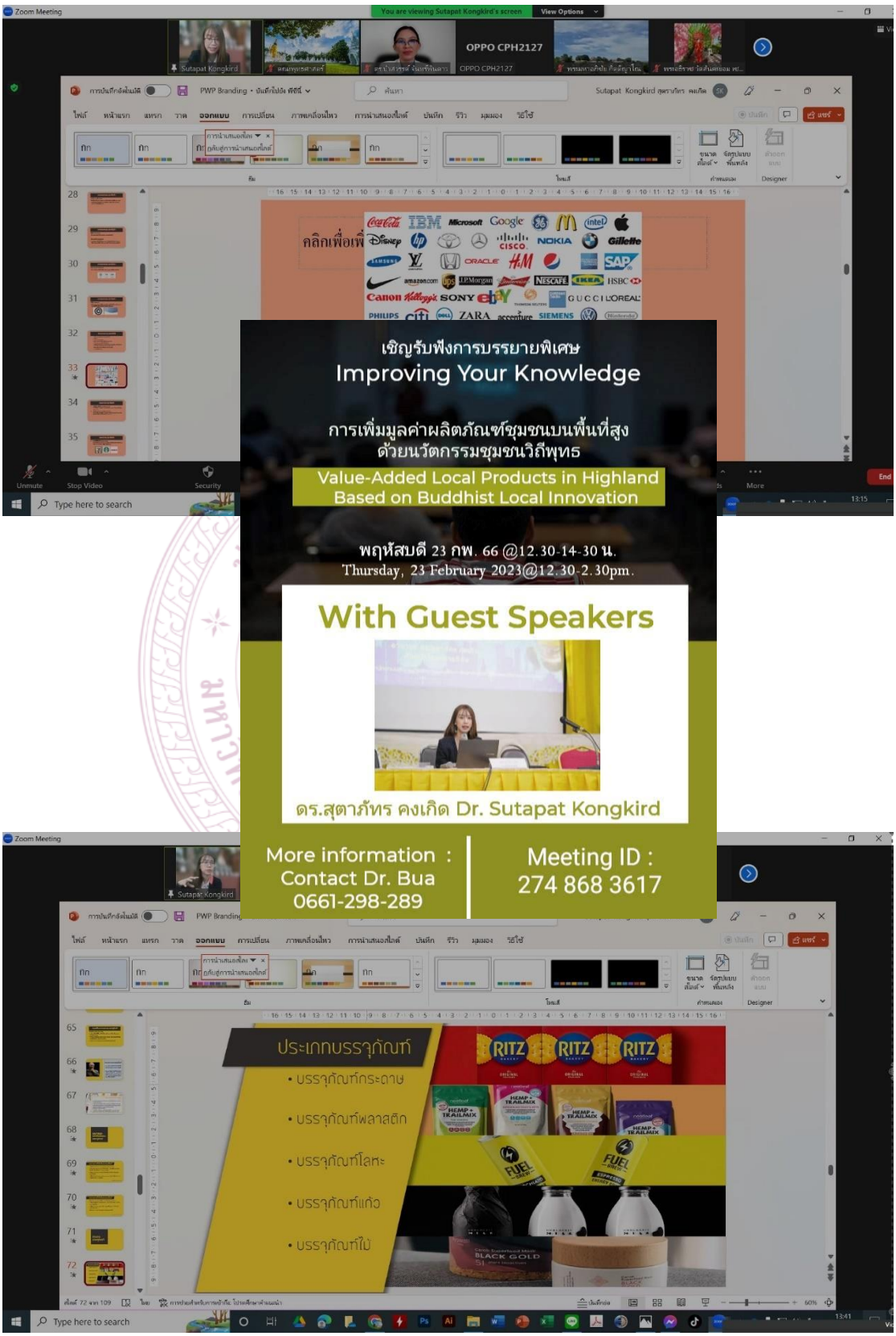

สัมมนา สร้างผลิตภัณฑ์ชุมชน โดย ดร.สุตาภัทร์ คงเกิด มหาวิทยาลัยพายัพ จังหวัดเชียงใหม่

แสดงผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ณ วัดพระธาตุดอยเวียง

ภาคผนวก จ

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

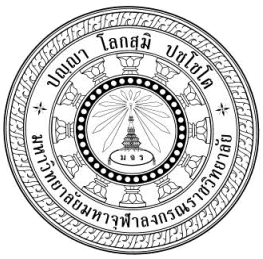

แบบ สพ.๐๙.

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร. ตำแหน่ง ผู้อำนวยการสำนักวิชาการ วิทยาเขตเชียงใหม่ ชื่อหน่วยงาน มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ ๑๓๙ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ (๐๕๓) ๒๗๘๙๖๗, ๒๗๕๑๔๙, ๒๗๐๔๕๑, ๒๑๐๓๗๕ โทรสาร. ๐๕๓-๒๗๐๔๕๒ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชื่อเรื่องดังต่อไปนี้

๑. แผนงานวิจัย เรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ) ผศ.ดร. และคณะ

๑.๑ รายงานการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง **“กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ), ผศ.ดร. และคณะ

๑.๒ รายงานการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน

☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา

☑ การใช้ประโยชน์ในงานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์

☑ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายหรือระดับประเทศ

☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดี ดังนี้

๑. นำผลงานแผนการวิจัย เรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ) ผศ.ดร. และคณะ ไปใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ “ขายดีของดอย” จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) ข้าวดอยดอกแดง 2) กาแฟห้วยบง 3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงก่อให้เกิดผลในพื้นที่ ดังนี้

1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก

2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เป็นเจ้าสำนัก

3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก

๒. นำผลการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง **“กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ), ผศ.ดร. และคณะ ไปใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ “ขายดีของดอย” จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) ข้าวดอยดอกแดง 2) กาแฟห้วยบง 3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงก่อให้เกิดผลในพื้นที่ ดังนี้

1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก

2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เป็นเจ้าสำนัก

3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก

๓. นำผลการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง **“การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”** ซึ่งเป็น

ผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ ไปใช้ประโยชน์ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ “ขายดีของดอย” จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) ข้าวดอยดอกแดง 2) กาแฟห้วยบง 3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงก่อให้เกิดผลในพื้นที่ ดังนี้

1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เป็นเจ้าสำนัก

2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูพิศิษฏ์พัฒนสาร (สุชาติ สุวฑฺฒโก) เป็นเจ้าสำนัก

3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีพระครูจันทรกิจจารักษ์ (นิคม กิจฺจสาโร) เป็นเจ้าสำนัก

๔. นำผลงานวิจัยด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง **“ผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ “ขายดีของดอย” จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย 1) ข้าวดอยดอกแดง 2) กาแฟห้วยบง 3) ผ้าทอวัดจันทร์”** ไปใช้ประโยชน์ ก่อให้เกิดผลในพื้นที่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ ๑๓๙ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และสามารถขยายผลการวิจัยไปใช้ในพื้นที่ของพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงทุกพื้นพื้นที่พระธรรมจาริกทุกพื้นที่ นำไปใช้ประโยชน์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงก่อให้เกิดผลในพื้นที่

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ

(พระครูใบฎีกาทิพย์พนากรณ์ ชยาภินนฺโท, ดร.)

ผู้อำนวยการสำนักวิชาการวิทยาเขตเชียงใหม่

ภาพที่ 1 โลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ขายดี ของดอย Kaidee Kongdoi

ภาพที่ 2 โลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง

ภาพที่ 3 โลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชน กาแฟห้วยบง Hauybong Coffee

ภาพที่ 3 โลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชน กาแฟห้วยบง Hauybong Coffee

ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบจำนวน 3 ผลิตภัณฑ์

ภาพที่ 4.17 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านดอกแดง

ภาพที่ 4.16 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านห้วยบง

ภาพที่ 4.18 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์

แบบ สพ.๐๙.

(ปานดอกแดง พอ.ปา ๆ.)

หนังสือรับรองการใช้ประโยชน์จากผลงานวิจัยหรืองานสร้างสรรค์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

วันที่ ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖

เรื่อง การรับรองการใช้ประโยชน์ของผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

เรียน ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์

ข้าพเจ้า พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร. เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ โทรศัพท์ ๐๙๕-๕๑๐-๑๑๓๓ ขอรับรองว่าได้มีการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ ของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ชื่อเรื่องดังต่อไปนี้

๑. แผนงานวิจัย เรื่อง **"การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง"** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ) ผศ.ดร. และคณะ

๑.๑ โครงการวิจัยย่อยที่ ๑ เรื่อง **"กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง"** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ), ผศ.ดร. และคณะ

๑.๒ โครงการวิจัยย่อยที่ ๒ เรื่อง **"การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง"** ซึ่งเป็นผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ของ รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ

โดยนำไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

☑ การใช้ประโยชน์เชิงวิชาการ การบรรยาย การสอน การพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน
☑ การใช้ประโยชน์ด้านความรู้ในพระพุทธศาสนา
☑ การใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์ งานวิจัยและ/หรืองานสร้างสรรค์เพื่อพัฒนาสิ่งประดิษฐ์
☑ การใช้ประโยชน์เชิงนโยบายในระดับชุมชนและสังคม
☑ การใช้ประโยชน์ตามวัตถุประสงค์/เป้าหมายของงานวิจัย/งานสร้างสรรค์

ช่วงเวลาที่นำไปใช้ประโยชน์ ตั้งแต่เดือน ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ เป็นต้นไป ซึ่งการนำผลงานวิจัย/งานสร้างสรรค์ เรื่องนี้ไปใช้ประโยชน์นั้น ก่อให้เกิดผลดีในการนำไปใช้ประโยชน์จากผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบให้เป็นสินค้า ภายใต้สัญลักษณ์ “ขายดีของดอย” จำนวน ๓ ผลิตภัณฑ์ ประกอบด้วย ๑) ข้าวดอยดอกแดง ๒) กาแฟห้วยบง ๓) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงก่อให้เกิดผลในพื้นที่ ดังนี้

๑) ชุมชนบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

๒) ชุมชนบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

๓) ชุมชนบ้านวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่

และสามารถนำผลงานวิจัยทั้ง ๓ เรื่อง ไปใช้ประโยชน์ในการเผยแผ่องค์ความรู้ด้านวิชาการทางพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดผลในพื้นที่มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ตั้งอยู่ที่ ๑๓๙ วัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมืองเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ และสามารถขยายผลการวิจัยไปใช้ในพื้นที่เครือข่ายของของพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงได้ในลำดับต่อไป

ขอรับรองว่าข้อความข้างต้นเป็นจริงทุกประการ

ลงชื่อ ✓

(พระมหาฐานันดร เขมปญโญ, ดร.)

เจ้าสำนักอาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง

ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่

หมายเหตุ: ท่านสามารถประทับตราของหน่วยงานในเอกสารนี้ได้ (ถ้ามี)

ภาพที่ ๑ โลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชน ขายดี ของดอย Kaidee Kongdoi

ภาพที่ 4.17 QR Code เรื่องเล่าชุมชนสินค้าบ้านดอกแดง

ภาพที่ ๒ ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง

ภาพที่ 4.16 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านห้วยบง

ภาพที่ ๓ ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง Hauybong Coffee

ภาพที่ 4.18 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์

ภาพที่ ๔ ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์

ภาพที่ ๕ เอกสารแผ่นพับ(โบรชัวร์) ผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ

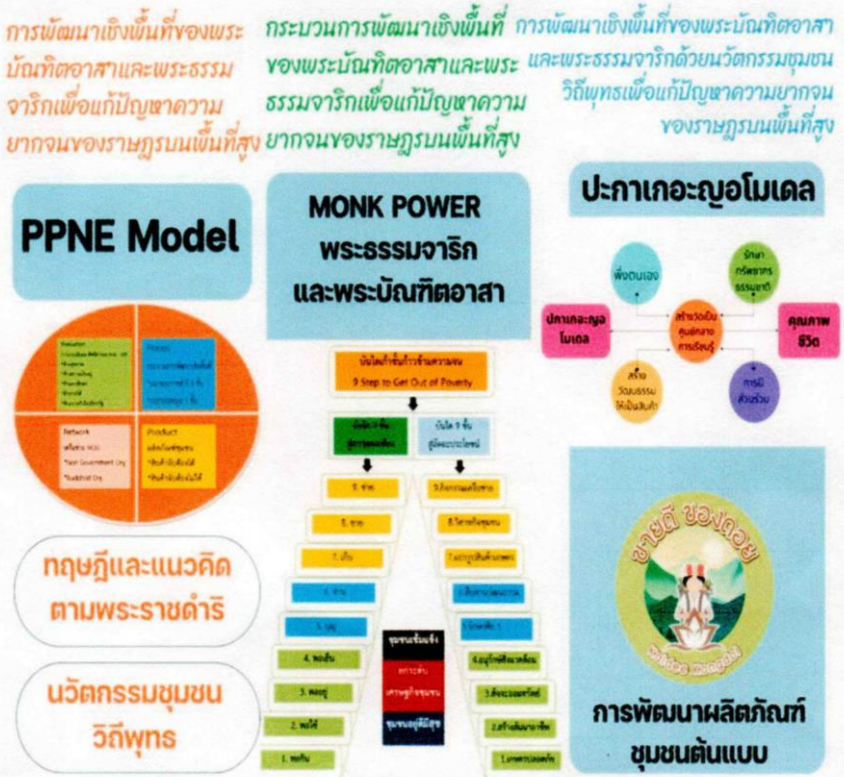

ภาพที่ ๖ เอกสารแผ่นพับ(โบรชัวร์) องค์ความรู้จากการวิจัย

ภาคผนวก ฉ

บทความวิจัย TCI1 จำนวน 3 บทความ

1. บทความแผนงานวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ TCI 1 สำนักวิชาการ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น 30 หมู่ 1 ตำบลโคกสี อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000

1) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความแผนการวิจัย จำนวน 3 ท่าน

2. **บทความวิจัยย่อยที่ 1** เรื่อง “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์ วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เลขที่ 51 หมู่ที่ 2 ตำบลไร่ขิง อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม 73210

1) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความแผนการวิจัย จำนวน 3 ท่าน

3. บทความวิจัยย่อยที่ 2 รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ, พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร., พระมหาธณัชพงศ์ สุพฺรหฺมปญฺโญ (คิดอ่าน), ดร., ดร.อำนาจ ขัดวิชัย, และ ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว. “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. (ปีที่ 11 ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ. 2566, หน้า 2868-2882).

1) ผู้ทรงคุณวุฒิประเมินบทความแผนการวิจัย จำนวน 3 ท่าน

QR Code บทความแผนงานวิจัย

พระครูพิลาสธรรมากร, ผศ.ดร. และคณะ. “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” **วารสารวิชาการธรรมทรรศน์ TCI 1.** ปีที่ 24 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มีนาคม 2567): 311-325.

บทความแผนงานวิจัย TCI1

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammacarik for Solutions of Poverty of the High land People

พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)
สมบูรณ์ ตาสนธิ, เดชา ตาละนึก และบัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
Phrakhrupiladdhammakorn (Natthaphon Prachunha),
Phrakhrupisutchayanusask (Chitchai Seedokmai),
Somboon Tasonthi, Decha Talanuk and Buaswan Junpundao
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity, Chaing Mai Campus, Thailand
Email: natthaphon.pra@mcu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง 2) ศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง 3) ศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง และ 4) เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี ทั้งเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม พื้นที่วิจัย 3 ชุมชน คือ 1) บ้านดอกแดง 2) บ้านห้วยบง 3) บ้านจันทร์ ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้คือ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบประเมินผลกิจกรรม ก่อน-หลัง นำข้อมูลมาวิเคราะห์และสรุปผลเชิงพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า 1. บริบท สภาพทั่วไปของราษฎรบนพื้นที่สูงมีภูมิสังคมที่หลากหลายด้าน เชื้อชาติ ศาสนา การศึกษา หนี้สิน รายได้ อาชีพ พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม **อุปสรรค** คือ สภาพภูมิศาสตร์ ขาดแคลน

ทรัพยากร การเข้าถึงการบริการ และทรัพยากรสารสนเทศ **ความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง** คือ การส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่น พัฒนาการเกษตรและอุตสาหกรรมที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม 2. บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ 1) เผยแผ่พระพุทธศาสนา 2) พัฒนาคุณภาพด้านจิตใจ 3) ทำนุบำรุงศิลปะวัฒนธรรม 4) สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ 5) ให้ความรู้ด้านพิษภัยของยาเสพติด 3. หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธด้วยหลักทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์สุขในปัจจุบันเป็นธรรมหัวใจเศรษฐีในการแก้ไขปัญหาความยากจน 4. เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธ คือ 1) เน้นการพึ่งพาตนเอง 2) ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ 3) เน้นวัดเป็นศูนย์เรียนรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน

คำสำคัญ: การพัฒนาเชิงพื้นที่; ความยากจน; พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก; ราษฎรบนพื้นที่สูง

Abstract

The aims of this research encompass several key objectives: 1) Investigate the contextual factors, prevailing conditions, challenges, barriers, and requirements essential for the progress of highland regions. 2) Examine the roles, responsibilities, mandates, and operational parameters of Phra Bundit Asa and Phra Dhammacarik in highland areas. 3) Explore the fundamental principles of community development in highland regions and devise innovative community solutions rooted in Buddhist principles to address poverty among highland inhabitants. 4) Propose a spatial development model integrating Buddhist innovations from Phra Bandit Asa and Phra Dhammacarik tailored for highland contexts. This research employs a blend of qualitative methods and participatory action research across three community research sites: Ban Dok Daeng, Ban Huai Bong, and Ban Chan, engaging with a cohort of 25 key informants. Methodological tools include spatial surveys, in-depth interview protocols, and before-after activity assessments, with data analyzed and findings summarized descriptively.

The research findings reveal the following insights: 1. Context: The highland populace exhibits a diverse social landscape encompassing factors such as ethnicity,

religion, education, debt, income, and occupation. Despite this diversity, the issue of poverty persists without tangible resolution. Insufficient income to cover expenses and mounting debts compound their challenges. Geographical constraints, resource scarcity, and limited access to services and information exacerbate their predicament. Addressing these challenges necessitates a focus on local economic promotion and the development of agriculture and industries suited to the environment. 2. Roles, duties, missions, and performance conditions of Phra Budit Asa and Phra Dhammacarik involve various facets: 1) Propagation of Buddhism. 2) Cultivation of mental well-being. 3) Preservation of arts and culture. 4) Advocacy for watershed forest conservation. 5) Dissemination of knowledge on the dangers of drug abuse. 3. Principles of highland community development and community innovation, rooted in Buddhist principles such as tiṭṭhadhammikattha or virtues conducive tobenefits in the present, emphasize: - Fostering a millionaire's mindset to address poverty. - Prioritizing self-reliance. - Advocating for the conservation of natural resources. - Leveraging temples as hubs for local wisdom dissemination. - Encouraging community involvement and participation. 4. Proposed model for spatial development integrating Buddhist innovations includes: 1) Empowering self-reliance among communities. 2) Advocating for the conservation of natural resources. 3) Leveraging temples as educational centers for local wisdom. 4) Facilitating active community participation in development initiatives.

Keywords: Spatial Development, Poverty, Phra Pandit Asa and Phra Dhammacarik, Highland people

1. บทนำ

การพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูงซึ่งมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย ต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่และการประกอบอาชีพ เพราะมนุษย์มีความปรารถนาหรือความต้องการที่จะเติมเต็มความสมบูรณ์แบบในชีวิต (Self-actualized) ตามลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ (Hierarchy of Needs) ใน 5 ขั้น คือ 1) ความต้องการทางกายภาพ Physiological 2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย Safety 3) ความต้องการ

ความรักและความเป็นเจ้าของ Love/Belonging 4) ความเคารพนับถือEsteem 5) ความสมบูรณ์แบบ Self-actualization (Maslow, quoted in Hawkins, Best and Coney. 1998:367)

ด้วยสภาพชุมชนพื้นที่สูงซึ่งมีความลาดชันเฉลี่ยมากกวาร์อยละ 35 เปอร์เซ็นต์ เป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง ยังคงมีการลักลอบบุกรุกแพ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตรเชิงเดี่ยว และปัญหาพัวพันเกี่ยวกับยาเสพติด อีกทั้งการเข้าถึงระบบการศึกษาของราษฎร ไม่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนอย่างต่อเนื่องไปจนถึงขั้นอุดมศึกษา ยังคงพบปญหาการบุกรุกแพ้วถางป่าเพื่อการเกษตรและสร้างที่อยู่อาศัยตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น (สกสว., 2564, หน้า 82) ซึ่งปัญหาอุปสรรคในการพัฒนาพื้นที่สูง พบว่า ก่อน พ.ศ. 2512 พื้นที่สูงของประเทศไทย มีชาวเขาอาศัยอยู่กว่า 275,000 คน โดยอาศัยอยู่ในพื้นที่ 20 จังหวัดของภาคเหนือและภาคอีสาน สภาพพื้นที่สูงส่วนใหญ่กันดารและอยู่ห่างไกลตามแนวชายแดนของประเทศ ประชากรส่วนใหญ่มีสภาพยากจน เกษตรกรปลูกข้าวและข้าวโพดเป็นอาชีพซึ่งได้ผลตอบแทนต่ำและมีการปลูกฝิ่นในช่วงปลายฤดูฝนและเก็บเกี่ยวในช่วงฤดูหนาว มีการตัดไม้ทำลายป้า โดยการเผาและทำลายป่าเพื่อทำไร่เลื่อนลอยในช่วงฤดูแล้ง (สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง, 2562, หน้า 1)

จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่าง ๆ มีข้อเสนอให้ควรสนับสนุนใน 11 ประเด็น (สกสว., 2564, หน้า 253) ความสำคัญด้านที่ 8 เรื่องการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ในการยกระดับขีดความสามารถด้านการผลิต ควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี จำเป็นต้องดำเนินการอย่างคู่ขนานกับกลไกบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า และระบบเกษตรทางเลือก

โครงการวิจัย เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง คณะวิจัยได้ศึกษาจากพื้นที่วิจัย 3 ชุมชน คือ 1) บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ 3) บ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ เพื่อศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูงของชุมชนทั้ง 3 แห่ง กับบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก และหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูง รวมถึงหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อนำเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูงสำหรับเป็นแนวทางในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสงฆ์ในอาศรมอื่นๆอีกกว่า 400 แห่ง ที่เป็นเสมือนศูนย์รวมใจของชุมชน คอยช่วยเหลือราษฎรบนพื้นที่สูง ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นและอยู่ดีมีสุข

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง

2. เพื่อศึกษาบทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

3. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

4. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (mixed methods research) คือ 1) การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) 2) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) มีรายละเอียด ดังนี้

ประชากรผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก 3 ราย กลุ่มผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3 ราย กลุ่มชาวบ้าน 12 ราย กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 3 ราย และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 4 ราย รวมจำนวน 25 รูป/คน

พื้นที่วิจัยจำนวน 3 ชุมชน ได้แก่ 1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาวัดห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ และ 3) อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่

เครื่องมือวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวมรวมข้อมูล ได้แก่ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ เพื่อศึกษาบริบทชุมชน เช่น สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ 3) แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเกี่ยวกับการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มี 4 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การจัดกิจกรรมครั้งที่ 1 การให้องค์ความรู้โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมวิถีพุทธ เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” มีการใช้แบบประเมิน Pre-test และ Post-test เพื่อวัดผลความรู้ความเข้าใจที่ได้รับจากการอบรม โดยมีผู้ร่วมกิจกรรม 3 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก จำนวน 3 รูป **กลุ่มที่ 2** ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 คน **กลุ่มที่ 3** ชาวบ้าน รวมจำนวน 12 รวมจำนวน 18 รูป/คน

ขั้นตอนที่ 2 การจัดกิจกรรมครั้งที่ 2 การให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” จัดกิจกรรมอบรมผ่านระบบ ZOOM โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์และการแปรรูปสินค้า เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาวัตถุดิบในชุมชนและยกระดับสินค้าท้องถิ่น รองรับพฤติกรรมความต้องการของผู้บริโภค ให้สามารถเพิ่มช่องทางการขายสินค้าชุมชนได้มากขึ้นและกว้างขวางในตลาดออนไลน์ต่อไป มีผู้เข้ารวมกิจกรรมจำนวน 22 รูป/คน จากตัวแทนทั้ง 3 ชุมชน นิสิต และบุคคลทั่วไป มีการใช้แบบประเมินผลองค์ความรู้ที่ได้รับผ่านระบบด้วย Google Form เพื่อทราบถึงความพึงพอใจ โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับของลิเคิร์ท (Likert’s rating scale) 5 ระดับ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545, หน้า 102)

ลำดับต่อมาจัดกิจกรรมการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการตลาดเพื่อหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากกิจกรรมครั้งที่ 2 โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้ ร่วมอบรม ได้ทำการออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ในขั้นต้น ภายใต้สัญลักษณ์“ขายดีของดอย”ออกมา 6 แบบ และทำคัดเลือกโดยตัวแทนจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมในระบบ ZOOM จำนวน 10 ราย จนได้ออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง จำนวน 1 แบบ ในขั้นต่อมาได้พัฒนารูปแบบที่ได้ร่วมกับตัวแทนจากทั้ง 3 ชุมชน และส่งต่อให้ผู้ประกอบธุรกิจรับออกแบบดำเนินการตกแต่งให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ขั้นตอนที่ 3 การวิเคราะห์ผลข้อมูลและสรุปผล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้ทำการสัมภาษณ์ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินผล ก่อน-หลัง แปรผลข้อมูล เพื่อวัดระดับหรือเรียงลำดับ (Ordinal Scales) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย **($\bar{X}$)** และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดำเนินการสรุปผลข้อมูล

ขั้นตอนที่ 4 ประเมินผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ จำนวน 3 ชิ้น จาก 3 ชุมชนๆละ 1 ชิ้น ใน 10 ด้าน คือ (1) ตราสัญลักษณ์ (2) การกำหนดราคาสินค้า (3) ปริมาณสินค้า (4) ขนาดของสินค้า (5) การจัดหีบห่อสินค้า (6) ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน (7) การออกแบบสติ้กเกอร์ (8) การตั้งชื่อสินค้า (9) การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า และ (10) ภาพสินค้า

โดยทำการประเมินผล 2 ครั้ง ดังนี้

1. ประเมินความพึงพอใจต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ มีผู้ประเมินเป็นกลุ่มนิสิตมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 100 รูป/คน

2. ประเมินความพึงพอใจในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ มีผู้ประเมินเป็นผู้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 18 รูป/คน จากทั้ง 3 ชุมชน จำนวน 12 ราย รวม 30 รูป/คน

4. สรุปผลการวิจัย

จากการรวบรวมข้อมูลชุมชนจากพื้นที่อาศรมจำนวน 3 แห่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอและนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและเอกลักษณ์ทางภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาบริบทชุมชน เช่น ประวัติความเป็นมา ภูมิศาสตร์ ประชากร ภูมิสังคม ความเชื่อและศาสนาเศรษฐกิจชุมชน วัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น รายได้และหนี้สิน เป็นฐานข้อมูลสำคัญในการศึกษาการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจน คณะวิจัยสรุปผลการศึกษา ดังนี้

1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม ชาวบ้านมีความต้องการการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ จากการสำรวจบริบทชุมชนด้านต่างๆ แล้ว คณะวิจัยได้รวบรวมข้อมูลจากการใช้แบบสำรวจเชิงพื้นที่ โดยการสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 18 ราย รวบรวมข้อมูลได้ พบข้อมูลด้านต้นทุนชุมชน ปัญหา อุปสรรค และความต้องการในการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงด้านเศรษฐกิจชุมชนเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

ข้อมูลชุมชน	**บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด**	**บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยานิวัฒนา**	**บ้านจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยานิวัฒนา**
ชนิดของสินค้า	ข้าวดอย ถั่วดำ มะเขือเทศ ผ้าทอ สมุนไพร เครื่องจักสาน ไม้กวาด	กาแฟ ชา ผ้าทอ สมุนไพร ข้าวดอย เครื่องจักสาน น้ำผึ้ง ฟักทอง พืชผัก ผลไม้เมืองหนาว	กาแฟ ชา ผ้าทอ สมุนไพร ข้าวดอย เครื่องจักสาน ฟักทอง พืชผักผลไม้เมืองหนาว
วิธีการผลิตสินค้า	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต	ไม่มีการใช้เทคโนโลยีด้านการผลิต
ราคาขาย	50-100 บาท	80-200 บาท	80-300 บาท
ต้นทุน	น้อยกว่า 50 บาท	50-150 บาท	50-250 บาท
ความต้องการในด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน	-ขาดช่องทางการจัดจำหน่ายสินค้า สถานที่ขายสินค้า และอยากให้มีร้านค้าในชุมชนที่จัดตั้งร่วมกันของกลุ่ม -แนวทางในการตั้งชื่อแบรนด์ และการออกแบบโลโก้	-ไม่มีแหล่งจำหน่ายสินค้าที่แน่นอน โอกาสคือได้ออกบูธเป็นบางครั้งหรือช่วงงานหน้าหนาวมีนักท่องเที่ยว อุปสรรคคือขาดงบประมาณในการลงทุน	-ต้องการแนวทางการออกแบบและดีไซน์ผ้าทอ เช่น กระเป๋า ของตกแต่งบ้าน ชุดทำงาน -ต้องการได้รับการอบรมหรือผู้มีความรู้ในการแปรรูปสินค้ามาสอน ด้านการ

	-แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์ -ต้องการได้รับการอบรมหรือผู้มีความรู้ในการแปรรูปสินค้ามาสอน ด้านการออกแบบโลโก้หรือบรรจุภัณฑ์	-การรวมกลุ่มการจัดตั้งเครือข่ายอยากมีการรวมกลุ่มซึ่งมีการรวมกลุ่มอยู่บ้างแล้ว แต่ไม่มีเครือข่ายในการตลาดที่มากพอในการเชื่อมโยงโอกาส -แนวทางในการตั้งชื่อแบรนด์ และการออกแบบโลโก้ -แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์	ออกแบบโลโก้หรือบรรจุภัณฑ์ -ต้องการจำนวนครั้งในการจำหน่ายสินค้ากับภาคธุรกิจ เช่น งานแสดงสินค้าในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ -แนวทางในการแปรรูปสินค้า การพัฒนาคุณภาพสินค้า เทคนิคการถ่ายรูปสินค้าออนไลน์

ตารางที่ 1 บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาของชุมชนบนพื้นที่สูง จำนวน 3 ชุมชน

จากตารางดังกล่าว สรุปได้ว่า ข้อมูลสินค้าและวัตถุดิบในชุมชนที่จะสามารถนำมายกระดับได้เพื่อหนุนเสริมแนวทางในการสร้างสัมมาชีพ พบว่า ชุมชนพื้นที่สูงส่วนใหญ่เพาะปลูกพืชท้องถิ่นเพื่อบริโภค ทำนา และเลี้ยงสัตว์เพื่อบริโภคในครัวเรือน นิยมปลูกมะเขือเทศและฟักทอง และผลไม้เมืองหนาวต่างๆ เพื่อจำหน่ายเป็นอาชีพหลัก และเสริมรายได้จากการทอผ้า จักสาน มีการจำหน่ายตามเทศกาลหรืองานสำคัญในชุมชน มีการรวมกลุ่มกันในรูปแบบวิสาหกิจชุมชนโดยแกนนำชุมชนเป็นผู้ประสานงาน และมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่เอื้อเฟื้อเหมาะสม ต่อการยกระดับสู่การเป็นชุมชนท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

2. เพื่อศึกษาบทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ช่วยส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนได้ เช่น มีกระบวนการหรือกิจกรรมคือวิทยุเสียงธรรมะ ให้แนวทางความคิดให้กับคนในชุมชนให้มีความพอเพียงไม่โลภมากชี้แนวทางในการดำเนินชีวิต พระสงฆ์สามารถเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนและสนับสนุนการทำงานดำเนินงานด้านต่างๆให้กับคนในชุมชน ซึ่งชุมชนจะคอยความร่วมมือช่วยเหลือในด้านเอกสารการจัดกิจกรรมในบางครั้งด้วย ซึ่งกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของ

ราษฎรบนพื้นที่สูง ประกอบด้วย 1) คุณภาพชีวิตทางกาย 2) คุณภาพชีวิตทางใจ 3) คุณภาพชีวิตทางสังคม และ 4) การคุณภาพชีวิตทางปัญญา การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย (การเจริญ, การทำให้เป็นให้มีขึ้น, การฝึกอบรม, การพัฒนา : cultivation; training; development) โดยการน้อมนำหลักคำสอนในพระพุทธศาสนา มาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจให้กับชุมชนในการดำเนินชีวิตที่ยากลำบาก ชุมชนบนพื้นที่สูงมีหลายครอบครัวต้องเผชิญกับความเหลื่อมล้ำ สอดคล้องกับแก้ไขปัญหาความยากจนที่ยั่งยืนแบบพุทธบูรณาการตามนัยแห่งกูฏทันตสูตร เป็นแนวทางในการจัดการความขัดแย้งไม่ให้เกิดขึ้นและลุกลามในหมู่ประชาชน (กรณิศ ดวงใบ, 2559, น.43-44.)

3. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกมีกระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอน ในการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ดังนี้

กระบวนการ กิจกรรม และขั้นตอนในการสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	**จุดแข็งและจุดเด่นที่เป็นปัจจัยความสำเร็จในการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ**
1. กิจกรรมชุมชนวิถีพุทธ เช่น การสร้างความสามัคคี การรักษาระบบนิเวศ 2. ข้อตกลงในการอยู่ร่วมในชุมชน เช่น การไม่ทะเลาะวิวาท การไม่ทิ้งขยะในที่สาธารณะ 3. การรวมกลุ่ม เช่น กลุ่มสัจจะออมทรัพย์ธนาคารชุมชน 4. การส่งเสริมอาชีพและการฝึกอบรมให้ความรู้ 5. การอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น ประเพณี ศิลปะ วัฒนธรรม อัตลักษณ์ชุมชน	1. บทบาทของและภาวะผู้นำพระสงฆ์ในชุมชน การมีส่วนร่วมในการหนุนเสริมความเข้มแข็งของชุมชน 2. การพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักพุทธธรรมและปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในการแก้ไขปัญหาความยากจนในชุมชน 3. การประยุกต์หลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นกลไกในการขับเคลื่อนการพัฒนาเชิงพื้นที่ชุมชน 4. การสนับสนุนกระบวนการวิจัยจากมหาวิทยาลัย

ตารางที่ 2 หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

4. เสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ ด้วยการเป็นศูนย์รวมชุมชนในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกับการสร้างเครือข่าย การวิจัยนี้ได้พัฒนาสินค้าชุมชนให้เป็นผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้วยตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”จำนวน 3 ผลิตภัณฑ์ คือ (1) ข้าวดอยดอกแดง (2) กาแฟห้วยบง (3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง ดังนี้

ภาพที่ 1 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 2 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย จังหวัดเชียงใหม่

ภาพที่ 3 QR Code ตราสัญลักษณ์ “ขายดีของดอย”
และผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันสายใย จังหวัดเชียงใหม่

ด้วยกระบวนพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธตามรูปแบบปะกาเกอะญอ ซึ่งประกอบด้วยการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการพัฒนาสาธารณูปโภค มีกระบวนการพัฒนาแบ่งออกเป็น 5 ประการ ได้แก่ (1) การพึ่งพาตนเอง (2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาและส่งเสริมให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ

5. อภิปรายผลการวิจัย

บริบท สภาพทั่วไป ปัญหา อุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง พบว่าการทำงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ที่ทำงานกับชุมชนบนดอยสูง ท่ามกลางวิถีชีวิตชุมชนที่แตกต่างหลากหลาย ซึ่งส่วนใหญ่เป็นกลุ่มชาติพันธ์ปะกากะยอและนับถือศาสนาพุทธ มีวิถีชีวิตที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่อาศรมทั้ง 3 แห่ง ด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ และระดับการศึกษา พบว่าชุมชนที่มีความพร้อมมากกว่าในด้านสถานศึกษา สิ่งอำนวย

ความสะดวก ระบบสาธารณูปโภค แหล่งค้าขาย จะมีรายที่มากกว่า แต่อาจจะมีหนี้สินที่มากกว่าตามมาได้ จึงสามารถอนุมานได้ว่าความเจริญทางวัตถุ ย่อมนำพาซึ่งความต้องการที่มากขึ้นตามเหตุปัจจัยและสิ่งแวดล้อมทางสังคม

บทบาท หน้าที่ พันธกิจ สภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง จึงต้องอาศัยกลไกที่หนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมดุลทุกด้านอย่างยั่งยืน ซึ่งมีบทบาทสำคัญดังนี้ 1) เป็นพื้นที่กลางสำหรับช่วยหน่วยงานรัฐในการประสานงาน 2) เป็นแกนนำในการพัฒนาจิตใจ ขี้ทางแนวทางในเรื่องศาสนา ศีลธรรม ความเชื่อ และวัฒนาธรรมไทย 3) ส่งเสริมสนับสนุนให้ราษฎรบนพื้นที่สูงเข้าร่วมสร้งบทบาทในกิจกรรมพัฒนาชุมชนพัฒนาทางวิชาการ พัฒนาทางอาชีพ พัฒนาสิ่งแวดล้อม ตามวัตถุประสงค์ทางราชการ 4) มีหน้าที่ในการเข้ามาช่วยแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน สร้างความเข้มแข็งให้เกิดขึ้นภายในชุมชน 5) เป็นสื่อกลางให้ความร่วมมือในการบริการต่าง ๆ จากภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนา 6) เป็นผู้สร้างความสัมพันธ์อันดีกับราษฎรบนพื้นที่สูง ระหว่างหน่วยงานราชการ และพระสังฆาธิการในพื้นที่ ตลอดถึงภัยความมั่นคงต่อ ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 7) ทำการสำรวจรวบรวมข้อมูลต่าง ๆ ในเขตรับผิดชอบ ทั้งนี้เพื่อนำมาวิเคราะห์และช่วยในการวางแผนพัฒนาและสงเคราะห์ราษฎรบนพื้นที่สูงต่อไป รวมถึงการรายงานผลการปฏิบัติงานต่อประธานคณะพระธรรมจาริก และ กรมพัฒนาสังคมและสวัสดิการ หน่วยงานศูนย์พัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงจังหวัดนั้น (โครงการพระธรรมจาริก, 2561, หน้า 4)

หลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง พบว่าพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้น้อมนำหลักทิฏฐธัมมิกัตถะ คือ 1) อุฏฐานสัมปทา 2) อารักขสัมปทา 3) กัลยาณมิตตตา 4) สมชีวิตา (อง.อฏฐก. (ไทย) 23/54/340-343) ทั้งนี้เพราะบทบาทของพระสงฆ์บนพื้นที่สูงเปรียบเสมือนผู้นำทางจิตวิญญาณชาวบ้านให้ความศรัทธาและนับถือในการทำกิจกรรมต่างๆ ล้วนมีพระสงฆ์เป็นส่วนสำคัญในการจัดการชุมชน สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง (พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี), 2562) พบว่า พระธรรมจาริกจะเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง ไม่เหมือนกับการเผยแผ่โดยทั่วไป จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรมเข้าร่วมกับกิจกรรมการพัฒนาด้านอื่นๆ เพื่อเข้าถึงพื้นที่ เพื่อพัฒนาราษฎรบนพื้นที่สูงทั้งด้านกายและใจ หลักธรรมที่พบว่านำมาบูรณาการมากที่สุด คือ หลักสังคหวัตถุ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจหรือสร้างมิตรไมตรีให้เกิดขึ้นก่อนเป็นการนำเข้าถึงพื้นที่ได้มากที่สุด ร่วมกับหลักพุทธธรรมอื่น เมื่อเข้าถึงจึงได้ใช้หลักการพัฒนาทั้งด้านกายภาวนา ศีลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา

รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง พบว่าแบ่งออกเป็น 5 ประการ คือ 1) การพึ่งพาตนเอง 2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ซึ่งกระบวนการหรือขั้นตอนต่างๆ ต้องอาศัยหลักสารณียธรรมและสังคหวัตถุเป็นแกนการการขับเคลื่อน ทั้งนี้เพราะหลักการหรือแนวคิดต่างๆ ล้วนมีพื้นฐานมาจากหลักพุทธธรรม สอดคล้องกับศึกษาการพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่นทาริตา แตงเส็ง และคณะ(2563, หน้า 239) พบว่ามีองค์ประกอบ5ประการในการจัดการชุมชน คือ 1) การจัดการชุมชนบนวิถีแห่งความเป็นจริง 2) การจัดการชุมชนเพื่อประโยชน์ในการดำเนินชีวิต 3) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความถูกต้อง 4) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความสบายใจ และ 5) การจัดการชุมชนบนพื้นฐานความความสมัครสมานสามัคคีของคนในชุมชนจะเห็นว่าหัวใจของการจัดการชุมชนต้องอาศัยหลักแห่งเหตุผล ความจริง และความถูกต้อง กล่าวคือความเข้าใจในอริยสัจ 4 เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาต่างๆ พัฒนาชุมชนและสังคมให้อยู่เย็นเป็นสุข

รูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูงแบ่งออกเป็น 5 ประการ นี้ ยังสอดคล้องกับรูปแบบการเผยแพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง (พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี), 2562) ในด้านการใช้หลักสังคมสงเคราะห์ คือ หลักสังคหวัตถุพรหมวิหารธรรมไปสู่พื้นที่ราษฎรบนพื้นที่สูง ผ่านกิจกรรมต่าง ๆ ไม่เน้นรูปแบบที่ตายตัวเหมือนกันการเผยแผ่พระพุทธศาสนาทั่วไป โดยอาศัยหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกมากกว่าเชิงรับ เพื่อให้สอดคล้องกับวิถีวัฒนธรรมชนเผ่า โดยมีการสร้างเครือข่ายทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและภาคีเครือข่ายผ่านเครือข่ายออนไลน์หนุนเสริมช่วยเหลือการบริจาคเงินและเครื่องอุโภคบริโภค และเป็นจิตอาสาในกิจกรรมของพระธรรมจาริก

6. ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) สนับสนุนการโครงการวิจัยด้านพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเชิงสร้างสรรค์เพื่อการพัฒนาพื้นที่ พัฒนาคน พัฒนางาน และสร้างอาชีพ

2) พัฒนาหลักสูตรการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธโดยมีทุนทางวัฒนธรรมหลัก คือ ครอบครัว ศาสนา และสถานศึกษา หรือ “บวร” ในการขจัดความยากจนในพื้นที่ให้หมดไป สามารถสร้างรายได้ด้วยผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง

3) ส่งเสริมให้ทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่ของราษฎรบนพื้นที่ราบสูงให้มีการสร้างงานสร้างอาชีพอย่างมั่งคง และยั่งยืนให้กับราษฎรบนพื้นที่สูง พัฒนาจากผลิตภัณฑ์ชุมชนของตนเองที่มีอยู่สู่สิ้นค้าในสังคมและประเทศชาติและต่างชาติต่อไป

2. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1) ควรขยายผลช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เช่น การขายในระบบออนไลน์ การทำความร่วมมือการขอพื้นที่จำหน่ายสินค้าชุมชน

2) ควรประสานหน่วยงานภาคการศึกษาและหน่วยงานพัฒนาชุมชนให้การอบรมทักษะการขาย การแปรรูปสินค้า การทำสื่อออนไลน์ เป็นต้น

7. องค์ความรู้ใหม่

จากผลการวิจัยได้สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่คือ รูปแบบ **PPNE** กลยุทธ์ที่จะช่วยหนุนเสริมการพัฒนากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงได้ ตามรายละเอียด ดังนี้

1. กระบวนการพัฒนา ประกอบด้วย 2 แนวคิด คือ **1. แนวคิดและทฤษฎีตามพระราชดำริ 9 ขั้น** ที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตได้ คือ 1) พอกิน 2) พอใช้ 3) พออยู่ 4) พอเย็น 5) บุญ 6) ทาน 7) เก็บ 8) ขาย 9) ข่าย และ **2. แนวคิดปะกาเกอะญอ 5 ขั้น** คือ 1) การพึ่งพาตนเอง 2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ 3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ 4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน 5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

2. Product การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน การพัฒนาต้นทุนทางบริบทชุมชนและภูมิสังคมในทุกมิติให้เกิดมูลค่า ต้องอาศัยความร่วมมือ งบประมาณ และการสนับสนุมส่งเสริมจากทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาสินค้าให้เกิดช่องทางการสร้างรายได้ที่เพิ่มขึ้น จากต้นทุนของชุมชน 2 ลักษณะ คือ **1) สินค้าที่จับต้องได้** เช่น ผ้าทอมือ หัตถกรรม เครื่องจักสาน การแปรรูปอาหารพื้นถิ่นและพืชผลทางการเกษตร สมุนไพร เป็นต้น **2) สินค้าที่จับต้องไม่ได้** เช่น ภูมิปัญญาด้านการเกษตร พิธีกรรมท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าว การรักษาพยาบาล ศิลปะด้านดนตรี เป็นต้น และยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศวัฒนธรรม สร้างความโดดเด่นด้านอัตตลักษณ์ของชุมชนบนพื้นที่สูง

3. Network การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก หรือบันทึกความเข้าใจ (MOU) ด้วยข้อตกลงร่วมกันร่วมกันกับองค์กรภาคเอกชนและหน่วยงานทางพระพุทธศาสนาเช่น การสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนตลาดสินค้าชุมชนบนพื้นที่สูงสู่ตลาดการค้าออนไลน์ทั้งในประเทศและนานาชาติ เพื่อขยายผลการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์และเพิ่มศักยภาพให้ชุมชนในการตั้งรับกับเทคโนโลยี

4. Evaluation การประเมินผลและติดตามอย่างต่อเนื่อง การประเมินผลการพัฒนาด้วยการวัดดัชนีความยากจน ในแต่ละมิติตามเกณฑ์ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ด้วย Multidimensional Poverty Indexใน5ด้าน คือ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านความเป็นอยู่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านรายได้ 5) ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ซึ่งต้องอาศัยการดำเนินการที่ควบคู่ไปกับหน่วยงาน อบต. ในการทำบัญชีรายรับรายจ่ายของชาวบ้าน และการทำประชาคมเห็นชอบงบประมาณในการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานในแต่ละปีงบประมาณ

เอกสารอ้างอิง

กรณิศ ดวงใบ. (2559). การแก้ไขปัญหาความยากจนด้วยพุทธบูรณาการ. *วารสารสวนปรุง.* 32(2), 43-44.

ทาริตา แตงเส็ง. ณัฐวิภา ทองรุ่ง และกัมปนาท วงษ์วัฒนพงษ์. (2563). *การพัฒนาชุมชนตามแนววิถีพุทธ.* Journal of Modern Learning Development, 5(4), 239.

บุญชม ศรีสะอาด. (2545). *การวิจัยเบื้องต้น.* พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

พระอุดมบัณฑิต (สมศักดิ์ สุทธิญาณเมธี). (2562). *พระธรรมจาริก: กระบวนการ และรูปแบบ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง อาศรมพระธรรมจาริกบ้านเข็กน้อย จังหวัดเพชรบูรณ์.* (ปริญญานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต). พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน). (2562), แผนการวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูงระยะที่ 8 ปี (พ.ศ. 2563-2570). มปท. มปพ.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว). (2564). *กลุ่มชาติพันธุ์ในประเทศไทย: งานวิจัยและความท้าทาย.* (รายงานการวิจัย). กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

Maslow, quoted in Hawkins, Best and Coney. 1998.

บทความเลขที่.....
Vol.....,NO.....,Y.....

แบบประเมินบทความ

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ชื่อบทความ การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพบทความ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
1	ความชัดเจนของชื่อเรื่อง	/			
2	บทคัดย่อภาษาไทยตรงตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา	/			
3	การเขียน Abstract ถูกต้องตามหลักภาษา			/	ย่อหน้าที่สองผิดไวยากรณ์มาก ควรจัดทำขึ้นใหม่ทั้งย่อหน้า
4	บทนำที่แสดงถึงความเป็นมาสำคัญของปัญหา		/		ปัญหายังไม่ค่อยชัดเจนพอ ควรเขียนให้เห็นว่าเรื่องนี้มีความสำคัญจริง
5	การใช้ภาษา (ชัดเจน/เข้าใจง่าย)		/		ควรแก้ไขเรื่องการเว้นวรรคให้ดีขึ้น
6	ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับชื่อเรื่อง		/		วัตถุประสงค์มีจำนวนข้อมากเกินไป และบางข้อก็มีหลายเรื่องอยู่ในข้อเดียวกัน เนื้อหาที่เขียนมาจึงมีรายละเอียดของเรื่องเหล่านั้นไม่ครบทุกเรื่องที่เขียนไว้ในวัตถุประสงค์
7	การจัดเรียงลำดับของเนื้อหา	/			

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
8	ความทันสมัยและความถูกต้องในการเขียนเอกสารทฤษฎีและงานวิจัย		/		ควรอ้างอิงแหล่งที่มาของทฤษฎีด้วย (เช่น เขียนถึงทฤษฎีของมาสโลว์แต่ไม่อ้างเอกสารที่เป็นงานเขียนของมาสโลว์ไว้เลย)
9	ความชัดเจนของการออกแบบวิจัย/บทความ		/		ผู้ประเมินเห็นว่าไม่ชัดเจนพอ เช่นประเด็นที่ว่าผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 25 รูป/คนนั้น ทั้งหมดเป็นผู้ให้ข้อมูลจริงหรือ หรือเรื่องของการสัมภาษณ์ก็ไม่รู้ว่าได้สัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญไปเท่าไหร่และได้ข้อมูลมาใช้อย่างไร เพราะไม่เห็นมีการอ้างอิงประเด็นที่สัมภาษณ์ไว้บ้างเลย ขอฝากพิจารณาปรับแก้ตามที่ได้ทำจริงด้วย
10	ความเหมาะสมและคุณภาพเครื่องมือที่ใช้		/		เครื่องมือมีหลายอย่าง แต่การเอาเครื่องมือไปใช้จริงยังน่ากังขา เพราะไม่ค่อยเห็นร่องรอยของการใช้ข้อมูลจากเครื่องมือ เช่นเมื่อใช้แบบสำรวจพื้นที่ก็ควรกล่าวถึงลักษณะของพื้นที่ให้ละเอียดด้วย เมื่อใช้แบบสัมภาษณ์ก็ควรมีตัวอย่างจากคำให้สัมภาษณ์มาอ้างอิงไว้ในส่วนของผลการวิจัยด้วย
11	ความเหมาะสมของวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล		/		อธิบายขั้นตอนการทำงานของทีมวิจัยได้เข้าใจดี แต่เห็นว่าวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลรวมทั้งการนำเอาข้อมูลไปวิเคราะห์นั้นไม่ชัดเจนพอ ฝากพิจารณาปรับแก้ด้วย
12	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย/บทความ		/		ถ้าเนื้อหาที่เขียนไว้ได้มาจากการสังเคราะห์องค์ความรู้ในพื้นที่เองก็ควรเขียนไว้ให้ชัดเจน และภาพที่ 1 PPNE Model ก็ควรระบุแหล่งที่มาว่ามาจากการสังเคราะห์ของผู้วิจัย
13	การสรุปผลข้อมูลถูกต้องตามข้อมูลที่ได้รับ		/		มีข้อมูลน้อยไป ควรสรุปผลตามวัตถุประสงค์ 4 ข้อที่ตั้งไว้
14	การอภิปรายผลข้อมูลมีเอกสาร/งานวิจัยสนับสนุน		/		ในบางกรณี การใช้ศัพท์เฉพาะทางพุทธศาสนาโดยไม่อธิบายขยายความไว้ก็ทำให้ผู้อ่านไม่เข้าใจได้ ฝากพิจารณาปรับแก้ด้วย

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
15	มีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน		/		ข้อเสนอแนะควรมีฐานมาจากประเด็นปัญหาที่พบจากงานวิจัย
16	การอ้างอิงในเนื้อหา		/		ยังผิดหลายที่ ปรับแก้ด้วย
17	การอ้างอิงท้ายบทความ				เพิ่มรายการเอกสารด้วย เช่นเมื่ออ้างมาสโลว์ในเนื้อหา ก็ต้องมีรายการของมาสโลว์ในส่วนเอกสารอ้างอิงท้ายบทความด้วย
18	ความคิดเห็นอื่นๆ (เพิ่มเติม)				ขอให้ปรับแก้ตามที่เสนอไว้ข้างต้น และควรเพิ่มเนื้อหาในหัวข้อสรุปผลการวิจัย โดยเอาวัตถุประสงค์เป็นตัวตั้ง สรุปไปทีละข้อให้ครบทุกข้อและมีรายละเอียดของแต่ละข้อให้มากเพียงพอ

ตอนที่ 3 สรุปผลการพิจารณา

❑ เผยแพร่ได้ โดยไม่ต้องแก้ไข
☑ เผยแพร่ได้ โดยมีการแก้ไข
❑ ไม่สมควรเผยแพร่

บทความเลขที่.....
Vol.....,NO.....,Y.....

แบบประเมินบทความ

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ชื่อบทความ การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพบทความ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
1	ความชัดเจนของ ชื่อเรื่อง	/			
2	บทคัดย่อภาษาไทยตรง ตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา		/		ปรับแก้ไขตามข้อเสนอ คำสำคัญควรยึดตาม ชื่อเรื่องหลัก
3	การเขียน Abstract ถูกต้องตามหลักภาษา		/		ปรับตามภาษาไทย
4	บทนำที่แสดงถึงความ เป็นมาสำคัญของปัญหา			/	ต้องอ้างอิง ระบุปัญหา pain point ของ ความยากจนและปัญหา และวิจัยจะนำไปทำ อะไร
5	การใช้ภาษา (ชัดเจน/ เข้าใจง่าย)	/			
6	ความสอดคล้องระหว่าง วัตถุประสงค์กับชื่อเรื่อง	/			
7	การจัดเรียงลำดับของ เนื้อหา		/		ปรับวิธีการเรียงลำดับวิธีดำเนินการวิจัยจาก ผู้ให้ข้อมูล ก่อนเครื่องมือ ผลการวิจัยเสนอตาม วัตถุประสงค์

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
8	ความทันสมัยและความถูกต้องในการเขียนเอกสารทฤษฎีและงานวิจัย	/			
9	ความชัดเจนของการออกแบบวิจัย/บทความ		/		ปรับตามข้อเสนอในบทความ
10	ความเหมาะสมและคุณภาพเครื่องมือที่ใช้	/			
11	ความเหมาะสมของวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	/			
12	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย/บทความ		/		องค์ความรู้ในรูปแบบควรต้องระบุที่มา ของ model ยังลอยๆมาและไปแก้ไขปัญหาความยากจนได้อย่างไร
13	การสรุปผลข้อมูลถูกต้องตามข้อมูลที่ได้รับ			/	สรุปผลตามวัตถุประสงค์ทั้ง 4 ข้อ ผลการทดสอบ การอบรม และค่าความเชื่อมมั่นกับใคร จำนวน เท่าไร และค่าที่ได้
14	การอภิปรายผลข้อมูลมีเอกสาร/งานวิจัยสนับสนุน			/	ระบุปนวคิด ทษฎี และความคิดตนเอง และจะแก้ไขความยากจนไม่ชัดว่าอย่างไร
15	มีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน		/		ข้อเสนอเชิงนโยบายไม่ชัด ควรเสนอให้เห็นว่ารัฐ เอกชน วัดชุมชน ต้องทำอะไรอย่างไร

3

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
16	การอ้างอิงในเนื้อหา		/		อ้างอิงน้อย เพิ่มการอ้างอิง
17	การอ้างอิงท้ายบทความ		/		อ้างอิงน้อย เพิ่มการอ้างอิง
18	ความคิดเห็นอื่นๆ (เพิ่มเติม)				ปรับตามข้อเสนอแนะ

ตอนที่ 3 สรุปผลการพิจารณา

❑ เผยแพร่ได้ โดยไม่ต้องแก้ไข
/❑ เผยแพร่ได้ โดยมีการแก้ไข
❑ ไม่สมควรเผยแพร่

บทความเลขที่.....
Vol....., NO....., Y.....

แบบประเมินบทความ

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น

ตอนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้น

1. ชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ

2. ชื่อบทความ การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง.....

ตอนที่ 2 ผลการประเมินคุณภาพบทความ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสมไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสมควรแก้ไข	ไม่เหมาะสมควรแก้ไข	
1	ความชัดเจนของชื่อเรื่อง		√		การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง (..ในพื้นที่อำเภอ..... จังหวัด.....)
2	บทคัดย่อภาษาไทยตรงตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา	√			
3	การเขียน Abstract ถูกต้องตามหลักภาษา		√		ส่วน Abstract ควรปรับใหม่ทั้งหมด และให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบอีกครั้ง
4	บทนำที่แสดงถึงความเป็นมาสำคัญของปัญหา		√		ผู้วิจัยที่กล่าวมานั้น ยังไม่มีความชัดเจนในบทนำ ดังนั้นผู้วิจัยกล่าวให้มีความชัดเจน ความเป็นมา สภาพปัญหาของประเด็น (อ้างอิง) - กรณีที่ศึกษา/กรณีพื้นที่ (อ้างอิง) - หลักการ แนวคิด ทฤษฎี เชิงวิชาการ แนวทางปฏิบัติ มาตรฐานการแก้ไขปัญหาหรือการส่งเสริมพัฒนา (อ้างอิง) - แรงจูงใจที่อยากจะศึกษา (ต้องสะท้อนเชื่อมโยงกับประเด็นที่กล่าวมาข้างต้นและระบุเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์) เหตุผลความคาดหวัง คุณค่า ประโยชน์ ที่หวังได้จากการศึกษา
5	การใช้ภาษา (ชัดเจน/เข้าใจง่าย)		√		การเรียบเรียงเนื้อหายังไม่เกิดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
6	ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์กับชื่อเรื่อง		√		ชัดเจน
7	การจัดเรียงลำดับของเนื้อหา		√		การเรียบเรียงเนื้อหายังไม่เกิดการเชื่อมโยงอย่างเป็นระบบ
8	ความทันสมัยและความถูกต้องในการเขียนเอกสารทฤษฎีและงานวิจัย		√		ควรนำแนวคิดและทฤษฎีงานวิจัยที่มีความทันสมัยในการสนับสนุนงานวิจัย
9	ความชัดเจนของการออกแบบวิจัย/บทความ	√			ชัดเจน
10	ความเหมาะสมและคุณภาพเครื่องมือที่ใช้	√			ชัดเจน
11	ความเหมาะสมของวิธีเก็บรวบรวมข้อมูล	√			ชัดเจน
12	องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย/บทความ		√		ผู้วิจัยกล่าวอธิบายตารางที่ 1 : กลยุทธ์การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยรูปแบบ PPEN เพื่อให้ผู้อ่านและผู้สนใจเข้าใจกลยุทธ์เหล่านั้นมากยิ่งขึ้น
13	การสรุปผลข้อมูลถูกต้องตามข้อมูลที่ได้รับ		√		ผู้วิจัยควรกล่าวสรุปผลการวิจัยให้ตรงกับวัตถุประสงค์ ดังนี้ 1. เพื่อศึกษาบริบท สภาพทั่วไป ปัญหาอุปสรรค และความต้องการพัฒนาพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า..... 2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่พันธกิจสภาพการปฏิบัติหน้าที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระ

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
					ธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า ..... 3. เพื่อศึกษาหลักการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่สูงและหลักการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า..... 4. เพื่อเสนอรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกบนพื้นที่สูง ผลการศึกษาพบว่า.....
14	การอภิปรายผลข้อมูลมีเอกสาร/งานวิจัยสนับสนุน		√		หลักการเขียนอภิปรายผลการวิจัยมีหลัก 4 ประการ ดังนี้ 1. ศึกษาอะไร 1 ผลที่ได้รับเป็นอย่างไร ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยกล่าวถึงข้อค้นพบที่ได้ ผลการวิจัยพบว่า..... 2. เหตุผลที่ได้จึงเป็นเช่นนั้น ขั้นตอนนี้ผู้วิจัยจะต้องให้เหตุผลว่าผลการวิจัยที่ค้นพบเกิดขึ้นอย่างไร ทำไมจึงเป็นเช่นนั้น เป็นการอธิบายให้เหตุผลนี้เป็นสิ่งสำคัญมาก โดยนำแนวคิดและความคิดในการวิจัยมาอภิปรายผลการวิจัย “ทั้งนี้เนื่องจาก.....(ให้เหตุผล).....หรือทั้งนี้เป็นเพราะ.....(ให้เหตุผล)..... 3. ยืนยันผลที่ได้อย่างไร ขั้นตอนนี้เป็นการยืนยันผลการวิจัยด้วย โดยผู้อ่านทราบว่าข้อค้นพบนี้มีใครทำวิจัยแล้วพบในลักษณะเดียวกันบ้างหรือผลการวิจัยครั้งนี้สอดคล้องกับงานวิจัยของ.....ที่พบว่า.....” ดังนั้น การอภิปรายผลว่าในแต่ละวัตถุประสงค์มีประเด็นอะไรบ้างที่ควรจะนำมาอภิปรายและและหาเผตุผล ทั้งเพื่อหาแนวคิด งานวิจัยมาสนับสนุนงานวิจัยของผู้วิจัย เพื่อให้งานวิจัยนั้นมีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น
15	มีข้อเสนอแนะที่จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่าน		√		ผู้วิจัยควรหาแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อมาสนับสนุนเหตุผลงานวิจัยของผู้เขียน

ลำดับ	หัวข้อการประเมิน	ผลการประเมิน			ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุง
		เหมาะสม ไม่ต้องแก้ไข	เหมาะสม ควรแก้ไข	ไม่เหมาะสม ควรแก้ไข	
16	การอ้างอิงในเนื้อหา		√		ทบทวนให้การอ้างอิง
17	การอ้างอิงท้ายบทความ		√		ทบทวนให้การอ้างอิง
18	ความคิดเห็นอื่นๆ (เพิ่มเติม)				

ตอนที่ 3 สรุปผลการพิจารณา

❑ เผยแพร่ได้ โดยไม่ต้องแก้ไข
☑ เผยแพร่ได้ โดยมีการแก้ไข
❑ ไม่สมควรเผยแพร่

QR Code บทความวิจัยย่อยที่ 1

พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ.ดร. และคณะ. “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” **วารสาร มจร พุทธปัญญาปริทรรศน์.** TCI 1. วิทยาลัยสงฆ์พุทธปัญญาศรีทวารวดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. ปีที่ 9 ฉบับที่ 6 (พฤศจิกายน-ธันวาคม 2567)

บทความวิจัยย่อยที่ 1 TCI1

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

THE PROCESS OF AREA-BASED DEVELOPMENT OF PHRA BUNDIT ASA AND PHRA DHAMMAJARIK FOR SOLUTIONS OF POVERTY OF HIGHLAND PEOPLE

พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ) พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ)
สมบูรณ์ ตาสนธิ, เทวัญ เอกจันทร์ และบัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
Phrakhrusuttaputtanodom (Woramath Phakam)
Phrakhru Piladdhammakorn (Natthaphon Prachunha)
Somboon Tasonthi, Taewan Eakjan and Buaswan Junpundao
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus
Email: Pwp123@hotmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามแนวพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 22 ราย ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยมี 2 ชนิด 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณเชิงลึก นำมาวิเคราะห์ข้อมูลและบรรยายเชิงพรรณนา ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย จากข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม ตามความเจริญทางวัตถุและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ที่มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม

2. กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก มี 4 ด้านตามแนวพระราชดำริ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝก 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ 3) ทฤษฎีใหม่ 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร ประกอบกับพันธกิจของพระสงฆ์ที่เสริมความ

เข้มแข็งชุมชน ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยหลักภาวนา 4 คือ 1) ทางกาย ด้วยหลักสุขภาวะ 5 อ คือ อาหาร อุจจาระ อากาศ ออกกำลังกาย อารมณ์ 2) ทางใจ มีการสาธยายธรรมในวันพระและวันสำคัญของชุมชน 3) ทางสังคม มีกิจกรรมที่เกื้อกูลกันในชุมชนด้วยหลักสารณียธรรม 4) ทางปัญญา มีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาให้เข้าใจหลักอริยสัจ 4

กระบวนการนี้วิจัยนี้สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมสัมมาอาชีพสร้างรายได้ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากได้อีกระดับหนึ่ง

คำสำคัญ: กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่; พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก; ปัญหาความยากจ;นราษฎรบนพื้นที่สูง

Abstract

The objectives of this research article are 1) to study the community context of people in the highlands 2) to study the spatial development process of Phra Bandit Asa and Phra Dhammajarik. It is qualitative research. Study the concept of spatial development according to royal initiatives as a research framework. There were a sample size of 22 people using the purposive selection method. There are 2 types of research tools: 1) spatial survey 2) in-depth interview. Data were analyzed and described descriptively. The research results found that

1. The community context of people in the highlands has various geo-social costs. From basic information on debt, income, occupation, education level It was found that the poverty problem has not been resolved in a concrete way. Income that is not sufficient to cover expenses Accumulated debt According to material prosperity and the development of infrastructure in the four factors that increase from the social environment.

2. The process of spatial development of Phra Bandit Asa and Phra Dhammajarik has 4 aspects based on Royal project : 1) prevention of soil degradation and erosion by vetiver grass, 2) development of forest restoration, 3) new theory, 4) development for self-sufficiency of farmer together with the mission of the monks to strengthen the community By improving the quality of life With the 4 principles of prayer: 1) Physically, with the 5 principles of well-being: food, stool, air, exercise,

emotions. 2) Mentally, there is a Dhamma recitation on Buddhist holy days and important days of the community. 3) Socially, there are activities that support each other in the community with principle of Saraniyadhamma 4) Intellectual: there is the practice of Vipassana meditation to understand the 4 Noble Truths.

Even this process has not been able to solve the poverty problem in a concrete way. But it can be elevated to eco-cultural tourism. and the development of community products in the highlands to promote vocational rights, create income for the people in the highlands and stimulate the grassroots economics.

Keywords: process of area-based development; phra bundit asa and phra dhammajarik; solutions to poverty; highland people

บทนำ

ด้วยสภาพชุมชนบนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มีความลาดชันเฉลี่ยมากกวาร่อยละ 35 การคมนาคมมีความยากลำบาก และห่างไกลจากเมืองใหญ่ เป็นอุปสรรคหนึ่งในการพัฒนาระบบสวัสดิการขั้นพื้นฐานได้อย่างทั่วถึง ยังคงมีการลักลอบบุกรุกแพ้วถางพื้นที่ป่าเพื่อการเกษตรและสร้างที่อยู่อาศัยตามจำนวนประชากรที่เพิ่มขึ้น และปัญหาเกี่ยวกับยาเสพติดในกลุ่มเยาวชน จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่าง ๆ มีข้อเสนอให้ควรสนับสนุนใน 11 ประเด็น สกสว.(2022) ความสำคัญด้านที่ 8 เรื่องการส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการผลิต ควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี จำเป็นต้องดำเนินการอย่างคู่ขนานกับกลไกบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า และระบบเกษตรทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในการทำเกษตรวัฒนธรรม เพื่อยกระดับไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจจิตวิญญาณและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ เป็นองค์ประกอบในกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูง เพราะบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงซึ่งมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นอาชีพหลัก ล้วนมีฐานะยากจนต่ำและมีรายได้กว่าเส้นยากจนพร้อมทั้งหนี้สินสะสม

ข้อมูลด้านกลุ่มคนจนเป้าหมาย คือ คนจนที่ต้องการความช่วยเหลือเร่งด่วน เนื่องจากเป็นคนที่ได้รับการสำรวจจากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.)กรมการพัฒนาชุมชน และได้ลงทะเบียนสวัสดิการแห่งรัฐ กระทรวงการคลัง พบภาพรวมข้อมูลจนจนในประเทศไทย ปี 2566 มีจำนวนคนจนเป้าหมายจากระบบบริหารจัดการข้อมูลการพัฒนาคนแบบชี้เป้า (Thai People Map and Analytics

Platform) ในประเทศไทย มีจำนวนคนจนเป้าหมาย 211,739 ราย จากประชากรสำรวจ 36,130,610 ราย บทความนี้ศึกษาชุมชนพื้นที่สูง 3 แห่ง คือ 1) บ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) บ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ และ 3) บ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ พบว่ามีคนจนเป้าหมายในพื้นที่จ.เชียงใหม่ จำนวน 15,605 ราย จากประชากรสำรวจ 992,338 ราย ใน 25 อำเภอ โดยพบว่า อ.กัลยาณิวัฒนามีคนจนเป้าหมาย จำนวน 2,608 ราย จากประชากรสำรวจ 9,895 ราย และ อ.ฮอด มีคนจนเป้าหมาย 117จำนวน 2,608 ราย จากประชากรสำรวจ 31,553 ราย ซึ่งข้อมูลเหล่านี้สามารถนำไปสู่แนวทางการแก้ปัญหาความยากจนในแต่ละมิติตามเกณฑ์ตัวชี้วัดความจำเป็นพื้นฐาน (จปฐ.) ตามดัชนีความยากจน (Multidimensional Poverty Index: MPI) ใน 5 ด้าน ประกอบด้วย 1) ด้านสุขภาพ ด้านความเป็นอยู่ ด้านการศึกษา ด้านรายได้ ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ (https://www.tpmap.in.th/2565/5025).

บทความวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง 2) เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 22 ราย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ 1) พระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก 3 ราย 2) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3 ราย 3) ชาวบ้าน 12 ราย 4) ตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 4 ราย ใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยมี 2 ชนิด คือ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ 2) แบบสัมภาษณเชิงลึก ดำเนินการวิจัยในพื้นที่อาศรมจำนวน 3 แห่ง ในเขตภาคเหนือตอนบน ดังนี้ 1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ และ 3) อาศรมพระธรรมจาริกบ้านวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ การเก็บข้อมูลนี้ทำให้ทราบถึงปัญหาในแต่ละมิติของชุมชน

ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ได้มุ่งเน้นการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือราษฎรบนพื้นที่สูง ส่งเสริมให้ชุมชนบนพื้นที่สูงสามารถพึ่งพาตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สนองพระบรมราโชวาทของในหลวงรัชกาลที่ 9 เมื่อวันที่ 26 กรกฎาคม 2535 มีความว่า“*...ถ้าประชาชนทุกคนมีความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว ความสงบและความเจริญย่อมจะเป็นผลก่อเกิดตามมาอย่างแน่นอน จึงอาจพูดได้ว่า การพัฒนาคือการทำสงครามกับความยากจน เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนโดยตรง...*” งานวิจัยนี้จึงได้นำเสนอ การพัฒนาเชิงพื้นที่ตามแนวพระราชดำริและกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงบนฐานข้อมูลบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง ให้สามารถต่อยอดไปสู่การสร้างรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนได้

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อเพื่อศึกษาบริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

การทบทวนวรรณกรรม

ผู้วิจัยได้ทบทวนวรรณกรรมโดยแบ่งประเด็นดังนี้ 1) การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 2) การประกาศพระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง 3) กระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก 4) การแก้ปัญหาความยากจนตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง 5) การแก้ปัญหาความยากจนในทางพระพุทธศาสนา พบว่า แม้กระบวนการนี้ยังไม่สามารถแก้ปัญหาความยากจนได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมสัมมาอาชีพสร้างรายได้ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากได้ ตามศาสตร์พระราชากับการพัฒนาเชิงพื้นที่ ซึ่งมี 6 ด้าน สำนักกรรมาธิการ (2017) ดังนี้ 1) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการน้ำ ด้าน (1) ฝายต้นน้ำลำธาร (2) ฝนหลวง (3) เขื่อน อ่างเก็บน้ำ (4) ฝาย เขื่อนทดน้ำ หรือ ประตูระบายน้ำ (5) แก้มลิง (6) เครือข่ายอ่างเก็บน้ำ (อ่างพวง) (7) ระบบระบายน้ำ เช่น คลองลัด คลองผันน้ำ (8) การบำบัดน้ำเสียด้วยวิธีทางธรรมชาติ 2) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการดิน ด้าน 1) การพัฒนาทรัพยากรดินตามศาสตร์พระราชา คือพระราชดำริเกี่ยวกับ “เกษตรทฤษฎีใหม่” พระราชดำริเกี่ยวกับ “เศรษฐกิจพอเพียง” พระราชดำริเกี่ยวกับ “แกล้งดิน” พระราชดำริเกี่ยวกับ “การห่มดิน” พระราชดำริเกี่ยวกับ “การปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ” พระราชดำริเกี่ยวกับ “การปลูกพืชตระกูลถั่วบำรุงดิน” พระราชดำริเกี่ยวกับ “การจัดพัฒนาที่ดินตามพระราชประสงค์” คือ (1) การพัฒนาทรัพยากรดินในภาคเหนือ (2) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคกลาง (3) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคตะวันออก (4) การพัฒนาทรัพยากรดินภาคใต้ 3) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ (1) การสร้างความเข้าใจในสรรพสิ่ง (2) การเข้าถึงการจัดการอย่างแท้จริง (3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎร (4) การจัดการมลพิษในสิ่งแวดล้อมโดยใช้อธรรมปราบอธรรม (5) การพัฒนาอย่างยั่งยืน 4) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยนวัตกรรม ด้าน (1) หญ้าแฝก (2) การดัดแปรสภาพอากาศเพื่อให้เกิดฝน (ฝนหลวง) 3) การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันเชื้อเพลิงสาหรับเครื่องยนต์ดีเซล (3) เครื่องกลเติมอากาศที่ผิวน้ำหมุดช้าแบบทุ่นลอย หรือที่รู้จักว่า “กังหันน้ำชัยพัฒนา” (4) เครื่องกลเติมอากาศแบบอัดอากาศและดูดน้ำ (5) การใช้น้ำมันกลั่นบริสุทธิ์เป็นน้ำมันหล่อลื่นสำหรับเครื่องยนต์สองจังหวะ (6) ภาชนะรองรับของเสียที่ขับออกจากร่างกาย (7) อุปกรณ์ควบคุมการผลักดันของเหลว (8) การปรับปรุงสภาพดินเปรี้ยวเพื่อให้

เหมาะแก่การเพาะปลูก (โครงการแกล้งดิน) (9) ระบบปรับปรุงคุณภาพน้ำด้วยรางพืชร่วมกับเครื่องกลเติมอากาศ (10) ระบบโครงสร้างเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์และชุดสำเร็จเครื่องกำเนิดไฟฟ้าพลังงานจลน์หรือที่เรียกว่า “อุทกพลวัต” 5) ศาสตร์พระราชาว่าด้วยเกษตรทฤษฎีใหม่ ด้าน (1) เกษตรทฤษฎีใหม่ตามศาสตร์พระราชา (2) ศาสตร์พระราชาด้านการสหกรณ์ 6) การดำเนินการศาสตร์พระราชาว่าด้วยปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ด้าน (1) การศึกษาโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ (Area – Based Approach) ให้ขับเคลื่อนต่อไปอย่างยั่งยืนเป็นรูปธรรมใน 4 ภูมิภาค (2) การศึกษาดูงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในศูนย์หลักและศูนย์ย่อย เพื่อใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาและสนับสนุนโครงการพระราชดำริใน 4 ภูมิภาคข้างต้นและเพิ่มเติมอีกจำนวน 3 โครงการ (3) แนวทางในการสนับสนุนโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริใน 4 ภูมิภาค

องค์ความรู้ตามศาสตร์พระราชาจากแนวคิดและทฤษฎีการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ที่ได้พระราชทานไว้ กว้างขวางและหลากหลายมิติครอบคลุมและเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาหลายสาขา เพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือและยกระดับคุณภาพชีวิตของพสกนิกร แนวคิดและทฤษฎีที่ทรงคิดค้นขึ้นด้วยพระอัจฉริยภาพและพระปรีชาสามารถ ไม่จำกัดเฉพาะในเรื่องของการเกษตรกรรม เช่น น้ำ ดิน อากาศ และการเพาะปลูกเท่านั้น แต่ยังรวมถึงเรื่องของการบริหารจัดการ การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนาสังคมและการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน เป็นศาสตร์แห่งเสาหลักความอยู่ดีมีสุข ที่เสริมสร้างความมั่นคงทั้งในด้านเศรษฐกิจและสังคมแก่ประเทศชาติเป็นส่วนรวม เป็นบุคคลต้นแบบของโลกในด้านการพัฒนาเชิงพื้นที่และคุณภาพชีวิตให้อยู่ดีมีสุขอย่างยั่งยืนตามเป้าหมายของการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs)

วิธีดำเนินการวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยศึกษาแนวคิดการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามแนวพระราชดำริเป็นกรอบการวิจัย

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างคือผู้ให้ข้อมูลสำคัญ แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ 1) พระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก 3 ราย 2) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3 ราย 3) ชาวบ้าน 12 ราย และ 4) กลุ่มตัวแทนภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง 4 ราย รวมจำนวน 22 คน ใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจงโดยมีพระสงฆ์ในอาศรมและผู้นำชุมชนร่วมเสนอรายชื่อผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มี 2 ชนิด ได้แก่ 1) แบบสำรวจเชิงพื้นที่ใช้ศึกษาบริบทชุมชนบนพื้นที่สูงเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของอาศรมพระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก

และข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าและผลิตภัณฑ์ชุมชนใช้ศึกษาบริบทชุมชนบนพื้นที่สูง 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก และการสร้างต้นแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ทำการรวบรวมข้อมูลภาคสนามโดยคณะผู้วิจัย ใน 3 ชุมชน คือ 1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ 2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาวัดห้วยบง ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ 3) อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ต.บ้านจันทร์ อ.กัลยาณิวัฒนา จ.เชียงใหม่ ระหว่างเดือนพฤศจิกายน ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2565

ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การวิจัยเอกสาร วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล แล้วนำมาเขียนบรรยายเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

จากการศึกษากระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกของทั้ง 3 อาศรม ด้วยเครื่องมือวิจัยคือแบบสำรวจเชิงพื้นที่และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก พบว่า ชาวบ้านมีความต้องการในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน เช่น การออกแบบสินค้า การยกระดับคุณภาพสินค้า แต่ทั้งนี้กระบวนการพัฒนาของพระสงฆ์ยังไม่ได้เกื้อกูลหรือเชื่อมโยงไปสู่การสร้างรายได้หรือส่งเสริมอาชีพในชุมชน เพื่อหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง แม้พระสงฆ์ในอาศรมบนพื้นที่สูงนั้นเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางด้านจิตใจและปัญญาทางธรรมในการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข แต่เนื่องด้วยข้อจำกัดในพระวินัยสงฆ์หมวดมัชฌิมศีลในพรหมชาลสูตร ซึ่งต้องงดเว้นวิถีชีวิตและการกระทำอันเป็นของชาวบ้าน คือ งดเว้นกิจกรรม ความเคยชิน หรือการใช้ชีวิตแบบชาวบ้านต่างๆ เช่น การค้าขาย การหุงต้มอาหาร การใช้เสื้อผ้าอย่างคฤหัสถ์ กระบวนส่งเสริมอาชีพการแปรรูปกาแฟบนพื้นที่สูง มีชาวบ้านบางส่วนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องบางคนเห็นว่า พระสงฆ์นักพัฒนาไม่ควรมีส่วนร่วมในการระดมความคิดในขั้นตอนการพัฒนาและส่งเสริมด้านการตลาดและการจำหน่าย เพราะอาจจะมีความข้องแวะและครุ่นคิดเรื่องเงิน แม้จะเป็นประโยชน์เพื่อส่วนรวมในการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนก็ตาม เนื่องจากอาจจะเป็นเหตุกระตุ้นพระสงฆ์ให้เกิดความเสื่อมในการรักษาพระวินัยได้

1. บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย จากข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม ตามความเจริญทางวัตถุและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ที่มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามบริบทชุมชนและภูมิสังคม อาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ตามแนวคิดทฤษฎีอัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งเป้าการพัฒนาใน 4 ด้าน (จากแนวคิด 16 ด้าน) ดังนี้ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝก 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ 3) ทฤษฎีใหม่ : การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร

ทั้งนี้แนวทางในการแก้ปัญหาความยากจนนั้น สามารถวัดได้จากดัชนีความยากจนหลายมิติ หรือ ดัชนี MPI (Multidimensional Poverty Index) ที่พิจารณาจาก 5 มิติ ได้แก่ 1) ด้านสุขภาพ 2) ด้านความเป็นอยู่ 3) ด้านการศึกษา 4) ด้านรายได้ และ5) ด้านการเข้าถึงบริการรัฐ ซึ่งคนจน 1 คน อาจมีปัญหาได้มากกว่า 1 ด้าน ฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องสมดุลในด้านอื่นด้วย เช่น คุณภาพทางใจ สังคม และปัญญา ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาด้วยหลักพุทธธรรมหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นที่สูงอย่างยั่งยืน

2. กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก จากการวิเคราะห์กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกของทั้ง 3 อาศรม พบว่ามีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค โอกาส คือ 1) จุดแข็ง การยอมรับพระสงฆ์จากชุมชนซึ่งส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ทำให้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านในกิจกรรมส่วนรวม 2) จุดอ่อน ขาดกิจกรรมการอบรมองค์ความรู้ต่างๆ ที่ทันต่อการปรับเปลี่ยนของสังคมและเทคโนโลยี และเครือข่ายที่กว้างขวางในการเชื่อมโยงการพัฒนาเชิงพื้นที่ไปสู่ภาคเอกชน 3) อุปสรรค ระยะทางที่ห่างไกลและการเดินทางเข้าถึงพื้นที่ที่ใช้ระยะเวลานานและยากลำบาก มีต้นทุนการเดินทางในการพัฒนา และข้อจำกัดบางประการในพระวินัยที่กำหนดขอบเขตและข้อจำกัดบทบาทของสงฆ์ต่อสังคม 4) โอกาส แม้กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก มีทั้งจุดแข็ง จุดอ่อน อุปสรรค โอกาส แต่จากการศึกษาพบว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูงนอกจากการให้ความช่วยเหลือด้านโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่และการประกอบอาชีพ พบว่าชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีกระบวนการพัฒนาตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ใน 4 ด้าน คือ 1) การจัดการน้ำ 2) การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม 3) เกษตรทฤษฎีใหม่ 4) ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

กระบวนทั้ง 4 ด้านนี้หนุนเสริมการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือราษฎรบนพื้นที่สูง เช่น เผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนบนพื้นที่สูง ส่งเสริมด้านการศึกษาแก่เยาวชน สงเคราะห์ การลด ละ เลิก อบายมุข ยาเสพติด ร่วมอนุรักษ์ฟื้นฟูศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี จัดกิจกรรมในการส่งเสริมความสามัคคีในชุมชน การสงเคราะห์ชาวบ้าน การพัฒนาอาศรมให้เป็นศูนย์การเรียนรู้และเป็นแบบอย่างในด้านต่าง ๆ ร่วมกับชุมชน การจัดกิจกรรมในวันสำคัญของชาติและศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การออกเยี่ยมเยือน ให้คำปรึกษา และสงเคราะห์ผู้ยากไร้ในชุมชนตามความเหมาะสม การจัดทำข้อมูลชุมชนและขยายพื้นที่การปฏิบัติงาน อนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่นการบวชป่า พิธีบูชา

เลี้ยงผีต้นน้ำ เป็นต้น แม้พันธกิจต่างๆของพระสงฆ์ยังไม่ได้มุ่งเน้นพัฒนาหรือหนุนเสริมเรื่องเศรษฐกิจชุมชน

จากการศึกษาได้พบว่า กระบวนการพัฒนาที่เกื้อกูลต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามหลักภาวนา 4 ประกอบด้วย 1) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางกาย ส่งเสริมหลักสุขภาวะชุมชน 5 ด้าน คือ 1) อาหาร 2) อุจจาระ 3) อากาศ 4) ออกกำลังกาย 5) อารมณ์ 2) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางใจ มีการสาธยายธรรมในวันพระ วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เทศกาล และงานพิธีกรรมสำคัญ เป็นที่พึ่งพิงทางใจในยามชาวบ้านได้รับความเดือดเนื้อร้อนใจจากภัยภายในและภัยนอก 3) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางสังคม ใช้การเกื้อกูลกันในสังคมเป็นกลไกสำคัญในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง ด้วยการมุ่งเป้าไปที่สันติสุขในชุมชนด้วยสารณียธรรม 4) การพัฒนาคุณภาพชีวิตทางปัญญา มีกิจกรรมการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาสำหรับคนทุกกลุ่มวัย เพื่อฝึกพัฒนาปัญญาในการดำเนินชีวิต ด้วยสังคหวัตถุ 4

กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก จึงต้องอาศัยกลไกที่หนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้สมดุลทุกด้านอย่างยั่งยืน จากการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูงของโครงการพระธรรมจาริกในพื้นที่ภาคเหนือ พระอรุณเมธี พุทธิภัทรานนท์ (2014-2015) พบว่า 1) ปัจจัยด้านการทำงานเป็นทีมส่งผลอยู่ในระดับมากสุด คือ การทำงานเป็นทีมของพระธรรมจาริกกับแกนนำและชาวบ้านในชุมชน 2) องค์ประกอบที่ส่งผล ได้แก่ การสร้างบุคลากรและการมีส่วนร่วมของสมาชิกในทีมงาน 3) ด้านศักยภาพพระธรรมจาริก องค์ประกอบที่ส่งผล ได้แก่ ประสบการณ์ทำงานของพระธรรมจาริกและการสร้างแรงจูงใจในการทำงาน 4) ปัจจัยการมีส่วนร่วม องค์ประกอบที่ส่งผล ได้แก่ การมีส่วนร่วมวางแผน/ร่วมตัดสินใจและการมีส่วนร่วมดำเนินการ/ร่วมรับผิดชอบ ระหว่างพระธรรมจาริก แกนนำชุมชน และชาวบ้านในการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง

การพัฒนาชุมชนพื้นที่สูงตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนพื้นที่สูงของชุมชนทั้ง 3 แห่ง สามารถยกระดับและเชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวเชิงด้านอาหารปลอดภัย การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม เป็นโอกาสและจังหวะของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก พัฒนาไปสู่การแก้ปัญหาความยากจนได้ เช่น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง เพื่อส่งเสริมสัมมาอาชีพให้ราษฎรบนพื้นที่สูงและกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ ฉะนั้นการพัฒนาคุณภาพชีวิตจึงต้องสมดุลในด้านอื่นด้วย เช่น คุณภาพทางใจ สังคม และปัญญา ซึ่งต้องอาศัยกระบวนการพัฒนาของด้วยหลักพุทธธรรมหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจนบนพื้นที่สูงได้อย่างยั่งยืน ซึ่งเป็นพันธกิจของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ผู้เป็นเสมือนเป็นนักสังคมสงเคราะห์ มีเมตตาช่วยบรรเทาทุกข์ให้ราษฎร สมกับเป็นสาวกผู้สืบสานงานพระพุทธศาสนา ดังพุทธปรารภของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ทรงตรัสไว้ว่า“*จรถ ภิกฺขเว จาริกำ พหุชนหิตาย พหุชนสุขาย โลกานุกมฺ*

ปาย อตฺถายหิตาย สุขาย เทวมนุสฺสานํ แปลว่า ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจึงเที่ยวจาริกไป จงแสดงธรรมเพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” เช่นนี้

อภิปรายผลการวิจัย

งานวิจัยนี้พบว่ามีประเด็นที่ควรนำมาอภิปรายผลในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง บริบทชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูงมีต้นทุนทางภูมิสังคมที่หลากหลาย จากข้อมูลพื้นฐานด้านหนี้สิน รายได้ อาชีพ ระดับการศึกษา พบว่าปัญหาความยากจนยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็นรูปธรรม รายได้ที่ไม่เพียงพอกับรายจ่าย มีหนี้สินสะสม ตามความเจริญทางวัตถุและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านปัจจัยสี่ที่มากขึ้นจากสิ่งแวดล้อมทางสังคม จากการศึกษาพบว่าการพัฒนาเชิงพื้นที่ตามบริบทชุมชนและภูมิสังคม อาศัยกระบวนการพัฒนาชุมชนเชิงพื้นที่ตามแนวคิดทฤษฎีอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มุ่งเป้าการพัฒนาใน 4 ด้าน (จากแนวคิด 16 ด้าน) ดังนี้ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของดินโดยหญ้าแฝก 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ 3) ทฤษฎีใหม่ : การบริหารจัดการที่ดินเพื่อการเกษตร 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร สอดคล้องกับแนวคิดระบบเกษตรทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในการทำเกษตรวัฒนธรรม เพื่อยกระดับไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจจิตวิญญาณและการขับเคลื่อนเศรษฐกิจเชิงจิตวิญญาณ มีกลไก 6 ด้าน คือ 1) กลไกทางความเชื่อ พิธีกรรม และคำสอนจากบรรพบุรุษ 2) กลไกทางกฎระเบียบจากภาครัฐและชุมชนร่วมกัน 3) กลไกการประสานเครือข่ายผู้ใช้น้ำจากคนต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ 4) กลไกด้านการทำเกษตรอินทรีย์หรือเกษตรวัฒนธรรม 5) กลไกด้านส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์ 6) กลไกจากการเฝ้าระวังไฟป่า ดังเช่นตัวอย่างจากชุมชนบ้านดอกแดง ต.บ่อสลี อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ได้มีกลไกบริหารจัดการดิน น้ำ ป่า และระบบเกษตรทางเลือกกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในการทำเกษตรวัฒนธรรม ซึ่งเป็นกลไกสร้างความเข้มแข็งพื้นฐานของชุมชนบนพื้นที่สูงไปสู่การยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้ เชื่อมโยงกับการศึกษารูปแบบการพัฒนาวิสาหกิจชุมชนในการยกระดับเศรษฐกิจฐานรากในเขตอุทยานธรณีโลกสตูล ณรงค์ฤทธิ์ ทุ่งปรือ (2023) พบว่าองค์ประกอบหลักมี 4 ด้าน คือ 1) ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชน 2) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชนและเครือข่าย 3) ด้านการสร้างการรับรู้ในคุณค่าที่เป็นประโยชน์ 4) ด้านสาธารณะประโยชน์และการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม รูปแบบการพัฒนานี้จะสามารถเป็นแนวทางในการพัฒนาที่มุ่งเน้นการเพิ่มศักยภาพชุมชนและเศรษฐกิจฐานรากให้มีความเข้มแข็งได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก ทั้ง 3 ชุมชนน้อมนำแนวคิดการพัฒนาตามพระราชดำริ มี 4 ด้าน คือ 1) การป้องกันการเสื่อมโทรมและพังทลายของ

ดินโดยหญ้าแฝก เนื่องจากพื้นที่สูงมีความลาดชันมากกว่าร้อยละ 35 มักเกิดปัญหาหน้าดินตามไหล่เขาพังทะลายในช่วงฤดูฝน น้ำป่าไหลหลากรุนแรงทะลักหรือน้ำป่าพัดพาบ้านเรือน เรือกสวนไร่นาเสียหาย และถนนหนทางเส้นทางสัญจรในชุมชนถูกตัดขาด ไม่สามารถกักเก็บน้ำตามธรรมชาติไว้ใช้ในยามฤดูแล้ง 2) การพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ เนื่องจากพื้นที่สูงมีอากาศหนาวเย็นมาก เหมาะแก่การเติบโตของต้นสนซึ่งในฤดูแล้งจะกลายเป็นเชื้อเพลิงของไฟป่าในทุกๆปี เป็นปัญหาหมอกควันไฟสะสมสร้างปัญหามลพิษ และการลักลอบตัดไม้เพื่อการค้าจากนายทุน การบวชป่า การเลี้ยงผีต้นน้ำ จึงเป็นกิจกรรมที่รวมความเชื่อและศรัทธาในพระพุทธศาสนาร่วมกับวิถีชุมชน ในการรักษาผืนป่าซึ่งเป็นพื้นที่ต้นน้ำของแม่น้ำลำธารหลายสาย และป่าเป็นพื้นที่อาศัยของกาแฟ ชา และผลไม้เมืองหนาวซึ่งเป็นพืชเศรษฐกิจ 3) ทฤษฎีใหม่ คือ การทำการเกษตรในพื้นที่ขนาดเล็ก ประมาณ 15 ไร่ ด้วยการแบ่งพื้นที่ออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย นา ข้าว 30% สระน้ำ 30% พืชไร่พืชสวน 30% อีก 10% สำหรับสร้างบ้านและเลี้ยงสัตว์ เพื่อให้เกษตรกรสามารถเลี้ยงตัวเองได้ และมีน้ำใช้เพื่อการเพาะปลูกตลอดทั้งปี เนื่องจากชุมชนพื้นที่สูงมีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาลาดเอียง และชุมชนอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง อาหารเป็นปัจจัย 4 จึงจำเป็นมากในการดำเนินชีวิตให้อยู่อย่างพึ่งตนเองได้ 4) การพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร โดยน้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในวิถีดำเนินชีวิต

กระบวนการเหล่านี้ประกอบกับศักยภาพในพันธกิจของพระสงฆ์ช่วยเสริมความเข้มแข็งชุมชน ด้วยการพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยหลักภาวนา 4 คือ 1) ทางกาย ด้วยหลักสุขภาวะ 5 อ คือ อาหาร อุจจาระ อากาศ ออกกำลังกาย อารมณ์ 2) ทางใจ มีการสาธยายธรรมในวันพระและวันสำคัญของชุมชน 3) ทางสังคม มีกิจกรรมที่เกื้อกูลกันในชุมชนด้วยสารณียธรรม 4) ทางปัญญา มีการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาให้เข้าใจหลักอริยสัจ 4 ซึ่งกระบวนการเหล่านี้สอดคล้องกับแนวคิดการเสริมสร้างรูปแบบและเครือข่ายการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเชิงรุกของพระธรรมจาริกในสังคมไทย พระอุดมบัณฑิต(สมศักดิ์ สุทฺธิญาณเมธี) (2023) มีการเสริมสร้างรูปแบบ 4 แบบคือ 1) รูปแบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป 2) รูปแบบในการใช้หลักสาธารณสงเคราะห์ 3) รูปแบบการสร้างภาคีเครือข่ายการทำงานอย่างมีส่วนร่วม 4) รูปแบบใช้กิจกรรมนำศรัทธาร่วมกับเครือข่ายเชิงพื้นที่ เครือข่ายเชิงประเด็นกิจกรรม และเครือข่ายแบ่งตามโครงสร้างหน้าที่ จะเห็นว่ากระบวนการพัฒนาของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก คือ การเผยแผ่พระพุทธศาสนาในชุมชนบนพื้นที่สูง การบริการสังคม การฟื้นฟูอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณี และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ได้นำเอาหลักพุทธธรรมเป็นเครื่องมือผ่านกิจกรรมที่หลากหลายในการพัฒนาด้านจิตใจ และเป็นศูนย์กลางแหล่งเรียนรู้ชุมชน บทบาทดังกล่าวนี้สืบเนื่องมาแต่ครั้งพุทธกาล ในการประชุมปฐมนิเทศสำหรับพระธรรมทูตรุ่นแรกจำนวน 60 รูป โดยใช้วิธีกำหนดพื้นที่ที่จะปฏิบัติงานเป็นหลัก แล้วจัดวางกำลังพระธรรมทูตให้เหมาะสมตามสมรรถภาพของพระธรรมทูตตามสภาพปัญหาของแต่ละพื้นที่

สรุปองค์ความรู้

การวิจัยนี้ได้นำเสนอองค์ความรู้ใหม่จากการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง **บันไดเก้าขั้นก้าวข้ามความจน** ดังนี้

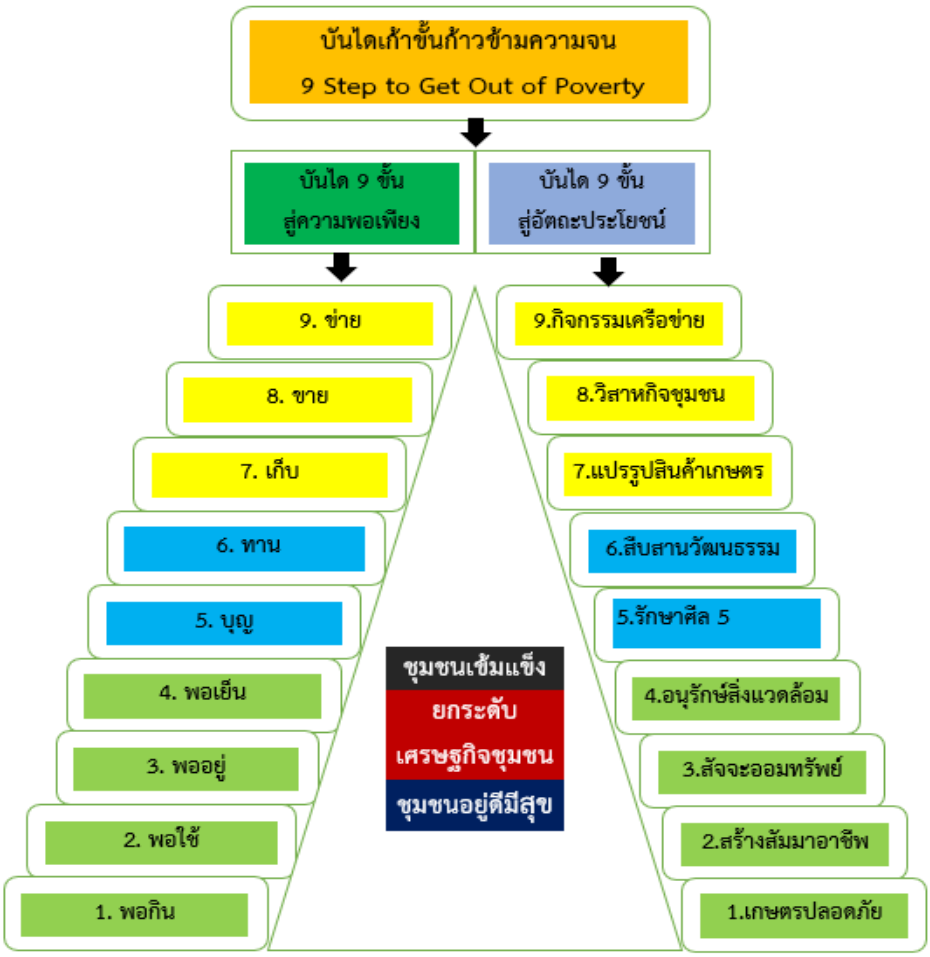

Picture 1: Model of 9 Step to Get Out of Poverty

รูปแบบ **บันไดเก้าขั้นก้าวข้ามความจน** ดังกล่าวนี้ สามารถนำไปถ่ายทอดและใช้ประโยชน์ในเชิงหลักการและการปฏิบัติเพื่อการพัฒนาเชิงพื้นที่ในชุมชนอื่นๆได้ เชื่อมโยงไปสู่การท่องเที่ยวโดยชุมชนเชิงนิเวศและวัฒนธรรม หรือการท่องเที่ยวด้านอาหารปลอดภัย และต่อยอดด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง จากต้นทุนทางวัฒนธรรมหรือภูมิสังคมที่มีอัตลักษณ์ เป็นแนวทางช่วยเสริมสร้างรายได้ให้ราษฎรบนพื้นที่สูงและกระตุ้นเศรษฐกิจฐานรากได้ โดยหลักการพึ่งพาตนเองตามหลักพระพุทธศาสนาและแนวพระราชดำริของในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้อย่างยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย มหาเถระสมาคมหรือสถาบันการศึกษาทางพระพุทธศาสนาควรให้ความสนใจและสนับสนุนงบประมาณร่วมกับหน่วยงานการปกครองระดับชุมชน ในการจัดหลักสูตรการสอน ประกาศนียบัตร หรือการอบรม เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง หรือการพัฒนาชุมชนของพระพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก เนื่องจากกระบวนการทำงานของพระสงฆ์บนพื้นที่สูงมีความสำคัญและมีบทบาทเสมือนผู้นำท้องถิ่น เปรียบเหมือนผู้นำชุมชนในภาครัฐที่มีศักยภาพแต่ขาดการสนับสนุนและส่งเสริม

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ภาครัฐควรจัดสรรงบประมาณในการสร้างความเข้มแข็งด้านการศึกษา เช่น พัฒนาศูนย์เรียนรู้ชุมชนที่เชื่อมโยงกับเครือข่ายภาคการศึกษาในระบบออนไลน์ และระบบสาธารณสุขชุมชนเพิ่มจากการรักษาตามประเพณี เพราะปัจจุบันมีโรคภัยรุนแรงและร้ายแรงมากมาย ที่มีความยากลำบากในการป้องกัน แก้ไข รักษา และควบคุม

3. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัย ควรศึกษาวิจัยต่อไปในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกกับแนวคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนตามหลักสหประชาชาติ Sustainable Development Goals

เอกสารอ้างอิง (References)

Commissioner's Office 1, Report on progress of the committee to drive the continuation of the royal science, (2017). Office of the Secretariat of the House of Representatives. Perform duties at the Secretariat of the National Reform Steering Assembly.

Narongrit Thungpruesomkiat Saithanu, Thaweesak Putsukkee and Natthaphan Khecharanan, (2023). Community enterprise development model for upgrading the grassroots economy. In the Satun Global Geopark area, in the MCU Buddhapanya Review Journal, Year 8, Issue 5.

NRCT, (2021). Ethnic groups in Thailand: Research and challenges

Phra Arunmethi Phutthipattranon, (2014-2015). Factors affecting the development of communities in the highlands of the Phra Dhammajarik project in the northern region, in the Far Eastern University Academic Journal, Vol. 8 Issue 2, December May.

Phra Udom Bundit (Somsak Sudthiyanamethee), (2022). Model and network of proactive propagation of Buddhism, in MCU Journal of Social Development, Year 7, Issue 2, May - August.

Somdet Phra Phutthakosajarn (P.A. Payutto), (2018). Buddhist Dictionary, Compiled Edition, 31st edition, Bangkok: P.A.T., Source. https://www.tpmap.in.th/2565/5025. [29 Oct. 2023].

QR Code บทความวิจัยย่อยที่ 2

รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. (ปีที่ 11 ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ. 2566, หน้า 2868-2882).

บทความวิจัยย่อยที่ 2 TCI1

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik Based on Buddhist Local Innovation for Solution to Poverty of the Highland People

[1]สมบูรณ์ ตาสนธิ, พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), พระมหาธณัชพงศ์ สุพฺรหฺมปญฺโญ (คิดอ่าน), อำนาจ ขัดวิชัย และ บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว

[1]Somboon Tasonthi,Phrakhru Piladdhammakorn (Natthaphon Prachunha), Phramaha Thanatchapong Subrahmapanno (Kidarn), Umnat Kudvichai and Buaswan Junpundao

คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Faculty of Buddhism, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus, Thailand.

[1]Corresponding Author's Email: sdtasonthi@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 2 ประการ คือ 1) เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง 2) เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ใช้รูปแบบการวิจัยผสมผสาน คือ การวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ ในพื้นที่ 3 ชุมชน คือ (1) บ้านดอกแดง (2) บ้านห้วยบง (3) บ้านจันทร์ มีกลุ่มตัวอย่างจำนวน 21 ราย แบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) พระบัณฑิตอาสา/พระธรรมจาริก 3 ราย (2) ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน 3 ราย (3) ชาวบ้าน 12 ราย (4) ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนานวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธ 3 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์เชิงลึก มีกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำการประเมินผลกิจกรรมทั้งก่อน-หลัง และวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวัดระดับ (Ordinal Scales) ได้ค่าเฉลี่ย ($\overline{x}$) กับค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ทำการแปรผลและสรุปผล

ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ ประกอบด้วยการส่งเสริมการศึกษา การเผยแผ่ธรรมะ และการพัฒนาสาธารณูปโภค มีกระบวนการ 5 ประการ (1) การพึ่งพาตนเอง (2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ (4) การมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน (5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า

2) การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ พระสงฆ์ได้มีส่วนร่วมในการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อพัฒนาให้มีความเพียรในการประกอบสัมมาอาชีวะ คณะผู้วิจัยได้มีส่วนร่วมพัฒนาสลากผลิตภัณฑ์ (โลโก้) “ขายดีของดอย” 1 แบบ และผลิตภัณฑ์ชุมชนให้เป็นสินค้าต้นแบบ จำนวน 3 ชิ้น คือ (1) ข้าวดอยดอกแดง (2) กาแฟห้วยบง (3) ผ้าทอวัดจันทร์ เพื่อส่งเสริมช่องทางการจำหน่ายสินค้าชุมชนของราษฎรบนพื้นที่สูง

คำสำคัญ: การพัฒนาเชิงพื้นที่; นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ; พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก; ความยากจน; ราษฎรบนพื้นที่สูง

Abstract

The two objectives of this research were (1) to develop the model of area-based development for Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik based on Buddhist local innovation for solutions to poverty of the highland people (2) to create the Buddhist local innovation for Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik for solutions to poverty of the highland people. This research is mixed method, qualitative research and quantitative research of three village, (1) Ban Dok Dang, (2) Ban Huay Bong, (3) Ban Chan with twenty-one sample population, split into four groups. (1) three of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik (2) three of leaders or local wisdom people (3) twelve of villagers (4) three of the expert in development of Buddhist local innovation. This research collected data with in-depth interview and participation activities and evaluated with pre-test and post-test scores to analyze ordinal scales, then calculated the mean ($\bar{x}$) and standard deviations (S.D.), doing the interpretation and summarize of results in research.

The results founded that:

1) To develop model of area-based development based on Buddhist local innovation , need of promotion of education, propagation of Dhamma and

development of public utility. The five of development process as: (1) self-reliance (2) nature conservation (3) develop temple learning center (4) participation of village temple school (5) create culture as commodity.

2) To create Buddhist Local Innovation of Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik, they were participated to promote temple to be the center of learning (Sikkha), in order to upgrade effort skills of right livelihood. The researcher staff supported the model development of three local products, emblem in the name of "Kaidee Kongdoi" as (1) Koadoi Dokdang (2) Huaybong Coffee (3) Pataw Wadchan, to promote distribution channels in marketing of local product for highland people.

Keywords: area-based development; Buddhist local innovation; highland people; Phra Bundit Asa and Phra Dhammajarik; solution of poverty

บทนำ

ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีความหลากหลายทางภูมิภาค วัฒนธรรม ยังมีกลุ่มชาวชาติพันธุ์ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมมาแต่เดิม แต่ยังขาดการพัฒนาและการยกระดับเศรษฐกิจชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งมีเอกลักษณ์เชิงพื้นที่มีความโดดเด่นด้านต้นทุนทางชุมชน สามารถพัฒนาและยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงเกษตรและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ เช่น พื้นที่บนดอยวาวี อ.แม่สรวย จ.เชียงราย หรือบ้านปางไฮ อ.ดอยสะเก็ด และบ้านม่อนแจ่ม อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ เป็นต้น จากการรวบรวมและสังเคราะห์ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มชาติพันธุ์ในมิติต่าง ๆ มีสภาพปัญหา 11 ประเด็น ดังนี้ (1) การถือครองที่ดินอย่างถูกต้องและการเข้าถึงทรัพยากร (2) สิทธิในการได้รับสัญชาติเพื่อให้เข้าถึงสวัสดิการแห่งรัฐต่างๆ อย่างเท่าเทียม (3) ความเป็นธรรมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม (4) สร้างความเป็นธรรมในการเข้าถึงการศึกษาให้เยาวชนเรียนในระดับที่สูงขึ้น (5) ความเป็นธรรมในการบริการสาธารณสุข ตลอดจนการอนุรักษ์การแพทย์พื้นบ้านและสมุนไพร (6) การอนุรักษ์และฟื้นฟูภาษาและวิถีวัฒนธรรม (7) การส่งเสริมการท่องเที่ยงเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม (8) การส่งเสริมเศรษฐกิจฐานราก ยกระดับขีดความสามารถในการผลิตควบคู่กับการยกระดับรายได้และความกินดีอยู่ดี (9) การส่งเสริมทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 เช่น ภาษาอังกฤษ การใช้เทคโนโลยีและแพลตฟอร์มเพื่อการศึกษาและการประกอบอาชีพ (10) การส่งเสริมให้เกิดการสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างพลเมืองไทยกับกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ (11) การเตรียมพร้อมรับมือกับภัยธรรมชาติ ภัยพิบัติ และปัญหาสิ่งแวดล้อม (Thailand Science Research and Innovation, 2021)

คณะผู้วิจัยเห็นว่าชุมชนชาติพันธุบนพื้นที่สูงยังขาดการส่งเสริมการพัฒนาพื้นที่ และการพัฒนาเชิงพื้นที่นั้นควรที่จะพัฒนาโดยการนำหลักแห่งพระพุทธศาสนาไปช่วยส่งเสริมเพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้งทางด้านกายภาพและจิตภาพ จึงทำการศึกษาและวิจัยเรื่อง “**การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง**” โดยได้ทำการศึกษาพื้นที่อาศรมซึ่งน่าจะเป็นพื้นที่ต้นแบบได้ จำนวน 3 แห่ง คือ (1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจุดเด่นในการปลูกข้าวกล้องดอยสายพันธ์ดั้งเดิมของชุมชน (2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดเด่นคือรสชาตของกาแฟป่า(หลังวัด)ซึ่งเติบโตตามธรรมชาติที่สมบูรณ์(เทวดาเลี้ยง) (3) อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจุดเด่นในเรื่องงานหัตถกรรม เช่น ผ้าทอมือ ที่เรียกว่าย่ามวัดแว่น(วัดจันทร์) ทั้งนี้อัตลักษณ์ของสินค้าชุมชนบนพื้นที่สูงจะหนุนเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตของราษฎรบนบนพื้นที่สูงจากการมีรายได้ที่เพิ่มขึ้นในการดำเนินชีวิตขั้นพื้นฐาน โดยอาศัยการพัฒนาด้วยนวัตกรรมวิถีพุทธให้อยู่ดีมีสุขด้วยหลักแห่งไตรสิกขา คือศีล สมาธิ ปัญญา สอดคล้องกับแผนยุทธศาสตร์ของชาติ (2561-2580) และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยตามแผนที่ 13 ว่า “มหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาที่สร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม” (Mahachulalongkorn rajavidyalaya University, 2022)

การพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากจะเป็นการดำเนินการที่สำคัญในการพัฒนาและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยในอนาคต โดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น สร้างความสามารถในการแข่งขันโดยการพัฒนาและส่งเสริมการสร้างมูลค่าสินค้าเกษตรเพื่อสร้างรายได้ให้เกษตรกร และการส่งเสริมวิสาหกิจเริ่มต้นและวิสาหกิจชุมชน จำเป็นที่จะให้ประชาชนเข้ามาสู่กระบวนการพัฒนาโดยเน้นกลวิธีการแก้ไขปัญหาความยากจนตามกระบวนการการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคม เพื่อจะนำไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นและการเสริมสร้างพลังของประชาชน (Sirasunthorn, 2013)

ชุมชนรากฐานจึงมีความสำคัญมากเพราะชุมชนเป็นรากฐานของการพัฒนาประเทศ ถ้าไม่ส่งเสริมการเรียนรู้และการสร้างความรู้ของชุมชน เพื่อการนำไปสู่การพึ่งพาตนเองและการสร้างความสุขของชุมชน การพัฒนาประเทศในภาพรวมจะประสบความสำเร็จได้อย่างไร (PhraMaha Suthit Apakro, 2005) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยจัดศึกษาพระพุทธศาสนา บูรณาการกับ ศาสตร์สมัยใหม่ และสร้างพุทธนวัตกรรมเพื่อพัฒนาจิตใจและสังคม แผนพัฒนามหาวิทยาลัย

ฉบับนี้ ยังได้เชื่อมโยงกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570) (Pra MetheeThammachan, 2022) สถาบันสงฆ์ไทยพระสงฆ์และสามเณรส่วนใหญ่มีการศึกษาน้อย ไม่เข้าใจพุทธธรรมอย่างลึกซึ้ง และไม่เข้าใจสภาพสังคมปัจจุบัน จึงสื่อกับประชาชนไม่ได้ การที่มีพระสงฆ์เข้าใจพุทธธรรมได้ลึกซึ้งเข้าใจชีวิตและสังคมในปัจจุบัน และมีความสามารถในการสื่อสารมีความสำคัญต่อประเทศไทยและต่อโลกมาก (Wasee, 2013)

องค์กรพระพุทธศาสนามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาโครงสร้างทางสังคม พระสงฆ์ที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูงมี 2 กลุ่ม คือ (1) พระบัณฑิตอาสา (2) พระธรรมจาริก มีหน้าที่ในการพัฒนาเชิงพื้นที่ของราษฎรบนพื้นที่สูง พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยเฉพาะด้านจิตใจตามแนวทางพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นหลักชัยในการสร้างภารดรภาพ และสร้างชุมชนเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืนต่อไป ซึ่งมีส่วนสำคัญในการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า (cultural commodification) ได้อย่างมีคุณค่า และเมื่อได้ผ่านกระบวนการวิจัยแล้ว จะเป็นแนวทางหนึ่งในการร่วมสืบสาน รักษา และต่อยอดมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม อย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน สามารถยกระดับไปสู่การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและเชิงเกษตรนิเวศได้ ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมและการพัฒนาสังคมในมิติต่าง ๆ (Phra Sutheeratanabandit, 2021) ซึ่งเป็นการลงทุนน้อยแต่ได้กำไรทางสุขภาวะทั้งทางกายและใจ

วัตถุประสงค์

1. เพื่อพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

2. เพื่อสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods) คือ การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) และการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ในพื้นที่อาศรมจำนวน 3 แห่ง คือ (1) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านดอกแดง ตำบลบ่อสลี อำเภอฮอด จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งมีจุดเด่นในการปลูกข้าวกล้องดอยสายพันธ์ดั้งเดิมของชุมชน (2) อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านห้วยบง ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ มีจุดเด่นคือรสชาตของกาแฟป่า(หลังวัด)ซึ่งเติบโตตาม

ธรรมชาติที่สมบูรณ์(เทวดาเลี้ยง) (3) อาศรมพระธรรมจาริกวัดจันทร์ ตำบลบ้านจันทร์ อำเภอกัลยาณิวัฒนา จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีขั้นตอนดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้อง สังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎีที่ใช้ในการสร้างเครื่องมือวิจัยที่เกี่ยวกับรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่สูง นวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ การแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง เพื่อวิเคราะห์ SWOT ร่วมกับชุมชน เช่น ความต้องการในพัฒนาการสินค้าชุมชนจากวัตถุดิบในชุมชนและต้นทุนทางภูมิสังคม บทบาทของพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสา และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการสร้างชุมชนเข้มแข็ง เป็นต้น

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบเครื่องมือ โดยเครื่องมือวิจัยประกอบด้วย 1) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 2) แบบประเมินก่อนและหลัง ตรวจสอบคุณภาพคุณภาพเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบคุณภาพในด้านของความเที่ยงตรงในเชิงเนื้อหา (Content Validity) นำมาหาค่าดัชนีความสอดคล้องของแบบถอบถาม (Index of Item Objective Congruence : IOC) โดยจริยธรรมในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ให้ความสำคัญและตระหนักถึงสิทธิส่วนบุคคลของกลุ่มตัวอย่างที่เข้าร่วมวิจัยในครั้งนี้เป็นอย่างยิ่ง เครื่องมือวิจัยได้รับการตรวจรับรองจริยธรรมวิจัยจากสถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ว. 477/2565

ขั้นตอนที่ 3 การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม เพื่อศึกษาบริบทชุมชนเชิงพื้นที่และดำเนินการเก็บข้อมูลตามระยะการวิจัย ดังนี้

ระยะวิจัยที่ 1) ทำการสัมภาษณเชิงลึกเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลในการพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง มีผู้ให้ข้อมูล 4 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกที่ จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย **กลุ่มที่ 2** ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 1 ราย รวมจำนวน 3 ราย **กลุ่มที่ 3** ชาวบ้านซึ่งมีอาชีพเกษตรกรรมและค้าขาย ที่มีความสนใจในการพัฒนาที่จะพัฒนาตนเองและเศรษฐกิจชุมชน การคัดเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญจึงได้มีการประสานผู้นำชุมชนในการคัดเลือกจำนวน 3 แห่ง ๆ ละ 4 ราย รวมจำนวน 12 ราย ซึ่งมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาท **กลุ่มที่ 4** เป็นผู้เชี่ยวชาญด้านนวัตกรรมชุมชนวีถีพุทธอาจารย์ มีผลงานเกี่ยวกับการบริหารและการพัฒนาชุมชน จำนวน 3 รูป

ระยะวิจัยที่ 2) การสร้างกิจกรรมการแบบมีส่วนร่วม มีผู้ร่วมกิจกรรม 3 กลุ่ม ดังนี้ **กลุ่มที่ 1** พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก จำนวน 3 ราย **กลุ่มที่ 2** ผู้นำชุมชน/ปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 3 ราย **กลุ่มที่ 3** ชาวบ้าน รวมจำนวน 12 ราย ซึ่งมีรายได้ต่อปีไม่เกิน 50,000 บาทโดยมีกระบวนการ

และขั้นตอน คือการจัดกิจกรรมอบรมให้ความรู้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 รายในพื้นที่วิจัยทั้ง 3 แห่ง ทำการอบรมถ่ายทอดองค์ความรู้โดยวิทยากรผู้เชี่ยวชาญ ในกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมที่ 1 การให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”

กิจกรรมที่ 2 การให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”

กิจกรรมที่ 3 การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ ด้วยการประกวดออกแบบโลโก้ หรือสลากผลิตภัณฑ์ เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากกิจกรรมที่ 2 โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์ ได้ร่วมทำการออกแบบโลโก้ ภายใต้สัญลักษณ์“ขายดีของดอย”ออกมา 6 แบบ ทำการคัดเลือกแบบโดยตัวแทนจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมในระบบ ZOOM จำนวน 10 รายจาก 22 ราย จนได้ออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง จำนวน 1 แบบ

ต่อมาได้นำแบบโลโก้ไปพัฒนาร่วมกับเชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จากอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ โดยคณะวิจัยได้พัฒนาผลิตภัณฑ์ร่วมกับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 รายจาก 3 ชุมชน จนได้ตัวอย่าง จำนวน 3 ชิ้น

ระยะวิจัยที่ 3) การประเมินผลกิจกรรมทั้งก่อน-หลัง ด้วยแบบวัดระดับหรือเรียงลำดับ (Ordinal Scales) โดยใช้แบบสอบถามแบบมาตราส่วน 5 ระดับของลิเคิร์ธ (Likert’s rating scale) 5 ระดับเครื่องมือที่พัฒนาขึ้นโดยผ่านการตรวจสอบจากที่ผู้ทรงคุณวุฒิ ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา โดยการวัดค่าการพิจารณาความตรงตามเนื้อหาของแบบสอบถาม (Index of item Objective Congruence ; IOC) มาวิเคราะห์หาค่าความเชื่อมั่น (reliability) เพื่อประเมิณผลกิจกรรมดังนี้

1. การให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”

2. การให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ผ่านระบบ ZOOM

ขั้นตอนที่ 4) การวิเคราะห์ผลข้อมูลและสรุปผล สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้ทำการสัมภาษณ์ สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ การแปรผลข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ด้วยสถิติแบบพรรณนา เพื่อวัดระดับหรือเรียงลำดับ (Ordinal Scales) ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ($\bar{x}$) และ ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) ดำเนินการสรุปผลข้อมูล

ผลการวิจัย

การวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”ผลการวิจัยพบว่า

1) การพัฒนารูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงของพระบัณฑิตอาสา มี 2 หน่วยงานคือ (1) พระบัณฑิตอาสา ได้แก่ อาศรมบ้านดอกแดง มีพระมหาฐานันดร เขมปัญโญ ประจำอยู่อาศรม และอาศรมบ้านห้วยบง มีพระครูพิศิษฐ์พัฒนสาร เป็นเจ้าอาวาสวัดห้วยบง และ (2) พระธรรมจาริก 1 แห่ง คือ อาศรมบ้านจันทร์ มีพระจันทร์ กิจจารักษ์ เป็นเจ้าอาวาสวัด จากการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพด้วยแบบสัมภาษณ์เชิงลึกและการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยการเปลี่ยนตัวผู้ทำการสัมภาษณ์พบว่า ชุมชนทั้ง 3 แห่ง มีรูปแบบการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ 4 ประการ คือ

1) การพึ่งพาตนเอง ด้วยความที่ชุมชนทั้งสามแห่งนี้การเดินทางคมนาคมไกล ยากต่อการที่รัฐจะมาพัฒนา ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบากพระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองเป็นหลักการพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ทุกสถานการณ์ ซึ่งก็สอดคล้องกับแนวพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ 9 เกี่ยวกับการส่งเสริมชุมชนหรือการพัฒนาชนบทที่สำคัญ ๆ คือ การที่ทรงมุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลัก กิจกรรมและโครงการตามแนวพระราชดำริที่ดำเนินการอยู่หลายพื้นที่ทั่วประเทศในปัจจุบันล้วนแล้วแต่มีเป้าหมายสุดท้ายอยู่ที่การพึ่งตนเองได้ของราษฎรทั้งสิ้น

พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก รวมถึงคณะผู้วิจัยได้ไปมีส่วนร่วมกับการการพัฒนาทั้งด้านอาชีพและส่งเสริมการเกษตร ให้เกษตรกรสามารดำรงชีพอยู่ได้อย่างมั่นคงเป็นปึกแผ่น มุ่งช่วยเหลือพัฒนาให้เกิดการพึ่งตนเองได้ของคนในชนบทเป็นหลักเบื้องตนก่อน ดังนั้น การที่พระสงฆ์และประชาชนสามารถพึ่งตนเอง โดยมีการส่งเสริมการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองนั้นจะต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ไม่รีบร้อนที่จะให้เกิดผลในทางความเจริญอย่างรวดเร็ว ชุมชนจะต้องพึ่งตนเองได้ในเรื่องอาหารก่อนเป็นลำดับแรก โดยเฉพาะในด้านความรู้เบื้องตนเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีธุรกิจการเกษตรของชาวบ้านอย่างง่าย ๆ จากนั้นจึงค่อยก้าวไปสู่การพัฒนาในเรื่องอื่น ๆ เช่น การผลิตสิ้นค้าสู่การตลาด พระสงฆ์และประชาชนที่นี่จึงเน้นการพึ่งพาตนเองเป็นหลักและนับว่าเป็นศักยภาพของชุมชนบนพื้นที่สูงที่มีมาตั้งแต่กำเนิด

2) การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้นทุนทางธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง ทั้งนี้พื้นที่ดอกแดง บ้านจันทร์ และห้วยบง พระสงฆ์เป็นผู้นำรักษาทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดและเป็นที่

พึ่งพิงของทุกชีวิตบนโลก พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจริก และประชาชนบนพื้นที่ทั้ง 3 แห่งนี้ จึงมีส่วนในการรักษาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตการรักษาของพระมหาฐานันดร เขมปญฺโญ ได้ปลูกฝังประชาชนในท้องถิ่นในการรักษาป่าธรรมชาติให้อยู่คงเดิมจำนวนประมาณ 1,000 กว่าไร่ ซึ่งหากเปรียบเทียบกับเขตพื้นที่ใกล้เคียงเช่นหมู่บ้านแม่โถซึ่งอยู่ไม่ห่างจากบ้นดอกแดงมากนัก ป่าที่เป็นทรัพยากรธรรมชาติได้ถูกทำลายเกือบหมดสิ้น เนื่องจากชุมชนชาวบ้านได้ปรับจากเกษตรที่ปลูกกะหล่ำมาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเพิ่มขึ้น

ด้านการรักษาวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ เนื่องจากอาศรมและชุมชมทั้งสามแห่งเป็นชุมชนชาวปกาเกอะญอวัฒนธรรมด้านภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิตยังดำรงไว้เป็นอย่างดี วัฒนธรรมชาติพันธุ์ของทั้ง 3 แห่งที่นี่ คือ ภูมิปัญญาหัตถกรรมเช่น ผ้าทอมือ จักสาน ภาษา อาหาร ศิลปะเป็นมรดทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้ชุมชนทั้งสามแห่งเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า (cultural goods) ที่โดดเด่นและยั่งยืน เพราะเริ่มมีชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้น

3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ชุมชนดอกแดงมีอาศรมพระธรรมจาริกดอกแดงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านหวยบงมีอาศรมวัดห้วยบงเป็นศูนย์กลาง ชุมชนบ้านจันทร์มีอาศรมวัดบ้านจันทร์เป็นศูนย์กลางเป็นสถานที่แห่งการเรียนรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรษฐกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคม

4) การมีส่วนร่วม (participation) การที่พระเจ้าอาวาสและเจ้าอาศรมพระบัณฑิตอาสาแห่งนี้ ท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนวัด มาร่วมพัฒนาด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา พุทธศิลปะ เศรษฐกิจโดยใช้หลัก คำว่า **“บ-ว-ร”** ย่อมาจากคำว่า **“บ้าน วัด โรงเรียน”** ถือว่าเป็นองค์กรทางสังคมที่มีความสำคัญและมีความสำคัญอย่างสูงยิ่งสำหรับสังคมไทยเรา เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต และเป็นหลักของการพัฒนาบนพื้นที่สูง สืบเนื่องจากการทำวิจัยครั้งนี้ได้นำนิสิตสาขาวิชาพระพุทธศาสนาลงพื้นที่วิจัยด้วย ทำให้พระนิสิตได้เห็นความสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาบนพื้นที่สูง เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วจึงไปปฏิบัติศาสนกิจเป็นพระธรรมจาริก 1 รูป ประจำอาศรมพระธรรมจาริกบ้านห้วยปง อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ และพระบัณฑิตอาสา 1 รูป ประจำ

อาศรมพระบัณฑิตอาสาบ้านแม่คิง อ.งาว จ.ลำปาง เป็นดั่งศาสนาทายาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาซึ่งเป็นการขยายผลจากโครงการวิจัยนี้

โครงการวิจัยนี้นอกจากเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณแล้ว มีกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ซึ่งมีการใช้แบบประเมิน **Pre-test** และ **Post-test** องค์ความรู้ของกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 18 รูป/คน มีผลลัพธ์ดังนี้

องค์ความรู้เรื่องการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	**ก่อนอบรม Pre-test**	**หลังอบรม Post-test**
1. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่านวัตกรรม	2.83	4.78
2. ความเข้าใจเกี่ยวกับคำว่าชุมชนวิถีพุทธ	2.16	3.74
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับการประกอบสัมมาอาชีวะตามหลักพุทธธรรม	2.96	4.08
4. ผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน	3.63	4.32
5. การขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอล	2.50	3.56
6. การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง	2.69	4.45
7. การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรม	3.35	5.35
8. การสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน	2.29	4.90
9. พระสงฆ์มีส่วนในการหนุนเสริมนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	3.20	3.27
10. พระสงฆ์มีส่วนในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูง	2.16	2.83

Table chart 1 : result of pre-test and post-test

จากการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” พบว่าผู้เข้าอบรมได้รับความรู้ที่เพิ่มมากขึ้น ดังนี้ ก่อนอบรม/Pre-test มีค่าเฉลี่ยรวม 2.78 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.49 และหลังอบรม/Post-test มีค่าเฉลี่ย 4.14 ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน 0.75 มีความรู้และความสนใจในด้านการสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชนมากที่สุด และการพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนต้องอาศัยทุนทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ผู้เข้าอบรมมีความเห็นว่าพระสงฆ์มีส่วนในการพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อช่วยแก้ปัญหาความยากจนของชุมชนบนพื้นที่สูงในระดับน้อย

2) การสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง พบว่าจากการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่า

ผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ” ผ่านระบบ ZOOM นี้ และประเมินผลด้วย Google พบว่า มีค่าเฉลี่ยรวม **3.42** และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน **0.76** ในด้านต่างๆ ดังนี้

การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ	**ผลการประเมิน**
1. การตั้งชื่อแบรนด์/สโลแกน/คำขวัญของสินค้าชุมชน	2.96
2. การแปรรูปสินค้าชุมชนหรือการพัฒนาคุณภาพสินค้า	2.96
3. การออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์	4.15
4. การหาช่องทางการจัดจำหน่าย/สถานที่ขายสินค้าชุมชน	2.18
5. การรวมกลุ่มหรือการจัดตั้งเครือข่ายสินค้าชุมชน	2.50
6. การสร้างคุณค่าและเรื่องราวของสินค้าชุมชน	3.30
7. การพัฒนาการผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยทุนทางวัฒนธรรม	3.86
8. ผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชน	4.15
9. การสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูง	4.50
10. การขยายตลาดผลิตภัณฑ์ชุมชนในยุคดิจิตอล	3.86

Table chart 2 : result of evaluation

ผลลัพธ์จากการจัดกิจกรรมการให้องค์ความรู้ “การเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ”พบว่า ผู้เข้าอบรมส่วนใหญ่เห็นถึงความสำคัญของการสร้างเครือข่ายผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงมากที่สุด และ การออกแบบโลโก้/การออกแบบบรรจุภัณฑ์ โดยมีความเห็นว่าผลิตภัณฑ์ชุมชนช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้

นอกจากนี้มีกิจกรรมการประกวดออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง เพื่อนำไปใช้ในกระบวนการตลาดเพื่อหนุนเสริมเศรษฐกิจชุมชน เป็นกิจกรรมที่ต่อยอดจากกิจกรรมที่ 2 โดยนิสิตชั้นปีที่ 4 สาขาวิชาพระพุทธศาสนา ชั้นปีที่ 4 ซึ่งเป็นผู้สังเกตการณ์วิจัย ได้ทำการออกแบบโลโก้ผลิตภัณฑ์ ภายใต้สัญลักษณ์“ขายดีของดอย”ออกมา 6 แบบ และทำคัดเลือกโดยตัวแทนจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมอบรมในระบบ ZOOM จำนวน 10 ราย จนได้สลากโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนบนพื้นที่สูงของทั้ง 3 แห่ง จำนวน 1 แบบ โดยมีการพัฒนาแบบของสลากโลโก้ผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมในลำดับต่อมาร่วมกับผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน จากอาจารย์ประจำภาควิชาบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยพายัพ

Picture 1: Logo Prototype of Local Product

โดยคณะวิจัยได้ทำการพัฒนารูปแบบเพื่อรองรับการขยายตลาดสินค้าชุมชนเพื่อการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อไป โดยอาศัยหลักธรรมขององค์มรรคด้วยการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ (สิกขา) เพื่อยกระดับในการประกอบสัมมาอาชีวะ ด้วยการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนเป็นสินค้าต้นแบบ ภายใต้สัญลักษณ์“**ขายดีของดอย**”จำนวน 3 ชิ้น คือ (1) **การพัฒนาคุณภาพสินค้า** “ข้าวดอยดอกแดง กินดีมีแฮง” การรวมข้าวสายพันธ์ท้องถิ่นจาก 3 สายพันธ์ ปริมาณ 1 กิโลกรัม ราคา 50 บาท (2) **การพัฒนาสินค้าด้วยการแปรรูปวัตถุดิบ** “กาแฟห้วยบง ดื่มจนหลงดอย” เป็นเมล็ดกาแฟคั่วกลาง ปริมาณ 250 กรัม ราคา 150 บาท (3) **การพัฒนาบรรจุภัณฑ์หรือหีบห่อ** “ผ้าทอวัดจันทร์ ผูกพันธ์สายใย” คือย่ามทอมือ ราคา 200 บาท การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนี้เป็นกระบวนการหนึ่งในการหนุนเสริมการแก้ปัญหาความยากจน เพิ่มรายได้ให้มากขึ้น ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจชุมชนได้ในระดับขั้นต้น

ภาพที่ 4.17 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านดอกแดง

Picture 2 : Model of Local Product from Dok Dang Village

ภาพที่ 4.16 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านห้วยบง

Picture 3 : Model of Local Product from Huaybong Village

ภาพที่ 4.18 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์

Picture 4 : Model of Local Product from Ban Chan Village

การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบนี้ ได้ทำการประเมินผลความพึงพอใจต่อการพัฒนาผลิตภัณฑ์จากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 18 ราย พบว่า ส่วนใหญ่มีความพึงพอใจมากที่สุดในด้าน (1) ตราสัญลักษณ์ (2) การกำหนดราคาสินค้า (3) ปริมาณสินค้า (4) ขนาดของสินค้า (5) การจัดหีบห่อสินค้า (6) ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน (7) การออกแบบสติกเกอร์ (8) การตั้งชื่อสินค้า (9) การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า และ (10) ภาพสินค้า ซึ่งทำให้เกิดความเชื่อมั่นว่าจะสามารถขยายช่องทางการตลาดและเพิ่มยอดจำหน่ายได้มากขึ้น เมื่อมีการนำผลงานวิจัยไปใช้ประโยชน์ด้วยหลักธรรม (1) สัมมาอาชีวะ (2) สาธารณียธรรม (3) ทิฏฐธัมมิกัตถะ ตามหลักการแห่งบวรในพระพุทธศาสนาและการหนุนเสริมด้วยการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

โดยคณะผู้วิจัยได้ทำการประเมินผลความพึงพอใจที่มีต่อผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบทั้ง 3 ชิ้น โดยนิสิตปริญญาตรีชั้นปีที่ 1 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ จำนวน 100 ราย พบว่า ซึ่งเป็นผู้บริโภคกลุ่มเป้าหมายในช่วงอายุ 18-25 ที่มีพฤติกรรมการซื้อสินค้าในระบบออนไลน์มากกว่าช่วงวัยอื่น โดยส่วนใหญ่มีความพึงพอใจในระดับดีมากในทุกด้าน (1) ตราสัญลักษณ์ (2) การกำหนดราคาสินค้า (3) ปริมาณสินค้า (4) ขนาดของสินค้า (5) การจัดหีบห่อสินค้า (6) ข้อมูลเรื่องเล่าชุมชน (7) การออกแบบสติ้กเกอร์ (8) การตั้งชื่อสินค้า (9) การตั้งคำคุณลักษณะสินค้า และ (10) ภาพสินค้า การประเมินนี้เป็นการสร้างความเชื่อมั่นโอกาสในการจำหน่ายสินค้าชุมชน ซึ่งคาดว่าจะได้รับการตอบรับที่ดีจากผู้บริโภค โดยเฉพาะกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ที่ควรส่งเสริมให้เกิดความสนใจและภาคภูมิใจในสินค้าท้องถิ่นในแต่ละชุมชน ซึ่งสามารถสร้างรายได้และช่วยยกระดับเศรษฐกิจชุมชนได้

ทั้งนี้คณะผู้วิจัยได้จัดทำตัวอย่างโลโก้และสติกเกอร์สินค้าทั้ง 3 แบบ รวมทั้งผลิตภัณฑ์ชุมชนต้นแบบ จำนวน 3 ชิ้น ส่งมอบให้ชุมชน และคณะผู้วิจัยได้ทำการประชาสัมพันธ์สินค้าอย่างละ 50 ชิ้น เพื่อทำการทดลองจำหน่ายทั้งทางตรงสู่ผู้บริโภค (direct market) และเฟสบุคเพจ ชื่อเพจ “Kaidee Kongdoi” เพื่อรองรับการขยายตลาดออนไลน์เบื้องต้นให้กับชุมชนทั้ง 3 แห่ง ซึ่งจะเป็นอีกช่องทางในการเพิ่มรายได้

โครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นพัฒนานวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของด้วยการสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าชุมชนบนพื้นที่สูง มีความเปนอัตลักษณแตกตางจากชุมชนทั่วไป หน่วยงานของพระสงฆ์ไทยได้ตั้งองค์กรพระธรรมจาริก และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยได้จัดตั้งหน่วยบริการวิชาการชื่อพระบัณฑิตอาสา มีวัตถุประสงค์ให้พระในสังกัดนำพระธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาไปเผยแผและสรางความสัมพันธทางจิตใจ เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจของราษฎรบนพื้นที่สูง ทำให้ชุมชนเกิดความศรัทธาเลื่อมใสและแสดงตนเปนพุทธมามกะ สงบุตรหลานเขามาบรรพชาเปนพระภิกษุสามเณร พระพุทธศาสนาจึงไดเผยแผสูกลุมชนเผาที่อาศัยอยูบนพื้นที่สูงและส่งเสริมให้ประชาชนประกอบสัมมาอาชีวะโดยจัดการอาศรมหรือวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้

ในโลกยุคปัจจุบันปรากฏการณ์บริโภคนิยม ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของกลุ่มชนชนชาติพันธุ์สภาวะในปัจจุบัน แต่ยังมีอีกกลุ่มชาติพันธุ์บางกลุ่มที่กำลังผสมผสานวัฒนธรรมอย่างกลมกลืนกลับทำวัฒนธรรมให้กลายเป็นสินค้าหรือสินค้าทางชาติพันธุ์ การขายวัฒนธรรม ธุรกิจชาติพันธุ์ การทำให้กลายเป็นตลาดทางวัฒนธรรม การทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นสินค้า และชนชาติพันธุ์ยังได้ปฏิบัติสัมมาอาชีวะ คือประกอบอาชีพสุจริต ซึ่งสอดคล้องกับ องค์มรรค 8 หรือหนทางแห่งการดำเนินชีวิตที่จะทำให้ไปสู่เป้าหมายแห่งสันติสุข ได้ปฏิบัติตามแนวทางซึ่งสอดคล้องกับหลักคำสอนแห่งพระพุทธศาสนา คือ ทิฏฐธัมมิกัตถะ ประโยชน์ในปัจจุบัน ประโยชน์สุขสามัญที่มองเห็นกันในชาตินี้ ที่คนทั่วไปปรารถนา มีทรัพย์ ยศ เกียรติ ไมตรี เป็นต้น อันจะสำเร็จด้วยธรรม 4 ประการ คือ (1) อุฏฐานสัมปทา ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร (2) อารักขสัมปทา ถึงพร้อมด้วยการรักษาทรัพย์ที่ได้มา (3) กัลยาณมิตตตา ความมีเพื่อนเป็นคนดี (4) สมชีวิตา การเลี้ยงชีวิตตามสมควรแก่กำลังทรัพย์ที่หาได้ หรือเรียกอีกอย่างว่า สันโดษ ที่แปลว่า ยินดีพอใจในสิ่งที่ตัวเราแสวงหาได้มาด้วยความชอบธรรม พระสงฆ์ไทยนิยมเรียกว่า คาถาเศรษฐี 4 คำ คือ อุ อา กะ สะ จึงทำให้ประชาชนมีโอกาสได้นำวัตถุดิบกลายเป็นสินค้า และได้นำไปสู่การมีเครือข่ายที่จะนำสินค้าชุมชนไปสู่การมีโอกาสการค้าขายได้มากยิ่งขึ้นมากว่าในอดีต ซึ่งกระบวนการที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกได้มีส่วนร่วมการพัฒนาชุมชน ได้นำพระพุทธศาสนาไปผสมผสานกับวิถีชีวิตวัฒนธรรมของชุมชน เกิดสันติสุขในสังคมไทยบนพื้นที่สูงมากขึ้นตามลำดับ

Picture 6 : Phrakru Pisitpattanasan. *Karen New Year Celebration*. Dec. 12, 2022

องค์ความรู้ใหม่

การวิจัยนี้ได้พบองค์ความรู้ใหม่ของการพัฒนาชุมชนบนพื้นที่สูง เรียกว่า ปกาเกอะญอโมเดล 5 ประการ ดังนี้

1. การพึ่งพาตนเอง ชุมชนปกาเกอะญอส่วนใหญ่อยู่บนพื้นที่สูง การเดินทางคมนาคมไกลยากต่อการที่รัฐจะมาพัฒนา ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบาก พระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองโดยธรรมชาติเป็นหลักการพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ทุกสถานการณ์

2. การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ บนพื้นที่สูงส่วนใหญ่มีทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นต้นทุนทางธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง มีภูมิปัญญาหัตกรรมที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษ เช่น ผ้า จักสาน อาหาร

3. การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ พระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสาได้จัดทำวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านศาสนาเน้นสิกขาเรื่องไตรสิกขา คือ ศีล (สัมมาอาชะ) สมาธิ (เพียรประกอบอาชีพ) ปัญญา (พัฒนาและแปรรูปวัตถุดิบในชุมชนให้เป็นสินค้า) อันเป็นส่วนประกอบขององค์มรรค 8 และด้านวัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรฐกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัดในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศด้วยเพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือในสังคม ถือว่าเป็นนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สูงในจากระดับเล็กไปสู่ระดับสังคมและสามารถขยายผลไประดับประเทศได้ในอนาคต

4. การมีส่วนร่วม รวมเรียกว่า คำว่า **“บ-ว-ร”** พระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสาแห่งนี้ท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนภายนอกเข้ามามีส่วนร่วมคิด ร่วมทำ บริหารจัดการชุมชนอันก่อให้เกิดการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น

5. การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ชุมชนบนพื้นที่สูงมีวัฒนธรรมของชาวปะปาเกอะญอ มีความเปนอัตลักษณ เช่น ภาษา การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย การละเล่น ความเปนอยู ศิลปะเป็นมรดทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้ชุมชนทั้งสามแห่งเข้มแข็งสามารถดำรงอยู่ในท่ามกลางกระแสของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้วัฒนธรรมของกลุ่มชนชาติพันธุ์กลายเป็นสินค้า ที่โดดเด่นและยั่งยืน เพราะเริ่มมีชาวไทยและต่างชาติมาท่องเที่ยวจำนวนมากขึ้นสิ่งเหล่านี้กลายเป็นสินค้าที่มีค่า มีผู้คนทั่วไปอยากจะมาบริโภค

คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์รูปแบบของการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง คือ ปกาเกอะญอโมเดล (Pakakayo Model) เป็นกระบวนการส่งเสริมอาชีพพัฒนาคุณภาพชีวิตความ เป็นอยู่ที่ดีขึ้นและนำไปสู่สุขภาวะทางกายและใจหรือคุณภาพที่ดีขึ้น มี 5 ประการ ดังนี้

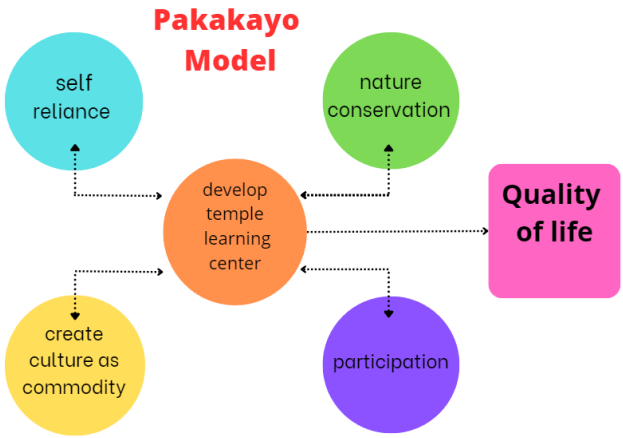

Picture 6: Model of Pakakayo Model

ปกาเกอะญอโมเดล ทั้ง 5 ประการนี้ มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อของกระบวนการทั้งหมดอันจะนำไปสู่ผล คือ ยกระดับให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีสุขที่เรียกว่า สุขภาวะองค์รวม

อภิปรายผลการวิจัย

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 พบว่า พระสงฆ์ที่ทำงานบนพื้นที่สูง มีรูปแบบแห่งการพัฒนาอยู่แล้วแต่ยังไม่สามารถที่จะจัดเป็นหมวดหมู่ได้ ซึ่งมีรูปแบบการพัฒนา 4 ประการ คือ **(1) การพึ่งพาตนเอง** ด้วยภูมิประเทศที่สูงประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองเป็นเบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ (2) **การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ** เป็นต้นทุนทางธรรมชาติได้อย่างดียิ่ง และยังได้รักษาวัฒนธรรมของชาติพันธุ์ปกาเกอะญอ ไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา การแต่งกาย วิถีชีวิตยังดำรงไว้เป็นอย่างดี **(3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้**ด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรษฐกิจ เป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน **(4) การมีส่วนร่วม** พระสงฆ์ท่านได้เปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนข้างนอกมามีส่วนร่วมในการพัฒนาวัดและชุมชนควบคู่กันไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะพระสงฆ์มีการศึกษาทั้งทางธรรมและทางโลกจึงมีบทบาทสำคัญทางจิตวิญญาณเป็นผู้นำชุมชนและเป็นปราชญ์ที่ชาวบ้านนับถือบูชาอยู่แล้ว จึงสอดคล้องกับผลการวิจัยของทาริตา แตงเส็งและคณะว่า “วัดศูนย์กลางทุกอย่างของสังคม เป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจของประชาชน ส่วน

พระสงฆ์ ซึ่งเป็นตัวแทนของวัดในบทบาทเหล่านี้ ก็กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อถือและการร่วมมือ วัดจึงกลายเป็นหลักประกันความมั่นคงของประเทศชาติในฐานะเป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนให้มีความสามัคคี และให้รวมตัวกันเข้าเป็นหน่วยหนึ่ง ๆ ได้” (Tangseng, 2020)

ผลจากการวิจัยวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 พบว่า พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก สามารถสร้างการพัฒนาและยกระดับคุณภาพชีวิตตามแนวทางแห่งหลักพุทธธรรมคือองค์มรรค หนทางแห่งความสุขทั้งระดับทางกายภาพและจิตภาพ แม้จะมีผลไม่ครบสมบูรณ์แบบก็ตาม ส่วนการส่งเสริมทางด้านแก้ไขความยากจนที่เป็นเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรม สิ่งแวดล้อมที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์นั้นถือว่าเป็นหน้าที่โดยรองลงมาการที่จะไปแก้ไขความยากจนโดยตรงทางเศรษฐกิจโดยตรงสำหรับพระสงฆ์นั้นเป็นไปได้ยาก ภารกิจสำคัญของพระสงฆ์บนพื้นที่สูงคือการนำพระพุทธศาสนาไปเผยแผ่ให้ประชาชนเพื่อเกิดสันติสุขทางด้านจิตใจไปพร้อมกันกับการส่งเสริมสัมมาอาชีพด้วย ทั้งนี้อาจเป็นเพราะบนพื้นที่สูงมีต้นทุนทางทรัพยากรธรรมชาติและวัฒนธรรมที่เข้มแข็งอยู่แล้ว จึงได้สร้างอาศรมหรือวัดให้เป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านวัฒนธรรม เศรษฐศาสตร์แนวพุทธ

พระสงฆ์ยังยกระดับสู่การท่องเที่ยวเชิงพุทธหรือท่องเที่ยวเชิงชาติพันธุ์เป็นกระบวนทำให้ชาติพันธุ์กลายเป็นวัตถุทางวัฒนธรรม (Duangwises, 2022) ที่เรียกว่า สร้าง พัฒนาคุณภาพชีวิตโดยคำนึงถึงคุณค่าของความเป็นคนและความสุขทางด้านจิตใจของ สอดคล้องกับ แนวคิดของมนูญ มุกข์ประดิษฐ์ว่า “คุณค่าที่แท้จริงและการแก้ปัญหาของมนุษย์เพื่อความอยู่ดีมีสุขสุข จึงต้องมีกิจกรรมทางเศรษฐกิจที่หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็นการผลิต การบริโภค การแจกจ่าย การสร้างงาน ฯลฯ จะต้องเป็นสัมมาเศรษฐกรรม คือเป็นเศรษฐศาสตร์เชิงจริยธรรมมีเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์ทั้งร่างกายและจิตใจ รวมตลอดไปถึงสังคม ชุมชนระบบนิเวศและโลกเป็นส่วนรวมด้วยเป้าหมายเพื่อการยกระดับคุณภาพชีวิตมนุษย์” (Mukpradit, 2002) และการมีปกาเกอะญอโมเดล ทั้ง 5 ประการดังกล่าว มีวัดเป็นจุดศูนย์กลางเชื่อมต่อของกระบวนการทั้งหมด อันจะนำไปสู่ผล คือ ยกระดับให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีมีสุขที่เรียกว่า สุขภาวะองค์รวมซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) ได้กล่าวว่า “ประกอบด้วยชีวิต สิ่งแวดล้อมทางกายภาพและสิ่งแวดล้อมทางสังคม” (2008) พระสงฆ์มีส่วนช่วยส่งเสริมให้ประชาชนบนพื้นที่สูงประกอบสัมมาอาชีวะ ตามแนวทางแห่งองค์มรรค 8 ควบคู่กันไปโดยใช้สถานที่อาศรมและวัดเป็นศูนย์กลางแห่งการศึกษาเรียนรู้ด้านศิลปศาสตร์ต่าง ๆ ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในมงคลสูตรว่า “สิปฺปญฺจ...เอตมฺมงฺคลมุตฺตมํ” (Pali Tripitaka 25/264/385). แปลว่า ความเป็นผู้มีศิลปะ (ชำนาญการในสัมมาชีพนั้น) เป็นมงคลสูงสุดของชีวิต (Thai Tripitaka 25/264/7) การประกอบสัมมาอาชีวะนี้นับว่าเป็นชุมชนวิถีพุทธที่ทำให้คุณภาพชีวิตอยู่อย่างสันติสุข

สรุป

ประเทศไทยอยู่ในภาวะที่กำลังพัฒนาเศรษฐกิจและยกระดับประเทศให้เป็นประเทศรายได้สูง ที่มีการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง เพื่อวางรากฐานที่มั่นคงให้กับเศรษฐกิจไทยโดยการส่งเสริมเศรษฐกิจระดับชุมชนท้องถิ่นให้มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพในการแข่งขัน สามารถพึ่งพาตนเองได้ซึ่งจะช่วยก่อให้เกิดการยกระดับมาตรฐานการครองชีพและความเป็นอยู่ของประชาชนในชุมชนให้ดีขึ้น และนำไปสู่การแก้ไขปัญหาความยากจน ความเหลื่อมล้ำ และความไม่เสมอภาคโดยการจัดกระบวนการการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนส่วนใหญ่ของสังคมเพื่อจะนำไปสู่การปกครองตนเองของท้องถิ่นและการเสริมสร้างพลังของประชาชน พระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของสังคมไทย ปัจจุบันพระสงฆ์ไทยมีหน้าที่ การศึกษา เผยแผ่ และสาธารณูปการ พระสงฆ์ไทยที่อยู่บนที่สูงมีหน่วยงาน 2 หน่วยงาน คือ (1) พระบัณฑิตอาสาซึ่งอยู่ภายในหน่วยงานมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย (2) พระธรรมจาริกอยู่กำกับดูแลของคณะสงฆ์ไทยโดยตรง พระสงฆ์ทั้ง 2 หน่วยงานนี้มีการพัฒนาเชิงพื้นที่ด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูงมีรูปแบบโมเดล 5 ประการคือ **(1) การพึ่งพาตนเอง** ชุมชนปกาเกอะญอส่วนใหญ่อยู่บนพื้นที่ ด้วยภูมิประเทศที่สูงและคมนาคมลำบาก พระสงฆ์และประชาชนบนพื้นที่สูงจึงมีศักยภาพและการปรับตัวที่จะพัฒนาโดยการพึ่งตนเองโดยธรรมชาติเป็นหลัก การพัฒนาพื้นที่เบื้องต้นด้วยความพยายามเพื่อที่จะดำรงชีวิตและครอบครัวให้รอดได้ทุกสถานการณ์ (2) **การรักษาทรัพยากรธรรมชาติ (3) การสร้างวัดเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้** วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้ด้านศาสนา วัฒนธรรม สังคม การศึกษา ศิลปะ เศรษฐกิจ **(4) การมีส่วนร่วม** การเปิดโอกาสให้ชุมชนประกอบด้วยบ้าน วัด โรงเรียน (บ-ว-ร) รวมถึงหน่วยงานรัฐ และเอกชนภายนอกมามีส่วนร่วมคิด ร่วมบริหารจัดการชุมชนอันก่อให้เกิดการสร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้น **(5) การสร้างวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า** ชุมชนบนพื้นที่สูงมีวัฒนธรรมเช่นภาษา การแต่งกาย อาหาร ที่อยู่อาศัย การละเล่น ความเปนอยูของชาวปะกาเกอะญอมีความเปนอัตลักษณเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีพลังจนกลายเป็นพื้นฐานของสังคมของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ทำให้ชุมชนพระสงฆ์บนพื้นที่สูงมีภาระกิจสำคัญคือสร้างนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง ด้วยการส่งเสริมให้วัดเป็นศูนย์กลางแห่งการเรียนรู้สู่การยกระดับให้ประชาชนได้พัฒนาฝีมือในการเพียรประกอบสัมมาอาชีวะเพื่อให้เกิดสันติสุขในครอบครัวและสังคมอันจะยกระดับไปสู่การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างยั่งยืนของประเทศชาติต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัย

1) เมื่อได้รับการอนุมัติให้ทำงานวิจัยแล้วควรลงพื้นที่เก็บข้อมูล ทำเครื่องมือวิจัยให้สมบูรณ์ บันทึกข้อมูล โดยเร่งด่วน เพื่อที่จะได้ทำงานวิจัยให้จบโดยเร็วตามระยะเวลาที่กำหนด หากรอการอนุมัติงบประมาณแล้วค่อยลงพื้นที่วิจัยอาจจะทำวิจัยไม่ทัน เนื่องจากเป็นงานวิจัยโครงการชุด

2) การพัฒนาศักยภาพของพระธรรมจาริกและพระบัณฑิตอาสา เนื่องจากพระสงฆ์ทั้ง 2 หน่วยงาน ที่อยู่มานานก็จะมีอิทธิพลต่อการพัฒนาประชาชนได้มีประสิทธิภาพมาก ส่วนใหญ่ก็จะเน้นด้านพัฒนาด้านศาสนาอย่างเดียว ควรนำหน่วยงานเอกชนหรือรัฐมามีส่วนร่วมทำวิจัยและสนับสนุนให้พระสงฆ์ ชุมชนเพิ่มศักยภาพ พัฒนา ยกระดับในการทำสินค้าให้มีคุณภาพ และส่งเสริมนำเอาสินค้าเข้ากระบวนการผลิตที่ถูกต้องตามกฎหมายและยกระดับสินค้าสู่เวทีตลาดในระดับชาติ

2. ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

1) ผู้วิจัยควรพิจารณาเรื่องที่ทำวิจัย สอดคล้องกับบุคคล เวลา งบประมาณ เพราะสงฆ์จะไปแก้ไขความยากจนโดยตรงนั้นค่อนข้างเป็นไปได้ยาก นอกจากเป็นผู้ทำหน้าที่สนับสนุน มีส่วนร่วมกับการแก้ไขปัญหาความยากจนเท่านั้น

2) การพัฒนาเชิงพื้นที่บนพื้นที่สูงซึ่งมีภูมิปัญญา วัฒนธรรมของชนชาติพันธุ์เป็นมรดกอยู่แล้ว ควรยกระดับ พัฒนานำมรดกเหล่านี้มาวิจัย เพื่อเป็นจุดเด่นของเศรษฐกิจรากฐานที่จะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนบนพื้นที่สูงต่อไป

References

Manun Mukpradit. (2002). The middle path in the Tripitaka and the middle path in the concept of sufficiency economy under the royal initiative. Doctor of Buddhist Studies thesis. Graduate School: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Pali Tripitaka. Bangkok: MCU Press. Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Thai Tripitaka. Bangkok: MCUPress.

Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (2022). Mahachulalongkornrajavidyalaya University Development Plan, Phase 13 (2023-2027), published edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Nonphon Duangwiset. (2014). Ethnicity and neoliberalism. Bangkok: Puppet Printing Co., Ltd.

Patcharin Sirasunthorn. (2013). Concepts, Theories, Techniques and Applications for Social Development.Bangkok: Chulalongkorn University Press.

Phra Methee Thammachan, Assoc. Prof. Dr. (2022). MahachulalongkornrajavidyalayaUniversity Development Plan Phase 13 (2023-2027), published edition. Bangkok: Mahachulalongkornrajavidyalaya University.

Phramahasuthit Apakaro (Oun). (2005). Learning Innovation: People, Communities and Development", Bangkok: Phisit Thai Offset.

Phra Phromkhunaporn. (2008). Buddhist holistic health. Bangkok: Sahamit Printing and Publishing Co., Ltd.

Prawet Wasee. (1997).Monks and social literacy. print no. 2. Bangkok: Mo Ban Publishing House.

Prawet Wasee. (1999). Sufficiency economy and civil society. Guidelines for revitalizing the economy and society. Bangkok: local doctor.

Sutee Rattana Pandit. (2021). Cultural heritage management in Buddhism. Bangkok: The Law of Printing.

TRF. (2021). Ethnic groups in Thailand: research and challenges. Bangkok: Science Promotion Committee Research and innovation.

Tarita Taengseng et al. (2020). Community development according to the Buddhist way. In the Journal of Modern Learning Development. Year 5, Issue 4, July - August.

ภาคผนวก ช

ชุดความรู้ (E-Book) แผนงานวิจัย จำนวน 1 ชุด

ชุดความรู้ (E-Book) โครงการวิจัยย่อยที่ 1 จำนวน 1 ชุด

ชุดความรู้ (E-Book) โครงการวิจัยย่อยที่ 2 จำนวน 1 ชุด

QR Code ชุดความรู้ (E-Book)

แผนงานวิจัย เรื่อง

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก

เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง

The Area-Based Development of Phra Bundit Asa and Phra Dhammacarik

for Solutions of Poverty of the High land People

ชุดความรู้
แผนงานวิจัย เรื่อง
การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิต
อาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหา
ความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

สกสว
คณะผู้วิจัย
พระครูพิลาสธรรมากร, ผศ.ดร.
(ณัฐพล ประชุณหะ)
หัวหน้าแผนงานวิจัย
พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ.ดร.
(วรเมศร์ ผาคำ)
หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย 1
รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ
หัวหน้าโครงการวิจัยย่อย 2
พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์
(ชิตชัย สีดอกไม้)
ผู้ร่วมวิจัย
ดร.เดชา ตาละนึก
ผู้ร่วมวิจัย
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
ผู้ร่วมวิจัย
พ.ศ. ๒๕๖๖
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

สกสว
แผนงานวิจัย
การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระปัณฑิตอาสา
และพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความ
ยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
คณะผู้วิจัย
พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.
พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)
รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ
ดร.เดชา ตาละนึก
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
พ.ศ. ๒๕๖๖

สกสว
วิจัยย่อยที่ 1
กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริก
เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
E-Book
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 1
เรื่อง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ฯ
คณะผู้วิจัยย่อยที่ 1
พระครูสุตพัฒโนดม (วรเมศร์ ผาคำ), ผศ.ดร.
พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.
รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ
ผศ.ดร.เทวัญ เอกจันทร์
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
พ.ศ. ๒๕๖๖
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

วิจัยย่อยที่ 2
การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสา
และพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชน
วิถีพุทธเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของ
ราษฎรบนพื้นที่สูง
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 2
เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธฯ
คณะผู้วิจัยย่อยที่ 2
รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ
พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.
พระมหารณัชพงศ์ สุพฺรหฺมปญฺโญ (คิดอ่าน), ดร.
ดร.อำนาจ ขัดวิชัย
ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว
พ.ศ. ๒๕๖๖
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

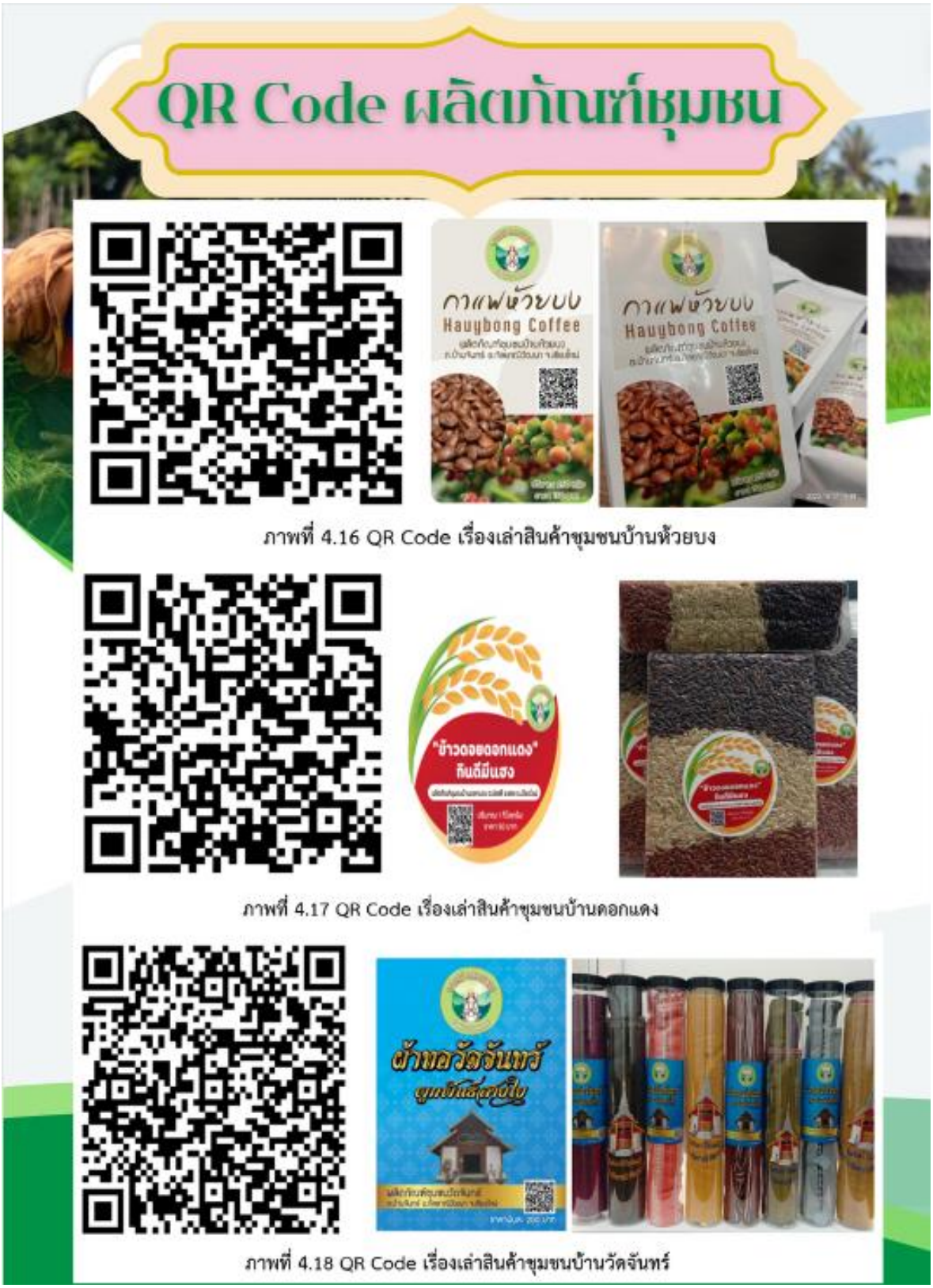

ภาพที่ 4.16 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านห้วยบง

ภาพที่ 4.17 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านดอกแดง

ภาพที่ 4.18 QR Code เรื่องเล่าสินค้าชุมชนบ้านวัดจันทร์

ชุดความรู้แผนงานวิจัย
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการแผนงานวิจัย
เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่เพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนบนพื้นที่สูง
E-Book
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 1
เรื่อง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ฯ
E-Book
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 2
เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธฯ

2566/2023
สกสว
E-BOOK
โครงการวิจัยย่อยที่ 1
การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสา
และพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหา
ความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง
บ้านดอกแดง
บ้านห้วยบง
บ้านจันทร์
QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 1
เรื่อง กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ฯ
พระครูสุตพัฒโนดม (วรพศร์ ผาคำ), ผศ.ดร. และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
วิทยาเขตเชียงใหม่

2566/2023

สกสว

E-Book

โครงการวิจัยย่อยที่ 2

พุทธนวัตกรรม การพัฒนาเชิงพื้นที่สูง

รศ. ดร. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

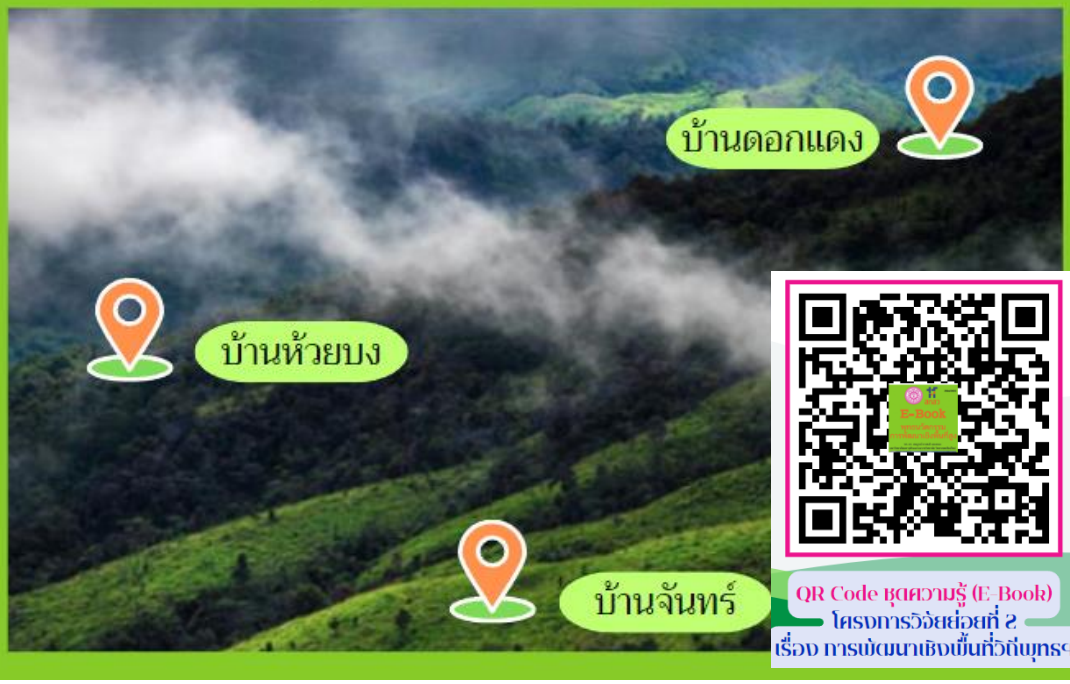

QR Code ชุดความรู้ (E-Book)
โครงการวิจัยย่อยที่ 2
เรื่อง การพัฒนาเชิงพื้นที่วิถีพุทธฯ

ประวัติคณะผู้วิจัย

(History of the research team)

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

ประวัติหัวหน้าโครงการแผนงานวิจัย

1. ชื่อ/ฉายา/นามสกุล (ภาษาไทย)

พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร.

2. ชื่อ/ฉายา/นามสกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phrakhrupiladdhammakorn (Natthaphon Prachunha), Asst.prof. Dr.

3. หน่วยงานและสถานที่ติดต่อ

วัดสวนดอก พระอารามหลวง ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทรศัพท์ 063-916-5956

E-mail: natthaphon.pra@mcu.ac.th

4. ตำแหน่งปัจจุบัน

1. พ.ศ. 2559 ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ถนนสุเทพ ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. พ.ศ. 2561-ปัจจุบัน ประธานหลักสูตรคณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

5. การศึกษา

1. พ.ศ. 2539 นักธรรมชั้นเอก วัดพิชโสภาราม ต.แก้งเหนือ อ.เขมราฐ จ.อุบลราชธานี

2. พ.ศ. 2547 ประกาศนียบัตรวิชาชีพครู มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ กรุงเทพมหานคร

3. พ.ศ. 2548 พุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) คณะมนุษยศาสตร สาขาวิชาพุทธจิตวิทยา “เกียรตินิยม” มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 50

4. พ.ศ. 2552 พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พธ.ม.) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 19

5. พ.ศ. 2558 พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต (พธ.ด.) คณะพุทธศาสตร์ สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย รุ่นที่ 11

6. ประสบการณ์เกี่ยวกับการวิจัย

6.1 หัวหน้าโครงการวิจัย

1. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ, “การพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2561 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/259

2. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ, “การพัฒนานวัตกรรมพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2563 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/527

3. พระครูพิลาสธรรมากร, (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร. และคณะ, แผนงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://bri.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download

6.2 ผู้ร่วมโครงการวิจัย

1. รศ. ดร.เทพประวิณ จันทร์แรง, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร.และคณะ, “ศึกษาวิเคราะห์อิทธิพลและคุณค่างานพุทธศิลปกรรมรัชสมัยของพระเมืองแก้วในล้านนา” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/293

2. ดร.พัลลภ หารุคำจา, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ, “การเสริมสร้างหลักธรรมาภิบาลในวิถีประชาธิปไตยของผู้นำในตำบลศรีเตี้ย อำเภอบ้านโฮ่ง จังหวัดลำพูน” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/366

3. บุญมี แก้วตา, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ, “การศึกษาแนวคิดวิธีการปฏิบัติและการสื่อสารทางพุทธิปัญญาของสำนักปฏิบัติธรรมในจังหวัดเชียงใหม่” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2560 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://198.7.63.81:8080/xmlui/handle/123456789/23

4. ดร.เดชา ตาละนึก, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ “การบูรณาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองกับการทำงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้โครงการชุมชน

ท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย” งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2563 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/632

5. ดร.พัลลภ หารุคำจา, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ. “การพัฒนาหลักสูตรแบบบูรณาการครูพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่”. กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (กสว.). งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2564.

https://so06.tci-thaijo.org/index.php/panya-thjo/article/view/256414

6. ผศ.ปฏิเวธ เสาร์คง, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ. “การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนัง “อัตลักษณ์ลายคำน้ำแต้มทางธรรมเนียมประเพณีล้านนาสู่งานศิลปกรรมร่วมสมัย". มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิจัยแห่งชาติ (วช.). งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2564.

https://anyflip.com/wonyt/nzki/basic

7. พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร., พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร. และคณะ. รายงานการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://drive.google.com/file/d/1bVf-D8Kw7o_NldnAi4pKaVAfvz2Psgc7/view?usp=sharing

8. รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ, พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร. และคณะ, รายงานการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/270690

9. ดร.เดชา ตาละนึก, พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร. และคณะ, แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธสู่ความเป็นชุมชนน่าอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในจังหวัดเชียงใหม่”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://bri.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download

10. พระมหาธณัชพงศ์ คิดอ่าน, ดร., พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร. และคณะ, “การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้สูงอายุผ่านการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของ โครงการวัดบันดาลใจ” ทุนวิจัยส่วนงาน งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จากมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

7. บทความวิจัย/วิชาการ

7.1 บทความวิชาการฐาน TCI

1. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ. กระบวนการสอนของพระพุทธเจ้า. **วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา.** มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ (ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 มกราคม-มิถุนายน 2561)

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/133130

2. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร.. การปรับจริตเพื่อพัฒนาชีวิต: กระบวนการและแนวปฏิบัติ.**วารสารปณิธาน**. วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ปีที่ 14 ฉบับที่ 1 มกราคม - มิถุนายน 2561)

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/article/view/151815

3. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ. ชีวิต สิทธิในชีวิต และการตายดีตามแนวพระพุทธศาสนา. **วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร** (ปีที่ 6 ฉบับพิเศษ เนื่องในโอกาสเฉลิมฉลองวันวิสาขบูชาโลก ประจำปี 1561)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/117080

4. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร.. “ศึกษาเปรียบเทียบสิกขาบทในพระพุทธศาสนาเถรวาทกับมหายาน”. **มนุษยศาสตร์สาร.** วารสารวิชาการ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ Journal of Human Sciences, Faculty of Humanities, Chiang Mai University. (ปีที่ 19 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม-ธันวาคม 2561 หน้า 102-124)

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JHUMANS/article/view/163221/117961

5. พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร.. การพัฒนานวัตกรรมเพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตของผู้สูงอายุตามหลักไตรสิกขา. **วารสารปณิธาน**. วารสารวิชาการด้านปรัชญาและศาสนา ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, (ปีที่ 15 ฉบับที่ 2 กรกฎาคม – ธันวาคม พ.ศ. 2562, หน้า 421-263).

https://so05.tci-thaijo.org/index.php/panidhana/article/view/206765

6. รศ.ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ, พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร., พระมหาธณัชพงศ์ สุพฺรหฺมปญฺโญ (คิดอ่าน), ดร., ดร.อำนาจ ขัดวิชัย, และ ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว.

การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกด้วยนวัตกรรมชุมชนวิถีพุทธ เพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร. (ปีที่ 11 ฉบับที่ 7 พฤศจิกายน – ธันวาคม พ.ศ. 2566, หน้า 2868-2882).

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/270690/181855

7. พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร., ดร.เดชา ตาละนึก และ ดร.พัลลภ หารุคำจา. การพัฒนาพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบในสังคมไทย. วารสารธรรมธารา วารสารวิชาการทางพระพุทธศาสนา. (ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (ฉบับรวมที่ 18) มกราคม–มิถุนายน พ.ศ. 2567, หน้า 154-190).

https://so01.tci-thaijo.org/index.php/dhammadhara/article/view/270092/176149

8. หนังสือ

1. พระครูพิลาสธรรมากร (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ.ดร. พระพุทธศาสนากับการสื่อสาร (Buddhism and Communication). เชียงใหม่: ชำนาญการพิมพ์, 2562. จำนวน 298 หน้า. ISBN 978-616-300-591-5).

ประวัติผู้ร่วมวิจัย 1

1. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

พระครูพิสุทธิ์ชยานุศาสก์ (ชิตชัย สีดอกไม้)

2. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Phrakhrupisutchayanusask (Chitchai Seedokmai)

3. ประวัติการศึกษา

1. พธ.บ. (ศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

2. ศศ.ม. (พุทธศาสน์ศึกษา), ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสน์ศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. ตำแหน่งปัจจุบัน

1. ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดสวนดอก พระอารามหลวง ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่

2. ผู้ช่วยอธิการบดี ฝ่ายกิจการนิสิต มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

3. ราชกิจจานุเบกษา, พระบรมราชโองการ ประกาศ เรื่อง พระราชทานสัญญาบัตรตั้งสมณศักดิ์, เล่ม 136, ตอนที่ 40 ข, 28 กรกฎาคม พ.ศ. 2562, หน้า 31.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย 2

1. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

รองศาสตราจารย์ ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ

2. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Assoc. Prof. Dr.Somboon Tasonthi

3. ประวัติการศึกษา

1. พ.ศ. 2543 ป.ธ. 7 (ภาษาบาลี) กองบาลีสนามหลวง

2. พ.ศ. 2538 พธ.บ. (บาลีพุทธศาสตร์) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

3. พ.ศ. 2542 ปอ.บ. (อภิธรรมบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. พ.ศ. 2547 ศษ.ม. (การศึกษานอกระบบ) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

5. พ.ศ. 2561 พธ.ด. (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

4. ตำแหน่งปัจจุบัน

1. อาจารย์ประจำหลักสูตรและผู้รับผิดชอบหลักสูตรสาขาวิชาพระพุทธศาสนา คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

2. ประธานหลักสูตรประกาศนียบัตรวิปัสสนาภาวนา (ป.วน.) คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

3. ประธานหลักสูตรประกาศนียบัตรพระไตรปิฎกศึกษา (ป.ตศ.) คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

5. ผลงานตีพิมพ์

5.1 งานวิจัย

1. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “การสังเคราะห์องค์พุทธศิลปกรรมในล้านนา”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2564 จาก ทุนสนับสนุนจากสกสว. และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/257210

2. พระครูพิลาสธรรมากร, (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร., รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ, แผนงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://bri.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download

3. พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร., รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. รายงานการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://drive.google.com/file/d/1bVf-D8Kw7o_NldnAi4pKaVAfvz2Psgc7/view?usp=sharing

4. รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ, และคณะ, รายงานการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/270690

5.2 บทความวิจัย

1. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “การสังเคราะห์องค์พุทธศิลปกรรมในล้านนา”. แหล่งตีพิมพ์วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564).

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/257210)

5.3 บทความวิชาการ

1. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “นิพพานในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท”. แหล่งตีพิมพ์วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2562).

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/174935/138927

2. สมบูรณ์ ตาสนธิและคณะ “พุทธจักรวาลวิทยา: พระพุทธเจ้าจักรพรรดิแห่งจักรวาล” แหล่งตีพิมพ์วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 11 เดือนที่ 1 (มกราคม – กรกฎาคม 2563).

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/242178/165033

3. สมบูรณ์ ตาสนธิและคณะ. “การสังเคราะห์องค์พุทธศิลปกรรมในล้านนา” แหล่งตีพิมพ์วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา. TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 13 ฉบับที่ 1 (มกราคม-มิถุนายน 2564).

https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JBS/article/view/257210

4. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “พุทธการกธรรม:กระบวนการเปลี่ยนผ่านเพื่อความเป็นพระพุทธเจ้า”. แหล่งตีพิมพ์วารสารสันติศึกษา.TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 8 ฉบับที่ 3 (กันยายน-ธันวาคม 2564).

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/255617/173712

5. สมบูรณ์ ตาสนธิ, “อริยสัจ 4: อัตลักษณ์แห่งคำสอนของพระพุธศาสนา”. สารนิพนธ์พุทธศาสตร์บัณฑิตประจำปี พ.ศ. 2565 หน้า 123-139 จำนวนทั้งสิ้น 400 หน้า เผยแผ่ E-Book วันที่ 26 ธันวาคม 2565 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และได้รับคัดเลือกจากกองบรรณาธิการมหาจุฬาวิชาการให้ได้รับการตีพิมพ์วารสาร มหาจุฬาวิชาการ TCI กลุ่ม 2 ฉบับ ที่ 1, (มกราคม-มีนาคม ปี 2566) : 205-220.

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMA/article/view/262446/179065

6. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “ตุงสามหาง: พุทธปรัชญาล้านนา”, วารสาร มจร.หริภุญชัย ปริทรรศน์ TCI กลุ่ม 2 ปีที่ 7 ฉบับ ที่ 1, (1 มกราคม-มีนาคม ปี 2566) : 179-193)

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/JMHR/article/view/262330/a

5.4 หนังสือ/ตำรา

1. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “กว่าจะเป็นพระพุทธเจ้า”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2565. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 256 หน้า เลข ISBN 978-616-236-058-9.

2. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “พระอรหันตสาวกบรรลุธรรมได้อย่างไร”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2565. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 424 หน้า เลข ISBN 978-616-236-317-7.

3. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “บรมสูตร”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค 2565. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 112 หน้า เลข ISBN 978-616-449-094-9.

4. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “อันตรธานธรรม”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2554. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 288 หน้า เลข ISBN 978-616-236-021-3.

5. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “1 เดือนดูจิตให้นิพพาน”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2555. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 496 หน้า เลข ISBN 978-616-236-217-8.

6. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “อยากบอกให้รู้ว่ากรรม วิญญาณ นิพพานมีจริง”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์.บุ๊ค 2555. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 192 หน้า เลข ISBN 978-616-236-144-9.

7. สมบูรณ์ ตาสนธิ และคณะ. “เรื่องจริงที่สงสัยบอกได้ชาตินี้เท่านั้น เล่มที่ 20 วันสิ้นโลก”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 632 หน้า เลข ISBN 978-616-236-469-3.

8. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “เรื่องที่พระพุทธเจ้าไม่เปิดเผย”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 224 หน้า เลข ISBN 978-616-236-491-4.

9. สมบูรณ์ ตาสนธิ. “ผู้หญิงบรรลุธรรมได้อย่างไร”. นนทบุรี: ธิงค์บียอนด์บุ๊ค. 2556. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 112 หน้า เลข ISBN 978-616-449-094-9.

10. สมบูรณ์ ตาสนธิและคณะ. “พระอภิธรรมปิฎก ฉบับปรับปรุง”. พระนครศรีอยุธยา:มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2559. พิมพ์ครั้งที่ 2 จำนวน 248 หน้า, เลข ISBN 978-616-300-284-6.

11. สมบูรณ์ ตาสนธิและคณะ. “พระไตรปิฎกวิเคราะห์”.พระนครศรีอยุธยา: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. 2560. พิมพ์ครั้งที่ 1 จำนวน 528 หน้า, เลข ISBN 978-616-300-330-0.

ประวัติผู้ร่วมวิจัย 3

1. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

ดร.เดชา ตาละนึก

2. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr.Decha Talanuek

3. ประวัติการศึกษา

พธ.บ. (ภาษาอังกฤษ) ,

M.A. (Linguistics),

Ph.D. (Linguistics)

4. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ โทร. 053 – 275149 ต่อ 201, 097-2922023

5. ผลงานตีพิมพ์

1 . Reading comprehension Skills of Class XII Students in Government and Buddhist Schools - A Comparative Study, Pune Research Scholar: An International Multidisciplinary Journal, 2016, p.1

http://puneresearch.com/media/data/issues/56cef7f445dcc.pdf

2. Difference in English Language Ability: A Comparison between Government and Buddhist Schools in Chiang Mai Province, Thailand**,** LangLit: An International Peer-Reviewed Open Access Journal, 2016, p. 477

https://www.langlit.org/vol-2-issue-1-2015/

3. ดร.เดชา ตาละนึก และคณะ, “การบูรณาการการเรียนรู้ภาษาอังกฤษกับการทำงานของชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี”, วารสารศึกษาศาสตร์ มมร, ปีที่ 9 ฉบับที่ 1 (2021): มกราคม - มิถุนายน 2564.

https://so04.tci-thaijo.org/index.php/edj/article/view/252799

6. ประสบการณ์การวิจัย

1. หัวหน้าโครงการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษสำหรับผู้ประกอบธุรกิจท่องเที่ยวในชุมชน: กรณีศึกษา อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่” ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกองทุนสนับสนุนการวิจัยมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ ปีงบประมาณ 2561

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/180

2. ผู้ร่วมวิจัยเรื่อง “การพัฒนานวัตกรรมพื้นที่เรียนรู้ของชุมชนต้นแบบ (Knowledge Center) ในสังคมไทย” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2563 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/527

3. ดร.เดชา ตาละนึก และคณะ, แผนงานวิจัยเรื่อง “การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธสู่ความเป็นชุมชนน่าอยู่ของกลุ่มชาติพันธุ์ปกาเกอะญอในจังหวัดเชียงใหม่”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://bri.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download

4. พระครูพิลาสธรรมากร, (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร., ดร.เดชา ตาละนึก และคณะ, แผนงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://bri.mcu.ac.th/wp-content/plugins/download

6. บทความวิจัย

ดร.เดชา ตาละนึก, พระครูปลัดณัฐพล จนฺทิโก, ดร. และคณะ “การบูรณาการเรียนรู้ภาษาอังกฤษด้วยตนเองกับการทำงานเพื่อบริการการท่องเที่ยวชุมชน ภายใต้โครงการชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี ในจังหวัดเชียงราย” งบประมาณแผ่นดินประจำปี 2563 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

http://mcuir.mcu.ac.th:8080/jspui/handle/123456789/632

ประวัติผู้ร่วมวิจัย 4

1. ชื่อ/สกุล (ภาษาไทย)

ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว

2. ชื่อ/สกุล (ภาษาอังกฤษ)

Dr.Buasawan Chanpandao

3. ประวัติการศึกษา

1. พ.ศ. 2532 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนนารีรัตน์จังหวัดแพร่ เอกภาษาอังกฤษ-ฝรั่งเศส

2. พ.ศ. 2540 ปริญญาตรี (ศศ.บ.) สาขาภาษาอังกฤษ-วิชาโท การโรงแรมและการท่องเที่ยว คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

3. พ.ศ. 2547 ปริญญาโท (ศษ.ม.) สาขาอาชีวศึกษา ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

4. พ.ศ. 2563 ปริญญาเอก (พธ.ด.) สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

4. ตำแหน่งปัจจุบัน

อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

5. ประสบการการวิจัย

1. ผู้ร่วมวิจัย

1. พระครูพิลาสธรรมากร, (ณัฐพล ประชุณหะ), ผศ. ดร., ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว และคณะ, แผนงานการวิจัยเรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่พระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง” ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://so06.tci-thaijo.org/index.php/dhammathas/index

2. พระครูสุตพัฒโนดม, ผศ. ดร., ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว และคณะ. รายงานการวิจัยย่อยที่ 1 เรื่อง “กระบวนการพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://drive.google.com/file/d/1bVf-D8Kw7o_NldnAi4pKaVAfvz2Psgc7/view?usp=sharing

3. รศ. ดร.สมบูรณ์ ตาสนธิ, ดร.บัวสวรรค์ จันทร์พันดาว และคณะ, รายงานการวิจัยย่อยที่ 2 เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ภายใต้แผนงานการวิจัย เรื่อง “การพัฒนาเชิงพื้นที่ของพระบัณฑิตอาสาและพระธรรมจาริกเพื่อแก้ปัญหาความยากจนของราษฎรบนพื้นที่สูง”. ทุนงบประมาณแผ่นดินประจำปี 2566 จาก สกสว. และ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-peace/article/view/270690